

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

GH. SILVAN

VALEA ALBĂ

ROMAN ISTORIC

-1476-

BUCUREȘTI-
MINERVA

Muzeul Digital al Romanului Românesc

643600

GH. BECESCU-SILVAN

BCU Cluj-Napoca
FILRL 0000 00187

VALEA ALBĂ

ROMAN EROIC

1476

BUCUREȘTI
„MINERVA", Institut de
Arte Grafice și Editură.
Bulevardul Academiei 3
1909

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

EDITURA INSTITUTULUI DE ARTE GRAFICE ŞI EDITURĂ «MINERVA», BUCUREŞTI. — B-DUL ACADEMIEI 3.

859.0-31 Beceseu — Silvan, Gh.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indri1901-1932

DREPT PREFAȚA

RĂSPUNS CÂTORVA OBIECȚIUNI CRITICE

Lucrarea de față, — a cărei primă ediție, apărută în 1904, n'a putut fi pusă la îndemâna publicului cititor din pricină că Ministerul Instrucțiunei Publice a cumpărat, aproape întreaga edițiune, pentru Casa Școalelor, — a avut fericirea să stârnească, în presa noastră literară, câteva discuțiuni critice de seamă.

Unii recenzenți au lăudat, fără rezerve, această lucrare, aducând chiar elogii autorului ei: fapt pentru care, de și nu am cuvânt să mă socotesc la înălțimea acelor elogii, totuș țin de datoria mea să mulțumesc și să rămân recunoscător celor ce au arătat o atât de înflăcărată bună voință rodului ostenelelor mele.

Alți cercetători au făcut, din potrivă, deosebite observațiuni critice, sub raportul literar și istoric, romanului de față.

De toate aceste observațiuni am ținut seamă.

Astfel, cu prilejul reeditărei romanului «Valea Albă» de către Institutul «Minerva», nu numai că am înlăturat și îndreptat multe puncte, pasagii, și chiar capitole întregi, dar am căutat să desăvârșesc lucrarea, introducând numeroase

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

capitole noui pe lângă cele ce fiinţau în prima ediţie.

Acest lucru l'am săvârşit cu atât mai multă tragere de inimă şi uşurinţă, cu cât, — pe urma prăznuirei a patru veacuri dela moartea lui Ştefan cel Mare, — s'au dat la lumină o mulţime de monografii noui asupra eroului şi a vremurilor sale: monografii cari au îmbogăţit fondul cunoştinţelor mele dinnainte.

Dacă, însă, am întâlnit în presă recenzenţi, şi istoriografi, cari au avut, faţă de această lucrare, vederi obiective, nu este, totuş, mai puţin adevărat că am avut şi unele întâmpinări, pe cari, — din pricina caracterului lor violent, — nici nu am curagiul să le calific.

In deosebi m'a uimit peste măsură ieşirea subită şi plină de o neînţeleasă răutate, tocmai a unui om care a luptat mult pentru statornicirea curentului naţionalist în literatura românească, şi care, pe deasupra tuturor, este profesor universitar, istoric de valoare şi autor fecund în lucrări româneşti strînse din frumoasele relique ale trecutului neamului nostru.

Cred că cititorii au înţeles că este vorba de d. N. Iorga.

In No. 11 din «Semănătorul», apărut la 13 Martie 1905, d. Iorga, însereză, sub proprie semnătură, câteva rînduri: şi, în aceste rînduri, — lăsând la o parte aprecierile d-sale asupra valorei pur literare a lucrărei mele, — îmi aduce învinuirea că lucrarea mea nu este decât o operă fantastică, plină de născociri isvorîte din propria mea imaginaţie, — *întru cât:*

1. Numirile de «hini, chirhezari *şi* barhiduri», *pe cari le dau unor semnţii tătăreşti, în ro-*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

manul de față, sunt pure invențiuni ale închipuirei mele.

«Istoric sunt, — scrie d. Iorga, asupra acestui punct, — și nu înțeleg nimic de aici»!

2. Viața la curtea lui Ștefan cel Mare, — susține d. Iorga, — nu se deosebeà, în ce privește luxul, de viața «țăranilor chiaburi» din zilele noastre: deci fastul de care se înconjoară, în romanul «Valea Albă», Stefan cel Mare, nu poate fi decât o închipuire a mea.

3. Cuvântul «pan», care figurează în lucrarea mea, nu este decât o născocire.

Aceste afirmațiuni m'au surprins peste măsură; și mărturisesc că m'au surprins numai pentru faptul că veneau dela un istoric și, încă, dela acel istoric al nostru care ține, în toate prilejurile, să se ridice deasupra tuturor istoricilor români, din trecut și din zilele noastre.

Și surprins fiind de asemenea afirmări, m'am simțit nevoit, încă de atunci, — mai ales că arătările d-sale puteau să fie crezute de numeroșii săi școlari, — să-i răspund imediat prin presa.

Dar de oarece, pentru un scriitor de talia d-lui Iorga nu este de ajuns un răspuns grăbit, publicat în foi pieritoare; simt de datoria mea, — în interesul operei mele și întru desăvârșita luminare a cititorilor mei, — să-i răspund, și aici, în însăși cartea învinuită.

In ce privește punctul I-iu, cu «chirhezarii, hinii *și* barhidurii», *d. Iorga afirmând că «istoric este, și nimic nu înțelege din toate acestea», face un pas cu totul grăbit și necugetat; pas care apasă greu asupra ori cărui pretins istoric* român, *și mai ales a unui istoric de talia d-sale.*

Căci aceste lucruri, «pe care d-sa nu le poate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înțelege», nu stau scrise în cine știe ce hrisoave taimice, încă nedate la lumină, sau în cine știe ce monografii străine, indescifrabile sau necunoscute. Despre aceste lucruri grăesc, — în limba veche, cronicărească, înțeleasă de tot românul, — chiar «Leatopiseţele Moldaviei şi Valahiei», *adunate şi publicate de Michail Kogălniceanu. (Tom. I. pagina 407).*

Iată ce mărturiseşte, în acest loc, bătrînul cronicar Simion Dascălul, *pe care ori ce student în litere trebuie să-l cunoască, necum un profesor universitar de istorie:*

«Iar Tartaria cea pustie, în care multe oarde sunt: întâi Zagarcii este, Sciția, între Emmaum şi Cataio, cu crăiia Tangum; şi alte multe oarde de cuprind, cum îi Zavolha, Kazanul, Nohaii, Tumenii, Shibenii, Hinii, *Coahianii, Astimhavenii,* Chirhezarii, Barhidurii, Mongomozorii...»

Va să zică sunt chiar mai multe triburi tătărești decât cele pe cari eu «le-am inventat»; iar d. Iorga nu cunoaşte nici măcar pe cele pe cari am cutezat să le pomenesc!

În ce priveşte a doua afirmare a d lui Iorga şi anume că viața şi luxul de la curtea lui Ştefan cel Mare nu se deosebeau de viața şi luxul țăranilor ghiaburi din zilele noastre», *aceâsta socotesc că numai d. Iorga, în toată țara românească, poată s'o creadă.*

Dar nici Domnia sa, — dacă ne punem pe temeiul adevărului curat, — nu este cu putință să creadă o asemenea elucubrație, căci singur în monografia sa «Istoria lui Ştefan cel Mare, pentru poporul românesc» a afirmat şi dovedit nu cu vorbe, ci şi cu icoane, contrariul. În această istorie d. Iorga reproduce potretul lui Ştefan cel Mare de pe «Evangeliarul de la Homor»: şi ma

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reproduce și portretul lui Vlad Vodă Țepeș, după o veche zugrăvire ungurească.

Or, d. Iorga, nu poate fi așa de slab observator, în cât să nu vadă, din aceste zugrăveli, că Ștefan cel Mare este îmbrăcat într'o hlamidă somptuasă, cusută în fir, cu nasturi de pietre rare, și chenuită cu blană scumpă de hermină; că în picioare poartă cisme strălucitoare, și că șede îngenuchiat, în fața altarului, pe un scump covor oriental.

Și iarăș nu se poate ca d. Iorga să nu vadă, în chiar propria sa carte, că cușma contemporanului lui Ștefan Vodă, Vlad Țepeș, poartă o agrafă bătută în pietre prețioase și că aceleași pietre prețioase, de rubin, îi împodobesc încheietorile conteșului. Or, dacă d. Iorga vede și știe toate aceste lucruri, apoi să bine voiască a-și face dovada afirmațiunilor sale arătându-mi un singur țăran cât de chiabur *din zilele noastre purtând veștminte de mătasă, de fir, împodobite cu blănuri de hermină și cu nasturi de pietre de rubin sau de mărgăritar.*

Afară de aceasta, d. Iorga, ca istoric cum este, mai trebue să știe că vechi scriitori străini, ca istoricul austriac George Reicherstorf, — arată că Ștefan cel Mare ținea «numai pentru splendoarea curței sale, — trei mii de paici și aprozi:» iar, Principele Dimitrie Cantemir în «Descriptio Moldaviae», arată că acești paici și aprozi purtau săbii suflate cu argint.

Ei bine, nu este oare copilăresc lucru, și chiar ridicul, să compari pe un Domn care ținea «pentru splendoarea curții sale» trei mii de feciori de curte, îmbrăcați în catifele, cu săbii argintate și chiar aurite; și mai ales, pe un Domn, ca Ștefan cel Mare, care se înrudea prin căsătorie cu Ța-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rul Moscovei, care purtà pe frunte cununa Paleologilor, care își zidise palate mai prin toate orașele de frunte ale Moldovei, care erà în legătură cu toate casele domnitoare de pe vremuri; nu este, zic, o adevărată copilărie să compari pe un asemenea monarh, în ce privește averea, viața și luxul curței sale, cu acelea ale unui «țăran ghiabur din zilele noastre»!

Dacă d. Iorga, — în nesocotirea adevărului istoric, — crede că Ștefan cel Mare și curtea sa, nu se deosebeà de ori care vărgat de prin satele noastre de astăzi și de gospodăria unui asemenea vărgat, sau surtucar, — după graiul moldovenesc, — slobod este să dea curs unei asemenea nenorocite c. edințe.

Însă pentru cinstea neamului, pentru cultul pe care noi trebuie să'l nutrim, și adevărurilor istorice, și măririi marilor voivozi ai acestei țări — eu, unul, nu voi puteà niciodată să iau drumul pe care mi-l arată d. Iorga, coborînd pe un Ștefan cel Mare, — care trimeteà daruri scumpe Papei de la Roma și aduceà din Veneția, pentru cetatea Neamțului, cele dintâi ornice cu minotare, — la nivelul unui țăran, fie el cât de ghiabur, din zilele noastre!

În ce privește faptul că marilor boeri curteni din epoca romanului de față, li se ziceau «pani» aceasta o dovedesc, și hrisoavele, și stările de fapt din acele vremuri. Am sub ochii mei o serie de hrisoave, din timpul lui Ștefan cel Mare, publicate în «Arhiva» din Iași, N-r 5—6 din Mai și Iunie 1904.

In toate aceste hrisoave cuvântul «pan», însoțește numele tuturor marilor dregători ai marelui Domn Moldovean.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pentru a face mai deplină dovadă, citez chiar câteva fragmente din asemenea hrisoave;

«*Noi Ștefan Voevod și credincios prea iubiților din inimă copii ai domniei mele, Alexandru, și Petre, și Bogdan, și a boerilor domniei mele* pan *Danciul*, pan *Djabog*, pan *Zbiarea*... pan *Șendrea de la Suceava*, pan *Dragoș etc etc.*

(6987, April 29 (1479). «Surete și Isvoade. V. 1073 a. «Arhiva» N-r 5—6 an. XV. p. 266.)

«*Noi Ștefan Voevod și credința prea iubiților fii ai domniei mele Alecsandru și Bogdan Vlad, și credința boerilor noștri, credinciosul* pan *Duma, cr.* pan *Huduci, cr.* pan *Gangur, cr.* pan *Boldur cornic etc. etc.*

(6999. Noem. 2 (1490). «Surete și Isvoade. VII. 300 b. «Arhiva» N-r 5—6 . XV. p. 273.)

De altfel eră cu atât mai firesc ca cuvântul «pan» să fi fimțat în lumea marilor boeri ai vechei Moldovei, întru cât cuvântul «pan» eră uzitat peste tot în Polonia, și se știe ce strânse legături culturale, comerciale, politice, de arme și chiar de rudenie, existau între nobilimea poloneză și nobilimea moldovenească.

Singur d. Iorga, de și cunoaște toate acestea, totuși, numai din marea dragoste de a ucide ori ce operă literară și istorică care nu s'a scris din îndemnul și sub personala d-sale ocrotire, — și deci pe ori ce autor care nu face parte din «paicii» d-sale literari, — vine să lăgăduiască aceste lucruri, obștește cunoscute, chiar cu prețul de a-ș da d-sale însuș un notoriu brevet de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mistificare și denegare științifică, și deci de rea credință și falș apostolat național-ist...

* * *

In afară de aceste triste și neînțelese atacuri ale d-lui Iorga, îndreptate împotriva muncei mele și a sincerului patriotism care m'a însuflețit în întocmirea cărței acesteia, am mai primit dela câțiva recenzenți, câteva observațiuni, de natură mai mult psicologică de cât istorică, — observațiuni pe care însă nu le-am înțeles și deci nu le-am putut primì, întru cât mi se par pur și simplu greșite.

Astfel, într'o recenzie, mi se atrage luarea aminte asupra faptului că eroismul marelui vistiernic Iuga este cu totul exagerat și istoricește neverosimil.

In privința acestei imputări, găsesc cu cale să deștept luarea aminte a cititorilor mei, numai asupra acestui adevăr.

Cronica și istoria, fără deosebire de păreri, afirmă că, în adevăr, la 1476, pe când Sultanul Mahomed II-lea se apropià de țărmii Dunărei, la Cartal, cu aproape două sute de mii de turci; Ștefan cel Mare, îngrijat, și de năvălirea Tătarilor în partea de sus a Moldovei, și de spiritul de dezordine ce se ivise în armata de rînd, a lăsat «pe vistiernicul Juga cu o mie de oameni să aștepte și să întâmpine pe Mahomed la Dunăre» *Din acest simplu fapt oricine își poate lesne închipuì ce încredere aveà cel mai mare domnitor erou al Moldovei în vistiernicul Iuga și de ce curaj extra-ordinar erà capabil acest vistiernic dacă se încumetà el să rămâe, numai cu o mie de oameni, în drumul celui mai mare padișah*

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cuceritor pe cari l-au avut turcii în tot decursul istoriei lor.

* * *

O altă obiecțiune, care s'a ridicat, de critică, asupra scrierei de față, este că n'am păstrat unitatea caracterelor și, în deosebi, m'am pus în flagrantă contradicție în ce privește firea lui Ștefan cel Mare, arătându-l la început iute, răsbunător și sângeros (cu prilejul uciderei celor trei boeri: Alexe Stolnicul, Isaiia Vornicul și Paharnicul Negri), iar în tot restul romanului arătându-l bun, chibzuit și drept răsplătitor al faptelor vitejești.

Înainte de toate, — dacă aceasta este o greală de psichologie, — apoi această greșeală a făcut-o alt cineva, mai vechi decât noi, cei de astăzi, mai bun cunoscător al firei marelui Voivod și al tuturor împrejurărilor și faptelor din acele vremuri, și mult mai autorităr și mai competent portretist psichologic, al lui Ștefan cel Mare, de cât toți portretiștii, și psichologii de astăzi.

Acesta este marele și bătrînul Cronicar Grigorie Ureche *Vornicul, care zugrăvește astfel pe Ștefan cel Mare:*

«*Eră acest Ștefan Vodă om nu mare la stat,* mânios *și* de grabă vărsà sânge nevinovat; *de multe ori, la ospețe, omorà* fără Județ. *Eră întreg la minte, nelenevos și lucrul său știà să-l acopere; și unde nu cugetai acolo îl aflai».*

Iar mai departe:

«*Ingropat'au pre Ștefan Vodă în mânăstirea Putna, cu multă jale și plângerea tuturor locuitorilor țărei, cât plângeau toți ca după un* bun

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

părinte al lor; *căci cunoșteau toți că s'au scăpat de mult* bine *și apărare...»*

De altfel în ce privește aceea perfectă unitate de caracter *pe care o pretind unii dintre criticii mei, eu, unul, nu numai că nu găsesc temeiul psichologic pe care s'ar puteà bazà o asemenea pretenție; dar cred că numai potrivită legilor firei omenești nu ar fi posibilă menținerea unei asemenea «unități».*

Natura omenească e atât de complexă, supusă atâtor influențe și modificări psicho-fiziologice neașteptate, — în cât tocmai contrariul par a fi adevărata lege a firei omului.

A admite că omul cel mai flegmatic, mai bun, mai normal, nu poate fi supus nici unei slăbiciuni, nici unei turburări sau pasiuni cum este revolta, mânia și că, sub influența acestor stări nu poate săvârși acte cari, la anumite momente și în anumite împrejurări, să cadă în vădit conflict cu caracterul său obișnuit: a susține un asemenea punct de vedere însemnează a face pur idealism, în materie de psichologie, iar nici de cum naturism.

Cu atât mai mult când e vorba de un Domn din evul mijlociu, — de un Ștefan Vodă care se găsea în mijlocul unor porniri universale, sanghuinare și a unor perpetue turburări și primejdii cari cereau, la anumite date, extra-ordinară energie și chiar cruzime, — cu atât mai mult o teorie atât de ciudată ca aceea a menținerei unității unui caracter bun neschimbat *nu poate fi nici primită, nici înțeleasă.*

Iată pentru ce, dacă, în dorința mea de a face o lucrare literară românească cât mai conștiin-

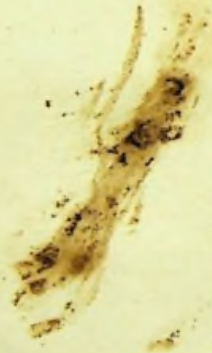
Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cioasă, am primit cu plăcere unele observațiuni critice ce mi s'au adus, — în orice caz, obiecțiuni ca acelea ale d-lui Iorga m'au uimit; iar păreri, ca cele arătate mai sus n'au putut să intre în vederile mele și deci n'au putut să aibă nici o înrîurire în prefacerile pe cari le-am adus actualei ediții a romanului «Valea Albă»

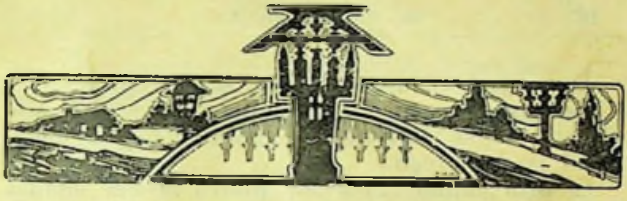
Rămâne acum ca cititorii mei, al căror criteriu de judecată este, pe cât de vast pe atâta de nepărtinitor, să cerceteze și să-și dea ultimul cuvânt asupra acestei lucrări.

Octomvrie 1908. GH. SILVAN.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CARTEA I

SPRE MUNŢI

I.

Era o noapte caldă şi senină de Iulie...

Jupâneasa Ruxandra şi jupâniţa Negri stau în polimar, tăinuind în şoapte.

Ruha, bătrîna şi credincioasa lor roabă, — singura ce le mai rămăsese din vremile fericite, de altădată, — se ghemuise pe scări, sub cerdac, şi privea ţintă spre porţi...

In jurul monastirei era linişte şi tăcere adâncă.

Pe prispa arhondărici, în Trapezărie, pe sub rădvane, şi pe sub bolţile clopotniţei, şerbii şi ucenicii negustorilor, dormeau obosiţi de drumuri şi de grijuri.

Sforăitul lor, se auzea din chilii.

Din când în când, câte un argat, speriat din vis, se ridică pe brînci şi mormăiă cuvinte neînţelese ; apoi se întorceă pe cealaltă parte, şi adormeă, din nou, între mărfuri...

In turlele monastirei era întuneric.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Doar paznicii, aşezaţi acolo, încă veghiau.

Se auzeau paşii lor scrîşnind peste ţigle sfărâmate; li se întrezăreau umbrele negre mişunând pe la ferești...

Şi prin chiliile maicelor pluteà aceiaş adâncă întunecime.

Doar câte o candelă răsleţită pâlpâià slab prin unghere.

De bună seamă, maici şi surori, bântuite de amintiri neadormite, îşi făceau încă rugăciunile de seară.

Deasupra întregului schit, cufundat în vale, printre păduri şi stânci desgolite, se revărsau apele străvezii ale lunei.

Coperişurile roşii, de burlane, licăreau ca de jeratec.

Muşchii şi frunzele teilor, aplecaţi deasupra streaşinilor, păreau de argint; şi un vânt cald, pornit din răsărit, trecà, ca o dogoare de foc, peste creştetele pădurii, peste întăriri, peste munţi...

Jupâniţa tăceà...

Bătrîna mamă îşi numărà, în gând, metaniile.

Din timp în timp, suspinà şi îngânà câte o vorbă: apoi iar lăsà boabele de chiparos să i se strecoare printre degete, şi iar şopteà...

Amândouă erau strivite de o grea povară...

Sfântul Petru trecuse; şi trecuse şi a doua zi, şi trecù şi ziua următoare, — şi veşti din răsboi nu mai soseau...

Peste sufletul sărmanei jupâniţe începuse să se aştearnă iarăşi durerea.

De a doua zi de «Sân Petru», ea nu mai surîse.

In jurul ochilor i se aşternuseră iarăşi petele acelea vineţii, prevestitoare de boală; şi obrazul ei rotund, păli din nou; şi, din nou suspinele începură să'i sfâşie pieptul...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— «Nu, mamă...», — murmură ea, uitându-se a-murit în noapte.

«Pan Arbore s'au pristăvit. Au murit Pan Arbore... așà să știi...»

Și adaogă, printre lacrimi:

— «Bunul D-zeu și-au întunat fața de la noi... Căci prea multe fără de legi, prea mult jac și prea multă vărsare de sânge, vra Domnul!..»

Urmă o lungă și dureroasă tăcere...

Cuvintele jupâniței redeșteptară, iarăș, în mintea nefericitelor surghiune, icoana neîndurătoare a Domnului; și numele său, rostit în șoapte, le stârni din nou furtuna amintirilor din vremuri.

Rămaseră amândouă, cu ochii pironiți în noapte, urmărind, parcă, în jocul ciudat al umbrelor din schit, întâmplările înfricoșate de odinioară: moartea lui Negri, — înmormântarea fericirei lor.

...Era pe atunci, o vreme cumplită de iarnă...

Bătrînul Negri era dus la Suceava, unde fusese chemat de domn, să ia parte la Divan.

Domnului îi abătuse iarăși să pornească război asupra Radului Basarab, Domnul Valahilor.

Îi stă în gând să ia pe Voichița, — fata Radului, — de nevastă; și nici îndărătnicia Domnului muntenesc, nici vremurile grele ce se abătuseră peste țară, nici nemulțumirea oștilor sale, nu-l mai puteau opri de la aceasta. Strînse pe boeri în divan, — și, după ce le destăinuî planurile sale, — le cerù sfatul.

Boerii, — totdeauna supuși voinței Domnului, — se închinară.

Numai trei din ei rămaseră tăcuți în jilțuri.

Aceștia erau, Paharnicul Negri, Alexe Stolnicul și Isaiia Vornicul...

Toți erau bătrâni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Peste frunţile lor trecuseră multe încercări.

In războaie, când era vorba să'şi apere moşia de încălcările străine, erau cei dintâi la luptă şi cei din urmă la dobândă.

Nu erau, însă, tot aşa de pripiţi, acum, când anii îi învăţaseră să răspice, cu mintea, adâncul lucrurilor, şi când în faţa lor nu era nici o bine-cuvântată price de harţă.

Alexe Stolnicul, se ridică dar, cel dintâi, şi vorbi hotărît, împotriva războiului:

— La ce să ne mai războim cu fraţii?» zise el. «N'avem oare destui neprieteni? N'avem pre leşi? N'avem pre unguri şi pre tătari? Şi n'avem înaintea noastră întreg Aliotmanul?

Drept aceia», — sfârşi bătrînul sfetnic, — «cu cale şi cu adâncă înţelepciune găsesc eu, prea mărite Doamne, a lăsă vremurilor restriştele: iar noi a ne griji de cele ce apasă acum, asupra Moşiei».

Domnul încruntă, mânios, din sprâncene...

Vornicul Isaiia se unì cu Alexe.

Bătrînul Negri tăcù...

Atunci Domnul cerù cu glas tare părerea Paharnicului.

În Negri aveà, el, toată încrederea: el era cel mai bătrîn şi cel mai credincios curţei...

Negri se ridică, şi făcând gest larg, cu mâna dreaptă, spuse doar atât:

— Voroavele luminăţiilor lor, pan Isaiia Vornicul şi Alexe Stolnicul, îmi par, prea milostive Doamne, cu temei rostite.

Deci, milostivească-Se Măria ta, şi dăruiască-le lor înalta şi cuvenita ascultare...»

Cu aceste cuvinte, divanul se sfârşi...

Negri venì la Vaslui...

Dar nu mai era Paharnicul cel vesel şi sfătos de altă dată. De unde în alte vremi, da ospeţe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr.1901-1932

mari boerilor, şi veselcà, în cântece şi voroave iscusite, până'n zori, — acum stà deoparte tăcut, dus pe gânduri privind din zori până seara spre casele părcălăbiei.

Viscolul puneà stavilă privirilor sale obosite.

Drumurile erau pretutindeni închise.

De săptămâni, în şir, nu mai putuse răsbate nici un olăcar, — deci nici o poruncă domnească, — în cetate...

Aceasta, însă, — în loc să-l bucure, — îl întristà tot mai adânc.

Ştià bine, că, odată şi odată, va încetà şi viscolul: şi cu el va încetà, poate şi viaţa lui neprihănită...

Bătrînului îi intrase în suflet credinţa că Domnul îl scârbise: şi, cum îi ştià apucăturile sângeroase, era încredinţat că moartea lui erà chiar hotărîtă.

Într'o bună zi sosiră olăcari în cetate..

Starostele, urmat de câţi-va şoltuzi şi panţiri, porni, cu alai, spre casele bătrînului Paharnic...

Lumea privеà uimită prin ferești...

Paharnicul eşi în polimar,—şi, căutând să'şi ascundă neliniştea, — cu toate că faţa lui albise ca ceara, — întrebă zâmbind:

— «Ce veste, frate?... Milostivitu-s'au, Domnul, de bătrâneţile mele?...»

Starostele sui treptele, fără curaj.

Panţirii se aşezară la porţi.

Şoltuzii se plimbau neliniştiţi prin curte...

— «O! prea luminate pane!». — strigă starostele, îmbrăţişându-l.

«Au, cu ce s'au făcut vinovat luminăţia ta, de s'au învrednicit de o aşa de grea osândă?...»

Şi'i întinse, tremurînd, cartea domnească.

Bătrînul îl trase înnăuntru, şi-l aşeză pe jeţ.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— «Nu-i nimic... zise el. Numele Domnului fie binecuvântat...»

Şi oftă greu...

«Multe nevoi au trecut preste noi, şi multe neajunsuri am înfruntat. Ci, facă Domnul ca această grea osândă să fie încaltea întru binele ţărei şi a prea măritului nostru Domn... Eu mor liniştit»...

Apoi se rugă de staroste să-i îngăduiască a'ş trimite măcar nevasta şi copila la munţi, spre a nu fi faţă la moartea lui.

Dar porunca Domnului eră deslușită.

Nu mai eră când.

Chiar a doua zi nenorocitul sfetnic trebuiă să fie ucis, împreună cu ceilalţi doui «necredincioşi boeri», în mijlocul pieţei.

A doua zi eră soare.

D-zeu voise, parcă, să înlesnească lumei putinţa de a fi faţă la moartea celui mai iubit boer al lor.

Din zori de zi se auziră dobele bătând pe uliţi şi prin pieţe.

Dărăbanii vesteau poporului fioroasa osândă, şi chemă toată cetatea la locul pedepsei.

Jupâneasa Ruxandra ar fi voit să se ascundă în inima pământului spre a nu vedeà înfricoşata moarte a bătrînului ei soţ.

Dar casele lor se înnălţau chiar deasupra pieţei.

Cercă să se ascundă prin iatacuri: dar, glasul celui osândit o chemà mereu în cerdacuri...

Către miezul zilei tabulhanaua sună scurt în văzduhul mort, de iarnă.

Alexe Stolnicul căzuse.

Isaiia se rostogolea, descăpăţânat, în sânge...

Un nou sunet, de dobe, de surle şi de tipsii sparse aerul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bătrînul Negri stă, cu fruntea ridicată, deasupra trunchiului.

Voi să'şi ia rămas bun de la mulţime, şi să adaoge, poate, câteva cuvinte calde pentru Domn.

Dar mulţimea, isbucni, deodată, în hohote sfâşietoare...

Înţelept şi hotărît, el făcù atunci semn călăului să isbească.

Satârul căzù...

A doua zi, casele nefericitului Negri, cu întregul lor avut, fură pecetluite şi puse sub pază.

Moşiile, clădirile, grădinile, aureturile, şi toţi robii hărăziţi bătrînului prin danie, trecură iarăş în stăpânirea Domnului.

Nenorocitele femei, despuiate de averi, fură ridicate şi trimise în surghiun.

Se pomeniră amândouă, deodată, singure şi sărace, într'un schit depărtat, ascuns în munţi, aproape de hotare.

Câteva maici bătrîne se îngrijeau, din milă şi credinţă, de viaţa lor; pe când Ruha, — care nu se putuse despărţi de ele, — plângeà, în hohote, prin polimare, de desnădejdea lor amară.

Surghiunul lor fu greu şi sălbatic...

Tot pământul li se părea mânjit cu sânge; toată lumea duşmană...

Dar, încet-încet se deprinseră, şi cu lipsa, şi cu singurătatea, şi cu plânsul...

Lângă altar, în cântările clericilor, în pâlpâirea lumânărilor şi a candelelor aprinse, inimile lor se desmorţiră: sufletele li se înălţară sus, de asupra nevoilor pământeşti.

La vre-un an, după surghiunirea lor, — Bunul D-zeu se înduioşă, şi le aduse, o bucurie neaşteptată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când nu mai nădăjduiau nimic, — căci nimeni nu se mai îngrijeà de ursita a două femei urgisite, — veni în casa lor Arbore...

Veni vechiul lor «fecior de casă», fiul marelui părcălab Arbore, din inima căruia nici voința Domnului, nici pieirea lui Negri, nici răutatea și nepăsarea lumei, nu putuse șterge dragostea pe care o purtà celor ce-l ridicaseră pe brațe, îl învățaseră meșteșugul armelor, și din copil neisprăvit îl făcuseră ostaș de frunte...

Acolo își deschise Arbore, calea către boerie.

Intâi, fecior la masa înnaltului paharnic, apoi paznic în spătărie, și, în sfârșit, scutaș și purtător de arme, el înaintă repede.

La 16 ani, Negri îl duse la Domn.

Domnul îl primì de-a dreptul în spătărie; iar peste un an îl orânduì printre *pârcì*.

Câteva luni după moartea lui Negri și războiul cu Radu Basarab, el intră în rândul *aprozilor*.

Acum erà curtean...

Împresurat de un stol de lefegii și sutași, el vencà la schit, cu fruntea luminată, — ca boer, — nu ca «fecior de curte».

Femeile îl primiră cu dragoste nemărginită.

Il ospătară cu azimă caldă și cu mustic, făcut de mâna lor. Apoi se așezară la sfat, — și vorbiră, când printre lacrămi, când surâzând de dragul oaspelui, de toate câte se mai întâmplaseră prin lume de la surghiunirea lor.

Când fù să plece, Arbore lăsă Jupâniței Zamfira un inel bogat, stropit cu smaragde, iar Jupânesei Ruxandra o pereche de mețănii de agată legate în aur:

— «De s'a milostivì Bunul Dumnezeu», — șoptì el, așezându-și coiful pe frunte, — «puțină vreme va trece și ieși-vom cu toți de olaltă, la lume...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Drept aceia, păstrează cu luare aminte, inelul carele 'ţi l-am dat, giupâniţa mea: iar tu mamă, nu conteni a te rugà Maicei lui Dumnezeu pentru Zamfira...»

Cuvintele lui Arbore trecură, ca o undă de foc, prin inimile sărmanelor surghiune.

Jupâniţa îşi plecă ochii în jos.

Printre genele jupânesei Ruxandra se arătară lăcrămi mari, uşurătoare...

Curteanul plecă...

De atunci, în chiliile întunecoase ale nefericitelor proscrise, pătrunse o rază de lumină: şi, după ea, altele, — şi, apoi o întreagă primăvară...

Arbore veni din ce în ce mai des, să le vadă.

De câte ori coborà spre Dunăre, sau suià munţii Ardealului, sau trecea către Nistru, se abăteà, măcar pentru un ceas, pe la schit.

Şi totdeauna le aduceà daruri scumpe, de prin Polonia, de la turci, şi de prin Veneţia, unde erà trimis cu solii, din partea Domnului.

Aşa că, mica lor căscioară monastirească, săracă, şi tăcută, începù să se umple iarăş de lumină...

Obrajii jupâniţei se înviorară: iar peste trupul ei plăpând, începură să strălucească iarăş, sclipitoare zobonuri ţesute'n fir, şi benişele chenuite cu hermelin, şi cordoane cu paftale bătute'n pietre rare, şi şlicuri cu surguciucuri de vulpe albastră, şi sandale cu scânteietoare cureluşe, prinse'n sponciuri de argint şi de aur...

Erà frumoasă jupâniţa Zamfira; şi creştea, sub privirile lui Luca Arbore, tot mai frumoasă, tot mai mlădioasă, tot mai senină...

Trei ani în urmă, ea se întâlni cu o bucurie... şi mai mare...

Arbore, — ajuns Hotnog de Lefegii, — schimbă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

inelul de logodnă, cu jupăniţa Negri, în taina binecuvântată a schitului, sub ochii înlăcrimaţi ai mamei Ruxandra...

Din ziua aceia înnainte, el jură să nu se odihnească, nici să moară, până când nu va căpătă, pentru ele mila, şi iertarea Domnului...

Porni, dar, în răsboaie, mai setos de fapte mari ca ori când.

In anul următor isbucni marele răsboiu de la Podul Înnalt.

Arbore se bătù ca un leu.

Ştefan îl văzù şi-l răsplătì, — după înfrîngerea oştilor vrăjmaşe, — cu daruri mari şi cu înaltul rang de *Vel-Căpitan de Darabani*.

Dar timpul încă nu sosise spre a cere Domnului iertarea.

Nouri negri cercuiau orizontul.

Un alt răsboiu, mai cumplit ca toate cele de până atunci, bătea la hotare...

Prin luna lui Florar, Arbore veni să le vestească apropierea acestui înfricoşat răsboi...

Venea tocmai din Leopol, unde fusese trimis de Domn, cu alţi mari dregători de ţară, să ceară ajutor craiului leşesc.

Vel-Căpitanul se întorceà, singur, amărit, fără nici un ajutor, fără nici-o nădejde...

Stătù cu ele puţin, apoi alergă repede, după Domn, la Dunăre.

Domnul îşi trăsese oştile la Cartal, şi aşteptà, acolo, neliniştit, ajutoare din Polonia, din Ardeal, şi din Veneţia...

O lună după plecarea lui Arbore, în poarta monastirei bătù cel dintâi olăcar, aducând, surghiunelor, ştiri din lagăr:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Sosit-am astăzi, giupăniţa mea, cu bine şi cu sănătate în tabăra Domnului ..» scriă Arbore.

«Ci mare jale m'au cuprins, văzând oştimea de rând, căinând şi ţipând către Domn.

«Sfârşitu-s'au toate merindele, iar veştile urîte ce vin hojma den spre răsărit şi den spre ţara Volohilor, şi den spre miazănoapte, pre unde, zice-se, că au bulucit blestemaţii de Nogai, cu spurcatul de Ghirai în cap, — înfricoşat'au gloatele...

«E zurba, în oastea Domnului, giupăniţa mea!

«Domnul datu-au poruncă să se certe cu şfreang şi cu spagă toţi capii de price.

«Cătu'i tabăra, nu-i decât vaet şi pârjol, şi vifor. Armaşii tac şi spânzură; iar gloatele năvălesc, carele cum nimeresc, prin bălţi. Ci, numai Dumnezeu cel de sus ştie ce va aduce ziua de mâne. Tare mi-i a temere că Prea Bunul Dumnezeu înturnatuşi-au faţa de la noi: că mare pojar ameninţă, întru aceste vremi, biata creştinătate...»

Puţin după aceia, jupâniţa primi o altă carte. Eră o scrisoare lungă, scrisă cu mâna tremurândă, pe şase foi mari de pergament, legate'n fir şi pecetluite cu ceară.

Copila crezù o clipă, că'i vreun hrisov de danie sau de boerie.

Dar, abia începù să-i buchereascâ slovele încâlcite şi ochii ei se întunecară.

Arbore vorbià, acolo, de plecarea gloatelor, de tristeţea Domnului, de slăbiciunea boierilor, de prăpădul ce se revărsà peste ţară. Ii spuneà cum Domnul i-a dat poruncă să plece la Kilia, şi de la Kilia la Seimeni, şi de la Seimeni la gurile Nistrului. Ii zugrăvea, apoi, în şiruri nemeşteşugite, cum a călătorit până la Kilia, cum a fost primit şi ospătat de pan Pătru Pârcălabul: cum s'a înspăimântat bătrînul staroste de cele hotărîte'n lagăr...

Domnul trebuià să plece, în curând, cu toate oştile, spre Liov, lăsând la Cartal pe Juga vistiernicul cu o mie de capete. Chilia şi toate ţărmurile Du-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nărei, rămâneau în voia sortei. Toate căpităniile Bugeacului — de la Şmil, Chilia, Seimeni, Tighina şi Cetatea Albă, — trebuiau să se unească cu oştile domneşti...

Şi, după atâtea lungi destaine, Arbore sfârşeă, strivit de durere:

«Iar eu voi purcede, mâne, giupâniţa mea, către Seimeni, prin pustiurile cele pline de jar, de sete şi de ciamburi, ale Bugeacului...

«Ci, amù, iartă porumbiţa mea, că gândurile mele către tine se întorn, şi cu lacrămi ud, eu, cărările lor...

«Procletul de scripcar al Domnului, prins'au a zice, în polimar, o doină de jele.

«Şi tângue lăuta lui, cum plâng codrii la bataia vântului, cum se răscoală apele sub mersul cel greu al furtunei...

«Au înturnă-mă-voi, oare, îngerul meu, din neumblata cale către gurile cele întunecate ale Nistrului?

«Dumnezeu singur ştie toate acestea... Ci, voi rugaţi-vă, hojma, Bunului Dumnezeu şi Maicei Domnului, şi sfântului Ion Făcătorul de minuni, pentru fiul şi fratele vostru Arbore, şi pentru viaţa Măriei Sale Domnului, şi întru isbăvirea şi pohala tuturor oştilor noastre. Iar eu nu voi conteni, zi şi noapte, a mă rugă întru isbăvirea voastră şi a tuturor fraţilor noştri...»

Jupâniţa Negri, isbucni în plâns...

Presimţeà din amărăciunea acestor rânduri, în ce prăpastie alunecase Arbore.

Şi şirurile lui tânguitoare, şi plânsul ei neasteptat, — n'o înşelară...

Trecù iar ca vre-o lună: şi într'o noapte, furtunoasă se trezi cu sgomot mare la porţi.

Pe sub bolţile turlei intră, în goana roibului, un călăreţ uriaş, acoperit de o barbă neagră, până la brâu, cu umerii largi, cu braţele grele ca de plumb...

Jupâniţa coborî treptele, cuprinsă de spaimă.

Uriaşul căzù în genunchi, înaintea ei, plângând în hohote:

— «Milostivirea sa, pan Arbore, au fost luat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plean[1]), de către câinii de Nogai, prea milostivă Domniță..»

Și, în cuvinte înnecate de obidă, începu să povestească, în mijlocul maicilor nedumerite, cum au plecat de la Chilia, cum au fost prinși de ciamburi la Tint, lângă Seimeni; cum s'au luptat, cum au căzut, cum au fost duși robi în împărăția Crîmului.

Povestea era lungă și grozavă.

Jupâniţa îl ascultă ceasuri întregi, cu mintea rătăcită.

Nu mai înțelegea nimic.

Auzea, doar, crâmpee fără șir... «și au fost închis, milostivirea sa, în tainiță»... «iar eu, sfărâmat'am hârnele și ieșit'am cu agiutorul lui D-zeu, la lume»... «ci, luminăţia sa, n'au voit a fugire... căci ziceă, înălțimea sa: câinii de Nogai au în gând să buluccască preste țara Moldovei... ci eu prefăce-mă-voi vânzător de țară, și duce-voi pre Mengli Ghirai Han, cu oastea lui, la loc strimt, spre a se lovire cu oastea Domnului și a hi stropșit de către dânsa...»

Aiurarea uriașului dăinuì până către ziuă.

În zori, el încălecă și plecă.

Zadarnic jupâniţa Negri cercă să-l oprească.

S'a dus în goana roibului, cu părul vâlvoi, cu frânele slobode, să ia parte la harță...

Fu ca un trăsnet, pentru sărmanele femei, sosirea și plecarea acestui călăreț ciudat...

După depărtarea lui, jupâniţa isbucni în hohote desnădăjduite: apoi căzù greu bolnavă.

Când se ridică din pat, întrebă de Arbore.

Nimeni nu-i putù spune nimic.

Alți oameni, alte veşti...

[1]) Rob.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In răstimpul îndelungatului ei delir, schitul se umpluse de fugari veniţi de prin toate unghiurile ţărei.

Boeri scăpătaţi, mazâli, negustori şi breslaşi, dăduseră busna peste monastire, prin munţi şi peste hotare, răspândind veşti din ce în ce mai ciudate.

Se svoneà că turcii, cu Mehmet-Sultan în frunte, trecuseră Dunărea în număr de câteva sute de mii: că, Laiot-Vodă, cu toate oştile Valahiei, năvălise peste Milcov, în ţara de jos a Moldovei; că, Mengli Ghirai, cu o sută de mii de nogai, se revărsase peste Nistru şi peste Prut.

Alţi fugari, sosiţi mai în urmă, împrăştiară veşti şi mai negre.

Ei strigau, sus şi tare, că oştile domneşti au fost prinse şi sfărîmate mai jos de Liov, de către turci şi tătari; că însuş Domnul se înnecase în valurile Nistrului; că, din toată curtea Moldovei, nu mai rămăsese în viaţă, de cât doi-trei boeri, cari abia au putut scăpà, cu fuga, în crăiia leşească...

La toate acestea se gândeau acum, nefericitele surghiune.

Uciderea bătrînului, surghiunirea lor, cei dintâi ani petrecuţi în pustietatea schitului, cercetările lui Arbore şi, în sfârşit, plecarea lui din urmă şi adânca noapte ce plutea asupra vieţei lui primejduite, li se perindau pe dinnainte, ca un lung şirag de vedenii urîte...

Văzură sânge, apoi întuneric, în urmă o slabă rază de lumină, apoi iar întuneric, şi iarăş sânge...

Şi, amândouă, — apăsate de aceiaş noapte fără margini, — oftau greu, în tăcere...

Miezul nopţei sosise...

Pe ici pe colo se aprindeau lumini pe la ferestrele chiliilor.

Câte o umbră neagră se strecură prin polimare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Credincioşii se deşteptau, unii pe alţii, pentru utrenie...

Şi femeile chinuite de neliniştc, ar fi voit, totuş, să mai steà încă, în cerdac, pe gânduri...

Chipul posomorit şi încruntat al Domnului, încă nu pierise din mintea lor.

Domnul erà pentru ele, isvorul tuturor nenorocirilor... Pe el îl vedeau. El dusese pe Arbore în războiu; *el* îl trimesese la Nistru; el îl ucisese...

Copila începù, într'un târziu, să tremure.

O priveliştc grozavă i-se arătà în noapte.

I-se părea că vedea apele Nistrului, înroşite de sânge, încărcate de leşuri.

Arbore, sdrobit de lovituri, dà să iasă la mal, şi nu puteà; iar Domnul, săţiat de sânge, strigà, de pe ţărmi, fericit:

— «Inainte, vel-căpitane... Hojma, înnainte!...»

Şi rîdeà în hohote, de vitejia celor ce răsboiau în deşert cu moartea...

Jupâneasa Ruxandra simţì, din suspinele copilei, vedenia ei urîtă.

Ii prinse mâna, răcită de fiori, şi o trase uşor lângă ea.

— «Hai, măicuţă...» îngână ea blând.

«Sfânta slujbă va să înceapă...»

Zamfira se ridică, sfârşită de puteri:

— «Mamă... suspină copila... In noaptea aceasta, nu pot merge la sfânta slujbă... Roagă-te tu, şi pentru mine, şi pentru el...»

Dar n'apucă să sfârşească, şi un strigăt înăbuşit, pornit din schit, îi amorţì inima.

Se strânse în braţele bătrînei, şi rămase cu ochii aţintiţi, spre poartă.

Tipătul se stinse.

El fù aşà de slab în cât nici îndoială nu mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

eră că porniseră de la vreun şerb, chinuit în somn de vedenii.

Se traseră amândouă spre uşe..

Deodată însă, un nou strigăt, — de astădată limpede, — sparse noaptea.

Surghiunele se năpustiră tremurînd, spre iatac...

Urmă o înfricoşată clipă de tăcere...

Şerbii şi argaţii din curte, se ridicaseră pe brînci, şi ascultau, cu luare aminte, sgomotele ce veneau de la porţi.

Străjerii vorbiau, pe ocopuri. De afară se auziau răspunsuri nedesluşite şi grele lovituri în porţi...

In jurul bisericei, mulţimea se învălmăşiă îngrozită.

Boerii priveau speriaţi din polimare: slujitorii alergau printre cai şi rădvane, căutându-şi armele.

— «Nu e semn bun, mamă...» gemù Zamfira, abiă suflând.

«Sunt neprieteni... E pojar...»

Jupâneasa Ruxandra, îngenunchiată în faţa icoanei, se rugà tremurînd...

Loviturile din porţi încetară.

Străjerii stau nemişcaţi, cu arcurile înstrunate, sus, în turle.

Deodată, jupâniţa se trase de la geam, şi scoase un ţipăt de groază.

Porţile monastirei se dăduseră în lături; iar pe sub bolţile lor uriaşe, ca văzù intrînd în schit, un lung şirag de cai şi de călăreţi îmbrăcaţi în fier, înarmaţi cu arcuri, cu lănci, cu paveze...

II.

Abià intrară călăreţii în schit, şi un sgomot neobicinuit turbură noaptea...

Şerbii şi slujitorii lăsară armele, şi căzură la pământ, înălţând cuvinte de slavă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Maicele se îngrămădiră, uimite, prin pridvoare...

In acelaş timp, clopotele bisericei începură să dăngăne.

Era un dăngănit vesel, de sărbătoare.

Bătrîna Ruha intră, abia ţinându-şi sufletul, în chilia stăpânelor.

Jupâncasa Ruxandra şi jupâniţa Zamfira se rugau, lipite una de alta, sub lumina tremurătoare a candelei.

Incă ameţite de groază, ele nu puteau deslusi nimic din sgomotele deafară.

Clopotele le turburară şi mai mult sufletele.

— «Prea milostive...»—gângăvì roaba, oprindu-se sperioasă, în mijlocul odăei.

«Sânt ostile Domnului... nu vă grijiţi...»

Femeile n'o auziră.

Roaba se trase înnapoi, cu frică...

O clipă mai târziu, în cerdac răsună zgomot de zale.

Uşa se deschise, şi, în prag, răsări un om de fier, urmat de un tânăr scutaş, ce'i duceà, pe braţe, coiful şi pavăza.

El se oprì în prag, făcù semn scutaşului să steà afară, şi rămase nemişcat, în faţa femeilor îngenuchiate.

Când jupâniţa Negri întoarse capul spre uşe, obrazul ei pălì.

I-se părù că aiurează... Ostaşul făcù, un pas înainte, îşi îndoi piciorul drept, şi murmură liniştit:

— «Jupâniţa mea!... La ce te temi? — De ce plângi?...»

Femeile tresăriră...

In faţa lor era Arbore.

Jupâniţa căzù, fulgerată, pe braţele marelui căpitan...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Jupâneasa Ruxandra abia putù să îngâne câteva şoapte, şi-i strînse pe amândoi la sân, scăldându-i în şuroaie de lacrămi...

Afară veselia se preschimbase în furtună...

Oştenii erau înpresuraţi de slujitori, de boeri, de breslaşi, şi întrebaţi, din toate părţile, asupra soartei războiului:

Toţi luptătorii erau într'o stare barbară.

Armele, zalele de os şi de sârmă, veştmintele şi cămăşile lor, erau înbâcsite de colb şi de sânge. Printre sdrenţe se vedeau, la mulţi, braţele strînse în legături umede.

Multe răni sângerau încă...

Prin polimare, străluminate de torţe şi de lumânări aprinse, boerii făceau cerc în jurul curtenilor.

Toţi se îngrijeau de Domn, apoi de marii dregători şi comandanţi ai oştilor, şi, în sfârşit, de soarta războiului.

Cuvinte de slavă, către, D-zeu, acopereau răspunsurile, pripite ale vitejilor...

Peste câte-va clipe, toaca de utrenie, apoi clopotele, îi chemară la picioarele altarului.

Biserica eră plină.

Când Arbore trecù spre altar, împreună cu Stroe Hotnogul şi Darman aprodul, maicele se mişcară în strâni, cu freamăt.

Jupâniţa Zamfira şi jupâneasa Ruxandra se aşezară în stânga, lângă iconostas.

Cântările începură.

Slujba fu scurtă, dar înălţătoare.

Ochii tuturor înnotau în lacrămi.

Rugăciuni pioase, de mulţumire, sburau în stoluri, spre stele.

Chiar glasurile maicilor, şi al bătrînului duhovnic al schitului, tremurau, înviorate, sub bolţile înflăcărate...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După slujbă, curtenii fură duşi în trăpezărie[1]).
Ostaşilor li se dădu azimă, brînză şi vin bun, în oale mari de lut.
Şi veselia începù. — neînfrînată şi aprinsă, ca în zile mari de biruinţă, — în lumina slabă a zorilor...

III.

Arbore povestea, cu glas limpede, celor două femei iubite, nenumăratele lui încercări din robie şi de pe câmpul luptelor.
Iatacul, atât de posomorît până'n ziua sosirei lui, era, în clipele acelea, plin de mare veselie şi lumină.
Pe sofale stau întinse darurile pe care el le adusese dela Tighina.
Un strălucitor veştmânt de războiu, cu platoşe de argint, cu coif galben, împodobit cu pietre rare, surideà de pe jilţ, în ochii jupâniţei.
Pe masa, întinsă încă din zori, se răsfăţau mâncări reci şi roade.
Cupele se goleau, obrajii se îmbujorau...
Jupâniţa, încălzită de vitejiile fără seamăn ale nepreţuitului ei logodnic, îi închinà mereu cupa, cu mâna tremurîndă.
— Să trăeşti, Pane...»
Şi bătrîna adăogà, sorbindu-l cu ochii:
— «Să te văd mare hatman, dragul meu... mare hatman!»
Dar, pe măsură ce istorisirea se apropià de sfârşit, şi soarele alunecà spre asfinţit, Arbore părea tot mai nestăpânit pe mişcări şi pe grai.

[1]) Ospătărie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ochii lui se pironeau des, asupra costumului de pe jeţ, şi chipul i-se întunecă, ca de moarte.

Marele Căpitan trebuiă să plece înnapoi, la Vaslui şi de la Vaslui iarăş pe câmpul de bătaie...

Şi el nu venise aici, numai cu gândul să vadă pe cele două femei surghiunite.

Venise să le ià, cu el, în lagăr...

Dar, cum erà să le spue, el, acest înfricoşat adevăr?

Ce ochi ar fi făcut bătrîna?

Ce negre presimţiri, aducătoare de jale şi de noi blesteme împotriva Domnului, s'ar fi ridicat, iarăşi, în sufletele lor abià liniştite?

Cu vorbe cumpătate şi înţelepte, el se strecură, totuş, în noaptea adevărului.

Le vorbì, mai întâi, de încercările grele şi neîntrerupte, ce se abăteau asupra Domnului şi a întregei ţări.

Le vorbì apoi de biserică, de primejduirea Crucei, de întinderea neţărmurită a Islamului «celui fără de lege».

Privind în extaz candela ce pâlpâià sub iconiţa Maicei Domnului, el le zugrăvì în culori mişcătoare, dragostea de D-zeu şi datoria de a murì, cu înflăcărare, pentru apărarea şi isbăvirea Crucei.

Femeile, duioase, şi cucernice, îl ascultau în aiurire.

Ochii lor se înrourau de lacrămi, sufletele li-se înălţau în slavă...

— «La Chilia şi la Cetatea Albă», — povesteà Arbore, — «văzut-am, păgâneştele moschee, ridicându-se tot mai sus, şi tot mai mărunte asupra sfintelor noastre biserici. Albeşte Semi-Luna preste noroade; iar glasul făţărit al imanilor vestesc, pretutindeni, din minareturi şi de pe turlele lor, cleite

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu sânge, sosirea, cea de isbeliște, și de jac, și de fără-de-lege, a împărăției lui Allah!»

«Chiar la Seimeni și la Tighina, văzut-am preste bisericile noastre strămoșești stând semnul păgânătății.

«Și rîd, spurcații de agareni, de cele sfinte, ale noastre; batgiocuresc prea curatele lor catapitesme; mînjesc candelele, cele neîntinate, cu sângé nevinovat; iar preste sfântul pristol și asupra sfântului altar, tind mese nelegiuite, și ospătează, în cântece de lume și în blestemății neauzite, până'n zori...

«De nu s'or rădică toți prinții și craii noroadelor, asupra acestui înfricoșat bălaur, vai de neamurile cele închinate!

«Și până-atunci, dator este tot omul, carele întru Hristos sălășluește, a se ridică și luptă, până la moarte, împotriva nelegiuitului de turc...»

Bătrîna își înălță ochii spre icoană, și isbucni, în lacrămi:

— Așă e, dragul meu... așă e!... Cel carele nu știe a muri pentru Sfânta Cruce, acela nu este vrednic a purtă numele de moldovan, nici a trăi printre oameni...»

Arbore se ridică în picioare, făcù doi-trei pași prin iatac, apoi, strecurându-și privirile pe geam, începù să vorbească de oștile ce se învălmășeau la hotare.

Vorbià slab, pierdut și tremurat, ca și cum le vedeà năvălind din zări, revărsându-se în talazuri uriașe peste țară și peste munți, — pustiind, ca o vijelie de flăcări, toată viața dintre cer și pământ.

— «Trei sute de mii de agareni, în frunte cu Mehmet-Șah și cu spurcatul de Ghirai-han, vin pohoi, din spre soare răsare și din spre miază-noapte, asupra Moldovei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

«Iar cânele de Laiot Basarab, cu volohii lui, bat den-spre Milcov.

«Ci, atâtu-i de înfricoşat acest potop de hiare şi de închinători la idoli, — dragele mele, — cât Domnul, scârbit şi amărît de atâta urgie, au şi pus la cale, a se trage cu toate oştile, şi cu toate nevestele şi copiii lor, la loc ascuns, în munţi.

«Acolo va să meargă tot omul carele are credinţă în Domnul său şi în biruinţa, de apoi, a oştilor sale...»

Arbore tăcù...

Ochii jupâniţei se luminară, apoi se întunecară adânc.

Ea îşi furişă privirea spre jupâneasa Ruxandra, apoi spre Arbore, — şi în sfârşit spre platoşa de pe jilţ.

Arbore tăceà încă.

Jupâniţa rupse, în sfârşit, tăcerea.

Dar glasul ei fù aşa de slab, încât se stinse, neauzit, în aer.

— «Pane...», întrebă ea, — «şi noi ce vom face...?»

Jupâneasa Ruxandra ieşì. Cuvintele din urmă, ale lui Arbore, şi întrebarea copilei, îi străluminară toate adâncimile sufletului... Înţelegea că, dacă ea nu puteà, din pricina bătrâneţelor ei înaintate, să însoţească pe Arbore, în lagăr; Zamfira trebuià cu orice preţ să plece.

Ieşi din iatac, isbucnì, în plâns, afară, — apoi se întoarse cu privirile luminate, cu sufletul întărit...

Când răsărì în prag, jupâniţa se agăţă de gâtul ei, vestindu-i hotărîrea lor cea bună:

— «Mâne, plecăm, mamă... Vom merge toţi la Vaslui, iar, dela Vaslui, la Neamţu...»

Bătrîna se simţi iarăşi slăbind.

Jupâniţa se uită, în ochii ei umezi, — şi păli.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— «Mamă...! Tu, nu mergi...?»

— «Nu dragii mei...» gângăvi bătrîna, abia stăpânindu-şi plânsul:

«Eu sunt bătrână... puţin mai 'am de trăit... Mergeţi voi...»

«Eu voiu sta aici, în schit şi mă voi rugà pentru voi... şi D-zeu va ascultà rugile mele... le va ascultà, Bunul...»

Şi căzu, sfârşită de puteri, în braţele copiilor...

IV.

Toată noaptea, de la asfinţitul soarelui până în revărsarea zorilor, s'au pregătit, toţi, de drum în tăcere...

Jupâneasa Ruxandra, din ce în ce mai îngrijită, se învârtia, de colo până colo, neştiind ce caută, neştiind ce vreà...

Scotocià prin lăzi; şi tot ce găseà mai uşor de purtat, şi mai de preţ pentru primejdii şi răsboaie, le dăruià lor.

Se apropià, şovăind, cu după boală, de Zamfira şi aninându-i pe piept un lănţuşor de aur, cu cruciuliţă de lemn sfânt, îi şoptea, cu glasul prăpădit de durere:

— «Tată-tău o purtà hojma la harţuri... Ia-o, copila mea... E aducătoare de biruinţă şi de pace...»

Apoi, cu aceiaşi paşi nehotărîţi, şi cu ochii înecaţi de lacrămi, se oprià lângă umbra înnaltă a Vel-Căpitanului.

Îi punea în deget un inel, şi la coapsă un junghiu cu prăsele tăiate 'n cruce:

— «E al lui pan Negri... şi junghiul tot al lui e... Pe un viteaz, ca tine, ele nu s'or pierde...»

Spre ziuă umplù, în taină, trăiştile, cu fripturi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi cu vin bun de Cotnar, şi le dădù scutaşului să le aşeze la oblâncuri.

Apoi intră, în iatac, cu gândul să mai stee cu ei, de vorbă.

Dar, în prag, ochii i se turburară din nou; şi iar căută ceva, cu care să'şi piardă vremea, şi să uite...

În îngăimarea zorilor, intră Darman, aprodul, cu vestea că oştenii erau gata.

Jupâniţa erà îmbrăcată; scutaşul o aşteptà în prag, cu coiful...

Bătrîna făcù semn să mai adaste, că mai avea ceva... Dar nu mai avea nimic, nici de spus, nici de dăruit...

Chipul ei luase înfăţişarea morţei.

Se învârteà aiurind, prin casă, şi iar se pomeneà lângă ei.

I-se părea că toate se scufundă...

In curte se auzeau sgomote de cai, de arme, de guri.

Călăreţii erau în şele.

Negustorii şi maicele le dăruiau merinde şi ulcioare cu rachiu şi mustic.

Urări, rupte din suflet, tăiau văzduhul abia luminat de zori...

Jupâniţa căzù, cea dintâi, în braţele mamei.

Pieptul i se sfărîmă de suspine...

Pe obrajii ei ofiliţi de durere, şi pe lorica-i albă, de argint, curgeau şiroaie de lacrămi.

Arbore le privià înduioşat, pe sub sprâncene. Când femeile se deslipiră, el întinse braţele spre jupâneasa Ruxandra; dar bătrîna, istovită de obidă, nu mai putù sta în picioare.

Căzù moale, cu palmele la ochi, pe sofa...

— «Mamă...» îi strigă atunci, Arbore. — «Au astfel jeleai tu, când Pan Negri, purcedeà la harţă?»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi, îngenuchiat la picioarele ei, el îi sărută de nenumărate ori mâinele, încredinţând-o că o lună nu va trece şi iarăş vor fi la olaltă.

După aceia se ridică; şi, ne mai voind să ştie ce se petreceà în urmă, — ieşi...

Afară era lumină albă. Pământul părea acoperit de brumă. Ţiglele roşii, de pe ziduri şi de pe coperişuri, păreau înnecate în spuză.

Când jupăniţa Negri se arătă, în polimar, un murmur străbătù mulţimea.

Toţi o priveau cu drag...

Ea încercă să zâmbească, şi nu putù.

Coborî treptele, sprijinită de Arbôre, şi se oprì zăpăcită lângă calul ei, mic şi iute, ţinut în pohoiù.

Arbore îşi îndoì genuchiul.

Ea se urcă...

În clipa aceia, duhovnicul schitului intră, cu crucea'n mână, printre călăreţi.

Se făcù loc larg în jurul bătrînului sihastru.

Călăreţii îşi desgoliră capetele. Arbore îngenuche, cucernic, înnaintea lui. Preotul îl stropì cu apă sfinţită şi îi dădù crucea, s'o sărute.

— «Blagoslovit să hii, şi blagoslovite hie oştile tale», — strigă bătrânul, privind rugător spre cer.

Apoi binecuvântă pe Zamfira, şi binecuvântă, rînd pe rînd, pe toţi curtenii şi oştenii.

Şi, în lumina soarelui, răsărit pe dealuri, — şi în lacrămile şi urările celor rămaşi în schit, — ostaşii eşiră, în lung şirag, pe sub bolţile porţei...

Arbore şi Zamfira călăreau în trap grăbit.

Oştenii abea se ţineau de urmele lor...

Trecură prin desele şi nesfârşitele păduri, ce se desfăşurau până'n valea Siretului, în zbor... Drumurile, ce şerpuiau printre copaci, mai toate în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

văluite de frunze, le erau bine cunoscute. Şi nu erau nici cete de năvrapi, cari să le ţie calea la răspântii, nici haite de fiare.

Pădurile păreau triste şi pustiite, ca întreaga ţară...

La Pălănci au făcut popas. De aici drumul se înseninà. Luminişuri largi, acoperite de fâneţe, se întindeau verzi, stropite de flori, printre hăţişuri nestrăbătute. Păsănțul se scufundà în ierburi înnalte. Valea Siretului îşi desvăluià dumbrăvile...

Au trecut Siretul, la Valea Seacă, pe pod de plute mişcătoare; apoi s'au înfundat prin păduri spre a ieşì în câmp deschis, sub seară...

Acum erau aproape de Vaslui.

Soarele se înnecà, pe după măguri, în albia Siretului.

Câmpul se întunecà din ce în ce.

In această liniște adâncă însângerată de cele din urmă raze ale soarelui murind, călăreţii înaintau în trap măsurat, iar Hotnogul Stroe,—cel mai vesel şi mai sfătos cetaş al Marelui Căpitan, încălzit şi de vin, şi de icoana luminoasă a jupâniţei Negri, înşirà, fără încetare întâmplări şi păţanii din viaţa lui încărunţită în răsboaie.

— «Şi aşa...», — glăsuià hotnogul, povestind mai departe, cele ce i se întâmplaseră, de puţină vreme, la un vrăjitor din Şinil.

«Chipul blăstematului de vârhovnic[1]) se smolì ca păcura; iar den nările lui prinse a sbucnì fumăraie şi flacări, pren toate unghiurile şatrei. Den cazanele lui, cele pline cu catran şi oseminte de oameni morţi, se suiră, spre podniţă, valuri de fum mestecate cu miroasnă de răşină. Şi păreţii des-

[1]) Vrăjitor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

fundatu-s'au, — luminaţi boeri, — fără veste. Şi se făcù o mare de fum şi de foc, prin care zăriu-am, — mărturie 'mi-e Cel de Sus, — nesfârşit po-hoi de capete agarène, cu fesuri şi cu turbane, şi cu călpace de hir, şi cu tot chipul de sângeacuri şi de arme strălucite.

«Pasă-mi-te, aceasta erà oastea, cea de azi, a ti-călosului de Mehmet-Şah, şi a spurcatului de Ghi-rai, şi a tot neamului lor!...»

Hotnogul îşi făcù semnul crucei; apoi clătină din cap şi'şi duse iarăş ulciorul cu vin de Cotnar la gură...

Aprozii mergeau tăcuţi, înfioraţi de spusele bă-trînului.

Noaptea se revărsà, neagră şi posomorîtă, de pretutindeni; şi, prin negurile ei neţărmurite, ve-deau toţi, arătări ciudate.

Jupâniţa călăreà tot mai aproape de Arbore.

Întunericul, liniştea şi pustiul ponoarelor des-golite, îi înfrigurau, şi ei, inima...

Deodată hotnogul se-oprì:

— «Ia'n priviţi, cinstiţi boeri...» strigă el. «Craiul nou, îmbrobodit'u'şi-au faţa; iar vârcolacii rosu' i-au nasul şi sprîncenile... Să ştiţi că nu'i a bine! Mari harţuri, şi mare pojar va să se abătă preste biata omenime!...»

Toţi se oprirà.

Jupâniţa îşi trase calul, lângă Arbore, şi privì îngrozită spre răsărit...

Din spre văile Prutului, se ridică luna, roasă, pe alocurea, de nouri, şi împresurată de un cear-căn roşiatec.

Cetaşii îşi făcură cruce.

Cuvintele bătrînului Stroe, pluteau încă în aer.

Sub stăpânirea lor, ei vedeau luna de trei ori mai deşuchiată, şi mai roşie...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/ramuri 1901-1932

Bătrînul, — înfricoşat el însuş, — duse pentru cea din urmă oară ulciorul la buze, şi-l deşertă pân'n fund.

Apoi îl asvârli în câmp, şi porni, îngăimând blesteme şi vorbe fără şir.

Nu trecù mult şi o nouă privileşte îl ţintuì locului...

Luna se ridicase.

Ea mijeà, acum, pe cer, albă şi străvezie, ca de spuză.

Dar, în locul ei, în marginea orizontului, cerul se înroşeà ca în răsărit de soare...

Părea că o altă lună, mai plină şi mai înflăcărată, sta să se ivească în depărtări...

Se lămurea, chiar, la marginea platoului, un val de lumină roşiatică, ce creştea mereu de-asupra pământului.

Arbore se uità lung, în zare...

Nimeni nu'şi puteà da seama de ce erà.

Părea a fi foc. Dar pe măsură ce se apropiau, aripele de lumină se desfăşurau pe întinderi tot mai mari...

Nu puteau arde decât păduri întregi.

Dar, pe acolo, nu erau nici păduri, nici lăstare, nici sate.

Erà Vasluiul.

Darman se mişcă, înciudat, între oblâncuri, şi murmură îngrijat:

— Au nu cumva luat-am altă cale? Pre cât ştiu eu, suntem chiar în Tabăra Lipcanilor. Ci, focul cela...»

Jupâniţa adăogă, în şoapte:

— Foc, trebuie să fie, pane... Iar de suntem la Vaslui: Vasluiul arde!...»

Arbore zâmbì.

Cum erà să ardă Vasluiul, când Domnul, cu toate oştile sale, erà acolo?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

El dădù pinteni calului...

Călăreţii porniră, în urma lui, în salt...

Unda de flacări creştea mereu.

Ea se înălţă, la mijloc, ca o gură de vulcan,— întindea aripi uriaşe pe boltă, şi se stingeà apoi, încet-încet, către miază-noapte şi miază-zi.

Din când în când se zăreau şuvoaie negre de fum, zburînd pe de-asupra ; iar printre ele se vedeau limbi de foc, fulgerînd în noapte...

Erà în adevăr, foc...

Şi, după toate arătările, uriaşul talaz de jar şi de scântei risipite nu putea fi de cât Vasluiul.

Un fior rece trecù prin inima lui Arbore.

Marele căpitan îşi închipui, într'o clipă, tot ce se putuse întâmplà, în lipsă.

«De bună seamă,—îşi zise el,—oştile neprietene au năvălit asupra târgului...»

Stătù pe loc, îngândurat, — neştiind ce să facă.

Privì, apoi, cu luare-aminte, în zări, căutând urme de călăreţi, fugari...

Pretutindeni însă câmpul erà tăcut şi gol...

Sub răsfrîngerea incendiului din depărtare, pământul părea o mare îngheţată, străluminată de lună.

Numai mirosul, din ce în ce mai înţepător, de fum şi de funingine, arătà că în apropiere sunt târguri şi sate cari ard.

După o lungă răsgândire, Arbore îşi desprinse paloşul de la şold, şi se întărì în scări :

— Boeri, d-voastră..,— porunci el.—E foarte cu putinţă ca târgul Vasluiului să ardă. Dacă oştile Domnului au pierit ; cată a perì, şi noi...»

Şi pornì în galop, — urmărind, cu ochii, umbrele uriaşe ce se desfăşurau în lumina din ce în ce mai vie a zărilor inflăcărate...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V.

Focul se vedea, din ce în ce mai lămurit...

Ardea chiar Vasluiul...

Dar lunca Bârladului, ca şi dealurile din depărtare, erau cu totul deşerte.

Pe luciul ei galben, troenit de scântei răsipite, nu se vedea nici-o umbră omenească, nici-o mişcare.

Chiar în jurul cetăţei, şesul se desfăşură nemiscat, şi roşiu, ca o nemărginită baltă de aramă.

In sufletul lui Arbore pătrunse o înviorătoare rază de nădejde.

Işi închipuì că Domnul, — silit de apropierea neaşteptată a turcilor, — dăduse el singur foc cetăţei şi fugise spre munţi...

Linistea pustiitoare de pretutindeni, întinderea nemăsurată a focului, şi timpul scurt în care se săvârşise acest uriaş incendiu, nu putea avea altă tălmăcire.

Apoi, — gândì vel-căpitanul, — neprietenii puteau, oare, să dea foc unei cetăţi, în care-ar fi găsit, şi adăpost şi hrană?...

«Iar, dacă târgul s'ar fi aprins în mijlocul hărţei atunci, prin împrejurimi, pe valea Bârladului, şi pe drumurile ce duceau la munţi, trebuiau să se găsească cete de călăreţi fugari.»

Din creerul munţilor, până la Vaslui, însă, nici o umbră omenească nu le împiedicase mersul...

Incredinţat că focul erà pus de oştile Domnului, Arbore răsuflă uşurat, şi işi strînse calul în frîu.

Jupâniţa îl urmà, de aproape.

Aprozii şi cetaşii se frământau, în jurul lui, în salt.

Câmpul se luminà ca în miezul zilei.

Sub răsfrîngerea flăcărilor uriaşe, ce se ridicau spre cer, păreau toţi de foc.

Coifurile lor ardeau, ca de jeratec; paloşele scânteiau, ca para...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Oraşul se desvăluià, măreţ, sub trîmbele arămii de fum.

Se vedeau zidurile, încununate de un nesfîrşit lanţ de limbi roşiatice; şi se zăreau, printre flăcări şi vălvătăi desprinse de vânt, turlele bisericilor, coperişurile palatului domnesc, arborii înnalţi răsădiţi pe movila lui Briar...

Toate se mişcuiau, în mijlocul unui ocean de văpăi orbitoare.

In jurul meterezelor sclipeau mormane uriaşe de jeratec; colinele păreau talazuri înroşite.

Orizontul, spart la mijloc, se sfâşià lăsând să isbucnească din sânul lui adânc valuri scăpărătoare de tăciuni aprinşi.

O dogoare înăbuşitoare, cu miros greu de paie înflăcărate, se revărsà din ce în ce mai puternic peste vale...

Frunţile oştenilor începură să se înroureze de sudori. Caii sforăiau. Platoşele ardeau. Lumina le orbea ochii...

Arbore se trase înnapoi, isbit de limbile de foc...

Jupâniţa nu mai putea înnaintà. In jurul ei scânteile se învălmăşeau în vârteje nemărginite...

Hotnogul, trezit din toropeală, ieşi înnaintea vel-căpitanului, arătând către Balului:

— Prea luminate pane..., strigă el, răguşit.

«Doar pe valea Vasluiului de-om mai putea răsbate... Intr'acoace e pârjol mare, pane!...»

Oştenii îşi ridicară scuturile în dreptul coifurilor.

Jupâniţa îşi ascunse faţa îngrozită, la spatele lui Arbore şi a hotnogului Stroe, apărîndu-se cu palmele.

Arbore se trăgeà mereu înnapoi, biciuit de flacări, aiurit de vuetul asurzitor al şuvoaelor ce se abăteau peste ruini.

Mistuirea, atât de fulgerătoare, a marelui târg domnesc, îi turburà adânc mintea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaardealului.ro/index 1901 1932

Un nou gând îi străbătù sufletul; şi noui fiori, de spaimă, îl scuturau, ca de frig, în mijlocul flacărilor.

«Unde sunt, oare, cerşetorii Vasluiului, — se întrebà el.

Acel neîncăpător furnicar de milogi, de ciungi, de orbi şi de bătrîni înfipţi în cârje, ce'şi căutau hrana prin piaţa domnească şi pe la răspântiile uliţelor, nu puteau să se ţie, cu nici un preţ, de oştile Domnului...

Ei trebuiau, deci să umple văile şi dealurile din jurul cetăţei, cerşind mila orizonturilor depărtate...

Dar încotro îşi întorceà privirea, nu vedeà nimic.

Răsbise până sub ocopuri; şi nici o umbră, şi nici un vaet nu se ridicà de nicăiri...

Să fi pierit oare în flacări?...

Dar focul, cu ori-câtă grabă, şi ori din câte părţi ar fi fost pus, nu se puteà întinde atât de repede, în cât să nu le fi dat răgaz să fugă...

Să fi fost ucişi din porunca Domnului, înnainte de a se fi dat foc târgului?...

Vel-căpitanul nu mai ştia ce să creadă.

Copleşit de gânduri, el pornì în jos, la stânga, pe albia Bârladului...

Pe măsură ce se depărtà de flacări, ochii lui licăreau, tot mai cercetători, în orbite.

Din când în când se opreà din mers, şi'şi duceà mâna la frunte...

I erà frică să nu se isbească fără veste de oştile duşmane.

Dacă tot ele au dat foc, — îşi ziceà el, în taină, — taberile lor trebuie să fie de cealaltă parte a cetăţei, pe valea Vasluiului...

In partea aceia erà şi mai întuneric.

Căsuţele mărginaşe arseseră; clădirile se înnegreau; vâlvătăile, de pe coperişurile lor, licăreau din ce în ce mai slab...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Cândind aşa, Vel-Căpitanul ajunse în câmp deschis.

Acolo se oprì.

Chipul lui întunecat părù, de astădată, că se însenincază.

Vedeà ceva, în depărtare, şi nu ştià ce'i...

— Ia vezi, hotnoage...» murmură el.

«Au, oameni sunt cei ce sue dealul Bahluiului?...»

Hotnogul îşi puse mâna streaşină...

Oştenii ceilalţi se strînseră în jurului lui grămadă, şi priviră, toţi, spre deal...

Pe coastele desgolite, ale Bahluiului, se vedeau umbre nedesluşite, târîndu-se încet prin ierburi.

— Oamenii par a hi, stăpâne...» răspunse un cetaş, lăsându-şi mâna, de pe frunte.

— De nu mă înşală văzul...», adăogă Stroe,—«sunt chiar târgoveţi, au robi, goniţi de pârjol...»

Arbore se îndreptă în goana calului, către Bahlui...

Erau, în adevăr, făpturi omeneşti.

Călăreţii se apropiară la câţi-va paşi de ele; şi cu toate astea nimic nu le întrerupse mersul.

Se târau pe brânci, spre creştetul dealului, gemând şi plângând...

Mulţi aveau hainele arse.

Pete de foc, mijiau, roşii, printre zdrenţele lor îmbâcsite de funingine.

Chipurile lor galbene, zbârcite, uscate de foame şi de suferinţe grozave, licăreau, îndobitocite de groază, în lumina sinistră a flacărilor ce pâlpâiau pe înnălţimi...

Unii se zbăteau. încă, sub dărâmăturile zidurilor, sforţându-se, în deşert, să iasă în largul văiei: alţii, sfârşiţi de puteri, orbiţi de fum, sfâşiaţi de arsuri, cercau să se urce pe deal, şi înţepeneau cu ghiarele prin ierburi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Cei cari ajunseseră, aproape de vârf, se uitau, cu ochii năuci, înapoi către cetate...

Bucuria lui Arbore fu nemărginită.

Durerea i se perdù în mulţumirea de a se fi văzut scăpat de cugetele negre ce-l pridideau pe drum.

Jupâniţa tremurà.

Tabloul acesta, sfâşietor de sălbatec, îi îngheţase inima.

Trăià, acum, un vis năprasnic: visul ei do ieri....

Hotnogul întrebă, pe milogi; unde merg?

O umbră deşuchiată, în urma căreia se târà o lungă dâră de scântei desprinse din haine, se oprì în loc.

Capul schilodului se întoarse sperios către oşteni.

Obrajii lui scofâlciţi, îngropaţi sub plete pârjolite de flacări, erau acoperiţi de scrum şi de cenuşe.

Abia i se desluşeau ochii mari, sticloşi, sângeraţi de durere...

El nu răspunse nimic.

Gemù, îşi întoarse capul, şi se târî, pe coate, înainte, pe deal...

Aceiaş mişcare, plină de desnădejde şi de groază adâncă, o repetară şi ceilalţi milogi.

In ochii, tuturor se răsfrângea spaima, dusă până la nebunie.

Mulţi erau muţi de groază.

Alţii erau cu desăvârşire îndobitociţi.

Toţi cunoscură, în cetaşii lui Arbore, pe oştenii lor; şi, totuş, fugiră dinnaintea lor, ca din faţa unor arătări ciudate...

Arbore suì dealul.

Pe buzele lui, înflorea, tocmai acum, surîsul milei.

Il durea adânc soarta acestor jertfe nefericite, — mai toate schilodite prin răsboaie...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

In vârful dealului, găsi, un tânăr milog, cu picior de lemn, care putù vorbì.

Cetatea fusese arsă de Domn.

Mehmet-Sultan sosise la Bârlad.

Oştile moldoveneşti, urmate de târgoveţi şi de toţi cei cari puteau umblà, fugiseră, în sus, spre Succava...

Milogul tăcù, — apoi, de-odată, îşi înnălţă braţele spre cer şi strigă, plângând:

— «Doamne... nu ne urgisì!... Ja-ne, cu oştile tale, Doamne!...»

Plânsul acesta, sugrumat de o durere fără seamăn, răsună din piepturile tuturor milogilor.

Toţi cerşiră îndurare...

Arbore se depărtă, străpuns de fiori.

Ochii Zamfirei înnotau în lacrămi.

Cu ce grabă n'ar fi dat, ea, mână de ajutor acestor nenorociţi cerşetori, lăsaţi pradă morţei!

Pe toţi îi cunoşteà: toţi trebue să se fi perindat, odinioară, prin curţile lor din Vaslui, pe dinnaintea cuhniilor bătrânului paharnic, încărcate cu pomeni bogate...,

Dar cum erà să'i smulgă din ghiarele peirei! Unde erà să'i pue? Cine i-ar fi luat, în şa?

Slabă şi amărîtă, ea rămase, singură, în urma călăreţilor, pe vârful măgurei, sub ploaia de foc a cetăţei prăpădite...

Vasluiul ardeà, sub ochii ei îngroziţi, liniştit şi feeric...

Din vale, — dela Podul Gaziului, până dincolo de palatul Domnesc — se dezvăluiau valuri uriaşe de jăratec, de flăcări şi de scântei orbitoare.

Părţile mărginaşe, ale oraşului, zăceau îngropate sub spuză. Grădinele, bântuite de viscole de foc, îşi spulberau podoabele înflăcărate peste ruini.

Milioane de fluturi de lumină, pluteau ameţiţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

printre şuvoaiele de pară, spre a cădea, cu aripele arse, peste câmpii şi peste ape...

Turlele palatului Domnesc, păreau stânci de rubin.

Biserica cea mare a sfântului Ion Prediteci, se năruise de-asupra pieţei ; clopotele ei, atât de sfinte, se topeau printre dărîmături.

Nimic nu se mai desluşeà.

Arborii păreau făclii gigantice ; zidurile clădirilor se prăbuşeau ca de cutremur...

Şi un vuet surd, ca de furtună, întretăiat de detunături asurzitoare, înfiorà văzduhul strălucminat de flăcări...

Jupâniţa căutà locul copilărieî ei, — casele bătrânului Negri, — şi nu-şi mai puteà da seama unde erau.

Deodată chipul ei se albì, ca varul.

I-se năzări piaţa Domneascâ ; şi, în mijlocul pieţei aceleia, vânturată acum de vârteje de flăcări, i se părù că vede capul bătrînului Negri, descăpăţânat, încă acoperit de sânge, sbătându-se printre mormane de jeratic...

— Ah!...», ţipă ea, cu glas stins, ca în vis.

«Rău e Domnul, pane!... Urîtă hearâ e... Urîtă hearâ...»

Şi capul i-se frînse, pe umărul lui Arbore, orbit de vedenii, asurzit de şuer...

VI.

Lumina incendiului se resfrângeà, din ce în ce mai slabă, peste lunca Bârladului.

Apele strânse prin răstoace, licăriau printre ierburi, galbene ca de aur.

Stuhurile şi răchitele păreau troenite de zăpadă.

Vântul adià, încet, din spre Vaslui ; şi în sbo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

rul lui uşor, revărsà, încă, în noapte, fulgi negri de pae arse şi miros slab de funingene...

Curtenii înaintau, îngânduraţi, spre Dragoslava...

Drumul, aici luminat de flacările ce isbucneau tot mai rar în orizont, aici adumbrit de nouri deşi de fum, se strecurà, ca un brîu străveziu, pe sub râpi. Din când în când el piereà, pe după coaste, spre a răsărì iarăş, străluminat de raze, pe ţărmii desgoliţi ai rîului.

Jupâniţa dormità...

Istovită de fiori, ea se legănà, între oblâncuri, palidă şi îndurerată. Din când în când tresăreà. Printre gene i se arătau mereu flacări; şi mereu vedea prin neguri, capul bătrînului ei tată, desprins de trup, rostogolit în jăratec...

Ingrijorat de slăbiciunea ei crescândă, Arbore îşi puse'n gând să se oprească la Dragoslava...

Dar Dragoslava pierise...

Darman, aprodul, împresurat de câţiva cetaşi dădù, cel dintâi, peste ruinele bogatului sat domnesc...

În locul căsuţelor albe, înconjurate, până mai ieri de zăplazuri umbrite de arbori şi de livezi, pline cu roade, se ridicau acum mormane negre de cenuşe. Tăciunii încă mijeau prin scrum. Iar pe alocurea, de sub dărâmături, se strecurau, spre cer, şuviţe albe de fum...

Vel-căpitanul îşi aruncă privirea desnădăjduită peste păraginì...

Hotnogul îşi făcù, mirat, cruce.

Oştenii clătinau din cap cu jale...

Unde erau să mai poposească?...

De la Dragoslava nu mai puteau întâlnì, în drum, de cât Romanul. Dar Romanul erà departe. Şi drumurile, erau atât de lungi şi atât de nehotărîte...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdn1901 1937

Atunci, Arbore, își aduse amintę de casele lui Pan Maxim...

Doar ele mai puteau trăi...

Și inima i se învioră, — și ochii 'i se luminară...

Dintre boerii țărei, bătrînul Maxim,—fost mare vornic pe vremea lui Bogdan Vodă, — eră, în adevăr, cel mai stingherit, și mai uitat de lume.

El nu mai luă parte, nici în războaie, nici în solii, nici la sărbătorile Curței.

Trăiă liniștit, ca un sihastru, pe moșiile lui bogate din jurul Dealului Mare.—neștiutor de cele ce se întâmplau prin țară, nepăsător de năvălirea oștilor dușmane...

Apoi, casele lui străvechi, zidite din piatră și învăluite de mușchi și de iederă, erau atât de ascunse, în cât nici Domnul, în trecerea lui spre munți, nu puteà da atât de ușor peste ele. Cufundate'n văi, împresurate de podgorii și de păduri seculare, ele nu se zăreau de nicăiri. Doar de pe măgura Tansei, de li se deslușeau, câte-o dată, coperișurile roșii de țigle, îngropate printre stejari și ulmi.

Vel-căpitanul se hotărî să iasă în drumul Scheei...

Oștenii trecură, călări, prin apa Bârladului, și se afundară prin hățișuri.

Lumina Vasluiului se stinsese.

Luna, singură, își cerneà, fulgii albi, de raze, peste dealuri și prin luminișuri...

Oastea înnaintă încet, pe drumuri, bătută de restriște.

Frigurile spaimei ardeau încă în ochii tuturor...

De când umblau ei prin războaie, nu li se mai întâmplaseră să vadă atâta pustiire peste țară.

Se dau, în vremi de urgie, foc răsadurilor de pe șesuri, și chiar târgurilor neînsemnate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Dar să se dee foc unei cetăți domnești, — ca Vasluiul, — aceasta n'o puteau, ei, înțelege...

«Oare nu se va lăi smintit Domnul?...», — își ziceau unii dintre cetași, amețiți încă de amintirea înfricoșatului incendiu.

«Au, nu cum-va închinatu'și-au, el țara, păgânului?...», — șioptiau alții, uimiți de peirea neașteptată a oștilor moldovene.

«Dar de se va lăi îndireptat, cum-va spre hotară; iar noi umblăm, într-aiuri, prin pustii locuri...», cugetau ceilalți.

Și mergeau toți încurcându'și frânele prin mărăcinișuri, stăpâniți de groază, nesiguri de ziua de mâne, neștiutori de cele ce se vor întâmplà peste un ceas, peste o clipă...

Prin mintea lui Arbore păreau că trec aceleaș gânduri.

El nu'și putea închipuì că Domnul și-a pierdut lumina minței, nici că el și-a vândut țara.

Un alt gând îl chinuià: se temeà ca Domnul să nu se fi îndreptat către Ardeal...

Gândul acesta 'i-se înrădăcinà cu atât mai adânc în minute, cu cât știà bine că marele Voivod erà, în vremile din urmă, părăsit, și de oștile lui de odinioară, și de crăiile vecine, și de Veneția...

In fața înfricoșatului prăpăd ce se revărsase peste Dunăre, toți aliații lui, de până ieri, îl lăsaseră în voia sorței.

Craiul Poloniei, în loc să-i trimeată ajutoare, pusese oști la hotare, să împiedice trecerea moldovenilor, la vreme de înfrîngere, în țara lor.

Craiul Ungariei ceruse Domnului să i se închine, și, apoi, să-i deà oști.

Veneția nu da, încă, nici un semn de viață.

Vlaicu, unchiul Domnului, apoi Ilie Turcu, și în sfârșit, părintele Țamblac, fuseseră toți, rînd

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaarsiva.ro/anr 1901 1937

pe rînd, trimişi în neînvinsa cetate a mărilor, şi nici unul nu se întorsese...

Toată nădejdea Domnului erà, tot la ai lui, în ţara Moldovei.

Dar, la Cartal, l-au părăsit, de-odată 30.000 de călăreţi resvrătiţi; iar, după războiul cu tătarii, nu i-au mai rămas, decât un pumn de curteni şi lefegii: zece mii de oameni,—atât...

«Ce puteà face, el, cu zece mii de curteni?.», se întrebà, Arbore, cu grije...

«Nimic, decât să fugă!...», — îşi răspundeà, tot el.

Şi, totuş, fiori grei, de ciudă şi de căinţă, îi brăzdau sufletul...

Îşi aduceà, mereu, aminte de vitejiile şi de credinţa cea neclintită, a Domnului; şi inima lui sângerà de durere că-l puteà crede, atât de slab şi de şovăitor, acum, în faţa celei mai mari primejdii ce pluteà asupra ţărei.

— «Nu...», se dojeneà el, strîngând calul în frîne.

«Domnul nu poate să fugă. Mai de grabă va muri, decât să'şi lese, ţara, în ghiarele păgânului!...»

Frămîntat, de atât de negre gânduri, ieşi, pe nesimţite, în drumul Scheei...

Scurt timp, după aceia, cetaşii se opriră în porţile lui Pan Maxim...

Clădirea erà, încă, în picioare.

Zidurile ei învechite, se înnălţau, negre şi posomorîte, în gura văilor.

Porţile, mari şi grele, de stejar, legate'n fier, stau zăvorîte, sub arcade.

Nici un zgomot pe ziduri, nici-o lumină în turnul, aproape năruit, din spre podgorii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaroma.ro/anul 1901-1912

O clipă ostaşii crezură că întreaga clădire erà pustie.

Bătură, de câteva ori, în porţi.

Nici un zgomot.

Stroe hotnogul se înnălţă în scări, şi strigă puternic, izbind cu paloşul în poartă:

— «Prea luminate, pane... Bucuros de oaspeţi?...»

Iarăş tăcere...

Abia, într'un târziu, se auziră câteva sgomote uşoare, pe lângă porţi şi pe sub polimare.

Sub streaşina clădirei, într'un colţ, mijì, scurt, o rază de lumină.

Lumina se stinse; apoi, iarăş se aprinse...

In urmă se auziră zornăte de scuturi şi de zale, prin curte.

Păreau a fi ostaşi armaţi.

Pentru orice întâmplare, vel-căpitanul dădù poruncă, curtenilor, să fie gata de încălecare.

Poate erau chiar oşti străine; tătari sau leşi...

Panţirii îşi înstrunară arcurile; aprozii şi sutaşii îşi traseră spadele.

Loviturile începură mai dese şi mai puternice.

Glasul răguşit, al hotnogului sunà din nou:

«In numele lui Ştefan Vodă... Milostivirea Sa, pan Arbore, Vel Căpitan de darabani, cu oaste măruntă!...»

Curtea se lumină de torţi.

Pe pereţii albi, ai clădirei, se desfăşurară aripi roşii de pară.

Clădirea prindeà, încet-încet, viaţă...

Deodată un glas detunător, sguduì noaptea:

— «Cine e?.»

— «Oameni pământeni...», răspunse Stroe, slăbit de frică.

Intrebarea se repetă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Răspunsurile urmară, din ce în ce mai deslușite.

Se făcù, apoi, o scurtă tăcere ; și poarta se dădù, în lături, ca Arbore cu jupâniţa Negri, — urmaţi de aprozi și cetași, — să intre în mijlocul unui adevărat lagăr de corturi, de cai și de călăreţi încă buimăciţi de somn și de spaimă...

VII.

Lui Arbore i se părea încă un vis popasul făcut la pan Maxim ; iar Jupâniţa, amuţită de groază, tremurà, pe cal, prinsă de friguri...

Hotnogul Stroe nu-și mai puteà înăbuși mânia.

El strigà tare, în auzul tuturor :

— «De nu erà pan Arbore. m'aș hi măsurat, eu, cu lifta... Auziţi, d-voastră, cinstiţi boerii... să bârfească, el, pre Măria Sa Vodă !...»

Și buzele lui tremurau, și pumnul i se încleștà pe mânerul spadei ca și cum stà gata să isbească pe cineva în tâmple...

Darman urmărea, cu ochii aiuriţi, umbra velcăpitanului...

Oștenii ceilalţi, încă nedumeriţi de cele ce se întâmplaseră, peste noapte, se deslușeau încet, pe cale.

Se întâmplase, în adevăr, un lucru înfricoșat, în casele vornicului...

Noaptea petrecută acolo fusese, — nu o noapte de odihnă — ci o noapte de sânge...

Cine se puteà aștepta oare, în ajun, la o atât de grozavă întâmplare !

In casele bătrînului Vornic, pan Arbore dădù peste marele armaș, Juraș...

Armașul fusese trimis, de Domn să dee foc Iașilor, și tuturor satelor și târgurilor din cale.

Juraș se oprì, însă, la pan Maxim.

Vinul lui străvechi, și bunătăţile rare de cari

Muzeul Digital al Romanului Românesc

curtea erà plină: mâncările alese, voioşia şi frumuseţea fetelor şi femeilor din casă, — îl ţintuiră locului.

Băù, se îmbătă, şi trimise pe Nichita Spătarul cu 40 de lefegiii să îndeplinească, în locul său, poruncile Domnului...

Ce'i păsà, lui, de ţară!...

De când venise din Ungaria şi se statornicise ca stegar, apoi ca sub-armaş şi, în sfârşit, ca Armaş şi Mare Armaş, pe pământul Moldovei, — el nu făcuse altceva de cât să linguşească deşertăciunile stăpânilor, să mintă, să bea, să curtenească jupânesele şi jupâniţile boerilor, şi să omoare.

Innalt, deşirat, cu fruntea ascuţită, cu ochii sticloşi, cu mustăţile lungi, şi băţoase întoarse spre urechi, cu buzele vinete, cu pieptul scufundat înnăuntru, — acest curtean domnesc de pripas, nu aveà nimic moldovenesc în el.

Până şi graiul îi erà străin...

O singură însuşire îl făceà de temut: spada.

Erà crud şi îndemânatec luptelor de răscruci...

Arbore îl cunoşteà de mult...

Dar, în noaptea aceia, bunul Vel-Căpitan uità toate păcatele Marelui Armaş.

Il găsì pe trepte; şi, bucuros că se vedeà în faţa unuia din oştenii Domnului, coborî de pe cal, vesel, cu braţele desfăcute...

Juraş îl primì, în polimar, cu un zâmbet prefăcut, pe buze... Dar când văzù pe jupâniţa Negri, urcând, albă şi visătoare, la braţul Vel-Căpitanului, ochii lui se înflăcărară, patimile 'i se răscoliră'n sânge...

Toată noaptea, Marele Armaş, nu'şi putù astâmpăra desfrîul...

Arbore îl întrebà de Domn; el vorbeà răspicat şi batjocoritor, de dragoste...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
exista.ans.ibanion.ro/ndr/1900_1932

Nici chipul înțelept al bătrînului Maxim; nici mișcările de ciudă ale Vel-Căpitanului; nici snoavele șagalnice, ale hotnogului Stroe, nu'i puteră smulge gândul de la jupâniţa Negri...

— «Și de unde o hrăpișI, frate?» întrebă înnainte, marele Armaș.

«Bună pradă.—ci, mai bine ar hi, de ai da învoire marelui armaș să-i vadă, mai cu temei, chipul..»

Și da să intre, cu sila, în iatacul fetei adormite.

Èrà beat, armașul; dar, încă, știà ce face...

Arbore îl privi, la început, cu milă; apoi cu desgust, și, în sfârșit, cu ură...

Inciudat de liniștea prefăcută a Vel-Căpitanului, Juraș se ridică, în cele din urmă, împotriva Domnului și a tuturor oștilor moldovene.

Nimic nu erà sfânt, pentru el.

Domnul aveà mai multe ibovnice, de cât ostași; iar priceperea lui, în răsboaie, erà ca priceperea Vel-Căpitanului în dragoste...

— «Ceată de boi, duși de o hulpe'n prăpastie», strigà el.

Apoi, de o dată, se ridică furios; și, plimbându-și brațele uscate, prin aer, adăogă plin de trufie:

— «Zilele lui, și ale voastre, sunt numărate. Încă o zi va trece, și Craiul Ungariei va veni să scoată această nevolnică țară, din ghiarele Volohilor...»

Pan Maxim fu cuprins de mânie...

De când trăià bătrînul, astfel de cuvinte, pornite din gura unui curtean moldovean, nu auzise.

— «Nevrednic ești de casa mea..» — îi strigă, desnădăjduit, bătrînul.

Și-i arătă ușa.

Dar Juraș, în loc să părăsească sala, își încleștă pumnul pe mânerul spadei, și izbucni în rîs:

— «Mai cu măsură, taică Vornice...» rânji el. «Ori vrai să'ți duc capul, plocon, la curte...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Arbore scrîşnì, — dar se stăpânì repede...

Vedeà că marele armaş erà beat.

Se mulţumì să'i surîdă în faţă, — şi sorbì înainte, nepăsător, din cupă.

Armaşul eşì, atunci, furios, în coridor, spre a'şi chemà ostaşii.

Dar glasul lui, sugrumat de mânie, se stinse, neauzit, în noapte.

Arbore se întoarse către bătrîn:

— «E bat rău, tată Maxim. Dă-i pace...»

Apoi, spre a nu da prilej la vărsare de sânge, se trase cu vornicul, într'un iatac lăturalnic.

Hotnogul Stroe ieşì plin de durere, din sala ospăţului.

Sala se goli...

Până în revărsatul zorilor, Vel-Căpitanul se chinuì să liniştească mânia bătrînului.

Ii vorbì deJuraş, râzînd, — fără patimă.

«E om de omenie, bată'l pârdalnicul..», zise, iertător Arbore. — «Ci, când prinde a be, nimeri nu'i mai poate sta în voie. Mâne decumînecate, va venì, el singur, a'şi cere iertare... Deci, până'n zori, să-l lăsăm în plata Domnului...»

Bătrînul se liniştì.

Vorbì, cu Arbore, despre răsboi, de focul de la Vaslui, de gândurile Domnului. Işi arătă credinţa sa neclintită în biruinţa oştilor moldovene. — şi se retrase, apoi, cu gândul să se plângă, în curînd, Domnului de isprăvile nevredniculuì său armaş...

Arbore se întinse pe sofa, îmbrăcat, — cu spada la şold...

Mânia'i se stinsese; dar tot îi mai înghimpà inima un gând.

Jurase, în sala ospăţului, să dea o pildă straşnică Marelui Armaş; şi, acum, închidea ochii, privindu-se, printre gene, în luptă cu Juraş...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcri 1901-1932

Când Juraş căzù, ochii Vel-Căpitanului se rostogoliră sub ploape.

Somnul îl fură adâc...

Nu trecù, însă, mult, — şi un ţipăt ascuţit îi străbătù auzul...

In jurul lui erà linişte.

Florentina pâlpâia slab, într'un colţ.

De afară nu se mai auzeà nimic.

Dar ţipătul acela sperios, înăbuşit şi scurt, îi risipì somnul.

Se sculă, îşi pipăì mânerul spadei, şi ieşì...

De-o dată scoase un răget...

Juraş se strecurà, cu jupâniţa Negri, în braţe, spre sacnasiu.

Cei doi duşmani se opriră, faţă'n faţă, cu pumnii încleştaţi pe spade.

In aceiaş clipă, în fund, în uşa cerdacului, răsărì chipul sbârcit al hotnogului Stroe:

— «Dă, pane...».—strigà hotnogul, mânuindu-şi spada în lumina slabă, a zorilor — «nu vezi ce chiteşte, lifta...?»

Juraş rânjea...

Nu mai erà beat.

Chipul lui, înflăcărat peste noapte, erà, acum, pălit ca de boală. Buzele-i dârdâiau ca de ger. Ochii se mişcau, îngheţaţi în orbite.

Armaşul lăsă jos trupul jupâniţei şi se puse'n pază...

— «Heară..» — mugì Arbore, învârtind sabia prin întuneric.

«Au nu te-ai desmeticit, încă...?»

Juraş scrîşni, şi lovì...

Sabia lui Arbore, sărì în sus.

Ochii Vel-Căpitanul se învăpăiară.

— «Hotnoage...» — strigă el — «dă copila la o parte...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Şi se aruncă, hotărît, asupra armaşului.

Slăbit de beţie, şi înfricoşat de furia lui Arbore, Juraş se trase înapoi scrîşnind.

Arbore îl îmbrânceà mereu spre scări, repetând printre dinţi:

— «Adastă câne. Ce cauţi, vei aflà.»

Deodată Juraş, împinse uşa de la ospătărie şi se năpustì înăuntru, urlând:

— «Aici, prea luminate... Nu la întuneric...»

— «Şi la câmp deschis, proclete...» — răspunse Arbore.

Prin larga sală de oaspeţe, începù o încăerare crîncenă.

Jilţurile se răsturnară; vasele, de pe masă, se prăbuşiră la pământ; vinul se amestecă, cu sângele luptătorilor...

Juraş slăbeà...

Ochii lui se turburau, din ce în ce.

Braţul i-se încovrigà sub lovituri fulgerătoare.

— «La mine... ostaşi!» — răcnì el.

Dar glasul îi se răsipì într'un asurzitor sgomot de sticlă sfărîmată.

Geamul crăpă, lovit de propria lui spadă.

Mâna i-se îndoise; cotul i-se înţepenise între gratii...

Arbore voì să se oprească; dar nu mai avù când.

Juraş scoase un gemăt înnecat, şi alunecă, moale, scrâşnind de dureri, sub privazul ferestrei.

Când bătrînul Maxim intră pe uşe, Juraş se sbăteà, jos în sânge.

Milos, ca întotdeauna, marele vornic strigă repede după ajutoare.

Dar Arbore îl oprì, înfigând sabia în uşorul uşei.

— «Lasă-l tată... Destulă cinste, că moare, cum nu se cuveneà să moară...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi adăogă, privind, cu scârbă, în ochii însângeraţi, ai rănitului:

— «Şteangul i-se cuvenea... nu spaga!...»

VIII.

Hotnogul nu mai vorbeà.

Toropit de arşiţă, şi înnecat de pulbere, bătrînul se legănà între oblâncuri, strănutând şi sufland greu...

Ceilalţi oşteni, dumiriţi asupra celor ce se întâmplaseră peste noapte, se învălmăşau, printre râpi, — îngroziţi.

Uciderea Marelui Armaş îi înveselea.

Scăpaseră de cel mai de temut sfetnic al Domnului: — de «Şarpe» cum îi ziceau toate oştile.

Dar Arbore, «va scăpà, el, oare de mânia Domnului?..», se întrebau ei.

Şi, prin mintea lor turburată de sângele vărsat la conac, treceau arătări din ce în ce mai urîte...

Il vedeau pe Arbore, osândit, de Domn, la moarte. Ii vedeau capul, desprins de trup, în mijlocul lagărului. Se vedeau lipsiţi de cel mai tânăr, mai bun şi mai aprig, dintre căpitanii lor.

Arbore mergea, liniştit, pe sub poalele dealului...

Chipul lui surîdea...

Jupâniţa se trezise din aiurările frigurilor, şi vorbea încet, cu frică:

— «O! Pane... Bine-ar hi să nu prindă Domnul de veste... Domnul e rău, pane... Pentru o liftă, ca heara de Juraş, te va da, pre tine, morţei..»

Arbore îi încălzià mâinile, răcite de fiori, în mâinile lui, — şi-i răspundeà, râzând:

— «Taci, porumbiţa mea... Tu nu cunoşti pre Domn. Domnul e direpţ, şi bun...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— «Bun...

«De-ar fi el bun, n'ar face atâta vărsare de sânge; şi n'ar fi dat morţei pre tata...»

Vorbind, din ce în ce mai aprins, ajunseră în valea Siretului.

Soarele se înclină obosit pe de-asupra zăvoaielor.

Umbrele copacilor se întindeau, din ce în ce mai negre, peste cărări...

Drumurile se întretăiau.

Valea Siretului, desbrăcată de hăţişuri, se desfăşură verde, împăenjenită de cele din urmă raze ale soarelui, până în matca fluviului.

Oştenii se risipiră pe întinderea luncei.

Romanul încă nu se zărea...

Dar, pe deasupra dumbrăvilor de la gura Moldovei, hotnogul Stroe văzù, într'un târziu, înnălţându-se pe boltă nouri deşi negri, ca de furtună.

Şi fulgere slabe, alunecau şi şerpuiau grăbit în întunericul ameninţător al zărei...

Bătrînul păli.

Se frecă, de câte-va ori, la ochi, — apoi iarăşi măsură zarea cu privirea, iar îşi duse mâna la ochi, şi iar privì în depărtare...

I se păreà că aiurează.

Pe de-asupra nourilor nestrăbătuţi, el vedeà plutind vine subţiri, ca de fum, — şi scântei de foc, păreau că se zvârcolesc, iuţi şi uşoare, printre nourii străluminaţi de fulgere...

— «Cinstiţi boeri...», — gâfâì, ingrozit, bătrînul. «De nu mă înşeală văzul... arde..»

El voì să mai spuie ceva; dar cuvântul i se frînse între dinţi.

Arbore se uită, şi el, în spre apus.

Se uită şi Jupâniţa Negri, — se uitară toţi.

Erau nouri, — nu foc...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar, pe măsură ce soarele se scufundă în adâncuri, bănuelile hotnogului se întăreau...

Cerul se înroşeà. Fulgerile se înteţeau. Scânteile luminau, din ce în ce mai viu, orizontul.

Peste păduri, şi peste undele Siretului, se împânzea resfrîngerea roşiatică,—pustiitoare, şi sinistră, a Romanului incendiat...

Stroe nu mai putù răbdà...

Când toţi fură încredinţaţi că erà foc — bătrînul îşi aduse aminte de copii lui, lăsaţi în Roman, scoase un ţipăt înnecat,—şi se asvârli călare în valurile Siretului.

Jupâniţa îngălbeni.

Dar bătrînul cunoştea bine rostul apelor.

În scurt timp el fu din'colo, pe mal.

Arbore oftă:

— «Bietul Stroie...» murmură el... Pururea inimos, — pururea tânăr...»

Şi porni înnainte, mulţumit că văzuse pe bătrîn ieşind din unde.

Călăreţii făcură câţiva paşi mai departe şi iarăş se opriră...

În lumina largă a flăcărilor, ei văzură din nou umbra hotnogului tăind, în sbor, câmpul gol dintre Siret şi Moldova.

Bătrînul alergà desnădăjduit, cu pletele'n vânt, spre Roman.

Pământul, frământat sub copitele fugarului, erà roşu ca de foc.

Şi pulberea sbucneà în urma lui, ca nourii de fum...

Nu erà un călăreţ: erà o vedenie...

Jos, baltă nemărginită de lumină; sus, ocean nesfârşit de flacări; şi, între aceste două mări încendiate, — o pasăre îngrozită, ce alergà, spre cuib, fără să'şi ardă aripele desfăcute...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Deodată umbra se oprì...

Hotnogul sta nemişcat. — înfipt în lumină.

Umbra lui se profilă, neagră şi nesfârşită, pe luciul împurpurat al luncei...

În fund, pe ţărmul drept al Moldovei, bătrînul întrezărise mişcări de oşti necunoscute.

Şi, un vuet înecat, de dobe, de surle, de tâmpene, şi de trâmbiţe, îi isbì, fără veste, auzul...

Acelaş tablou se arătà, şi ochilor lui Arbore.

Pe sub flăcările Romanului, în valea Moldovei, vel-căpitanul zări un lung furnicar de suliţi tremurătoare, de cai şi de veştminte multicolore...

El se mişcà încet, spre nord.

În sclipirea focului, ciudatul alai luà înfăţişeri fantastice. Părea un fluviu de pietre rare, ce se revărsà în valuri, pe costişe, prin văi, peste prunduri...

Oştenii rămaseră, înmărmuriţi, pe ţărm...

Arbore îşi înnalţă fruntea, ascultà sunetele trimbiţei, privì cu luare aminte steagurile ce fluturau în vânt, şi deodată ochii i se umplură de flăcări...

În aceeaşi clipă, oştenii isbucniră toţi într'un glas:

— «E alaiul... E Măria Sa Domnul!»

IX.

Alaiul urcà, încet şi liniştit, valea Moldovei...

Prin vârtejele de fum şi de scânteì spulberate de adierea vântului, răsbiră cele dintâi păleuri de oşteni.

Trecură, mai întâi, buciumaşii călări, sunând lung şi răguşit din surle, înfrînându-şi caii înnăbuşiţi de foc, măsurînd noaptea cu ochii lor de vulturi...

În răsfrîngerea torţelor aprinse, chipurile lor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

înnegrite de arşiţă, îmbâcsite de colb, pârjolite de flacări, păreau acoperite de sânge. Şi bărbile lor zburlite, şi pletele lungi şi unsuroase, răsfirate pe umeri, le da înfăţişarea unor arătări cumplite...

Arbore se plecă la urechea jupâniţei Negri, şi-i desluşi, încet, rostul iscoadelor:

— «Ele merg hojma, înnaintea alaiului» zise el... Şi stau locului, şi sună din buciune, şi iar pornesc... Iar, la vreme de pojar, când cete de năvrapi, au hoarde neprietene, ţin calea oştilor noastre, ele prind a trîmbiţă. Şi vin, atunci, arcaşii de le iau locul; iar pedestrimea, şi puşcile, şi călărimea cea mare, şi călărimea de rînd, şi toate oştile Domnului, se orînduesc, de olac, în rînduri de bătae...»

Şoaptele Marelui Căpitan fură înnăbuşite de un ropot, mărunt, asemenea zgomotului ce-l fac pietrele rostogolite pe prunduri...

Dintre nourii de fum, răsăriră arcaşii purtând arcuri lungi, la coapse, şi tolbe încărcate cu săgeţi, la şolduri, şi scuturi de lemn, pe braţe. Aşezaţi în linii lungi şi rare ei înnaintau cutezători şi sprinteni, prin vârtejele de paie învâlvorate.

Zelele lor de os şi de sârmă, ce le acopereau piepturile; şi iţarii albi, de abà; şi cuşmele sure de pe frunte, — scăldau valea în troene albe ca de zăpadă...

Vajnicii străjeri ai Moldovei, trecură, legănându-şi arcurile şi tolbele; zuruindu-şi platoşele şi pavezele...

— «Un strigăt de surlă, draga mea», — urmă Vel-Căpitanul, — «şi valea aceasta s'ar răscoli ca de vifor.

«Arcaşi ca aceştia, nu sunt alţi preste tot pământul.

«Săgeţile lor întunecă cerul...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

«Ci avea-vei prilej, porumbiţa mea, a'i vedeà la harţă. Bun e Domnul...»

Din spre Siret se ridică vuet surd de cară, de pocnete de bice, de guri, şi de poveri mari.

Nouri deşi, de pulbere, se înălţară în slavă, amestecându-se cu şuvoaie de stuf şi de aşchii înflăcărate. Apoi se auziră răgete de asini, hăuliri omeneşti şi huruiri de roţi uriaşe.

Pânza de fum, ce acoperea gura văilor, se sfâşie în două.

Pe albia Moldovei, răsări un zid nestrăbătut de puşcaşi, înnegriţi de scrum şi de funingine.

Apoi se arătară «puştile» [1]), carele cu «cambarale» [2]), catârii, cămilele şi chervanele, încărcate cu provizii şi cu arme.

Doisprezece boi târau, în fruntea lungului şirag de poveri şi de puşti, marele tun de metereze. Pe de-asupra vitelor, încovoiate sub greutatea înfricoşatei sarcine, se împleticeau bicele podanilor, trăznind şi fulgerînd în noapte. Tunul se târà, greoi, prin pulbere. Gura lui, daschisă spre întăririle Smeredavei, stà gata să verse şuvoaie de foc...

Boii îngenuchiau, sub lovituri; scârmau pământul cu coarnele; se înălţau, fulgeraţi de bice; apoi iarăşi alunecau pe brânci, înăbuşiţi de fum, sfârşiţi de istov...

In urma lor, înnotau prin colb pâlcuri de catâri şi de cai de munte, încărcaţi de roţi şi de tunuri mărunte, cu şase şi opt ţevi lipite unele deasupra altora.

In faţa zărilor înroşite de flacări, măgarii se opreau.

---

1) Tunurile.
2) Ghiulele de bronz şi de piatră.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mom/1901-1932

Răgete sinistre sfâşiau văzduhul înpăenjenit de fluturi de lumină.

Şi din nou ghehanaua se răscoleà ca de furtună, şi porneà, huruind, înnainte.

De o parte şi de alta se trăgăneau încet şi agale două lungi şiruri de cămile, încărcate cu stoguri de steaguri şi de suliţi...

Neobositele corăbii ale deşertului, deprinse cu zările de foc, cu jarul pustiurilor, cu neodihna, cu foamea şi cu setea, mergeau liniştite, cu ochii blânzi pironiţi în zări...

Pe sub grumajii lor se strecurau povodnicii ţinându-le de şfori subţiri de păr...

In urma lor veneau carele pline cu cambarale de fier şi de piatră, şi cu saci uriaşi, negrii, încărcaţi până sus, cu pulbere.

Trecerea acestui lung alai de unelte, de vite şi de umbre mohorîte înfrigură sufletul copilei.

Ţipetele puşcaşilor, răgetele asinilor, huruitul roţilor, şuerul bicelor, mugetul înnecat al vitelor înjugate, o îngheţară.

Intrezări, într'o clipă, toată grozăvia războiului.

Prin făgaşurile, săpate de roţile puscilor, i-se părù că vede curgând sânge. Auzi, în aiurire, detunături surde; şi, sub cumplitele aduceri aminte ale copilăriei, întrezări pe Domn mergând în fruntea alaiului, negru şi pătat de sânge: un satan împresurat de flacări, şi de înfricoşate unelte de casne fără asemănare...

Arbore îi simţì înfrigurarea.

Se înclină uşor pe cal, şi-i înflorì zâmbetul amărît cu câteva glume uşoare.

Apoi îşi întoarse capul înnapoi...

Jupâniţa se ridică în scări...

Aprozii şi sutaşii se îngrămădiră la spatele lor, privind uimiţi în vale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Un furnicar nesfârşit de oşti pedestre, aşezate în rînduri mărunte, acoperi valea Moldovei, de la Ostrovul Leşilor, până sub zidurile Romanului.

Mii de suliţi tremurătoare, albite de flăcările incendiului, se legănau, prin neguri, asemenea unor trestii de argint.

Şi sute de steaguri roşii, ca de pară, — şi mii de coifuri de aramă, şi mii de piepturi împletoşate, — învăluirâ şesul, pustiit de foc, în talazuri de rugină.

În fruntea lor, pe un mândru armăsar de Podolia, îmbrăcat în harşà de fir şi de zale, — călărea pan Juga Vistiernicul.

Înnalt şi slab, cu nasul încovoiat deasupra gurei, cu un rece zâmbet de nepăsare pe buze, marele curtean părea mai mult un schelet, de cât un ostaş în viaţă. Ochii lui mici, verzui, clipeau rar printre gene.

Părea adormit...

Din când în când braţul drept, încărcat de solzi grei de oţel i-se ridicà ameninţător în lumină. Pavăza scânteià, roşie ca de jeratec, în dreptul frunţei. Armăsarul săreà în loc, muşcându-şi zabalele. Apoi iar porneà. Şi, din nou, chipul smead şi spânatec, al marelui comandant de oşti, se întunecà sub coif.

Un fior de ghiaţă trecù prin inima Zamfirei. Juga îi amintì chipul lui Juraş. I se părù că vede pe Marele Armaş trecând, mort, pe cal... Dar Arbore o liniştì repede, şoptindu-i cu mândrie:

— «Nu-i alt curtean domnesc mai cumplit şi mai meşter puşcaş ca acesta... Il vei vedea la halcă»...

Dărăbanii se deslănţuise, în urma Vistiernicului, ca o mare.

Chipurile lor, aspre păreau, în răsfrângerea flă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

cărilor, tăiate în aramă. Armele le erau încă neşterse de rugină.

Şi bărbile neîngrijite, şi pletele năclăite, şi coifurile pătate de sânge, le dau înfăţişarea unor hoarde barbare.

Dar, după mersul lor hotărît şi drept, şi după veştmintele lor ferecate, şi după numărul flamurilor ce le purtau în lupte, se cunoşteà că erau, — nu oaste fără preţ, — ci una din cele mai iscusite oşti ale Moldovei.

— «Cu aceştia...», — murmură Abore, — răsbit'am în cele mai grele vremi de pojar...

In ei stă toată puterea şi mândria ţărei...»

Joimirii pieriră...

In urma lor veniră Povodnicii.

Câmpul se împestriţă de sute de cai de Asturia şi de Podolia, de Arabia şi de Egipt, ţinuţi în povod, de tineri ostaşi îmbrăcaţi în conteşuri înflorite.

Erau caii de reservă, ai comandanţilor de oşti.

Şelele lor argintate, frînele aurite şi lungile zele ce curgeau până la pământ, smulse un ţipăt de uimire copilei.

Lunca părea împodobită de uriaşe buchete de flori de foc.

Mii de fluturi de argint şi de aur, păreau că roiesc, lovindu-se, în zbor, prin aier...

Urmă o clipă de liniştc solemnă...

Nu se auzeau de cât ropotele cailor şi zuruitul frînelor bogate.

Iar din depărtări, de pe înălţimile Smeredavei, şi de dincolo de valurile spumegânde ale Moldovei, — din ostroave şi de pe movili singuratice, — răsunau încet şi rar buciumele iscoadelor pierdute 'n zări...

De-odată o lumină mare isbucni pe dealuri.

Turla Mitropoliei crăpă, străpunsă de flacări.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Pe sub cupola ei urmașă năvăliră mii de limbi scăpărătoare.

Lemnul se aprinse...

Biserica părea o faclă gigantică ce strălumină, dintre stele, toate văile și apele Moldovei...

In acelaș timp, noaptea se sgudui de trîmbițe. Zeci de tipsii, de surle, de dobe, de triști și de pauce, își înnălțară sunetele tremurătoare spre boltă.

Tolpa, starostele tabulhanagiilor, răsări pe cal, negru, deșuchiat, pocit, — îmbrăcat într'un larg conteș de catifea înverzită de ploi și de soare.

Arbore zâmbi...

Aprozii îl acoperiră de anateme.

Sutașii isbucniră'n hohote...

Țiganul înnaintă, trufaș, în fruntea cântăreților, bătând măsura.

El nu râdea, nu se mișcă, nu scâncea.

Cu capul gheboșat între umeri, cu ochii pironiți în coama armăsarului său năpârlit, vestitul mascaragiu și cântăreț al Curței, aveà înfățișarea unui Marc Hatman îngrijat de soarta oștilor sale.

Dar oastea lui erà mică.

O clipă răsunară dobele și trâmbițele.

Apoi tabulhanaua se pierdù, cu starostele ei cu tot, în fumul ce isvorà necontenit din ruinele Romanului.

— «Noi șeguim..», — șoptì Vel-Căpitanul pierzând din ochi pe Tolpa.

«Ci nu uità, jupânița mea, că unul e Domnul, și unul e Tolpa!»

Zamfira voì să afle rostul cuvintelor lui Arbore; dar, în clipa aceia, un nou sgomot și un nou alai răsări pe vale.

Văzduhul începù să se acopere de torțe, de flamuri, de călărești, și de preoți îmbrăcați în odăjdii și vestminte strălucite.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaltarsi.wordpress.com/anii 1901-1932

In mijlocul lor fâlfâia marele Sângeap [1]) al Țării, țesut în flori de argint și de aur. Pe o parte scânteia Zimbrul Moldovei, cu fruntea stropită de pietre rare, strălucminat de cornul Lunei, de chipul minunat al Soarelui și de Steaua Neamului.

De altă parte albia icoana sfântului George și Crucea biruinței...

In jurul strălucitorului Prapur roiau mii de panțiri călări, îmbrăcați în zale de fir și de sârmă. Păreau o cascadă vijelioasă, de oțel, ce se rostogolea urlând în preajma unui altar de flori...

Când Tuiul Moldovei ajunse în dreptul Cetății, o nouă vijelie de trimbiți și de tipsii, sgudui noaptea...

Tabulhanaua lui Șolcan înnălță în slavă cântecul domnesc. Apoi sunetele se topiră într'un murmur liniștit, de ape stăvilite. Și în murmurul lor adânc, preoții, purtând în mâini crucile și potirele altarelor părăsite, începură, cu glas domol, apoi din ce în ce mai înnălțător și mai cald, Dumnezeescul imn de îndurare și de slavă: «*Tebe Boga Hvalim* [2])...»

Zamfira rămase nemișcată, cu ochii pierduți în aiurire...

Răpită de cântările preoților, de măreția cortegiului, de credința oștilor, ea se rugă, în taină pentru mântuirea lor.

Era întâia oară când înțelegeà că războiul acesta nu se făceà spre vărsare de sânge, ci întru apărarea credinței în Cel de Sus. Și întâia oară simțeà dragoste pentru război, și o slabă rază de încredere și de dragoste pentru cel ce'și spălase mâinile în sângele nefericitului ei părinte...

---

[1]) Stoag.
[2]) «Pe tine te lăudăm, Doamne...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc

X.

Când Domnul, împresurat de paici şi boeri, ajunse în dreptul Cetăţei, mii de limbi uriaşe se împleticeau peste clădiri. Câmpul părea de foc. Şi, sub pleava măruntă de scântei spulberate, veştmintele curtenilor, podoabele cailor şi toate armele călăreţilor, licăreau, în adâncimea văei, ca o cascadă de pietre de rubin...

Zamfira făcù un pas către alai, şi privì uimită spre boeri...

Arbore îşi puse mâna streaşină şi urmări, cu luare-aminte, umbrele tovarăşilor lui de arme.

El deslusì, dintre marii curteni, chipul Vornicului Boldur, — brun şi prelung, cu barba pătrată, cu mustăţile arcuite în jos, cu nasul drept şi cărnos, cu fruntea largă şi senină.

Rănile căpătate în harţurile dela Nistru, nu'i se tămăduiseră încă.

Dar chipul temutului comandant al Căpităniilor de Mii, erà tot cutezător, tot aprig...

Din clipirea ochilor, şi din mânia cu care'şi jucà în frîu calul sălbatic de Asturia, se cunoştea că'i erà sete de alergări şi de lupte; că mersul trăgănat şi liniştit al oştilor îi ţinea în loc viaţa.

La câţi-va paşi, mai în urmă, în mijlocul unui stol de stolnicei şi postelnici călărea bătrînul Gangur, pârcălabul Orheiului. Neprihănitul străjer al Basarabiei glăsuià cu şart, arătând în depărtări, spre Neamţu. Chipul lui, brăzdat de săgeţi şi de lănci, erà încă rumen. Fruntea i se pleşuvise. Barba, albă şi mătăsoasă, îi curgea în râuri peste solzii strălucitori ai loricei. Bătrînul, încă stăpân pe frîne şi pe paloş, sbeguià şi rîdeà.

Arbore îl îmbrăţişă în sborul privirei; apoi îşi întoarse ochii spre cealaltă parte a alaiului. Trei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?d=1901-1932

mii de paici şi aprozi, îmbrăcaţi în căbăniţe roşii ca sângele, cu genuchii acoperiţi de falduri sclipitoare de catifea şi de fir, cu cisme lucitoare de Mosc [1]), în picioare, — roiau neastâmpăraţi în jurul Domnului. Şi stoluri răsleţe de boeri curteni, de sfetnici, de medelniceri, şi de spătari, mişunau pretutindeni, făcând semne şi dând porunci vătafilor de aprozi.

In dreapta Domnului înnaintă tăcut, cu capul înclinat pe piept, marele Hatman Şendrea.

De cealaltă parte se întrezărea, printre Vlădici şi egumeni, chipul înţelept şi luminos al Marelui Logofăt Tăutu.

Cel mai priceput sfetnic al Tronului, înşirà bătrânilor sihaştri, nesfârşite poveşti de prin Stambul şi Brusa.

Vlădicii rîdeau.

Şi toată lumea care'i ascultà cuvântul, se înveselea, ca în zile mari de praznic:

«Jar mai apoi...», — povesteà neîntrecutul sfetnic, pieptănându-şi, cu degetele subţiri şi lungi, barba galbenă şi scilpitoare ca de aur, — «văzând, Prea Strălucitul Şah, că cea mai iscusită minte a otomanului nu face cât cea de pre urmă minte a Moldovanului, — pohtitu'm-au, şi poruncitu'mi-au să-i dau răspuns la această trufaşă întrebare a Înălţimei Sale:

— «Preste câte ţări şi preste câte mări», — întrebatu-m'au, Prea Înălţimea Sa, — «împărăţesc Eu ?..»

«Pricepând unde bătcà Prea Milostivul Stăpânitor al Pământului, m'am şi grăbit a'i da răspunsul cuvenit:

[1]) Moscova.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului1901-1932

— «Preste nouă-zeci şi nouă de ţări şi de mări, Prea Luminate Împărate.

«Acest răspuns nu i-au prea plăcut Înţelepciunei Sale ; căci, de sârg, m'au întrebat :

— «Şi pentru ce împărăţesc Eu preste nouă-zeci şi nouă, iar nu preste *o sută?*»

«Iar eu răspunsu'i-am fără zăbavă :

— «Pentru că o singură ţară îţi mai lipseşte, Prea Mărite Împărate,..»

— «Care ?»

— «*Ţara Moldovei!*»

Boerii isbucniră în hohote.

Tarasie, Mitropolitul Romanului, îl binecuvântă cu mare dragoste.

Şi cu aceiaş mişcare de mulţămire şi de laudă îl binecuvântară toţi ceilalţi păstori ai bisericei : Teodor, Stariţul dela Bistriţa, Ioasaf de la Neamţu, Silvan, de la Putna...

Jupâniţa Negri se înclină către Arbore.

Voi să'l întrebe ceva : dar, în clipa aceia, un sunet de corn tăie noaptea.

Boerii se opriră.

Calul Domnului, troenit de o minunată coamă de zăpadă, ieşise din rânduri, şi scârmă năsipul cu copita.

In jurul marelui Voivod se făcuse loc larg.

Domnul se uită lung spre Roman.

Braţele lui stau întinse spre ruini : în mâna dreaptă licărea, în scăpărarea fulgerelor de pe dealuri, paloşul său de aur, bătut în pietre de rubin şi iaspis...

Zamfira abia îşi putù stăpâni un ţipăt de uimire.

Alt-fel îşi închipuia ea, statura şi îmbrăcămintea Domnului.

Il vedeà, în visele ei întunecate, înnalt şi gârbov

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramsbanaru/anul1901 1932

cu braţele lungi şi uscate, cu solzi pătaţi de sânge pe umeri şi pe piept. Şi nu arare ori îl văzuse, în închipuirea ei speriată, învestmântat în piele de bursuc; aşa cum văzuse pe uriaşul Grui venind în schit, de la Nistru: sau cum vedea tătarii, înfipţi în ţeapă, prin codriii Vasluiului....

Domnul erà mărunt, spătos şi acoperit de podoabe strălucite.

Pe umerii lui largi atârnà o sclipitoare dulamà de catifea sângerie chenuită cu hermelin alb ca omătul. Peste gulerul, lat şi molatec al dulamei, cădeau, în inele luminoase, buclele părului său lung.

Picioarele, învăluite până la genuchi, în zale de argint, erau încălţate în cisme sclipitoare, cu carîmbii răsfrînţi în afară...

Erà trupeş şi frumos, cum nu avea seamăn...

Copila rămase împietrită...

Domnul vorbea....

Îşi luà rămas bun de la Cetatea Romanului, pe care nu ştià de va mai avea prilej s'o revadă.

Şi, odată cu cele din urmă scântei, ce se ridicau din turlele bisericilor, tânărul Părinte al Moldovei înnălţà, spre cer, rugăciuni de îndurare şi de milă pentru neamul său fugar, pentru altarele sale urgisite.

Egumenii plângeau.

Marele Logofăt îşi întoarse, o clipă, capul către Domn, şi, în ochii lui, se văzură licărind lacrămi.

După o lungă tăcere, întreruptă doar de cuvintele Domnului şi de picuritul lacrămilor,—cornul vătafului de vânători, suuă din nou, şi alaiul se puse iarăşi în mişcare...

De-o dată copila tresărì...

Ea zări chipul Domnului în plină lumină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdm/1901-1912

Pe fruntea lui ardea, ca un luceafăr, coiful său de argint, încrustatat cu diamante şi mărgăritare străvezii.

Sub coif străluceau doi ochi mari, plini de duioşie şi de lumină.

Buzele'i surîdeau. Mustăţile bonde, înflorite în colţurile gurei, îi cădeau moi, ca de mătasă, pe gura lui arcată.

Părea un copil...

Numai obrajii albi şi palizi, şi orbitele adânci, pline de întuneric, arătau vârsta lui înnaintată.

Un suspin uşor sbură de pe buzele copilei.

Domnul se depărtase...

Dar ea încă îl vedea.... Şi-l vedeà aşa, cum nici-o dată nu'şi închipuise să-l vadă: tânăr, frumos, şi blajin, cum i-l zugrăvise Arbore...

XI.

Oştile moldovene pieriseră, în sunetul celor din urmă goarne, şi a celor din urmă surle.

Dar alaiul încă nu se sfârşise...

Pe urmele Domnului şi ale curtenilor, veşnic încălziţi de zăngănitul armelor şi de strigătul bucinmelor de alarmă, se revărsà, acum, peste şesuri, mulţimea târgoveţilor aruncaţi pe drumuri

Toată Valea Moldovei, de la Siret, până dincolo de Roman, erà răscolită de caleşti, de cară, de rădvane, de călăreţi şi de pâlcuri de fugari ce'şi căutau scăparea sub aripele oştilor moldovene.

Adăposturile lor arseseră...

Nu mai aveau unde să'şi plece capul...

Toată nădejdea lor erà la Domn.

În umbra Zimbrului, erà adăpostul şi mântuirea lor din urmă...

Jupâniţa, — deşteptată din visul scurt, pricinuit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

de arătarea luminoasă a Domnului, — se trezi fără veste, în mijlocul unui nemărginit lagăr de braţe întinse'n gol...

Toţi locuitorii Vasluiului şi ai Romanului, toată obştea părăduită dintre Siret şi Prut, dintre Moldova şi Trotuş, se târâ, desnădăjduită, spre muntî...

Femei, copii şi bătrîni, se învălmăşau, printre carâ şi pe sub picioarele cailor, căutând să nu piardă din ochi, cele din urmă flamuri desfăşurate'n zare...

Caleştile se răsturnau, isbite de chervane. Chervanele pline până'n vârf de mărfuri îngrămădite în pripă, suiau costişele, trase de boi şi de bivoli, împinse de ucenici şi de şerbi plătiţi cu ziua. Iar, printre ele, se târau, prin pulbere, sute de căruţe deşuchiate, de cai şi de asini jigăriţi încovoiaţi sub sarcini. Carele huruiau. Mulţimea vuia. Copiii, rostogoliţi prin şanţuri, întindeau braţele după mame; mamele, orbite de colb şi de fum, alergau despletite, căutându'şi odraslele...

Dar cei mai nenorociţi, din aceşti fugari fără ţintă, — erau sărmanii bătrîni, schilozi şi milogi, ce îndrăsniseră să se iee, după Domn, pe jos...

Aceste umbre schilave, aceşti obijduiţi iobagi, îmbătrâniţi pe la hotare, schilodiţi prin lupte, se târau, de zile'n şir pe drumuri, şovăind, storşi de vlagă, ameţiţi de arşiţă şi de pulbere, striviţi de cai, de roţi, şi de mărfuri prăbuşite'n cale.

Zadarnic se rugau de negustori, de breslaşi şi de surugii, să'i suie deasupra poverilor. Nimeni nu-i auzeà. Carele fugeau, osiile trosneau sub greutatea purcoaielor de capete şi de braţe omeneşti. Vitele abia mai puteau îndură povara...

Rămâneau,—sărmanii oropsiţi,—tot mai înapoi tot mai părăsiţi de puteri, privind cu ochii înecaţ

Muzeul Digital al Romanului Românesc
ew.statrers.ivania.ro/omeni1901-1932

de lacrămi, cele din urmă rădvane şi cele din urmă pâlcuri de călăreţi, ce se pierdeau în noapte...

Mulţi căzuseră...

Valea Moldovei, împăiejenită de aripele roşiatice ale incendiului căzut în agonie, erà presărată de nenumărate muşuroaie de trupuri ostenite.

Unele se târau, pe brânci, — nădăjduind, încă, să se apropie de pulpana Domnului.

Altele, îngenunchiate în faţa oraşului prefăcut într'un uriaş munte de jeratec, întindeau braţele spre cer, cerşind, în deşert, îndurare.

Cei mai slăbănogiţi, gemeau prin făgaşuri.

Ori în cotro îşi întorceau privirile însângerate de durere, aceleaşi lumini tremurătoare îi pândeau, din umbră: focul şi sabia...

Târziu, — după miezul nopţei, — Valea Moldovei se uşură de paşi şi de sgomot...

Câmpul se pustii...

Flacările incendiului adormiră...

Nu se mai auzeau de cât gemetele celor căzuţi pe drumuri, şi vuetul nedesluşit al oştilor depărtate...

Arbore privi încă-o dată, înnapoi, peste văile Siretului, — ca şi cum ar fi vrut să zică, la toate, «bun rămas», — şi se îndreptă spre miază noapte.

Priveliştea, din urmă, îi întunecase sufletul adânc.

Vedeà, acum, limpede, ce grea urgie pluteà asupra ţărei.

Alaiul Domnesc, nu erà alai. Erà o fugă, în massă, a întregei ţări. Erà semnul vădit că Domnul îşi pierduse credinţa în biruinţa oştilor sale, şi, cu el, îşi pierduse nădejdea, toată ţara!

Stăpânit de gânduri din ce în ce mai negre, o

Muzeul Digital al Romanului Românesc

luă spre Tarniţa, spre a se oprì, apoi, în dreptul Pârâului Alb.

Işi închipuià, că Domnul mergeà, sau la Neamţ, sau la Suceava.

Deci, până în punctul acesta, nici nu se puteà oprì, nici nu puteà luà altă cale.

Innotând prin întuneric, — şi, luptând mereu cu gândurile negre, — el îşi lipì calul de harşaua jupâniţei, şi o privì drept în faţă...

O durere grozavă începù să-i chinuiască sufletul...

Simţeà că jupâniţa Negri mergea spre peire: şi totuş, n'ar fi fost în stare, s'o lase în voia altei sorţi.

«Poate va da Bunul D-zeu să ieşim iarăş, la lume...», îşi zicea el în gând.

Şi suspinà, adânc, în tăcere...

Şi, iar, se lipeà de umerii copilei...

Aproape de Tarniţa se oprì.

Aprozii şi cetaşii se strecurau, obosiţi, pe sub huceaguri.

Ei uitaseră pe Arbore, — cum se uitaseră pe ei înşişi...

Zorile de ziuă se îngânau în răsărit.

O lumină albă brumà pământul şi staulele din depărtare.

Din Valea Siretului se înnălţau suliţi aurii spre boltă...

Vel-Căpitanul îşi întoarse capul spre jupâniţa Negri.

Fata dormità.

— «Draga mea...», — îi şoptì el, deşteptând-o uşor din somn.

«De se va tâmplà, cum-va, să pieri în lupte, îmi vei vinuì tu oare în faţa Celui Drept şi Mare?..»

— «Nu, pane!», răspunse blând copila. «Voi, muri, pomenindu-te...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— «Dar, mama? Îmi va veni, ea, oare...?»

Copila își înclină capul pe umărul curteanului și închise ochii obosiți de cale...

Arbore se cutremură.

Un suspin greu îi ușură sufletul de chinurile îndoielei..

Se înclină, deasupra fetei adormite, — și o sărută lung...

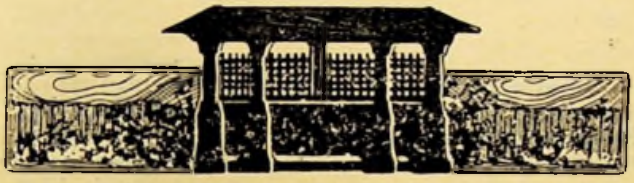
Soarele îi prinse îmbrățișați.

Câmpul întreg, cu arborii lui răsleți, cu coastele'i desgolite din zări, cu staulele pustii de pe dealuri, — îi priveà, în vis.

Iar cerul, înduioșat de iubirea lor amară, îi botezà, revărsând peste frunțile lor curate, flori albe de lumină și lacrămi mari de rouă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mgr 1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CARTEA II

IN LAGAR

I

Marele ornic de soare aşezat de-asupra Turlei lui Ghirai, arătă tocmai miezul zilei, când în tabăra de la Pârâul Alb, unde oştile moldovene aşteptau într'o fierbere neîntreruptă, reîntoarcerea Domnului de la Neamţu,—sosiră olăcari cu veşti dela hotare...

Boerii erau risipiţi prin lagăr.

Oştile aşezau cele din urmă tunuri pe ocopuri; şerbii dau drumul izvoarelor în şanţurile întăririlor; jupânesele, şi copii curtenilor, împăienjeneau luminişurile cu săgeţi; roabele şi femeile glotaşilor pregătiau cina; cerşetorii ascuţeau armele.

In mijlocul acestui amestec de umbre, şi de vuete surde, cornurile străjerilor de pe metereze răsunară scurt peste păduri...

Se făcù, o clipă, linişte — apoi din cortul Marelui Hatman sburară, în toate colţurile taberei, căuşei şi sutaşi, poftind pe boerii comandanţi de oşti, în cortul marelui Hatman.

Arbore dormità...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

Zile şi nopţi în şir, el nu închisese ochii.

De când sosise în tabără, — tânărul vel-căpitan de joimiri fusese osândit la o muncă fără preget.

In sarcina lui căzuseră toate oştile pedestre, şi toată mulţimea nenumărată de femei, copiii şi bătrâni ocrotiţi între pălănci.

In mâna lui fusese încredinţată soarta jupâneselor marilor boeri, a jupâniţilor, a copiilor, a bătrânilor sfetnici scoşi din lupte, a proviziilor, şi a tuturor bogăţiilor puse la adăpostul oştilor moldovene.

In seama lui căzuse aproape întreg lagărul...

A doua zi, după descălicarea Domnului şi pedestrirea oştilor, pădurile seculare, din jurul Pârâului Alb, începuseră să cadă isbite de securi.

Valea se despuià, de stejari şi de paltini, în lung şi în larg. Corturile se desfăşurau, albe şi mărunte, pe coaste şi pe vale.

Iar în jurul lor se înălţau, ceas cu ceas uriaşele întăriri de pământ şi de lemn, ce stâpâniră în curând toată Valea Albă...

Asupra tuturor acestora, ochii vel-căpitanului au trebuit să veghieze, neîntrerupt, ziua şi noaptea.

Domnul plecase pentru câteva zile la Cetatea Neamţului.

Boerii, rămaşi în locul lui, erau, toţi, împărţiţi după trebi.

Marele Hatman împresurat de diaci şi de meşteri, alcătuia planurile de luptă: tăia, pe foi mari de pergament, drumuri ascunse prin păduri, ieşiri sub-pământene, luminişuri, strâmtori de apărare...

Tot el primea iscoadele de pretutindeni, le ascultă păsurile, şi împărţea în cele patru unghiuri ale ţărei, porunci şi îndemnuri.

Marele logofăt trimetea, după porunca Dom-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

nului, scrisori crailor şi voivozilor vecini, cerându-le, ajutoare şi «intrarea slobodă, în ţara lor, la vreme de grea cumpănă».

Visternicul Juga îşi orânduià tunurile pe ocopuri, ajutat de fierarii Sucevei, în frunte cu Tolpa Starostele.

Pârcălabii, Medelnicerii şi Postelnicii cutreerau văile şi pădurile cercetând ieşirile, supraveghind desrădăcinarea codrilor...

Paicii şi aprozii aţâţau gloatele la muncă...

Toţi alergau şi munciau fără preget, iar când soarele căderà în asfinţit, ochii tuturor se închideau obosiţi...

Cei bătrâni adormeau pe nesimţite, — cei tineri luptau, în deşert, cu truda şi cu somnul...

Nimeni nu mai puteà veghea. Căderau, toţi biruiţi de neodihnă, furaţi de somnul de plumb al celei din urmă istoviri...

Singur Arbore rămânea în fiecare noapte să vegheze asupra taberei.

Marele Căpitan umbla singur printre corturi; se urcà pe bârne, înşelat de ţipătul cobelor; măsurà întinderile învăluite în crep cernit; apoi iar coborà în lagăr, iar încercà să adoarmă, şi iarăşi se trezeà cu ochii pironiţi în întuneric...

Când cele patru turle uriaşe, se înnălţară deasupra pădurilor, Vel Căpitanul începù să'şi orânduiască tabăra în căpităniі.

Umplù golurile obuzelor [1]) cu şerbii, robii, şi negustorii cari puteau purtà arme, apoi trecù, în lagărul copiilor, şi-i alcătuì, pe toţi în oaste sprintenă şi măruntă.

Din ziua aceia, lagărul se umplù de o mare mişcare şi însufleţire...

[1]) Rândurilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr/1901-1932

Jupâniţele întunecau văzduhul cu săgeţi: copiii, călăuziţi de căuşei şi hotnogi, înfloreau aerul cu lovituri de lănci; jupânesele boerilor, îmbrăcate în platoşe de sârmă, învârteau pavezele cu uşurinţa unor războinici încărunţiţi în lupte...

Când cuviosul Tarasie, Mitropolitul Romanului, şi Marele Logofăt Tăutu, şi Marele Hatman Şendrea şi Bătrânul Pârcălab Gangur, văzură, într'o zi, harţurile copiilor şi jupâniţelor din tabără, — se înduioşară, toţi, până la lacrimi:

— «O! Doamne...», — strigă, înnăbuşit de obidă, înnaltul Păstor...

«Este oare cu putinţă, şi cu Voia Ta, ca aceste căpitănii de îngeri să piară?

«Dacă noi, şi părinţii noştri, greşitu-ţi-am; iartă Prea Milostive Stăpâne, această ţară, şi cruţ-o pre ea întru dragostea acestor nevinovaţi heruvimi ai neamului acestuia...»

Bătrânii îşi uniră cugetul cu rugăciunea duiosului Prelat, şi fericiră rând pe rând, pe tânărul şi neprihănitul Căpitan de Darabani...

Arbore îşi plecă capul mulţumit.

Eră adânc răsplătit pentru nopţile lui de veghe, pentru zilele lui de trudă...

De acum puteà să-şi razime, o clipă, capul de căpătâi.

Îi eră învoit să doarmă...

...Şi totuş, după atâtea străduinţe uriaşe, somnul încă nu voià să-l prindă...

Stà întins între arme, cu ochii întredeschişi, cu privirile împăenjenite, — şi călătoreà, în vis, departe...

Vuetul pădurilor desrădăcinate îi sunà mereu în auz.

Şi, printre gene, i-se arătau, rând pe rând, ce-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

tăţile înflăcărate de peste Siret, casele bătrânului Maxim, trupul însângerat al lui Juraş, nesfârşitul Alai de pe Valea Moldovei.

Apoi iar se trezeà, în mijlocul pădurilor, şi iar auzeà urletul înnecat al oştilor îngrămădite'n lagăr...

Îşi întorcea gândul spre schitul în care jupâneasa Rucsandra plângea singură în chiliuţa ei pustie; călătoria în sborul unei năluci, prin stepele Bugeacului; se vedea prins şi osândit la moarte, în tabăra nogailor, de la Perekop; se înturnà iarăş la schit... iarăş pornea spre Vaslui, şi Roman, — şi iarăş se deşteptà în mijlocul oştilor moldovene, înfrigurate de apropierea luptelor...

În toropeala aceasta bolnăvicioasă se găseà el, când auzì un glas smerit, deşteptându-l din somn:

— «Prea Milostivirea Sa, Marele Hatman, vă pohteşte la dânsul, prea luminate pane...»

Vel-căpitanul deschise ochii...

Innaintea lui stà Purice Aprodul: un tânăr scund, sfios, cu două-trei fire abià răsărite pe buze.

El aşteptà, nemişcat, răspunsul.

— «Bine...», — răspunse Arbore. «Te agiung din urmă...»

Aprodul plecă.

Vel-Căpitanul îşi asvârlì conteşul pe umeri, îşi strânse cingătoarea în jurul mijlocului, şi ieşì...

În cortul Marelui Hatman aşteptau nerăbdători, mişcându-se de colo până colo: Marele Logofăt Tăutu, Boldur, Juga şi Goian Vornicul...

Marele Hatman lucrà la masă, cu Kostea Diacul şi Isac Vistiernicul...

In jurul mesei, rânduiţi pe lângă pereţii cortului, stau înşiraţi, cu fruntile plecate spre pământ, cu capetele descoperite, cu cuşmele'n mână, câţiva olăcari de la Bahlui şi Nistru... Veştmintele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/1901-1932

lor, de păr și de cânepă, erau rupte în bucăți. Pletele lucii și încleite, li se strecurau, pe umeri și pe spete, ca niște șerpi vineți. Pe brațe și pe genuchi mijeau pete cărămizii de sânge. Opincile le erau sparte; și prin spărturile lor șuruiau firișoare negre, isvorîte din răni pricinuite de scările cailor, de mărăcini și de pietre.

Arbore se oprì în prag, își ridică șlicul de pe frunte, — se înclină în fața marilor boeri: apoi intră...

Tăcerea desăvârșită, din cort îl înfioră.

Părea că se învârteau, toți, în jurul unui mort...

Marele Hatman sfârși, ce avea de scris.

Chipul lui arămiu, presărat de fire brumate pe alocurea de toamna vieței — se ridică aspru deasupra boerilor...

Făcù semn Aprodului Purice să se apropie, îi înmână un vraf de foi de pergament, pecetluite cu ceară roșie; apoi îl privì țintă:

— «Incalecă și sboară... Dacă Domnul nu se află la Neamțu, îi vei da această carte unde se va află...

«Sub sară, au mâne'n zori, să hii de isnov, în tabără...»

Își strânse, după aceia, hârtiile de pe masă, și făcù semn olăcarilor să vorbească.

Cel mai bătrân, dintre ei, se apropiè umilit de masă....

— «Sărutăm picioarele Măriilor Voastre, cinstiți și Luminați boeri...

«Noi ceștia, den spre dircapta Măriilor Voastre, venim tocma de la Nistru...

«Mare pojar e pre capul Țărei, milostivi boeri... Tătarii au bulucit, pohoi, în țara de sus. Ard satele pre un capăt... Hotinul e presurat de urdiile lui Ghirai Han, carele de trei zile'n șir, bate fără

Muzeul Digital al Romanului Românesc

folos, cetatea... Iar Bet-Ghirai Han, fiul Şahului, au şi purces, cu oaste multă şi măruntă către Sculeni, în gios... Spun iscoadele de la Ştefăneşti şi Lenţeşti, că pre-acolo pradă, nevoe mare, cânele de Eminec, cu Hagi-Hadâm. Chiar noi văzut-am fumăraie şi gloate multe vârtejindu-se, direpţ Botoşeni şi Joldeşti...»

«Ci, tare ni'i aminte, Prea Milostivi boeri, că toţi aceşti câni de nohai, de s'au desfăcut ei în trei jerbii, — viu, pre trei drumuri, către noi, au către Neamţu, au către Sucoava...»

Bătrânul tăcù.

Marele Hatman îşi încruntă privirile.

Marele Logofăt Tăutu se apropiè de olăcari, îi măsură de sus până jos; apoi întrebă apăsat:

— «Cari sunt de la Bahlui... Voi ce-aveţi a spune?..»

Un clăcar, înnalt, spătos, şi chipeş, făcù doi paşi spre Marele Logofăt şi vorbì:

— «Noi, Prea Mărite Doamne, nu aveam a spune de cât acestea:

«Oştile lui Mehmet-Sultan, unitu-s'au, mai în sus de Simila, cu oştile lui Basarab-Vodă Volohul; iar de aci, au purces toate, către Vaslui.. Ci pre dealul Docolinei, îndreptatu-s'au den drum, şi luat'au Valea Prutului, în sus, spre Ţuţora. Într'acest loc iarăş au făcut popas. Aici oştile lui Mehmet-Sultan, şi ale Volohului, vilegitu-s'au de istov, cu urdiile lui Ghirai-Han. Dupre aceia, — nu ştim ce-or hi pus, cei trei împăraţi la cale, — că toate oştile lor despărţitu-s'au, de olac, în trei jerbii.

«Basarab-Vodă, cu oştile sale, au coborît în gios, către Vaslui; apoi au luat'o în sus către Roman.

«Mehmet-Sultan purces'au direpţ, preste dealul Bahluiului, tot în spre acel loc; iar, Ghirai-Han,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

suitu-s'au, dentru'ntâi către Ieşi, apoi au coborit, în linişte mare, deasupra Scheei, pre care au şi ars'o de un capăt.

«Amù trec, toţi, pre trei vaduri, — pre la Dămieni, pre la Vadul Turcului, şi pre la Miclăuşi,— de ceastălaltă parte a Siretului...»

Cuvintele acestui din urmă olăcar, căzură asupra boerilor, ca o ploaie de ghiaţă...

O clipă, se priviră, toţi, uimiţi.

Chipul Marelui Logofăt, se înroşi, apoi se albi ca varul. Broboane mari de sudoare îi înrourară fruntea. Buza de jos, suptă de sânge, îi dârdâia ca de ger. Pumnul i-se încleştase, furios, pe mânerul spadei...

Arbore stà cu capul frânt în piept.

Din când în când îşi trecea mâna pe tâmple, căutând să'şi astâmpere sângele, să'şi limpezească mintea.

Boldur geamù...

Juga zâmbì ciudat:

— «Să vie sănătoşi...», murmură încet Vistiernic... «Suntem gătiţi...»

Marele Hatman făcù semn olăcarilor să iasă.

Apoi îşi sprijinì braţul drept pe masă, şi rotindu'şi privirea peste capetele boerilor, vorbì, răspicat.

— «Intru aceia v'am pohtit, la noi, cinstiţi boeri, spre a fi faţă şi luminăţiile voastre, la cele auzite...

Invârtejirea cea neaşteptată, a oştilor neprietene, se poate tâlmăci în tot felul.

La ce, Mohamed, Şah, s'au îndereptat, dentru'ntâi către Ţuţora; iar, apoi, s'au înturnat, către Roman?...

Şi întru care scop toate puterile lor, s'au despărţit în trei mari jerbii...

Dupre smerita mea giudecată, lucrurile stau în acest fel:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/anul-1901-1932

«Dentru'ntâi, marele Padişah, înşelat de iscoadele sale cele nepricepute, au de mintea sa cea neagiunsă, au socotit că un Domn aşa de mic, ca Prea Măritul nostru Domn, în nici-un chip nu poate stà în calea înfricoşatelor sale puteri. Deci, cu cale au gândit, după strâmta sa giudecată, că oştile noastre se vor hi aciuit, în aceste vremi de grea urgie, în nebiruita cetate a Hotinului, aproape de prea milostivul nostru mare frate întru Hristos, Cazimir Craiul.

«Deci, Prea strălucirea Sa Sultanul, s'au şi grăbit a'şi mână oştile în spre Hotin...

«Ci pre dealul Bahluiului, — spun olăcarii, — Mehmet Şah şi cu Laiot Vodă, s'au vilegit cu urdiile lui Ghirai-Han; cari urdii, — spun iarăşi olăcarii, — veneau chiar den-spre Hotin...» .

— «Aşa este...», — întrerupse, deodată, Arbore, pe al cărui chip se zugrăveà încă neliniştea.

«Ci, Luminăţia Ta să nu uite că olăcarii de la Nistru au spus: «*urdiile lui Ghirai-Han, bat, de trei zile fără folos, cetatea...*

«Care lucru înseamnă că tătarii n'au avut de unde şti, — şi nici până astăzi nu pot şti, — dacă Domnul este acolo, au ba...»

Boerii se priviră uimiţi.

Şi, din nou, chipul Marelui Logofăt se întunecă:

— «Şi ce crede, aşa dar, Luminăţia Sa, pan Arbore?... întrebă Marele Hatman, silindu-se, să surâdă...

— «Nimic...», răspunse Arbore. «Ci dacă oştile neprietene se vor oprì într'acest loc...»

Ochii boerilor se aţintiră, îngroziţi, asupra tânărului curtean.

Pe chipurile tutulor se citeà o chinuitoare spaimă de a aflà adevărul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaluceafarul.ro/anii 1901 1932

Toţi bănuiau ceva. — şi totuşi, nimeni nu îndrăsneau să scoată o şoaptă.

Arbore îşi plecă ochii în pământ; apoi îşi ridică hotărît, fruntea...

— «Atunci...», murmură el, apăsat, — oştile noastre sunt... *vândute!...*»

Cuvântul din urmă stârnì o adevărată furtună. Vornicul Boldur îşi trase spada, şi strigă furios: — «Se prea poate!... Se prea poate!.. Alt-cum, nu pricep, cu nici-un chip nimic!»

Marele Logofăt, văzând ciudata întorsătură a lucrurilor, crezù nemerit să însenineze, o clipă, aerul...

El zâmbì.

Dar râsul lui, murì, în scrâşnetul de dinţi, şi în şuerele de spaimă, ale boerilor răscoliţi sub cort.

Marele Hatman isbì, cu pumnul, în masă...

— «Mai cu măsură, cinstiţi boeri...» strigă el. «Mai cu măsură!»

Şi din nou sguduì masa, cu pumnul.

Boerii se liniştită...

— «Voroavele tânărului vostru Vel-Căpitan de Darabani» — urmă el cu ironie, — «văd că au fost semănate în bun şi mănos pământ...

«Suntem toţi tineri...

«Ci eu aş dorì să întreb, pre Luminăţia sa, o vorbă:

«De vreme ce Luminăţia sa, au rostit cuvântul «*vânzare*», — să hie bun şi milostiv a ne da şi pre *vânzător*.

«Care este acela?

Prin mintea lui Arbore trecură, în zbor, stoluri de boieri şi de ostaşi, plecaţi, de curând, din lagăr. Dar nici-unul dintre ei nu i se părù vrednic de o faptă atât de cumplită. Lipseau Părcălabi Sorocei, Hotinului, Tighinei şi Crăciunei: luptători vestiţi, şi credincioşi tronului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Mai lipseà din tabără, Tolpa scripcarul, cu o sută de hânzari şi codreni...

Cu toate că plecarea starostelui de tabulhanagii, — învoită prin înscris domnesc, — părea, tuturor, ciudată; totuşi, Vel-Căpitanul cunoşteà în de ajuns pe Tolpa, în cât să'l poată învinui cu uşurinţă.

Lipseà, în sfârşit, Marele Armaş. Dar Marele Armaş erà ucis de propria lui mână...

Arbore răspunse liniştit, cu un surâs dureros, pe buze :

— Dacă eu aş fi ştiut, pre vreun boer, sau oştean, vrednic a'ş vinde ţara şi pre Domnul său, acel suflet erà, de mult, în împărăţia Morţei».

— Datoria, Innălţimei Voastre...» urmă Vornicul Boldur, privind spre Marele Hatman, — «este să afle, mai întâi, pre cei ce lipsesc den lagăr, şi, apoi, să cerceteze, carele, dentru aceşti boeri, ar hi în stare a'şi vinde Tronul şi Moşia...

«Aşa, eu îndrăznesc a întrebà pre Luminăţiile Voastre, cinstiţi boeri, — unde se află Marele Armaş Juraş, şi întru care scop lipseşte, acest prea credincios sfetnic al Măriei Sale, den mijlocul oştilor...»

Indrăsneala Marelui şi temutului Vornic rumeni chipurile boerilor. Dar în acelaş timp, ea străluminà, ca un fulger, toate sufletele.

Singuri, Arbore şi Marele Hatman, stătură nepăsători, la locurile lor.

Juga se apropiè de Vornicul Boldur, şi atingându-l uşor pe umeri, îi şoptì, la ureche:

— «Dacă fratele nostru Arbore a gâcit că e *vânzare;* tu, dragă Vornice, ai gâcit *pre vânzător...*»

Şi icşi, din cort...

— «Ştiu, prea luminate Vel-Vornice...» — răs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

punse, după o clipă Marele Hatman, surâzând şi întinzând vornicului, un crâmpei de pergament, pătat de ceară...

— «Ştiu că între Luminăţia Ta, şi Marele nostru Armaş, e dragoste puţină foarte... Ci, spre nenorocul Milostivirei tale, şi al multor prea credincioşi boeri, ai ţărei... marele armaş, iarăş au scăpat de năpastă...

«Ceteşte...»

Marele Vornic, luă hârtia din mâinile Hatmanului, şi silabisì, cu glas încet.

Boerii urmăreau, slovele Marelui Armaş, peste umerii Vornicului.

Arbore păli:

Prea iubite mare frate întru Hristos.

«Ceasul cel rău stă pururea în cale dreptilor...

«Mergând spre Ieşi, întru plinirea poroncilor Prea Milostivului şi Prea Măritului Nostru Domn, tâmplatu-s'au a mă rănì greu foarte la o coastă.

Puţin au lipsit, a închidè ochii, întru veci...

Ci, Bunul D-zeu, s'au milostivit a mă păstrà încă, între aceste vremî de grea cumpănă, pentru ţară.

De-cum voi puteà să încalec, voi sârguì a hi de olac în tabără...»

Boerii răsuflară uşuraţi...

Vornicul Boldur puse, cu un surâs de încredere, cartea Marelui Armaş pe masa Hatmanului.

Arbore zâmbì.

Chipul lui erà galben ca ceara.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Buzele-i tremurau...

Fără să scoată un cuvânt, el își puse șlicul pe frunte, și ieși...

Boerii văzură, toți, schimbarea neașteptată a tânărului Vel-Căpitan.

Dar nimeni n'o înțelese, — și nimeni nu se ostenì s'o pătrundă...

II.

A doua zi Domnul sosì în tabără, însoțit de fiul său Alexandru Voïvod, și de numeroși boeri, înnalți păstori și egumeni, de pe la Succava, Rădăuți, Putna și Cetatea Neamțului.

In aceeași zi sosiră pârcălabii Sorocei, Dorohoiului, Cernăuților, Câmpu-Lungului și Crăciunei, împresurați de șoltuzii, iuzii și pârgarii lor.

Sosiră, în sfârșit, toate cetele de oșteni, răsipite prin păduri, și toți curtenii și slujbașii din, ținutul Neamțului, al Sucevei, și al Botoșenilor, cari se putuseră strecură prin noianul oștilor asiatice revărsate peste hotare...

Când trîmbițele vânătorilor vestiră apropierea Domnului, toți fiorii de îngrijorare ce bântuiau lagărul în ajun, pieriră. De pe întăriri, dintre corturi, de pe turle și dela porțile cetății, se înnălțară mii de glasuri, urînd Domnului sănătate și bună venire.

In acelaș timp, mitropolitul Tarasie îi înfățișă Crucea și Evanghelia; iar preoții, însoțiți de arhidiaconi și de schimnici, sguduiră schelele tăriei cântând «Heruvicul» și «Tebe Boga hwalim [1]).

Domnul trecù zâmbind, spre cortul său așezat în mijlocul lagărului, strînse în divan pe toți

[1]) «Pe tine te lăudăm Doamne».

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

marii dregători de oşti, ţinù un scurt sfat de războiu, — apoi coborî între oştile sale răsipite prin luminişurile codrilor şi pe câmpia Harţurilor.

Până târziu, în noapte, tînărul Domnitor cercetă cu luare aminte întăririle lagărului, zahereaua, corturile taberei şi în sfârşit descle şiruri de pedestraşi şi de luptători călări.

Toate pălăncile din jurul cetăţei erau pătrunse de spărturi întunecoase, acoperite cu crengi şi frunze ofilite, în gurile cărora licăreau ţevile puştilor de ocopuri: şi pretutindeni, din depărtare în depărtare, pe metereze, prin turle şi deasupra porţilor de scăpare, mâinile îndemânatice ale fierarilor dela Suceava, şi ale rôbilor de la Curţile Domneşti, zidiseră cuptoare uriaşe, de nimeni nevăzute, în care ardeau ziua şi noaptea focuri mari, înăbuşite...

Marele vistiernic Iuga, comandantul puşcaşilor, dădù Domnului toate deslusirile asupra acestor fioroase întăriri. Îi arătă rostul turnurilor şi al cuptoarelor de foc; îl plimbă prin tainiţele subpământene cari legau întăririle cu lagărul şi răsbeau, apoi, pe sub codrii, în împrejurimile taberei: îl purtă, în sfârşit, printre lungile şiraguri de cară şi de bordeie săpate în pământ, înlănţuite pe sub întăriri şi în cari zăceau, în saci şi în lăzi ferecate, pulberea, cambaralele, şi toată hrana oştilor.

De aci Domnul cercetă, — călăuzit de Marele Comis şi de marele Şetrar, — grăjdurile în care se sbăteau şi se frământau în spume, caii curţei şi ai comandanţilor de oşti; trecù repede printre fierăriile asurzitoare ale făurarilor, — apoi, slăvit de mulţime şi urmat de toată oştea, răsbătù printre corturile orînduite în şiruri nesfârşite, — şi ieşi călare în luminişurile codrilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

La câţiva paşi de tabără se deschidea o poiană întinsă, împresurată de toate părţile de păduri, şi legată de câmpia Harţurilor printr'un drum larg, tăiat de securi...

Aici erau adunaţi buciumaşii taberei; şi tot aici erau strînşi plăeşii Neamţului şi ai Sucevei, în frunte cu Avram Huiban, cel mai îndemânatec arcaş din ţară.

La ivirea Domnului, pădurile răsunară de surle şi de dobe; — şi un freamăt lung, de paveze şi de arcuri înstrunate, înfrigură văsduhul...

Pan Arbore, Pârcălabul Neamţului, ieşi înnaintea Domnului, îmbrăcat de sus până jos în fier.

Era un ostaş înnalt, bătrîn, cu umerii largi, cu chipul încununat de lungi şuviţe de zăpadă şi de o strălucitoare barbă albă.

Sub cârmuirea lui se găseau toţi buciumaşii şi toţi plăeşii munţilor...

Domnul îl privi în ochi, cu dragoste; apoi îl pofti să dea, oştilor sale, poruncă de harţă.

La auzul acestei poruncă, arcaşii se aşezară, deodată, pe două rînduri, faţă în faţă, la o bătaie de arhebuz unii de alţii.

De o parte se înşirară plăeşii Neamţului şi ai Sucevei, — de cealaltă parte se înlănţuiră arcaşii celorlalte ţinuturi ale ţărei.

Printre amândouă şirurile, se lăsă drum uriaş, deschis către întunecimile codrilor.

Bătrînul pârcălab făcù semn cu spada, şi dobele sunară scurt, în toate părţile taberei.

Plăeşii îşi desfăcură arcurile şi le înstrunară cu o iuţeală neînchipuită.

In aceiaşi clipă arcaşii din faţa lor se răsolbirară la un pas unul de altul.

Dobele sunară din nou; apoi glasul pârcălabului se auzì, clocotind peste păduri:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista la rascruce 1901 - 1932

— «Ucide!»[1])

Cu o singură mişcare arcaşii îşi înnălţară pavezele deasupra frunţilor: şi un pârîit sec, de săgeţi sfărîmate, rupse tăcerea.

Lupta începù crîncenă şi nemiloasă ca în vreme de harţă.

Plăeşii îşi înstrunau arcurile şi dau drum săgeţilor în stoluri nepătrunse; arcaşii, din faţă, se adăposteau sub scuturi şi înlăturau loviturile cu o repezicinne înfricoşătoare.

Apoi lupta se schimbă.

Arcaşii îşi înstrunau arcurile şi isbeau; plăeşii îşi înnălţau pavezele deasupra frunţilor şi se apărau...

Văzduhul gol, dintre cele două tabere, se întunecă de săgeţi.

Atât de dese sburau ţepuşele otrăvite, şi atât de cumplită erà îndemânarea trăgacilor.

Când lupta se sfârşì, din rânduri înnaintară, către Domn, câteva cete de oşteni răniţi.

Domnul îi cercetă cu luare aminte.

Unii erau isbiţi în obraji, şi în ochi; semn că nu se puseseră, la timp, sub adăpostul scuturilor.

Alţii erau loviţi la picioare, mai în jos de brîu.

Dovadă că mulţi dintre arcaşi nu trăseseră în partea de sus a corpului, cum trebuiau să tragă...

Totuş, numărul răniţilor erà aşa de mic, încât cinstea stătù întreagă de partea bătrînului Pârcălab şi a oştilor sale.

Domnul fericì pe marele oştean; apoi se întoarse către boeri:

— «Ce zicеţi, luminaţi boeri?...»

«Oare vrednic este iscusitul şi credinciosul nostru pârcălab Arbore, a-i se încredinţà, întru dreptă

---

[1]) Loveşte!

Muzeul Digital al Romanului Românesc

răsplătire a dibăciei sale, stărostia cetăţei noastre de seaun : Suceava ?...»

— «Vrednic este !...» răspunseră boerii.

Bătrînul se înclină până la pămînt, şi rămase multă vreme, cu capul în piept, în semn de umilinţă şi de adîncă mulţămire.

Boerii, şi toate oştile, se bucurară.

Dar nimeni nu fù mai fericit decât tânărul vel-căpitan Arbore, care îşi vedea, prin părintele său, numele înnălţat în cinstea Domnului şi în slava întregei ţări.

III.

Din toate părţile codrilor veneau vuete surde, şi hăuliri de năvală, şi sunete de trâmbiţe, şi ropote de cai, şi şuer de arme...

Şi la fiecare pas tânărul voivod întâlnea în cale cete de luptători, comandate de căuşei şi stegari ; şi umbre călări cari se strecurau, în goana roibilor, printre trunchii bătrîni ai ştejarilor, — şi şiruri de ostaşi, aşezaţi în rînduială de bătaie, prin poienele largi ale pădurei.

Astfel el trecù, rînd pe rînd, în cercetare, căpităniile sălbatice ale lipcanilor din Bugeac, taberile Seimenilor şi Hătmăneştilor; călărimea de ţară, dela Galaţi şi Lopuşna...

Într'o vale adîncă, înconjurată de toate părţile de fagi uriaşi, Domnul dădù peste căpitănia Hânzarilor dela Soroca, în frunte cu Hatmanul Ipota.

Aceşti oameni, înnăspriţi de războaie şi de restrişti necurmate, îmbrăcaţi în veştminte de păr şi de piele, — de pe cari sângele vărsat în lupte încă nu se ştersese, — pricinuì o mare bucurie Domnului.

Ei se frământau în întunecimea acelei văi adînci,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

zvârlind paloşele în aer şi prinzându-le din zbor; însemnând scoarţele copacilor cu săgeţi uriaşe, încingând, în ceasuri de răgaz, lupte crâncene, — corp la corp, — sub privirile celorlalţi tovarăşi aşezaţi pe iarbă...

Mai departe, într'o pajişte îngustă, acoperită de ierburi înnalte, Domnul fu întâmpinat de Codrenii Tigheciului.

Vestiţii prădători şi luptători, din ţinutul Basarabiei, învăluiţi în straie păroase de hramă şi înnarmaţi cu ghioace nestrujite, şi cu securi atârnate la coapse, se arătară în lumina viorie a pădurei, asemenea unor vedenii fioroase...

In fruntea lor stă un codrean uriaş, cum Domnul încă nu mai văzuse. Umerii lui largi, încărcaţi de muşchi, se încovoiau subt greutatea grumazului său vânjos. Printre deschizăturile cămaşei i-se zăreau muşchii pieptului, acoperiţi de păr. Braţele îi cădeau în jos, grele şi butucănoase. Pumnul i-se încleştase pe un buzdugan de plumb, învăluit în sârme ruginite şi turtit, pe alocurea, de lovituri...

Domnul îl măsură de sus până jos, şi un fior de spaimă îi străbătu inima...

In clipa aceia, marele căpitan de darabani, Arbore, se apropie de Domn:

— «Uriaş ca acesta, Prea Milostive Doamne, — zise Arbore, — nu este altul în toată ţara.

«Acesta au sfărîmat bârnele tainiţei dela Perekop şi tot acest viteaz şi credincios ostaş, au adus vest din tabăra nohailor, la Liov.

«Cu un pumn stropşeşte un taur, iar cu ghioaca lui gata e a sfărîma o cetate.

«Milostivească-se Măria Ta a-i cercetă paloşul...

Domnul cercă să ridice buzduganul codreanului, dar nu putù...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Infricoşatul ostaş clipi, repede, printre gene.

Şi chipul lui mohorît, împresurat de o barbă neagră şi neîngrijită, se înroşi ca arama.

— «Cum te chiamă, vătafe...» întrebă Domnul.

— «Grui...» răspunse codreanul.

«Ci, lumea rà şi capeşe îmi zice, în batgiocură... Grozovanul...»

— «De unde eşti...»

— «De la Zurà...»

— «Oştile cum îţi merg... ?»

Grui îşi plecă ochii în pământ..

— «Precum vede şi milostivirea Voastră» — răspunse el încet, — «merg cam prost, Innalte Stăpâne...

«Moşia arde 'n jar, iar codrenii mei gonesc pren ţara păgânului dupre jac şi dobândă...»

Răspunsul uriaşului plăcù întregei curţi...

— «Să se cheme la visterie», — porunci Domnul, — şi să se numere, acestuia, patru zloţi de aur, iar de hie care cap de codrean câte cinci potronici...»

Şi trecù mai departe...

La o bătaie de arc, într'altă rarişte de codru, aşteptau cetele de hângani şi cosaşi.

Cângile lor, pătate de rugină, şi coasele sclipitoare, şi lungile arcane încolăcite pe braţe şi pe după umeri, înseninară din nou chipul Domnului. In fruntea lor văzù pe Tăvădar Hatmanul, — cel mai iscusit mânuitor de arcan şi de cange.

Şi văzù, înnapoia lui, pe Drăgan şi Tăbişcă, pe Crasnaş şi pe Bibire, toţi meşteri neîntrecuţi în mânuirea laţelor.

— «Voiesc să văd pre aceşti viteji»... — murmură Domnul.

Apoi se întoarse către Marele Comis Hurù:

«Ia vezi, vel-comise...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

«E chip a răzbi printre acești hrăpitori de oameni... ?»

Marele Comis dădu pinteni calului și pieri în întunecimile codrilor.

Tăvădar, Crasnaș. Drăgan, Tăbișcă și Bibire se așezară în cinci părți ale șesului, și-și desfășură arcanele.

Trecură câteva clipe de așteptare friguroasă.

De-odată marele Comis se arătă în marginea pădurei.

El își strîngea calul în frîne ; și-l sângerà înfingându'și pintenii în carne.

Armăsarul sforăià și se sbătea furios pe loc.

Dintre dinții lui sfărîmați de zăbale, țâșneau spume roșiatice, amestecate cu sânge...

Agerul călăreț făcu câteva salturi mari în aer, — își înfipse genunchii în coastele missirului, — și dădu drumul frînelor...

Calul porni, către hângani, în sbor de șoim...

Veneà, ca vântul, cu nările răsfirate, umplând văzduhul de pulbere și de ierburi desrădăcinate; pe când, marele comis, cu ochii ațintiți asupra hânganilor, stà lipit de coama armăsarului, gata să sară la o parte sau să piară, fără veste, sub pântecul fugarului...

De-odată, trei arcane, repezite din trei părți ale câmpului, porniră în înnălțime și se lăsară deasupra călărețului ca niște șerpi sburători.

Calul își încovoie grumajii ; marele Comis pieri sub cingă, și răsări, neatins, de ccalaltă parte a șelei..

Arcanele căzură, pârîind, peste șoldurile armăsarului îngrozit de șuer

Domnul bătu, vesel, din palme.

Boerii pomeniră, cu slavă, numele marelui Comis...

In clipa aceia, însă, alte două lațuri porniră, șuerând, asupra călărețului...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Tăvădar trase cu putere înnapoi; Crasnaş, căzù pe spate, ţinându-se de laţ...

Armăsarul se poticni, scoase un sforăit scurt, — şi se rostogolì fără veste în ţărînă...

Marele Comis fù smuls din şa şi târît, de arcanul lui Tăvădar, în mijlocul câmpului...

Domnul se apropiè, cu faţa luminată, de cei doui hângani.

— «Aşa să-mi prindeţi...» — glumì el, — «pre trufaşul de Mehmet Şah, şi pre cânele de Mengli-Ghirai...

«Atunci veţi aveà, — drept dreaptă răsplătire pentru ale voastre vislujenii [1]) —, orice veţi poftì a cere...

«Iar până-atunci, credinciosul nostru boer pan Isac Vistiernicul va face a vi se plătì îndoit dobânda şi a hi orânduiţi printre ostaşii mei de Curte...»

IV.

Tabăra Harţurilor se desfăşurà, întinsă şi plină de o mişcare friguroasă, la spatele pădurilor, către Horaiţa...

Tot câmpul şi toate vâlcelele co unduiau în zări, sub lumina sângerie a soarelui căzut în asfinţit, erau acoperite de şiruri nemărginite de obuze, de cruci, şi de căpităniì pedestre şi călări, aşezate în rânduri de bătaie.

Pe deasupra oştilor pluteau pale străvezii de pulbere, stârnite de copitele cailor; şi vuete surde, de dobe şi de arme, întretăiate de strigătele hatmanilor, buluc-başalelor şi sutaşilor, cutremurau văzduhul...

---

[1]) Servicii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La ivirea Domnului şi a marilor curteni, Tabulhanaua cea mare înnalţă în slavă, din tipsii şi din pauce, cântecul domnesc; şi în toate părţile zărei, răsunară, rînd pe rînd, şi din depărtare în depărtare, trîmbiţele şi surlele buciumaşilor...

Gloatele nesfîrşite, ce ropoteau pămîntul sub picioare, încăerându-se în lupte, se liniştiră deodată...

Călărimea se orînduì, în ziduri nepătrunse, înnaintea Domnului; pedestraşii se înlănţuiră, în cete mărunte, pe clinurile muncelelor; gloatele de ţară rămaseră împietrite în grămezi întunecoase, prin adâncimile văilor...

Domnul, însoţit de marele Hatman Şendrea, comandantul călărimei, de Tăut Logofătul, de Juga, marele Vistiernic, de Boldur Vornicul şi de Luca Arbore, vel-căpitanul dărăbanilor, trecù în cercetare toate oştile călări, începând cu aprozii şi paicii curţei, şi sfârşind cu cele din urmă pâlcuri de călăreţi de rînd...

In toate părţile el fu primit cu urări detunătoare, pe când Tabulhanaua sună neîntrerupt în văzdulul larg, încărcat de solzi sclipitori de fier de suliţe înfipte în lumină, de flamuri tremurătoare, şi de mii de ochi aţintiţi spre Domn.

Cei trei mii de aprozi şi paici, aşezaţi pe cai arabi, cu platoşe argintate pe piept, cu centuri şi spade aurite la şolduri, orbiră privirile Domnului.

Ei stau, toţi, nemişcaţi, în linie dreaptă, unul lângă altul, ca nişte statui împodobite de pietre luminoase.

Nici un cal nu ieşea din rînduri: nici un curtean nu se clinteà din şea.

Ei rămaseră înmărmuriţi, cu mâinile pe coifuri, — până când Domnul sosì înnaintea panţirilor călări.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Noui glasuri detunătoare zguduiră ţăria, — şi noui sunete, de tipsii, se revărsară peste gloate.

Se auziră câteva porunci scurte: apoi panţirii se înţepeniră în scări.

Înfăţişarea acestei întinse călărimi, plătită cu bani, din vistieria Domnească, însufleţi toată curtea.

Păreau, toţi, tăiaţi din fier.

Toţi purtau coifuri de oţel şi zale de sârmă, şi aripi de criţă prinse de-asupra braţelor şi fluerilor picioarelor...

În loc de spade, ţineau în mâini lănci şi suliţi ascuţite; în loc de arcuri, unii erau înarmaţi cu arhebuze, alţii cu sânete [1]), răpite dela Turci şi dela leşi...

Înalţi, trupeşi, cu muşteţi mari şi groase, şi cu chipurile arse de soare, aceşti voinici apărători ai tronului, stau posomoriţi în scări pe cai uriaşi de Podolia şi de Ukrania...

Domnul trecù repede pe dinaintea lor, şi se oprì în faţa călărimei de ţară...

Erau ţărani aspri, săraci, unii îmbrăcaţi în zeghi sdrenţuite, şi înarmaţi cu arcuri şi cu lănci făurite din coase; alţii acoperiţi cu platoşe rupte în bucăţi, găsite prin harţuri; mulţi erau învăluiţi în cămăşi subţiri de vară, cu piepturile desgolite, cu opinci cârpite în picioare...

Pe umerii tuturor curgeau, de sub cuşme şi de sub căciuli mari de piele de oaie, şuviţe de păr, lungi, unsuroase, răsucite în inele cleioase... Mare parte dintre ei n'aveau altă armă de cât coasa de acasă, şi securea atârnată de oblânc.

Drept şele purtau pe cai, tarniţe de lemn, fără perne, fără harşà, fără velinţe.

---

[1]) Puşti.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Unii călăreau ţinându-se cu mâna de coamele sirepilor.

Toţi caii lor erau mărunţi, neîngrijiţi, cu nările răspicate, dar iuţi ca de foc...

Nici un călăreţ nu putea să stea în nemişcare.

Toată massa neagră şi mohorîtă a călărimei, se legăna ca o mare.

Caii nechezau şi isbeau din picioare; călăreţii smuceau din frâne şi-i loveau cu pumnii peste nări; subaşii alergau de colo până colo, căutând zadarnic să pue orînduire printre oşti...

Domnul îşi plecă ochii în jos,—întristat de numărul lor cel mic,—şi se întoarse iarăşi în mijlocul curţei.

El îşi aruncă din nou privirile peste câmpia Harţurilor, apoi dădu poruncă marelui Hatman Şendrea şi Vornicului Boldur să înceapă goana...

Marele Hatman luă comanda aprozilor şi paicilor; Vornicul Boldur se aşează în fruntea panţirilor.

Amândouă taberile se desfăcură în două şiruri uriaşe, şi se depărtară în trap măsurat, în marginile şesului. De jur împrejurul câmpiei se înlănţuiră oştile pedestre şi călăraşii de ţară; la spatele şi în preajma Domnului, se ingrămădiră, printre copacii pădurei, bătrînii, femeile şi milogii adăpostiţi în lagăr.

Câmpia Harţurilor luă astfel o înfăţişare neînchipuit de măreaţă. In fund, pe clinuri şi pe culmile vâlcelelor, pedestrimea se înnalţă deasă şi mărunţă, înnegrind zarea cu armurile ei viorii; către asfinţit, prin pulberea uşoară ce plutea deasupra şesului, licăreau, în linie neţărmurită, pavezele sclipitoare ale panţirilor; în faţa lor, spre răsărit şi miază-zi, la o mare depărtare, ardeau

Muzeul Digital al Romanului Românesc

în răsfrîngerea celor din urmă trîmbe de lumină ale soarelui, loricile şi veştmintele, cusute în fireturi, ale aprozilor şi paicilor...

Domnul îşi scoase calul dintre curteni şi aşteptă...

Toate inimile băteau neliniştite sub platoşe; şi toţi ochii stau aţintiţi către oştile călări ce trebuiă să se năpustească, dintr'o clipă într'alta, unele asupra altora...

De-o dată o trîmbiţă de aramă, sună jalnic, cu întreruperi dureroase, în depărtări...

Mulţimea se îmbulzi din toate părţile.

Marele Hatman şi Boldur Vornicul stau liniştiţi de o parte, vorbind în şoapte.

In cele două şiruri vrăjmaşe nu se stârni nici o mişcare.

Trecură câteva clipe de tăcere adâncă, apoi iar răsună trîmbiţa de alarmă, cu aceleaşi tremurături şi vaete jalnice.

Marii comandanţi se despărţiră.

Şendrea porni, către tabăra aprozilor, şi se aşeză în capul aripei drepte; Boldur pieri în negurile răsăritului.

Ostaşii se proptiră în scări, şi, — la un semn al marelui Hatman, — se aplecară deasupra oblâncurilor...

Când, a treia trîmbiţă sfâşie văsduhul, — amândouă taberile porniră, unele către altele, ca două unde luminoase...

Ropotul lor nu se mai auzeà, şi nici repezicinea lor nu se puteà ghici...

Se vedeau, numai, două linii de fier crescând necontenit în zare; apoi nouri deşi de pulbere isbucniră de sub copitele fugarilor...

Un duduit surd, ca de cutremur, înfiorà văz-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

duhul: şi şuere aspre, ca de codru desrădăcinat de vijelie, creşteau mereu în aer...

Unda albă, de pulbere, se arătă tot mai aproape şi tot mai năprasnică: iar, prin înspuzirea aceasta de ţărînă şi de ierburi împrăştiate la depărtări mari, mulţimea vedeă, cu groază, viind o înspăimântătoare cascadă de cai, acoperiţi de clăbuci, şi de arme înroşite de lumină...

Panţirii veneau, cu vuet sălbatec; aprozii şi paicii se revărsau, asupra celor dintăiu, cu o repeziciune cumplită...

Când cele două ziduri clătinătoare fură la un pas, — toţi ochii privitorilor se închiseră.

Nimeni n'avù curagiul să privească lovitura grozavă a celor două talazuri spumegânde...

Prin noaptea ochilor închişi, auziră, toţi, un vuet surd, de trupuri sfărîmate; apoi zângăniri asurzitoare de zale şi de paveze rupte, — strigăte înnăbuşite de durere, — şi în sfârşit, pretutindeni se făcù linişte...

Ca dintr'un vis urît, mulţimea se deşteptă în faţa unei privelişti ciudate...

Călăreţii răsbătuseră, într'o clipită, unii printr'alţii, — se întorseseră pe loc, la un singur semnal, cu faţa către codrii, — şi, acum, veneau în lanţ nemărginit, spre Domn...

Acest şirag uriaş, care se întindea de la o margine la alta a câmpului de luptă, nu mai aveà însă, nici strălucirea, nici înfăţişarea călărimei din înnainte.

O mare parte, dintre cai, fugeau, înspăimântaţi, cu frînele prin pulbere, pe câmpuri.

Călăreţii lor pieriseră.

Unii zăceau, în nesimţire, în mijlocul şesului; alţii erau aduşi pe braţe de cei ce isbutiseră să-i smulgă, în clipa încăerărei, din şele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista.ro

Mulţi dintre pauţiri, aprozi şi paici, veneau cu capetele dezgolite, acoperiţi de sudori, cu pletele răvăşite pe umeri, fără coifuri şi fără paveze.

O altă parte dintre ei aveau zalele rupte, — şi răni uşoare le sângerau braţele şi tâmplele...

In urările înflăcărate ale mulţimei, în sunetul tabulhanalei, şi în mulţumirile Domnului, Marele Hatman Şendrea puse la picioarele tânărului Voivod trupul Marelui Vornic Boldur.

Marele Vornic rîdeà.

— «Aşa, precum m'ai smuls din şa», — glumì nenorocitul curtean, — aşa te voi smulge, la rîndul meu, din ghiarele turcului, prea luminate Hatmane...»

Boerii făcură haz mare de această glumă a vornicului; iar Domnul, înduioşat de vitejia întregei sale călărimi, i strînse pe amândoi în braţe, şi-i sărută, în faţa tuturora...

V.

Fruntea Soarelui aluneca împărţienjenită de neguri pe după culmile dealurilor, revărsând din tâmplele ei sparte, unde roşii de sânge peste păduri şi peste munţi.

Întunerecul isvorà tot mai cutezător din adâncurile pădurilor, acoperind poienele şi luncile cu crêp cernit; pe când stolurile negre de păsări, izgonite peste zi de şuerul armelor, se întorceau grăbite către cuiburi...

În acest ceas de linişte şi de taină adâncă, în care noaptea năvăleà peste pământ biruitoare, iar soarele înfrîea otrăvit în zări, Domnul sosì înnaintea celei din urmă tabere de pe câmpia Harţurilor.

Toate celelalte oşti se întorseseră, de mult, în lagăr.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/nr-1901-1937

Câmpul era pustiu.

Nu rămăseseră, afară din cetate, de cât copii şi jupânesele boerilor şi răzeşilor strînşi în valea Părâului Alb: oaste nouă şi luminoasă, rînduită, de marele căpitan Arbore, în linii dese de bătaie...

Când Domnul răsări în faţa acestor oşti neaşteptate, despre care nimeni nu'i pomenise un cuvânt, rămase uimit în şa, cu mâna deasupra surguciucului său alb, de blană de hermină...

I-se păreà că aiurează.

Abià îi venià să creadă că plăpândele odrasle ale ostaşilor şi boerilor săi închinaţi pieirei, îl primeau, în ajunul celui mai înfricoşat războiu, cu mânuţele pe arme, gata să lupte şi să moară...

El privì lung veştmintele lor stropite cu solzi de argint şi de criţă, coifurile lor împodobite cu pănaşe albe, ţinuta lor sprintenă şi dreaptă.

Măsură, cu ochiul înrourat de lacrămi, toate stolurile de lănciere şi de arcaşe, îmbujorate de privirile lui arzătoare, şi un suspin greu îi străbătù în clipa aceia sufletul.

Se bucurà văzând atâţia tineri viteji, înflorind în umbra crucei, — gata să piară pentru apărarea tronului şi a moşiei...

Dar, în acelaş timp, o întrebare amară îi înfrigurà inima:

«Oare câţi, din aceşti nevinovaţi copii, pe cari se sprijină tăria de apoi a neamului, şi toată puterea oştilor mele, — cugetă el, — vor scăpà, mâne, de coasa nemilòasă a morţei...»

Şi războiul i-se arătă, deodată, în toată grozăvia lui, în minte...

I-se părù că aude ţipetele desnădăjduite ale micilor arcaşi, striviţi sub copitele armăsarilor din stepe. Şi într'o clipă de înfricoşată năzăriro, i-se părù că vede umbrele tinerilor jupâniţe sburînd,

Muzeul Digital al Romanului Românesc

pe brațele tătarilor, în goană de șoim, către pustiurile arzătoare ale Crimeei și ale Mărilor Putrede...

Sub stăpânirea acestui gând grozav, tânărul Voivod, coborî de pe cal, și se oprì în fața jupânesei Maria Boldur.

Frumoasa jupâneasă, îmbrăcată în zimți albaștri de oțel, făcù un pas spre Domn; și capul ei frumos se plecă, într'o minunată înclinare, pe pieptul ei de zale...

Domnul o întrebă de numărul oștilor, îi încercă spada lucitoare stropită cu pietre luminoase, — și trecù în rîndul copiilor. În mijlocul jupâniței Tăutu, tânărul voivod stârni hohote nestăpânite, cu alintările sale vesele; celor mai sprintene dintre lănciere le împărți laude și daruri bogate; pe copii îi puse să tragă cu arcul; celor dibaci le dărui arme prețioase, pe cei mai isteți îi ridică pe genuchi, îi mângâie și-i orîndui printre feciorii lui de curte...

Apoi se întoarse fericit în mijlocul boerilor.

— «Și cine-au făcut toate acestea?...» — întrebă încet, Domnul.

Boerii arătară pe marele căpitan Arbore.

Tânărul curtean stă deoparte, cu ochii plecați în jos, smerit, dar cu sufletul plin de o mulțumire fără margini...

— «Pururea te-am știut aprig și neîndurător, în războiu...» zise Domnul.

«Ci nici-odată, scumpul meu vel-căpitan de Darabani, n'am socotit că porți în inima ta atât de frumoase simțiri și cugete...»

«Drept aceia, vrednic ești a călcà, de azi înnainte, pe urma credinciosului nostru staroste de Suceava.

«Au ești, cumva, îndrăgit de vre-o altă cetate mai de preț ca aceia a Neamțului?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.biblioteca-romana.ro/ro/1901-1932

Ori care cetate vei voi, — ţi se va dà...»

Vel-căpitanul tresărì.

Boierii, toţi, pricepură că marele căpitan de Darabani erà, din ziua aceia înnainte, Staroste al Cetăţii Neamţului, — şi se închinară înnaintea lui cu cinste.

Arbore voì să mulţumească Domnului; — dar Domnul se întoarse repede către ceilalţi boeri ai curţei.

Chipul lui luase, de astădată, o înfăţişare ciudată.

Un zâmbet straniu, — pe care boerii nu i-l prindeau decât în zilele de ospeţe, şi în marile consfătuiri ale Divanului,—îi înflorise, în colţurile gurei.

— «Vel-Stolnice...» murmură Domnul, păstrînd acelaş surîs tainic pe buze.

«Aceşti copii, şi frumoase jupâniţe ale noastre, sprintenă ţinută au, şi cu mult meşteşug învârtesc armele lor cele uşoare...

«Ci eu aş vrà să cerc, în acest ceas, puterile lor...

«Fă bine, deci, şi porunceşte a se azvârlì, în mijlocul lor, un buhaì...»

Boerii aplaudară.

Arbore zâmbì.

Dar pe chipul lui, înseninat de înnalta răsplătire a Domnului, se aşternù, în acelaş timp, o uşoară umbră de îngrijorare. Îşi aduse aminte că jupâniţa Negri se aflà printre lănciere; că ea erà surghiună, şi aveà nevoe de întreaga luare aminte a Domnului; că, deci, în mâinele ei stà, în ceasul acela, toată izbăvirea lor...

Un suspin greu i se strecură, atunci, din suflet...

«Oare va fi ea în stare să răzbească furia fiarei?...» îşi şoptì nefericitul curtean.

Şi pentru întâia-oară, se simţì amărît şi zdrobit că erà ostaş, iar nu femeie...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

VI.

Pe deasupra lagărului, cufundat în noapte, se legănau pale alburii de fum.

Focuri mari, încinse dealungul pălăncilor şi pe dâmburi, îşi tremurau limbile roşii, ca de sânge, în întuneric. Şi deasupra aripilor lor pâlpâetoare, şi în mijlocul şuvoaielor de scântei risipite, şi pe luciul mormanelor scăpărătoare de jeratec, sfârîiau, în frigări uriaşe, viţei şi berbeci întregi, nejupuiţi de piele... In jurul vetrelor acestora, din cari se irosea în văzduh, odată cu fumul şi limbile de pară, miros aţâţător de carne şi de grăsime arsă, mişunau roiuri de copii, de fete şi de oşteni înfometaţi şi cheflii.

Pe alocurea se auzeau ropote de hore şi tânguiri încete de lăute ; şi pretutindeni aerul răsună de picuriri tremurătoare de pauce şi cavale, de cimpoae şi de trisci, de cântece din frunză, de chiote şi de hăuliri clocotitoare...

In jurul cortului Marelui Căpitan, roiau stoluri de jupânese, de jupâniţe şi de curteni împletoşaţi şi chipeşi.

Toţi furnicau, fericiţi, în jurul bătrînului pârcălab Arbore, a Marelui Căpitan şi a jupâniţei Negri, fericindu-i, cu dragoste caldă şi nefăţărită, pentru uriaşele lor izbânzi de peste zi.

Jupâniţa Zamfira, roşie ca mărul, primea laudele şi îmbrăţişările tuturor, cu o stângăcie de copil.

Ar fi voit să scape de atâtea alintări, şi nu putea... De pretutindeni se înnălţau, în sănătatea ei, urări pline de laude, şi glume, şi hohote vesele.

Innăbuşită de atâtea închinări înflăcărate, ea se

Muzeul Digital al Romanului Românesc

învârtea în jurul vreascurilor învălvorate, ametită, asemenea unui fluture orbit de lumină...

Făceà un pas, şi se pomenea deodată ridicată pe braţe de vreun bătrîn sfetnic care-i ură, cu ochii împăienjeniţi de lacrămi: un fecior de crai, şi o moşie cât Moldova».

Scăpà din braţele moşneagului, şi se trezea, fără veste, înconjurată de stoluri de tineri curteni, care-i cântau, în cor, îmbiind-o să guste din cupele lor pline:

«Iar la nunta ei au fost:
Luna şi cu Soarele,
Codrul cu izvoarele,
Domnul cu oştirile,
Zâna şi cu mirele:
Mirele: fecior de Crai
Zâna îngeraş din rai...;»

Copila îşi acoperea ochii şi fugea, în braţele jupâneselor înduioşate:

— «Au, ce am făcut eu?..» se întrebà ea înfiorată de lacrămi. «Pan Arbore... lui se cuvin toate acestea...»

Şi ghemuită în braţele jupâneselor, ca căutà, în deşert, să-şi aducă aminte de cele petrecute, cu un ceas mai înainte, în mijlocul taberei.

Ştià atât: — că Domnul, luminos ca soarele, se oprise înaintea jupâniţelor, în tabără; că mai apoi se auziră huete de glasuri, strigăte şi mugete înnăbuşite, venind din spre Bazar [1]).

O clipă mai în urmă un taur furios, cu nările însângerate, năvălì, mugind, asupra copiilor.

Copiii se speriară.

---

[1]) Partea centrală a taberei, unde sunt aşezate proviziile şi curtea domnească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1912

Jupâniţele fugiră îngrozite...

Apoi se strînseră, stol, în jurul fiarei, ca un nour de săgeţi întunecă văzduhul...

Atât ţinea minte...

Că Domnul a chemat-o la dânsul, şi i-a dăruit rangul de «cămărăşiţă pe lângă curtea Doamnelor sale» — acestea le întrezărea şi le auzea ca în vis.

Dar pentruce, — nu ştia...

Târziu a aflat că, în vârtejul luptelor încinse în jurul taurului, ea înfipsese, cea dintâi, lancea în pântecul lui; şi taurul, cu măruntaele sfârtecate, căzuse mort în faţa oştilor înmărmurite...

De aceia boerii o sărbătoreau în urări zgomotoase...

Şi cum nimeni nu ştia cine e, — ochii multor curteni se înflăcărau de zâmbetele ei darnice, şi mulţi, dintre ei, nădăjduiau să suie, cu ea, treptele altarului...

Veselia sburdatecilor stoluri de curteni dăinuî până târziu, în noapte...

Stroe Hotnogul, — cel mai fericit dintre bătrâni, — se aprinsese ca niciodată; şi din sufletul lui încărcat de ani şi de încercări fără număr, începură să picure glume şi aiurări minunate.

Erà fericit şi înflăcărat bătrînul; căci ziua aceia erà, pentru el, de trei ori mare şi vrednică de cinste.

«Copilul său prea iubit, Arbore», erà acum «staroste peste cea mai minunată cetate a Moldovei: boer mare şi neclintit ţiitor al tuturor moşiilor şi satelor ce se întindeau din Vadul Moldovei până în creerul munţilor».

Iar jupâniţa Zamfira, — «porumbiţa moşului» cum o alintă bătrânul, — erà de atunci înainte «podoaba Curţei Domneşti dela Suceava...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Şi mai erà bucuros bătrînul, că avusese prilej să vadă, şi pe cei trei copii ai lui, urcând, în aceiaşi zi, treptele norocului...

Atât avea bunul hotnog: trei drăgălaşi feciori, «trei mici voinici», cum îi răsfăţà el...

Pentru ei se aruncase, inimosul oştean, în valurile Siretului, când Romanul se mistuia în flăcări.

Şi pentru ei îşi târà, încă, bătrâneţile urgisite prin harţuri şi primejdii...

«Să-i vadă tata-moşu, vornici... mari vornici, şi apoi să moară!..» glumeà deseori bătrînul.

Şi visul lui, în care el singur nu credea, îl văzuse, acum, mergând spre împlinire.

Printre alţi mulţi copii şi fete, pe cari Domnul îi binecuvântă în lagăr, erau şi copiii Hotnogului.

Şi atât de mult plăcù, Domnului, flăcăii moşneagului, încât îi ridică în braţe, şi-i sărută, unul după altul.

— «Ai cui sunt aceştia?..» întrebă, duiosul voivod.

Marele Căpitan înfăţişă Domnului pe bătrînul ostaş:

— «Sunt ai acestui prea credincios şi prea viteaz ostaş, Prea Milostive Doamne...»

Domnul se întoarse către cel mai mic dintre băcţi:

— «Pre tine, cum te chiamă, voinicule?»

— «Mihai...»

— «Iar, pre tine?..»

— «Maftei...»

— «Şi pre tine?..»

— «Radu...»

— «Pre toţi aceştia...» hotărî Domnul, arătându-i Marelui Postelnic, «să-i orînduească printre feciorii mei de casă...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Bucuria bătrînului Hotnog fù nemărginită...

El plânse, își rupse platoșa, băù, se îmbătă, — apoi alergă, să mulțumească Marelui Căpitan Arbore, pentru mijlocirea lui...

Acum aiură și rîdeà:

— «Să vie!..» bombăneà el, aducându-și din când în când aminte de apropierea oștilor cotropitoare... «Să vie... Vornicii mei sunt colo... sus... în turlă... Dacă poftesc, — să vie!...»

Boerii izbucneau în hohote.

Jupâniţa îi umpleà mereu cupa.

El sorbeà, pe îndelete, vinul amestecat cu lacrămi, și iar începeà:

— «Câți crai și împărați sunt? Trei!... Trei vornici am și eu... Unul pentru Ghirai... Altul pentru cânele de Voloh... Și mai am unul...

«Ba mai am doi...»

Și se apropià cu paharul plin, de Arbore și de Zamfira:

— «Să trăești, Pane...»

«Să trăești, porumbița mea...

Să faci os de Domn... auzi?...

«Os de Domn..»

Apoi chiuià, deșertà cupa, și o svârlià furios, în iarbă, bombănind printre dinți:

— «Ce au mai rămas să hie... pentru Mehmet-Sultan, și pentru barhiduri... și pentru chirhezari... și pentru hini, și pentru tot neamul agarenilor...»

Incet-încet mintea Hotnogului se împăienjeni.

El nu mai vedeà decât pe Domn...

Il vedeà strălucind de bunătate și lumină; îl vedeà în mijlocul oștilor, în războiu, la curte, în sărbători, în fruntea ospeților, la nunți...

In cotro își întorceà privirea, nu se împedecà decât de arătarea lui.

Și mereu închinà paharul în sănătatea «Părin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rdr1901-1932

telui Moldovei», a «Uriaşului lui Hristos», a «Prea Milostivului Nun», a «Doamnelor», a «Beizadelelor» şi a «tuturor domniţelor sale, dela Neamţu şi Suceava».

Boerii izbucneau, după fiecare închinăciune a bătrînului, în urări zgomotoase.

Vinul de Cotnar înflăcărase toate inimele.

Toţi beau, şi toţi închinau pentru Domn, pentru marele Căpitan Arbore şi mai ales pentru jupâniţa Negri!...

Când cocoşii pădurilor trîmbiţară sosirea miezului nopţei, ospăţul se sfârşi.

Boerii se răsipiră, pe două cărări, în întuneric, Hotnogul Stroe fù ridicat de jos, dintre ulcioare sfărîmate, şi dus încet, pe braţe, de doi tineri căuşei, spre cort...

Bătrînul uitase ospăţul, şi uitase pe Domn.

I se părea, acum, că-l duceau rănit la bolniţă.

— «In lături...», — bodogănea el, cercând să se zmulgă din braţele ostaşilor.

«Eu nu sunt Hagi-Hadâm, nici Ali-Beg... nici cânele de Voloh... Eu am trei vornici... Unde sunt vornicii mei?...»

— «La Turla lui Ghirai, jupân Hotnoage», — răspundeau căuşei râzînd.

— «Bine... la... Ghirai .. Hai la Ghirai...»

Arbore zâmbì duios, în urma Hotnogului.

— «Bietul Hotnog...» suspină el trist.

«De se va tâmplà, cumva, ca vre-unul din micii lui vornici...»

Copila îi acoperì gura cu palma.

— «Nu şeguì, pan Arbore», făcù ea înfiorîndu-se de spaimă.

— «Atât de drag mi-i Stroe... şi atât de dragi copiii moşului... şi boerii, şi oştile... şi, *tu... pane!*»

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Inima sângerată de fericire, a lui Arbore, nu mai puteà îndură povara acestor cuvinte grele...

Un val încropit îi năvălì în piept...

Răsuflarea i se oprì.

Inima i se topì, strivită de fiori...

Fără să-şi deà seama de slăbiciunea lui adâncă, tânărul curtean alunecă în genunchi, în întuneric...

El cuprinse mijlocul copilei, cu braţul lui de fier.

Apoi oftă greu...

Şi, ca un erou rănit de moarte, suspină încet printre lacrămi;

— «Porumbiţa mea... Ingerul meu...

O! Tu... Cămărăşiţa Domnului!...»

Copila îi cuprinse capul în mâini, îi resfiră şuviţele de pe tâmple, — şi-l privì lung în ochi...

Din înălţimea bolţilor împietrite picurau deasupra lor, mii de lacrămi de lumină.

Noaptea erà liniştită, aerul înstelat, pământul însetat de odihnă...

Corturile din tabăra curţei fluturau atinse de adierea zorilor.

Curtenii dormeau; jupâniţele visau idile dulci, uitate în depărtări nemăsurate.

Jupânesele îşi strîngeau odoarele la sân...

Numai în tabăra Harţurilor, departe, răsunau încă cimpoaiele şi cavalele lefegiilor îngrămădiţi în jurul butoaielor aproape deşerte.

Şi, ca o binecuvântare târzie, veneau pe aripele vântului, refrenurile din ce în ce mai tânguitoare şi mai stinse, ale vestitului staroste de tabulhamagii, Tolpa:

«Ştefan Vodă'n bătălie
Hărăţeşte cât o mie.
Vodă Ştefăniţă...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/index1901-1932

«Iar Domniţa plânge-acasă,
De-ţi pare că ploaia varsă.
Vodă Ştefăniţă..»

«Şi-i păcat că-i prea frumoasă
Că în lume vestea-i mearsă.—
Vodă Ştefăniţă..»

. . . . . .

VII.

Cea din urmă zi de veselie a oştilor moldovene pieri, ca o vedenie albă, în mijlocul unei furtuni în creştere...

In zori de zi trîmbiţele de pe meterezc chemară din nou oştile la arme.

Oştile se rădicară din somn sprintene şi hotărîte de luptă, ca şi cum nimic nu se întâmplase în ajun.

Ele se înşiruiră de-alungul meterezelor, prin luminişuri, pe Câmpul Harţurilor, şi pe dâmburi, gata de năvală, cu tolbele pline, cu paloşele prinse de braţ, cu suliţele 'n tocuri... .

Chipurile tuturor erau îndârjite.

Nu se mai aşteptau acum la jocuri şi ospeţe.

Înaintea închipuirei lor, se desvăluiau nouri întunecoşi de fum; şi prin nourii aceştia, întrezăriau toţi icoana neîndurătoare a Morţei...

Puţin, după desfăşurarea lor, marii sfetnici şi comandanţi de oşti, ieşiră, îngânduraţi, din cortul domnesc...

În curgerea nopţei sosiseră numeroase iscoade dela Roman, Piatra şi Neamţu.

Cetatea Neamţului fusese împresurată de tătari.

Oştile mahomedane trecuseră Siretul, şi se îndreptau, în taină, spre Suceava.

Dinspre Piatra, Laiot Basarab, cu 30.000 de

Muzeul Digital al Romanului Românesc

capete, se apropiă încet, în şiruri de bătaie, de lagărul oştilor moldovene...

In îngăimarea zorilor, boerii fură adunaţi în jurul Domnului.

Se ţinù un nou sfat de războiu; şi în această nouă şi lungă consfătuire, care dăinuì până la răsăritul soarelui, se luară cele din urmă hotărîri de apărare şi de luptă...

O mie, din cei mai vestiţi arcaşi, — în frunte cu Avram Huiban, Hatmanul Ipota şi Buhtea Vornicul, — fură aleşi şi trimişi, într'o tăcere de moarte, afară din cetate.

Ei încuibară tufişurile şi vârfurile stejarilor seculari, din jurul taberei, — gata de harţă, cu arcurile înstrunate, cu ochii pironiţi în noaptea pădurilor.

Lefegii, Curtenii, Aprozii şi jupâniţele boerilor, fură orînduiţi, pe întăriri, în faţa cetăţei.

Dela Turla lui Dragoş, din vârful căreia se întrezăreau, pe deasupra codrilor, dealurile şi văile Bistriţei, până la Turla lui Ghirai ce se înălţà neagră şi mohorîtă deasupra Văei Albe, lungul şir de pârcane, de pălănci şi de întăriri de lemn, ridicate în amfiteatru, fù întesat de mii de luptători, trântiţi pe brânci, nesăţiaţi de sânge...

Întăririle dinspre miazănoapte, de cari trebuiau să se izbească hoardele sălbatice de peste Nistru, fură acoperite de căpităniile Bugeacului şi ale Basarabiei, de codreni, plăieşi şi hângani.

Spre miazăzi, întru întâmpinarea oştilor lui Laiot, se înlănţuiră vânătorii, panţirii şi hânzarii.

In fund, la gura drumurilor subterane, ce duceau către tabăra Vulturilor şi Cetatea Neamţului, se aşezară toate celelalte oşti de scuteală: boerii fără dregători, cu slugile lor, negustorii,

Muzeul Digital al Romanului Românesc

breslaşii, mazlii şi toate femeile şi copiii cari puteau purtà arme...

Înăuntrul lagărului nu rămaseră decât meterhanagii, meşterii făurari dela Vaslui şi Suceava, jupâneasele, copiii şi bătrînii firavi.

Mai rămaseră, în cetate, suldgerii, clucerii, zitniceri, stolnicii, spătarii, şi toţi ceilalţi slujbaşi însărcinaţi cu paza şi împărţirea proviziilor, armelor şi ierbăriei...

Rămaseră, în sfârşit, comişii, cari trebuiau să îngrijească şi să ţie la îndemână, pentru orice clipă de grea cumpănă, caii Domnului şi ai Curtenilor. — şi câteva pâlcuri de armăşei, răsipiţi dealungul întăririlor, gata să treacă prin ascuţişul săbiei pe toţi cei cari ar fi încercat să se răsvrătească sau să fugă...

Când toate pregătirile de apărare fură încheiate, Domnul ieşi, însoţit de fiul său Alexandru, de Tarasie, mitropolitul Romanului, de Şendrea, Marele Hatman şi de Marele Logofăt, Ioan Tăutu, în cercetare...

Chipul şi portul Domnului, erau schimbate.

În locul strălucitoarei hlamide, ce-i atârnà alte dăţi pe umeri, purtà chiuirasă de oţel pe piept şi solzi grei, de criţă, pe umeri şi pe braţe.

Părul lui mătăsos şi bogat, erà acoperit de un sclipitor coif de argint, legat în aur.

La şold îi atârnà spada grea, de Taban, dăruită marelui Voivod de Uzun-Hasan, şahul Persiei...

Chipul lui, atât de senin, cu o zi înainte, erà acum palid şi încruntat.

Cu pumnul strîns pe mânerul spadei, cu privirile pătrunzătoare, cu un straniu zâmbet de nepăsare pe buze, — el treceà grăbit şi amenintător printre lungile şiruri de oşteni, tupilaţi între crenele...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Nimeni nu se mişcă. Toţi stau împietriţi, cu ochii aţintiţi în întunericul codrilor, cu mâinile pe arcuri.

Doar din când în când, din nesfârşitul furnicar de trupuri tolănite pe ocopuri, se desprindeau umbrele marilor comandanţi. Ele se apropiau, cu degetele deasupra coifurilor, de Marele Voivod; răspundeau pripit şi în şoapte întrebărilor sale scurte; apoi rămâneau, în urma lui, înfiorați și tăcuți...

Domnul cercetă întăririle, puştile, cuptoarele, căldările spânzurate pe metereze şi în turle: ieşirile, oştile, movilele de provizii şi de arme, lucrările făurarilor din tabără, grajdurile, cirezile de vite îngrăinădite prin coclauri, ierbăria, gurile drumurilor subpământene, — apoi se întoarse grăbit în cort...

O clipă după aceea, Marele Logofăt Tăutu, răsări deasupra colinei...

El trimisese un aprod în căutarea Marelui Comis Huru.

Marele Comis stătu câtva timp în cortul domnesc, apoi alergă neliniştit în tabără...

Oştile fierbeau în dogoarea din ce în ce mai înăbuşitoare a soarelui, când un vuet surd, neobicinuit, cutremură văzduhul...

Sute de boi, de juncі, şi de viţei smulşi dela ugerul vacilor, se îmbrînceau, răgind, spre porţile cetăţei.

Podanii, sub privegherea Marelui Comis, învârteau bicele, învălmăşind talazurile albe către păduri.

Cirezile, îngrozite de pocniturile bicelor, se răsipiră o clipă în toate colţurile taberei; se îngrămădiră apoi sub turle; şi pieriră, isbindu-se cu coarnele, în albia văilor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.statiarsvania.ro/mdrr1901-1932

— «Mari şi nenumărate sunt minunile tale, Doamne!» — murmură Boldur Vornicul, apropiindu-se de un pâlc de boeri, strînşi sub Turla lui Ghirai.

«...De ai două cămeşi,—zice sfânta scriptură,— «dă una săracului... Iacă... Domnul s'au milostivit de lăcomia turcului şi 'i-au trimis haraci şi zaharea câtu-i trebuie...»

— «Gura cânelui, cu os de ros se astupă», — răspunse Marele Postelnic, pierind sub turlă.

— «Acestea's isprăvile Marelui Logofăt Tăutu», — rânji Juga vistiernicul.

«Bune isprăvi!... Nici că se pot mai împăciuitori soli către turci, ca aceştia...»

Boerii rîdeau, ascultând cele din urmă sunete de tălăngi răsipite pe vale, — când, de pe metereze izbucni un nou vuet...

Lefegii întrezăriră umbra lui Tolpa strecurându-se, pe furiş, printre corturi; şi de pretutindeni răsunară anateme, ţipete, sudălmi şi şuere bateţocoritoare...

— «Iată şi pre Măria Sa, Marele Tartar...» strigă Marele Paharnic Kostea, închinându-se, de pe ocopuri, nefericitului cântăreţ al Curţei.

Şi un nou hohot de rîs, se revărsă de pe întăriri, asupra fugarului...

Tolpa se furişă, îngrozit, bodogănind cuvinte tătăreşti, în cortul domnesc.

Câteva clipe, mai în urmă, vătaful de aprozi alergă în căutarea Marelui Căpitan Arbore.

Arbore sosi.

El fu primit, în cea dintâi despărţire a cortului, de Marele Logofăt şi de Marele Hatman Şendrea.

Tolpa stă, de o parte, palid şi înfricoşat ca de moarte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Chipul lui, atât de vesel la sărbători şi ospeţe, era uscat ca de ciumă.

Dinţii îi clănţăneau ca în toiul iernei; şi trupul deşuchiat, învăluit în zdrenţe mânjite de reşină, i-se ghemuise, într'un colţ, sgârcit de fiori...

Când văzù pe Marele Căpitan,—ochii lui, peticiţi, turburi, se holbară rugători spre el.

— «Prea Milostive Stăpâne...» gemù nenorocitul Staroste de Tabulhanagii, înnecat de plâns.

— «In mâinile tale e viaţa lui Tolpa scripcarul.

«Nu mă da morţei, stăpâne...

Indură-te, de bătrîneţele mele, prea milostive pane...»

Arbore se opri, înmărmurit, în prag.

Marele Hatman întinse mâna Vel-Căpitanului:

— «Prepuelile, Luminăţiei Tale...», începù Hatmanul, — agiuns-au la urechile Măriei Sale Domnului.

«Ci, nici bănuiala credinciosului nostru frate Boldur, nici ale noastre isvodiri, nu au fost socotite...

«Vânzătorul de neam e... *acesta*...»

Arbore se uită ciudat la tabulhanagiu.

Marele Hatman urmă, apăsat:

— «Luminăţia ta şi toată tabăra ştie isprăvile acestui ticălos slujitor rob al Curţei...

«El au purces în ziua de 15 ale acestei luni, cu o sută de codreni şi hânzari, den tabără; iar la ale noastre cercetări, el ne-au arătat aceasta...»

Vel-Căpitanul luă din mâna Hatmanului, un petec de pergament, scris de mâna Domnului.

Pe crîmpeiul de piele scorojită, erau înşirate, sub semnătura Marelui Voivod, cuvintele:

«*Nimeni să nu se lege de acesta...*»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvaniei.ro/mdrr1901-1932

— «Intrebând pre Măria Sa Domnul...» — urmă Şendrea, — «asupra acestei cărţi, Înnălţimea Sa s'au scârbit foarte de isprava necredinciosului său şerb dezrobit... Căci acest înscris i-au fost încredinţat cânelui, întru a lui scutit de batjocurile mulţimei: iar nu spre a fugi, den tabără, luând cu sine'şi întru plinirea cugetelor sale ascunse, încă o sută de codreni şi hânzari.

Drept aceia, nimeni ne mai îndoindu-se de ticăloasele sale făptuiri, Domnul au hotărit a-l da morţei...

«Ci, cum neobrăzatul rob, cutează a mărturisi că Luminăţia ta ai ştiinţă despre toate câte au săvârşit, acest levint, afară den tabără,—Măria Sa au poruncit a te pohti înnaintea noastră şi a te întrebà:

«*Chezăsueşti pentru el?...*»

Fără să răspundă Marelui Hatman,—Arbore întrebă dacă poate vorbì Domnului.

Şendrea înclină din cap.

Vel-Căpitanul dădù draperiile la o parte, şi pătrunse în a doua despărţitură a cortului...

După câteva clipe el ieşi, zâmbind.

— «Eşti slobod...» — murmură Vel-Căpitanul, furişându-şi privirile spre urgisitul Staroste.

Ţiganul căzù la picioarele lui, sărutându-i carîmbii.

Apoi, fără să mai aştepte porunca Marelui Logofăt şi a Marelui Hatman, se năpustì, ca o furtună, pe uşă...

Lefegii îl primiră, din nou, cu ţipete şi sudălmi.

Apoi, din nou, se făcù tăcere...

VIII.

Puterile aziatice se pregăteau să năvălească, chiar în noaptea aceia, asupra oştilor moldovene.

Layot Basarab, cu 30.000 de ostaşi, sosise în

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Valea Cracăului şi aşteptă, acolo, asfinţirea soarelui, spre a se năpusti spre păduri.

Albia Moldovei, dela Roman până sub zidurile Cetăţei Neamţului, fierbea de oşti musulmane. Marele Padişah nu aşteptă decât un semn, — năvălirea lui Layot,—spre a se revărsă, ca un potop, peste vaduri...

In acelaş timp, Mengli-Ghirai pornise, in fruntea cetelor sale barbare, către Părîul Alb...

La auzul acestor ştiri neaşteptate fruntea Domnului se posomorî ca de moarte...

El făcú semn diacilor, cu cari lucră în cort, — să plece.

Dădù, în acelaş timp, poruncă Marelui Logofăt să dea drumul stolurilor de şoimi.

Apoi se sui, urmat de Marele Logofăt, de Marele Hatman, de Arbore, de Tarasie,—de fiul său Alexandru, — de Juga şi de Kostea Paharnicul, în Turla lui Dragoş...

Soarele era la nămiezi când pâlcurile de şoimi se risipiseră în cele patru părţi ale zării...

Acum, seara căderă, tainică şi liniştită, peste păduri.

Codrii se întunecau încet-încet: zările brăzdate de rîuri roşii ca de sânge se topeau în neguri nehărmurite...

Şi totuşi, niciun ţipăt de pasăre, şi niciun ropot de călăreţi, nu turbură amurgul...

Domnul stă tăcut în turlă.

Din când în când privirile sale se opreau neîncrezătoare asupra marelui Căpitan Arbore.

Şoaptele Marelui Hatman Şendrea îi răsunau mereu în auz.

Vedeă neîntrerupt chipul starostelui de tabulhanagii înainte; şi, la fiecare clipă se înfioră închipuindu-şi că tânărul Vel-Căpitan putuse să în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/mdr1931 1932

şele buna sa credinţă, luând apărarea nevrednicului vânzător de neam...

Arbore simţeà bănuelile Domnului. Cu toate acestea, pe chipul lui, împurpurat de lumina amurgului, nu se zugrăvià nici o umbră de îngrijorare şi de teamă.

Vel-Căpitanul zâmbeà...

Ştià ce făcuse.

Cunoşteà toată nevinovăţia nefericitului scripcar.

Erà chiar încredinţat că în curînd Domnul se va bucurà de credinţa «şerbului său dezrobit» şi-l va răsplătì cu laude şi cu taleri împărăteşti de aur...

Marele Logofăt Tăutu cercă de câteva ori să învioreze sufletul Marelui Voivod cu voroavele sale iscusite.

Înţeleptul sfetnic privì lung spre apus şi începù încet, — apoi din ce în ce mai vesel.

— «Bunul Dumnezeu tot se îngrijeşte de oile sale...

«Prea Milostivul nostru Domn s'au rugat, preste noapte, Sfântului Mucenic Dimitrie, — şi iată: cerul se turbură, jghiaburile pământului se gătesc a ploaie...

«Ca şi la Racovăţ, vom avea, cinstiţi boeri, buharniţă şi povoaie...

«Căutaţi numai, spre soare-apune, — şi mulţumiţi Celui Milostiv şi Mare...»

Domnul îşi strecură privirea peste codri.

Văzù bălţi întinse de sânge; dar negură, nu...

Marele Vistiernic Juga se apropiè de Domn:

— «De se va tâmplà cumva ca în această noapte să nu him potopiţi...», — murmură cu glas răguşit Vistiernicul, — «n'ar hi rău, prea Înălţate Doamne, a dà un iureş pren oştile lui Layotă...»

«Valea Cracăului e departe...

«Până se vor desmorţi urdiile lui Mohamed...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/id/1931-1357

m'aș încumetà să sfârtec giumătate den lealta blestematului de vânzător al crucei...»

Domnul încuviință.

Marele paharnic Kostea se simți îmboldit de acelaș gând:

— «Milostivească-Se Măria Ta...», — se rugă vestitul războinic, — «a-mi încredința, mie, soarta lui Ghirai...»

Domnul clătină iarăș din cap, în semn de încuviințare.

— «Cugetul meu, prea Milostive Doamne...», — mijloci Luca Arbore, — «e să se lovească, în noaptea aceasta, chiar tabăra oștilor musulmane...»

«Trei mii de lefegii ar hì deagiuns...»

Domnul tăcù...

Inima slăvitului erou dela Râmnic, dela Podul Înalt, și dela Liov, sângerà.

Nepăsarea Domnului îl sdrobì...

Un val de sânge-i năvăli în ochi.

Privirile i se împăienjeniră; sufletul i se spulberă strivit de desnădejde...

Dar, în clipa aceia, un șuer pătrunzător, sfâșie amurgul...

Domnul își ridică fruntea; apoi un surîs ciudat îi strălumină figura.

El se răzimă de pălimarul turlei, își duse mâna de-asupra cascei, — și privì țintă spre Roman...

Alte trei șuere străbătură frunzele pădurilor.

Bătrînul Mitropolit Tarasie se sprijini de umerii Marelui Hatman și Marelui Logofăt.

Chipul cuviosului Prelat se albì ca varul.

Buzele-i tremurau...

— «Doamne...», — gângăvì duiosul Păstor, ridicându-și privirile spre boltă...

«A Ta este puterea Vieții și a Morții...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

«Ai milă, de oştile Tale, Doamne!...»

Lagărul se răscolì o clipă; apoi o tăcere de moarte se întinse peste întăriri şi peste codrii...

Comandanţii oştilor se ridicară în picioare, şi priveau ţintă peste şesuri.

Străjerii de prin turle stau gata de alarmă, cu cornurile pe buze.

Puşcaşii aruncau cambaralele în gurile tunurilor, — îndopau iarba — pregătaau feştilele.

Oştile ascultau...

Domnul îşi întoarse, o clipă, privirile spre Girov...

Dealurile din depărtare erau încă deşerte.

Ochiul lui ager întrezări, în câteva puncte ale zării, nouri străvezii de colb.

Şi, prin nourii aceia i se păru că deslueşte umbre de călăreţi fugari, scânteieri de arme, roiuri de pasări mici, hrăpalnice...

Dar toate acestea nu dăinuiră decât o clipă. Nourii de pulbere se risipiră; umbrele de fugari pieriră; stolurile de şoimi nu se mai zăreau...

— «De bună seamă...», — murmură Marele Hatman, «iscoadele au zărit nescai cete de fugari venînd denspre Horaiţa şi s'au pripit a şuera în vânt...»

— «Şi cu toate acestea ..», — strigă deodată, Marele Logofăt, arătând spre Roman; «*iacă, neprietenii se văd...*»

Cuvintele Marelui Logofăt fură tăiate de un potop de şuere neaşteptate.

Domnul se trase, dela marginea turlei, şi rămase, cu fruntea scăldată în lumină, măsurînd zările cu privirile înspăimântate ..

Platoul Bârgăului, din valea Moldovei până pe vârful Almaşului, se acoperise de nouri de colb, şi de umbre omeneşti...

Pe culmile dealurilor se arătară câteva stoluri

Muzeul Digital al Romanului Românesc

de călăreţi; apoi alte stoluri se ridicară din albia Cracăului, şi se înşirară, la depărtări mari, pe muncele şi pe vegliuri.

În jurul lor pulberea se învălătucia în şuvoaie. Coifurile şi zalele ostaşilor sclipeau, înroşite de cele din urmă raze ale soarelui murind.

Păreau mormane de tăciuni aprinşi, spulberaţi de vânt, acoperiţi de rotocoale plutitoare...

Pe de-asupra lor mişunau roiuri mărunte de paseri aproape nevăzute...

Şoimii se învârteau speriaţi, în preajma călăreţilor; se înălţau în slavă, cădeau asupra lor potop; iarăş se risipeau, iarăş se strîngeau în pâlcuri, şi iarăş răscoleau văzduhul, cu aripele lor de spije, cu ţipetele lor tânguitoare...

Buciumaşii lui Layot porniră în pas măsurat, înfrînându-şi caii pe coaste, privind înfricoşaţi către păduri.

Şuerile din tabăra moldovenilor încetaseră.

Nici o mişcare nu înfiorà frunzele stejarilor căzuţi în somn; nici o umbră omenească nu împiedecà mersul iscoadelor vrăjmaşe...

Ele se arătară din ce în ce mai aproape, din ce în ce mai mari, din ce în ce mai ameninţătoare...

Când fură la câţiva paşi de codrii, toate stolurile se opriră.

Urmară câteva clipe de tăcere, în cari nu se auzeau decât sforăitul cailor înnăbuşiţi de colb, şi strigătele călăreţilor veliţi[1]).

Apoi pâlcurile se sfărîmară.

Călăreţii se despărţiră în cete mărunte, şi se risipiră, în lungi şiruri de bătaie, în faţa pădurilor treonite de umbră.

---

[1]) De frunte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Puţin mai în urmă, din valea Cracăului răsăriră alte pâlcuri de oşteni.

Apoi câmpul, dealurile şi poalele colinelor se întunecară de tunuri, de arcaşi, de roşiori, de lefegii, de verzişori şi de ferentari înarmaţi cu fuşti lungi şi tremurătoare, adumbriţi de prapuri şi de steaguri nenumărate, acoperiţi de coifuri şi de cuşme negre, împodobite cu lungi pene de păun şi de vulturi.

Marele Vistiernic Juga făcù o mişcare plină de mânie:

— «La toţi diavolii...!» — mugì el, scrişnind din dinţi...

«Acest câne, de Layot, vrà, oare, să stric iarba pentru un lotru[1]), ca el, fără lege şi moşie?»

Apoi se întoarse dârj, spre Domn:

— «Doamne... Imputerniceşte-mă să trag!»

Domnul îl atinse, râzând, pe umăr:

— «Hii înţelept... Vistiernice. Mieii nu se ucid cu gloanţe.

«Adastă...»

Marele Logofăt aruncă o glumă. printre boeri, şi boerii izbucniră toţi în hohote.

Mitropolitul Tarasie, înviorat de veselia boerilor, prinse încet-încet viaţă.

El întrebă de numărul oştilor lui Layot, de puterea lor, de priceperea comandanţilor munteni, de luptele dela Râmnic şi Racovăţ.

Apoi clătină din cap, şi tăcù...

Dinspre Tarniţa şi Roman se auzì un nou vuet de oşti în fierbere...

Armatele mahomedane se ridicau din albia

---

[1]) Tâlhar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

Moldovei şi se revărsau în talazuri grele peste dealuri...

Pe linia orizontului se văzù, mai întâi, o undă roşie, ca de sânge; apoi unda crescù, se înnegrì şi se topì, într'o negură albă de pulbere...

Culmile dealurilor se înnălbiră. Din toate părţile zărei izvorîră cete nenumărate de arabi, îmbrăcaţi în lungi mantii de agabanu [1]) şi buhur [2]), trăgând după ei neţărmurite şiraguri de cămile împovărate de provizii şi de tunuri desfăcute...

Se arătară apoi spahii călări, cu capetele împresurate de uriaşe turbane albe; cu tacîturi roşii, înpănate de hangere şi geriduri [3]), în jurul şoldurilor; cu lungi suliţi de Hind [4]) înfipte în scările cailor.

In urma lor, prin nourii de pulbere ce se înnălţau în vârteje nestrăbătute, răsăriră Salahorii şi Topcii [5]); apoi ghehanaua, tunurile, şi caii 'n pohod.

Măgurile viermuiau de cămile, de catâri, de chervane acoperite de pocîturi mari de piele, de muselmi, saiale şi seizi, ce se strecurau, printre cai şi pe sub cămile, ca niştе furnici albe, răscolite de furtună.

Din când în când se auzeau sunete răguşite de trîmbiţe, înfiorând amurgul.

Movilele clătinătoare ale neţărmuritului agarlâc asiatic, se hâţânau ca pe ape...

Ele se mişcau, se sfărîmau în bucăţi, apoi alunecau, rînd pe rînd, prin coclauri.

Soarele asfinţise de mult, după culmile Ceahlăului; umbrele serei se desfăşurau, negre, pretu-

[1]—[2]) Stofe străvezii de bumbac şi de lână.
[3]) Bârzi, ce se asvârlă din fuga calului.
[4]) India.
[5]) Artilerişti.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/index301 1932

tindeni: și, totuși, valurile celei mai mari împărății pământene se revărsau mereu.

Negurile viorii din Răsărit fură sfâșiate de noui talazuri năvălitoare.

Orizontul se împestriță de zeci de mii de călăreți, îmbrăcați în burnuzuri albastre, cu înalte calpace, de șevai, pe frunte, — cu umerii scăldați în bibiluri și ghiordane minunate.

Răsăriră ianicerii și solacii marelui Seraskier, și ai strălucitilor Beilerbei ai Anatoliei, Rumeliei și Damascului.

Dealurile, din jurul nenorocitului cuib moldovenesc, fură acoperite de mii de flori legănătoare, de mii de umbre multicolore, ce se îmbrînceau, împinse ca de vânt, spre codrii...

Privirile boerilor deslușiră, în cele trei părți ale zării, pe cei trei Beilerbei, împresurați de nesfârșite stoluri de Bostangii și Ceauși, înarmați cu darde aurite, cu piepții strînși în ilice sclipitoare, cu flinte lungi, încrustate cu mozaicuri scumpe, aninate pe spete.

Apoi văzură Marele Prapur, împletit din coade albe de cal, fluturînd în vânt.

Auziră sunete stinse de tipsii și de trîmbițe, de tambure și darale, de zurnadere și de uturi...

Noui valuri de tuiuri și de stindarde înflorite, împestriță văzduhul...

Și, în sfârșit, ochii marilor curteni, văzură, pe cea mai înaltă colină din jurul Pârîului Alb, răsărind, prin neguri, alaiul Marelui «Stăpânitor al lumei...»

Sufletul Domnului se turbură adânc...

Fără să șoptească un cuvânt, fără să privească în ochii nimănui, el coborî treptele turlei, și se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/anul-1901-1902

îndreptă, îngândurat, spre întăririle de către miază-noapte...

Boerii îl urmară, cu frunţile plecate...

Deodată, Domnul se opri.

Aproape de Turla lui Ghirai, el văzù pe Aprodul Purice sărind, îngrozit, peste ocopuri.

Chipul Aprodului era roşu ca flacăra.

Buzele 'i dârdâiau...

— «Prea Mărite Doamne...», — făcù tânărul curtean, oprindu-se, la câţiva paşi, înaintea Domnului.

«Gianclăii şi Nogaii au bulucit asupra cetăţei.

«Domnul Azacului, Ghirai-Han şi Hagi-Aidar sunt toţi deolaltă...»

Domnul se încruntă.

— «Şi Vornicul Goian...?», — întrebă el, surd.

— «Adastă poruncile Milostivirei Voastre...», — răspunse Aprodul.

— «Să adaste...», — porunci Domnul, înăbuşit de mânie.

«Nu se vor ucide câinii, până ce nu se vor stropşi stăpânii...!»

Şi intră grăbit în cort.

IX.

Cetele sălbatice de tătari, în lăcomia lor de pradă, se aruncaseră asupra întăririlor din spre miază-noapte ale cetăţei.

Dar furia lor oarbă nu dăinui decât o clipă...

Marele Seraskier auzì plesniturile tunurilor lor sparte, şi porunci înfricoşatului şef al «Hoardei de aur» să înceteze orice mişcare...

Haitele de ciapcâni, barhiduri, zogarcii, chirhezari, adunate de pe malurile Volgei şi ale Niprului, — se liniştiră ca prin farmec.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistafrancmasonica.ro/mcm1901-1932

Ele se răsipiră în întunericul nopței, și se mulțumiră să aștepte porunca Marelui Padișah, rozând, spre a-și astâmpăra foamea, blănurile lor încă nejupuite de carne...

Noaptea trecu în liniște...

Până spre zori, oștile musulmane cutreerară dealurile și văile din jurul taberei, așezându-și corturile, tunurile, proviziile, și înălțând rugăciuni fanatice spre boltă...

A doua zi cerul era nouros ; văzduhul umed și încărcat de neguri...

Oștile moldovene erau gata de luptă.

Dintr'un ceas, într'altul, se așteptau chiotele arcașilor de prin păduri, și bubuitul puștilor...

Dar spre uimirea Domnului, și a marilor boeri, în îngăimarea zorilor străjerii din turle văzură un steag alb apropiindu-se prin neguri, de marginea codrilor.

Domnul porunci Marelui Logofăt să dee drumul solilor înnăuntrul cetății, și să adune pe toți marii comandați de oști în divan...

Soarele pătrundea slab și obidit printre neguri, ścăldând văzduhul în lacrămi galbene de lumină, când străjerii din Turla lui Ghirai, vestiră, prin sunete de tâmpene, sosirea trimișilor Marelui Padișah sub porțile cetății.

Marele cort domnesc gemea de boeri, prelați, curteni, aprozi și paici, înveșmântați în lorici și odăjdii bogate.

Domnul ținuse să primească pe marii dregători ai Porței, cu măreția și splendoarea unui adevărat stăpânitor de țară.

Pe treptele de lemn, ce urcau spre jilț, se așternuseră covoare sângerii de Persia, chenuite cu ciucuri și broderii de fir.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

O uriaşă blană de tigru stà întinsă pe platforma divanului.

Capul fiarei erà întors spre intrarea cortului.

Ochii ei fioroşi licărau tremurători în umbră, înfrigurînd cuprinsul...

Jilţul Domnesc, strămutat dela Vaslui, se înnălţà în fundul cortului, printre draperii şi panoplii scânteietoare, asemenea unui altar măreţ, împresurat de candele şi de lampadare fumegânde. Sub uranisc , deasupra celor două aripi acoperite de perniţe moi de taftă vioric, pâlpâià, sub iconiţa sfântului Mucenic Dimitrie, o slabă candelă murindă...

In dreapta şi în stânga tronului se înnălţau alte două jilţuri, acoperite de postav roşu stropit cu fireturi.

In stânga [1]) stà bătrînul mitropolit Tarasie ; în dreapta, fiul Domnului...

Boerii se mişcau înciudaţi prin cort. Cizmele lor strălucitoare de piele de Mosc, cu carîmbii resfrînşi în afară, alunecau, uşoare, pe molatice covoare de Horasan şi Alep. Zelele şuerau ; spadele aninate de şolduri zăngăneau, izbindu-se de poalele loricelor grele de oţel.

Marele Logofăt, împresurat de un stol de tineri comandanţi, înşirà snoave şi glume pe socoteala Marelui Vizir, a Kiehaiei, şi a tuturor înnalţilor dregători otomani.

Boerii rîdeau.

Tăutu îşi mângâià barba, treceà în mijlocul altor curteni, şi pretutindeni stârneà rîsete nestăpânite...

Marele Hatman tăinuià, într'un colţ, cu Marele Vistiernic Juga, cu Boldur Vornicul, şi cu Ioasaf, egumenul monăstirei Neamţului.

[1]) Locul cel mai de cinste, în vremile vechi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

Ceilalţi curteni roiau, printre canafuri, vorbind în şoapte...

Când solii padişahului intrară pe sub porţile cetăţuei, escortaţi de paici şi stegari, dela un capăt la cellalt al cortului se stârni un freamăt scurt de zale scuturate.

Boerii se aşezară, în grabă, pe la locurile lor.

Apoi o tăcere de moarte umplù cortul...

Draperiile se desfăcură...

In prag se arătă mai întâi umbra unui strălucit dregător otoman, încărcat de sclipitoare flori de argint, şi de pietre rare.

Pe umerii marelui Paşă, curgeau în jos, valuri albastre de mătase, stopite de arabescuri minunate.

Printre cutele somptuoasei lui şarvanale, se întrezăria pe piept, o scăpărătoare lorică, picurată de rubine.

Ochii solului erau acoperiţi de un ştergar înnodat sub cucă.

El făcù un pas, — străbătù încet şirurile de boeri înlănţuiţi de cele două laturi ale cortului, şi se oprì, înnalt, sub treptele divanului.

Marele Logofăt se aplecă la urechea Marelui Vistiernic Juga:

— «Acesta este Capugi-Başa...» zise el.

Şi privirile înţeleptului sfetnic se aţintiră asupra chipului bronzat, îmbrăcat într'o măreaţă barbă argintie, al strălucitoarei paşale.

In urma lui Capugi-Başà, paicii aduseră în cort alţi doi soli învăluiţi în albe mantii de serasir.[1])

Boerii deslușiră, în veşmintele lor bogate şi în uriaşele lor cuce, împodobite cu pene de struţ, pe Muhzur-Agasi, şeful ianicerilor, şi pe Miralem-Agà, comandantul nakibilor[2]).

[1]) Stofă de mătase, ţesută cu fir.
[2]) Păzitorii steagurilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Ei se opriră, la câţiva paşi, înapoia lui Capugi-Başă.

Vătaful de aprozi se apropiè de marele Paşă, şi-i ridică ştergarul de pe ochi.

Capugi-Başă îşi trecù mâna albă, stropită de pietre lucitoare, pe frunte; clipì. — îşi furişè privirile spre boeri; — apoi iarăşi îşi duse mâna la frunte.

Lumina îi înţepà ochii.

Se uità de jur împrejur, şi nu ştià unde se află.

Armurile curtenilor, florentinele aprinse în preajma Tronului, odăjdiile şi chipul cuvios al Mitropolitului Tarasie, — şi, în sfârşit, strălucitoarele toiage de argint şi de aur ale marilor sfetnici îi orbeau privirea.

Boerii surîdeau...

Înaltul dregător turc se uità către jilţul Domnesc.

Jilţul erà gol...

Işi rotì din nou ochii peste capetele boerilor, îndârjiţi de căutătura lui îndrăzneaţă.

Apoi rămase semeţ în faţa umbrei marelui Păstor al Romanului...

În clipa aceea Domnul răsărì, printre canafuri...

Capugi-Başà îşi vârì mâna sub giar[1]), făcù un pas cutezător spre tron, — şi întinse, Domnului, un pergament aurit, legat în fir şi acoperit de peceţi uriaşe.

Mişcarea trufaşului mahometan fu atât de lipsită de măsură, încât un murmur de revoltă zburà de pe buzele tuturor boerilor.

Pumnii curtenilor se încleştară ameninţători pe mânerele spadelor.

Marele Vistiernic scrîşnì.

[1]) Brâu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morri:901-1932

Domnul lăsă iradeaua să alunece pe treptele divanului, şi se aşeză liniştit pe tron...

Gestul măreţ, al tânărului Voivod, plăcù întregei curţi.

Marele Logofăt îşi frecă bucuros mâinile şi plecându-se la urechea Marelui Hatman, îi şoptì o amintire glumeaţă.

Marele Vistiernic Juga clătină, mulţumit, din cap.

Bătrînul Gangur zâmbì.

Chipul Marelui Păşa păli, se înroşì, apoi se învineţì ca de ger.

El ridică porunca Innaltului stăpânitor al lumei de pe trepte; şi se uità, cu groază, împrejur...

Chipul Sultanului i se arătă ameninţător înnainte, şi un cutremur neaşteptat îi sgâlţâi trupul...

Işi înnăbuşi, atunci, trufia sub un surîs plin de ură; se plecă, umilit, în faţa tronului, — îşi duse mâna la inimă şi pe frunte; făcù un pas înnainte... din nou se plecă la picioarele jilţului domnesc; apoi îngenunche piciorul drept pe trepte şi întinse Domnului hatişeriful...

Domnul luă iradeaua, o desfăcù şi o trecù, — fără să-şi arunce ochii pe slove, — Marelui Logofăt Tăutu...

In cort se făcù o tăcere de moarte...

Ochii tuturor boerilor priveau ţintă spre Marele Logofăt. Şi inimile tuturor zvâcneau furtunos sub platoşe, atşeptând dezvăluirea marei taine...

Marele Logofăt îşi plimbă ochii peste rînduri, şi un zâmbet ciudat îi înflorì buzele... Apoi desfăcù foile pergamentului cu mâna tremurîndă, — îşi limpezì glasul, — şi începù, încet, tărăgănat, silnic...

Capugi-Başà, Muhzur-Agasi şi Miralem-Agà, priveau cu ochi iscoditori, când spre tron, când spre sfetnici.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1922

Domnul se sprijini de aripa stângă a jilțului și începù să tămuiască liniștit cu Mitropolitul Romanului...

Noi, Sultan Mohamed II Șah Canuni, Împăratul Împăraților, de-apururi Prea mărit și Neînvins, Singurul Ocrotitor al Lumei, Împăratul Țarigradului, Crai al Craiilor, Dătătorul Cununilor, Umbra lui Dumnezeu asupra pământului, Stăpânitorul celor două lumi și al celor două mări, Stăpânul Răsăritului și al Europei de Jos..

«Prea slăvitului între prinții credincioși în Mesia, și prea «cinstitului între mai marii norodului lui Iisus, Ștefan «Bey, Domn Moldovei...

«Fericit să fii până la sfârșitul zilelor Tale!

«Agiungând la tine acest Hatișerif al Prea Strălucitei «Noastre Înnălțimi Împărătești, căreia tot pământul se «închină și de puterea căreia toate neamurile se cutremură, — să știi că Tu, prin cerbicia Ta, și prin pagubele «pre care le-ai adus Împărăției Noastre, învrednicitu-te-ai «de toate pedepsele, cele mai grele.

«Ci Milostivirea și Bunătatea Noastră, asupra Ta, fiind «nețărmurite:

«Ne mulțumim a te scoate din Scaun, și a pune, urmaș «în locul tău, pre **Alexandru Aron Domn Moldovei.**

«Drept aceia, fără a zăbovi nici un ceas, nici o clipă, «grăbește-te a te înfățoșà la pragul Înnaltei Noastre Porți, «împreună cu toată familia Ta, cu toți servii tăi, și cu «toate averile Tale.

«Să te păzești a cugetà, sau a face în alt chip,

«Și crede în prea sfințita noastră semnătură..»

Înnainte ca boerii moldoveni să se fi desmeticit din buimăcirea în care-i aruncă citirea acestui neașteptat firman; Capugi-Bașà întinse Marelui Logofăt o nouă poruncă.

Marele Logofăt privì urît în ochii Paşalei, — desfăcù sulul, — și citì:

«Aleșilor între mai marii Poporului lui Hristos:

«Fericită să fie viața voastră în veci!

«Agiungând acest Ferman al Înnălțimei Noastre, la voi, «să știți că Ne-am încredințat cum că Domnul Vostru de «astăzi e nevrednic a mai stà în Scaunul Moldovei.

«Drept aceia, din nemărginita Noastră milă către voi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morri-901-1934

«ne-am îndurat şi am dat poruncă a scoate pre Ştefan-«Bey din Scaunul Moldovei, şi a-l aduce, viu nevătămat, «la strălucitul prag al Înaltei Porţi.

«Întru aceia voi să daţi ascultare acestui Ferman, şi «pre numitul Domn, amù scos din Domnie, împreună cu «toată familia lui, cu toţi servii, şi cu toate averile sale, «să-l daţi în mâinile lui Capugi-Başă, pre carele l-am tri-«mis vouă întru acest scop.

«Iar ce va porunci vouă, de azi înnainte, noul vostru «Domn, Alexandru Aron Vodă, să căutaţi a împlini fără «zăbavă şi fără cârtire.

«Altfel să nu cugetaţi, nici să îndrăsniţi a face...»

Marele Logofăt se înnegrì.

Un tremur convulsiv, de mânie, îi zgudui trupul.

Buzele i se învineţiră.

Ne mai putându-şi stăpânì furia, el strînse Hatişeriful împărătesc în pumn; şi, ieşind ameninţător dintre boeri, îl svârlì cu putere în obrazul Marelui Paşă.

Capugi-Başà se trase înnapoi, cu mâna încleştată pe armă...

Boerii aplaudară...

Miralem-Agà şi Muhzur-Agasì se îmbrînciră, către uşe, cu ochii învălvoraţi de spaimă...

Mânia Marelui Logofăt făcù să izbucnească lacrămi în ochii Domnului şi ai tuturor curtenilor.

De pretutindeni se auziră murmure şi ameninţări împotriva Padişahului.

— «Câinele !...» — gemù Vornicul Boldur, gata să izbească.

— «Heara !...» — răcnì Goian.

— «Neobrăzatul...», — adăogară alţii.

Şi toţi alergau îndârjiţi, prin cort, cerînd uciderea solilor şi începerea luptei.

Între aceştia, Marele Logofăt, cu ochii umezi de lacrămi, îngenunche pe treptele tronului şi cerù Domnului iertare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— «Prea Mărite Doamne...», — se rugă Marele Sfetnic al Moldovei.

«Iartă mânia credincioasei tale slugi... De atât amar de ani hălăduesc în solii şi războaie; — ci atâta neruşinare, încă nu am pomenit în lume...»

Domnul îi făcù semn să se ridice; apoi îşi ridică fruntea luminoasă peste sfetnici:

— «Mergeţi şi spuneţi Înnaltului Padişah», — porunci el, adresându-se celor trei soli mahomedani, — «că nu el m'au pus Domn în scaunul Moldovei; — ci... aceştia!

«Iar dacă Milostivirea Sa, vrà cu orice chip să mă scoată den scaun, — să poftească...

«Îl vom primì cu toată cinstea...»

Solii se închinară...

Vătafii de Aprozi le aşezară iarăş ştergarele la ochi.

Apoi cei trei mari dregători ai Porţei se îmbrînciră spre uşe, făcând temenele umilite înnaintea Domnului, şi mulţumind în taină, lui Allah, că au scăpat cu bine...

X.

În ziua de 25 Iulie, 1476, fù o zi mare şi nenitată pentru toată ţara Moldovei.

În ziua aceia se dezvălui, în faţa Înnalţilor Dregători ai celei mai mari împărăţii pământene, neţărmuita dragoste a boerilor moldoveni, pentru Domnul şi pentru ţara lor.

In aceeaşi zi, oştile din lagăr sărbătoriră prin rugăciuni şi cântece de slavă, prin jurăminte şi îmbrăţişări mişcătoare, credinţa lor nestrămutată în puterea Crucei, şi hotărirea de a se jerrfi toţi, până la unul, pe altarul dragostei de ţară...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Câteva ceasuri, după plecarea solilor mahomedani, lagărul se preschimbă într'un nemărginit templu în care sute de preoţi şi de schimnici, îmbrăcaţi în odăjdii sacerdotale, şi mii de credincioşi, îngenuchiaţi în pulbere, îşi înnălţau rugăciunile spre boltă...

Pe colina domnească se ridică o uriaşe cruce de ştejar înfiptă în pământ. In umbra ei, pe o masă de lemn, stă întins sfântul aer. Deasupra sfântului pristol licăreau, în răsfrîngerile soarelui înnăbuşit de neguri, Evanghelia cea mare dela Putna, Potirul sfintelor taine, Discul Proscomidei şi trupul celui răstignit...

Tarasie, Mitropolitul Romanului, împresurat de ieromonahi şi egumeni, săvârşià sfânta slujbă.

Chipul lui alb, încununat de viţe de zăpadă, păreà învăluit într'o lumină cerească...

Pe cap purtà strălucitoarea mitră arhipăstorească: pe piept i se desfăşură, în ape luminoase, greul Omofor de zile mari, ţesut în fireturi, stropit de pietre fără preţ, străluminat de raze.

La câţiva paşi, înnaintea bătrînului păstor, Domnul, şi fiul său Alexandru, stau în genuchi smeriţi... n jurul lor, pe lungi covoare orientale, se rugau, cu frunţile 'n pământ, marii comandanţi ai oştirilor...

Mai departe se desfăşurau în valuri nemişcate, curtenii şi aprozii; jupânesele, jupâniţele şi copii boerilor; lefegii, panţirii, oştile de rînd, gloatele şi toate sufletele chemate să primească botezul morţii...

Din vârful înnaltei coline, pe care noianul de torţe şi de vestminte ferecate o prefăcuse într'un munte de foc, până pe întăriri şi prin turle, nu se vedeau decât frunţi dezgolite, ochii pironiţi spre cer, braţe înnălţate către nouri...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Bătrîni, copii şi femei, — toţi se rugau în genuchi, năpădiţi de lacrămi, cerşind îmbărbătare şi putere Ziditorului Lumei...

Bătrînul Arhi-Păstor rupse în bucăţi sfânta Proscomidie, şi o aşează cu mâna tremurîndă, deasupra Discului.

Şi, înnălţându-şi ochii spre cer, se rugă A-Tot-Ştiutorului cu glas limpede şi trist:

«...Primeşte Doamne, jertfa aceasta, întru, ier-«turea păcatelor a tot poporului Tău: şi caută, cu «milă, întru izbăvirea creştinătăţei...»

Glasul cuviosul Prelat se înnecă în plâns.

El îşi limpezì privirile, suspină adânc.... apoi urmă înăbuşit:

«... Şi sfarămă cu puterea Ta, sub picioarele «ostaşilor Tăi, limbile cele fără de Dumnezeu, cari «voesc războaie....»

Preoţii şi diaconii cădělniţară..

Rotocoale străvezii de fum, încărcate cu miresme de tămâe şi de smirnă, împăcnjeniră văzduhul.

Se făcù o clipă tăcere...

Apoi, priu nourii de fum, ce se înnălţau asemenea unor suflete înaripate, spre boltă, — glasul arhi-diaconului Serafim, dela Suceava, sfâşie undele străvezii ale negurilor, rostind *Ectenia* cea mare, pentru nevoi şi harţuri,

Cu braţul ridicat în slavă, cu orariul între degete, cu privirile pironite printre frunzele stejarilor, smulse lacrămi de înălţare şi de cucernicie poporului îngenuchiat la picioarele Crucei...

Se rugă pentru Domn. pentru Teoxit, Mitropolitul Sucevei, — pentru Doamnele şi Domniţele Domnului, pentru «curtea şi ostaşii săi» pentru cei căzuţi pradă focului şi hordelor barbare şi pentru «tot norodul moldovenesc şi pentru toate neamurile iubitoare de Hristos...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaniaromana.ro/arhiva 1901-1932

«...Precum se stinge fumul, să se stingă toate «urdiilor vrăşmaşilor ; şi precum se spulberă praful «in faţa vântului, — să piară denaintea creştinătăţei «taberile lor!...»

«...Să fie calea celor ce vin asupra noastră, în- «tuneric şi alunecare» ;

«Şi îngerul Domnului să-i prigonească şi să-i «hărăţească pre dânşii.. ...şi să-i dee pre ei, în «mâinile ostaşilor iubitori de Hristos...»

Şi duiosul refren : «să ne rugăm Domnului», prelungit într'un nemărginit suspin, trecea pe deasupra oştilor împietrite 'n rugăciuni, ca o blândă fâlfâire de aripi...

Apoi iarăşi se auzì glasul stins al cuviosului Tarasie...

«Rugămu-ne Ţie, Celui ce sfarămi războaiele «cu braţ înnalt...»

«Cela ce ai dăruit biruinţa puternică lui Moisi «asupra lui Amalic. şi lui Samson asupra Filiste- «nilor, şi lui David asupra lui Goliat ..»

«... Ca un puternic şi tare, sfarămă tăria vrăj- «maşilor Tăi, în spaimă şi fugă prefăcând-o.... şi, «sub picioarele iubitorilor de Hristos ostaşi, o «supune...»

Domnul, boerii, curtenii, şi toate gloatele răsipite în jurul colinei, îşi unirà cugetul cu rugăciunea Marelui Păstor, şi repetară, într'un glas, cuvintele lui sfinte :

«Sfarămă Doamne, puterea vraşmaşilor Tăi ; şi «sub picioarele iubitorilor de Hristos, o supune...!»

Mitropolitul citì apoi, într'o linişte desăvârşită, evanghelia.

Gloatele se închinară...

Domnul se ridică, şi sărută sfânta carte şi mâna bătrînului Sihastru.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Apoi, văile răsunară de psalmi şi de cântări dumnezeeşti.

Se cântă: «*Pre tine te lăudăm...*»

Se cântă, în urmă, *Axionul...*

Sute de glasuri înnălţară 'n cor, înnălţătorul stih

«Cuvine-se, cu adevărat,
«Să te fericim pre Tine!...»

Şi pe când, în depărtări, stihurile acestea sfinte treceau din tabără în tabără, ca ecoul unor uriaşe orge nevăzute; — din jurul altarului zburau spre cer, cele din urmă verseturi ale măreţului cântec de slavă:

«Cea ce eşti mai cinstită
«De cât Heruvimii;
«Şi mai prea mărită
«De cât Serafimii...
«Pre Tine, cea cu adevărat
«Născătoarea de Dumnezeu. —
«Te mărim!...»

Dela Mitropolitul Tarasie, până la cel din urmă aprod şi sutaş crescut de mic prin tindele bisericilor, prin monastiri şi prin lagăre, — toţi cântau...

Din păduri, şi de prin coclacuri, ecourile răspundeau cu sute de glasuri... Păreau că toţi bătrânii stejari, şi toate văile din depărtare, se întrupaseră în titani, şi sărbătoreau, cu voci detunătoare, intrarea oştilor moldovene în luptă...

Domnul îşi ridică fruntea peste boeri şi peste gloate.

Mitropolitul aşează proscomidia pe talere mari de argint.

În acelaş timp, stolniceii, medelniceri şi aprozii împărţiră ostaşilor pâini negre de secară...

Ceasul jurământului sună.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro/rom 1901-1932

Curtenii se învârteau înviorați, căutându-și «frații».

Marii sfetnici de Divan se strînseră în jurul Domnului.

Tinerii curteni, paici și sutași, se îngrămădeau împreajma jupâniților înfiorate de măreția clipei...

Deodată o lovitură de tun zguduì văzduhul...

Domnul își ridicase spada spre cer.

Zeci de alte spade se încrucișară cu sabia Domnului.

Apoi tot văzduhul, — pe dâmburi, prin văi, printre corturi, pe întăriri, prin turle — se albì de spade, de fuști, de lănci, de baltage, de suliți și de alebarde, împletícite în lumină...

Soarele se strecură, în clipa aceea, slab și împăienjenit, printre neguri.

Un stog de raze aurii, apoi o bură măruntă de lumină căzù licurind peste lagăr.

Sub privirile obidite ale soarelui, tabăra luă înfățișarea unei mări de fier. Se văzură, atunci, bătrîni, cu pletele albe, răsucind spadele cu drag în lumină; se văzură stoluri de copii încrucișându'și lăncile cu săbiile marilor curteni; se văzură mame obidite, îndemnându-și odraslele să intre printre oșteni și să împartă cu ei sfânta pâine a înfrățirei.

Intr'o tăcere solemnă — neturburată de cât de țăncănitul armelor și de fâlfâirea flamurilor înfipte pe înnălțimi, — Domnul își ridică, încet, glasul...

El vorbì de ceasul de grea cumpănă prin care treceà țara. Arătă numărul înfricoșat al oștilor năvălitoare, și slabele puteri ale taberei moldovene. Vorbì, apoi, de iubirea de Dumnezeu; de datoria de a murì toți, apărându-și Moșia și Crucea; de răsplata, pe cari cei morți vor avea-o

Muzeul Digital al Romanului Românesc

sus, în Împărăţia Dreptăţei; iar cei rămaşi, în viaţă, — jos, «în valea acestei lumi...»

Cuvintele lui tremurau.

Ele păreau mai mult o împărtăşire înnaintea morţei; de cât un îndemn de luptă...

Când sfârşi, ochii boerilor, ai preoţilor, şi ai tuturor ostaşilor, cari auziseră cuvintele sale, erau plini de lacrămi...

Domnul făcù o mişcare hotărită.

Spada lui scăpărătoare, încrustată de rîuleţe de aur, se înfipse în inima soarelui.

Cu braţul drept, ridicat spre cer, cu glasul limpede, — el cerù boerilor să jure:

«Că vor şti să'şi apere Moşia şi Neamul»;

«Că vor îndurà fără şovăire toate încercările harţelor...»;

«Că nu vor şovăì în faţa morţei; că focul, molima, flămângiunea şi setea, vor trece preste sufletele lor, fără a le clintì...»;

«Că vor pierì toţi, până la cel din urmă, împreună cu El, cu tot clerul, cu fiul său prea iubit Alexandru şi cu toate oştile din tabără, — luptând pentru *Cruce*, *Steag* şi *Moşie!*...»

Un murmur surd, apoi un detunet asurzitor, răspunse din cele patru colţuri ale taberei, jurămîntului său solemn...

Mitropolitul se apropie, în clipa aceea, cu Evanghelia şi sfânta Cruce, de Domn.

Domnul îngenuchie, sărută Evanghelia, apoi Crucea, şi în sfârşit mâna bătrînului sihastru.

Botezul începù...

Cete de preoţi se răsipiră în toate părţile taberei, botezând mulţimea, şi înfiorând văzduhul cu cântările lor înnălţătoare.

Oştile îngenuchiau în stoluri la picioarele lor;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraseleria.ro/mdrr1901-1932

apa sfinţită cădeà în rouă, pe frunţile lor dezgolite...

De pretutindeni se auzeau murmuiri evlavice. Abia începeau, într'un colţ al lagărului, cele dintâi stihuri, şi altele răsunau pe văi şi pe ocopuri:

«Biruinţă prea credinciosului nostru Domn
«Asupra celor protivnici dăruește...»

Şi ca o binecuvântare supremă, — de pe înnălţimea colinei, unde marii sfetnici şi comandanţi de oşti primeau îmbrăţişările Domnului şi împărtăşeau cu el pâinea frăţiei, — răsunà tremurător şi lung, cel din urmă stih, îngânat de vlădici şi egumeni:

«Şi cu Crucea Ta păzește
«Pre norodul Tău...»

Pâinile de secară se împărţiseră...

Oştenii frîngeau «trupul jertfei», se împărtăşeau cu el, apoi se îmbrăţişau, şi plângeau...

Toţi câţi luà din aceeaşi fărîmătură de pâine erau *fraţi de Cruce.*

Din clipa aceea nimic nu-i mai putea despărţi: nici focul, nici molima, nici plumbul, nici moartea...

Beţi de înflăcărare, tinerii curteni roiau în stoluri în jurul jupâniţelor; frîngeau, cu ele, trupul celui răstignit pe Cruce; — şi mii de jurăminte şi de alintări duioase, murmuiau prin aer.

— «Ia, jupâniţa mea... De amù îţi sunt frate... «Nimeni nu se va atinge de inima ta, până ce, «mai întâi, hierul păgânului nu va pătrunde ze«lele mele...»

— «Ia, porumbiţa mea... Să mă alinţi la moarte; eu te voiu apărà la harţuri...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/ani1901-1932

In jurul jupâniţelor Tăutu, în jurul Zamfirei, şi în preajma frumoasei jupânese Maria Boldur, urările cădeau potop...

Sărmanele femei abia îşi mai puteau stăpâni fiorii...

Bărbăţia le înflăcără inimile...

Luau din prescurile tuturor şi cu toţi se prindeau fraţi; tuturor le erau surori...

Şi toate vedeau înaintea lor arătarea friguroasă a morţei.

Şi tuturor le era dragă acum, această moarte, plină de măreţie şi de slavă, — pentru Tron, Ţară şi Cruce...

XI.

De pe cea mai înaltă culme, din jurul taberei moldovene, Înaltul Padişah, împresurat de cei trei beilerbei ai Rumeliei, Damascului şi Anatoliei, de Marele-Vizir, de Marele Seraskier[1]), de Kyzlar-Agasi[2]), de Reis-Effendi[3]) şi de toţi beii şi paşalele Curţei lui strălucitoare, — ascultă, uluit, vuetul crescând ce se ridică, tremurător, din cerul pădurilor...

O clipă, Marelui stăpân al Lumei, i se părù că vuetul acesta înăbuşit, erà un deznădăjduit strigăt de alarmă.

Cu câteva ceasuri mai înainte, orbit de furie şi de revoltă, el poruncise Marelui Seraskier să îndrepte tunurile asupra cetăţei şi să arunce trupele de topcii, felahi şi arabi în foc.

---

[1]) Ministrul de războiu.
[2]) Ministrul dinnăuntru.
[3]) Secretarul Imperiului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existatrans.kenic.ro/mdrr1901-1932

Dar tunurile se mişcau cu greu.

Negurile puneau stavilă privirilor.

Ele se rostogoleau huruind prin neguri; se înţeleneau prin hăţişuri nestrăbătute; împietreau deasupra văilor pline de întuneric şi de taină...

La fiecare pas, oştile lui Allah se aşteptau să fie izbite de săgeţi nevăzute; şi, la fiecare pas, se opreau îngrozite de umbre nemişcate: de tufe, de păduri şi de buşteni prăvăliţi în cale...

Intre acestea, vuetul din depărtări creştea mereu; şi cu el, umbrele serei se lăsau tot mai dese peste văi şi peste codri; şi fiorii morţii înfrigurau, tot mai adânc, cuprinsul...

Când cei dintâi psalmi dumnezeeşti de slavă, se înălţară tremurînd spre boltă, Inaltul Padişah tresări.

El dădù poruncă hoardelor depărtate să se oprească.

Apoi rămase înmărmurit în loc...

Glasurile se înviorau, se înmulţeau, cutremurau bolţile...

Straturile dese, de aer, — izbite de mii de voci detunătoare, — vibrau ca nişte clopote uriaşe.

Sunetele, împuternicite de undele negurilor, îndoite de ecourile văilor, răscolite şi învălmăşite de huetul prelung al codrilor, — păreau că izvorăsc din sute de mii de suflete...

Padişahul, palid ca ceara, ascultă acest concert uriaş.

Şi pe măsură ce el creştea în zări, sufletul lui îngheţă de groază...

I se părea, în prada frigurilor ce-i zgâlţâiau trupul, că înaintea oştilor lui neînsufleţite şi mărunte, se clătină un adevărat ocean bântuit de furtună...

El auzia cântecele blânde şi tânguitoare, ce se

Muzeul Digital al Romanului Românesc

suiau, din ce în ce mai limpezi şi mai răsunătoare, spre schele. Dar în aceste cântări, triste, el nu putea deslusi, nici psalmi de îndurare, nici stihuri de mărire. El auzia manèle războinice, ameninţări şi urlete de mânie...

Când cea dintâi lovitură de tun sparse văzduhul, — chipul lui, încrustat de zbârcituri şi de dresuri, se înegrì.

O clipă mai în urmă, tabulhanalele din tabără intonară imnul domnesc.

Şi, odată cu vuetul asurzitor de tipsii, de tobe, şi de trîmbiţe, mii de glasuri repetară în cor, stihurile războinice:

«Hai, fraţi.., Hai, fraţi:
Crucea v'apăraţi...»

Prin mintea Padişahului, trecù, în clipa aceia, amintirea înfricoşatului prăpăd dela Rahova.

Se văzù apoi venind în fruntea întregului său imperiu, într'o ţară necunoscută şi barbară: «în care toţi se ascund, toţi mint, şi toţi lovesc nevăzuţi din umbră...»

Işi aduse aminte de cuvintele nenorocitului Suleiman-Paşa, rostite în frigurile morţei, după înfrîngerea dela Podul Inalt: «Domnul Moldovei e un Şeitan....[1]) In ţara lui şi codrii se luptă...»

Şi inima celui ce venea să strivească ţara Moldovei sub palmă, se strînse ca un burete ars în foc.

Buzele lui se strîmbară.

Ochii i se învălvorară de arătări urîte...

Orbit de furie, el sângeră gura cumplitului său armăsar de Arabia, zmucind zăbalele.

---

[1]) Diavol.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/romanul-1901-1937

Apoi îşi pironì ochii încruntaţi asupra Marelui Vizir:

— «Ce este aceasta?..» întrebă el, arătând ameninţător spre codrii.

Marele Vizir tăcù.

— «Zece mii de ghiauri sunt acolo?»

— «Bländ Azil al Lumei», se rugă înnaltul Sfetnic, tremurînd de spaimă.

«Ghiaurul care mi-a spus aceasta,—nu minte...

«Ecourile înşeală...»

— «Ghiarul a minţit...», — scrîşnì Sultanul.

«Toţi minţiţi... şi tu, şi toţi aceştia...»

Şi, biciuindu-şi calul, trecù către Bazar, murmurînd printre dinţi:

— «Mâine vei pornì Hoarda de aur, şi toate armiile Kara-Ulahilor[1]) şi Felahilor, în foc... iar comanda lor, vei avea-o *tu*...»

In partea din spre miazăzi a taberei moldovene, Layot Basarab Domnul Munteniei, împresurat de boeri şi ostaşi, ascultà, — şi el, — rugăciunile fraţilor săi de sânge...

El auzeà cântările lor pline de înduioşare şi de slavă, — şi fiori grei de căinţă, îi brăzdau inima înşelată de patimi...

Auzeà psalmii dumnezeeşti pe cari el însuşi îi repetà, în clipele sale de pocăinţă; şi auzeà înnălţându-se către cer, aceleaşi rugăciuni, pe cari oştile lui le înnălţau în totdeauna, în vremuri de restrişte...

Auzeà «Heruvicul», plutind bländ şi tânguios, peste păduri; auzeà «Axionul», rădicându-se în unde argintate, către acelaş stăpânitor al Pământului, în faţa căruia el însuşi îşi plecà, umilit frun-

[1]) Muntenilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista romana, anul 1901-1932

tea; auziă, în sfârşit, cântări de îndurare şi de mărire rostite în limba lui, — pornite din însăşi sufletele ostaşilor săi...

La câţiva paşi mai departe,—în mijlocul pădurilor înnăbuşite de neguri, — un alt popor, rupt din sânul aceluiaş neam, îngenuchiat la picioarele aceleaşi Cruci, având acelaş grai, purtând acelaş port, ducând aceleaşi doruri,—plângeă, împresurat de duşmanii creştinătăţei întregi...

Şi el, fiul răţăcit al Basarabiei, îşi mână acum oştile împotriva leagănului copilăriei lui depărtate. El păzitorul Sfintei Cruci, între Carpaţi şi Dunăre, călăuzeă, orbit de întuneric, valurile împărăţiei Aziatice, împotriva Bisericei lui Isus...

El, Layot Vodă, — Domnul Românilor, — întindeă mâna barbarilor dela Nistru, cari-i pustiau ţara, îi pângăreau altarele şi-i zguduiau tronul, spre a se îndestulă, cu ei, din sângele fraţilor săi de peste Milcov,—bântuiţi de aceleaşi jafuri şi nevoi...

...Cu capul frînt în piept, cu fălcile încleştate, cu degetele îngheţate pe frînele misirului său negru,—nevrednicul vânzător de neam, ascultă, înfrigurat, ecourile văilor;—şi suspină, şi gemeă, şi scrîşneă ca o fiară muşcată de vipere nevăzute...

Când oştile moldovene înnălţară 'n slavă măreţul psalm:

«Cuvine-se cu adevărat
«Să Te fericim pre Tine...»

Ochii Domnului Valah se rostogoliră îngroziţi în orbite...

I se părù că vede, prin neguri, umbra Sfintei Fecioare, palidă, întunecată, ameninţătoare...

Şi sudori reci, de ghiaţă, îi încercuiră fruntea năpădită de vedenii...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Când aceleaşi glasuri, însufleţite de icoana mântuitoare a morţei, repetară 'n cor:.

«Din strune şi orcane
«Să lăudăm pre Domnul...»

El îşi strînse calul în chingi şi se trase, înfricoşat, în umbră...

I se părù, de astădată, că mii de îngeri îşi scuturau aripele străvezii, în aer; şi cântau şi serbătoreau, din harfe şi lăute, jertfirea oştilor moldovene pe altarul credinţei...

El nu mai putù îndurà povara cumplitei lui fără de legi...

Se învârtì ameţit în loc şi apoi fugì, în zborul unei năluci, la spatele taberei, în plin deşert: să uite gândurile ce-i sângerau inima, — să nu mai audă cântările de mulţumire şi de slavă ale celor ce se pregăteau să moară pentru mântuirea Crucei...

Singur, Ghirai Han, rîdeà...

Impresurat de un nemărginit pâlc de Mârzaci,— având în stânga pe Hagi-Aidar, iar în dreapta pe Beti-Han şi pe Eminec Ghirai-Şah,—bătrînul stăpânitor al deşerturilor Crimeei ascultà, îndobitocit, cântările moldovenilor din lagăr...

El nu înţelegeà nimic.

Zadarnic urechea lui, uscată şi sbârcitù, acoperită de păr şi de pulbere, se aţintià spre păduri.

Şi zadarnic ochii lui mici şi sticloşi se mişcau cercetători în orbite.

Nici el, nici Hagi-Aidar, nici Eminec, nici mârzacii lui hămisiţi de foame, nu puteau înţelege rostul acestei veselii solemne...

Tot ce puteà pricepe înfricoşatul tătar erà că: «oştile moldovene aveau ce mâncà: iar el, nu...»

De luni, în şir, haitele lui lacome de pradă, cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

treerau stepele Bugeacului şi pădurile Moldovei de sus, desnădăjduite şi flămânde.

In Bugeac, oştile moldovene le curmaseră pofta de sânge, înnecându-le în apele Nistrului.

In ţara de sus, mai toate satele, târgurile şi sămănăturile erau părăduite. Hotinul stà neclintit şi neînvins între stâncile lui de cremene. Iaşul erà pustiit şi ars. Cetatea Neamţului primise loviturile lor de spije, surizând nepăsătoare dintre nouri...

Toată nădejdea nefericitului Han, şi a hoardelor lui schilave, se îndreptà acum spre tabăra celor ce cântau, adăpostiţi în păduri...

Veselia moldovenilor erà pentru ei un semn vădit că acolo, în întunericul codrilor, se găseau de toate: şi vin, şi merinde, şi nutreţ pentru caii lor jigăriţi de foame; şi veştminte pentru trupurile lor deşuchiate; şi copii, şi femei, şi fete, pentru poftele lor murdare.

Nici raiul lui Mahomed, nici frumuseţile negràite din Baktchi-Serai [1]), nici bogăţiile celor trei mari Impăraţi ai Răsăritului [2]) nu aveau în ochii lor, mai mult preţ, ca lagărul oştilor moldovene.

Rânjind fericit, ca o fiară aţâţată de mirosul sângelui, fiorosul Stăpânitor al Stepelor şi al Mărilor Putrede, se bătea furios în piept, repetând printre dinţi, în delir:

— «Allah!... Ai milă de supuşii tăi... Dă-ne pre moldoveni!...»

Hanii şi mârzacii, din jurul lui, făceau aceiaş mişcare sălbatică.

Ochii tuturor se aprindeau de pofta sângelui. De pretutindeni se auzeau urlete răguşite, ţipete miorlăitoare, rugăciuni şi ameninţări barbare.

---

[1]) Reşedinţa Hanului, în Crimeea.

[2]) Sultanul, Şahul Persiei şi Hanul Tătarilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi mii de braţe uscate învăluite în blănuri jupuite de carne, se înălţau către Allah, cerşind îndurare şi pradă...

Apoi iar răsună glasul sugrumat al bătrînului Ghirai:

— «Allah... Dă-ne pe Ulah-Beg!.. [1]). Dă-ne pe Ak-Ullah»!.. [2]).

Şi, din nou, înspăimântătorul furnicar de hoarde flămânde, risipite prin văi şi pe dealuri, înfrigurau zările cu urletul lor fanatic:

— Dă-ne pe Ak-Ullah!.. Dă-ne pe Ullah-Beg».

[1]) Domnul moldovean.
[2]) Pe moldoveni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CARTEA III

POTOPUL

I.

Furia înaltului Padişah se preschimbă, în ziua următoare, într'o sălbatică poftă de sânge.

Marele Vizir fu oprit în Bazar.

Comanda oştilor năvălitoare fu încredinţată Mirzalelor, câtorva Bei, Gazii asiatici, şi Boeri munteni...

Generalisim, asupra tuturor hoardelor, fu numit Layot Vodă: singurul care cunoşteà, mai de aproape, puterile oştilor moldovene, — şi singurul asupra căruia Sultanul voià să arunce, în ziua aceia, răspunderea oricărei întâmplări.

Încă înainte de îngăimarea zorilor, oştile mahomedane, risipite prin văi şi dealungul pădurilor, aşteptau într'o nelinişte friguroasă poruncile lui Layot...

Domnul valah, însoţit de credinciosul său sfetnic Udriste, de boerii lui de căpetenie şi de alţi câţiva

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvaniaro/ndl 1901-1932

mari dregători asiatici, ieşi, încă din noapte, în cercetarea gloatelor.

Timpul era posomorît şi trist.

Dealurile, văile şi pădurile erau acoperite de neguri nestrăbătute. Cerul, coborît jos, deasupra pământului, era apăsător, ca de plumb...

Oştile abia se zăreau...

Pădurile, ce se înălţau la un pas de tabără, păreau că plutesc, deasupra văilor, la depărtări de leghe.

Lagărul oştilor musulmane, cu tunurile şi cu puzderia lui de corturi strălucite, nu se mai vedeà...

Prin pâcla aceasta nestrăbătută, pătrunsă de o bură măruntă şi jilavă, — nefericitul Domn muntean trecù, îngândurat, stolurile de căpitani, subaşi, mirzale şi buluchaşale, — în cercetare...

Chipul lui era veştejit şi posac.

Ochii i se mişcau, însângeraţi, în orbite.

Buzele-i tremurau...

Şi tot trupul lui osos, deşuchiat, învăluit într'o lungă dulamă zbârcită de ploaie, era zguduit de fiori...

De pretutindeni el nu auzì, în dimineaţa aceia nenorocită, decât murmure de ameninţare şi de spaimă.

Comandanţii se îngrămădeau, în jurul lui, îngrijoraţi; şi de pe buzele tuturor, zburau şoapte şi păreri întunecate:

— «Incotro mergem, Doamne?..

«Privească Măria Ta, către soare-apune, către «miază-zi şi către miază-noapte».

Nu se desluşeşte om de om...

A purcede acum la harţă — înseamnă a merge la moarte...»

— «Aducă-şi aminte Măria Ta»... — adăogă un «altul, — de poticala dela Râmnic şi dela Racovăţ»...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

«Tot așa era: chiciură și burniță»...
— «Să mai adăstăm»... — strigară alții.
«Poate va răsări soarele»...
«Pe soare mergem și în flăcările Gheenei»...
— «Milostivirea Ta»... — făcù bătrînul Udriște — «ar face bine, după smerita mea judecată, să ceară «Prea strălucirei Sale Sultanului, îngăduire până «la nămiezi»...
«Poate se va limpezì vremea, și vom puteà răz- «bate»...
Aceiași părere o avù El-Haddy Abdurah-Agà, șeful Arabilor. Acelaș cuget, Selim-Bei, comandantul Salahorilor și Muselmilor; acelaș gând Amurat-Gazi și Omar Effendi, căpităniile felahilor și saialelor.
Acelaș fior de îngrijorare trecù, în sfârșit, prin sufletul lui Nur-Agà: cel mai înfricoșat mârzac al hoardelor lui Eminec.
Cu toate acestea, umilitul vasal al Marelui stăpânitor al pământului, rămase neînduplecat.
Pentru nimic în lume, n'ar fi cutezat el să înfrîngă porunca Inaltului Padișah.
Știà bine că era de ajuns un surîs batjocoritor al Sultanului, pentru ca tronul lui, câștigat cu atâtea umilințe și fără de legi, să se prăbușească pe veci în genune.
El răspunse sfaturilor boerilor săi, cu un zâmbet amar, plin de desnădejde;
Apoi le dădù poruncă să înainteze toți, din trei părți și pe trei căi deosebite, asupra cetății...

Oștile înaintară...
Frontul, alcătuit din salahori, muselmi, munteni, saiale, tătari felahi și arabi, se oprì în gura Văei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/romanul-1934

Albe, sub comanda lui Omer-Effendi şi a Vorniculuĭ Drăgan.

Aripa stângă, alcătuită din ferentari şi arcaşi, fù încredinţată Marelui Vistiernic, Cazan...

Tătarii năvăliră, din spre miază-noapte, călăuziţi de Nur-Agà şeful Hinilor...

Layot-Basarab, împresurat de boerii săi de curte, de Hagi Aidar, de Beti şi Eminec-Han, şi de câţiva mari dregători ai porţei, se suì pe cea mai înaltă colină din apropierea cetăţei.

Şi, într'o tăcere de moarte el stătù acolo, ceasuri întregi, urmărind, prin neguri, izbucnirea şi deslănţuirea luptei...

II.

Oştile mahomedane răzbătură, încet-încet, în noaptea pădurei.

Frontul se îndreptă, pe valea Pârîului Alb, spre Turla lui Ghirai.

Cetele lui Nur-Agà se azvârliră prin râpi şi hăţişuri.

Ferentarii Visternicului Cazan urcară înălţimile dinspre miazăzi; apoi coborîră, în neregulă, neştiind unde merg, spre, întăririle uriaşe deasupra cărora veghea prin neguri, Turla lui Dragoş...

Credinţa comandanţilor oştilor aziatice fù dintru început înşelată...

Toţi se aşteptau să fie izbiţi, încă din gurile văilor, de oşti moldovene, ascunse prin râpi şi coclauri.

Dar văile erau deşerte...

Incotro ochii comandanţilor turci, munteni şi tătari se întorceau, — nu întâlneau prin neguri

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/romanul-1932

decât pământ gol, rădăcini uriaşe, tufe şi lespezi prăvălite de şuvoaie.

Din când în când privirile lor împăienjenite, se împiedicau de crengi ofilite şi de trunchi retezaţi de securi.

Pe unele locuri pământul, troenit de frunze veştejite, era măturat şi plan.

Drumuri largi, bătătorite, şerpuiau umede şi ademenitoare, printre stejari răsleţi, lăsaţi în mijlocul lăstarelor de streajă.

Valurile mahomedane se îmbrînciră pe aceste făgaşuri deschise în inima pădurei.

Ele se înlănţuiră în lungi şiruri mişcătoare, rupseră rîndurile dese, — şi se topiră, rînd pe rînd, în adâncuri.

Liniştea creşteà din ce în ce...

Nici o umbră de pasăre, nici un ţipăt de corn, nici un vuet de oşti necunoscute, nu turburà pădurea.

Se auzeau doar crengile strivite sub picioarele gloatelor, zuruitul armelor, şoaptele subaşilor înstrăinaţi de trupe, şi foşnetul sec al lungilor mantii arabe, de serasir şi bulûr...

Din când în când, pâlcurile înaintaşe se opreau.

Din adâncuri izvorau umbre uriaşe de copaci, înlănţuiţi în şiruri lungi şi dese.

Frunzele lor erau înăcmeţite de negri.

Nu se zăreau decât trunchii...

Şi trunchii aceştia, drepţi, nemişcaţi, şi tăcuţi,— unii albi, alţi negri şi arămii, — luau, prin palele străvezii de pâclă, înfăţişeri ciudate...

Ei răsăreau, din întuneric, ca nişte luptători uriaşi, îmbrăcaţi în platoşe de tuci şi de spije...

Valurile cotropitoare îngheţau...

Răsuflările se opreau.

Dela un capăt, la celalt, al codrului, se stârneà

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/ani/1901-1932

freamăt de şoapte, de mişcări pripite, de arcuri, de flinte şi de paveze ridicate în aer...

Apoi răsuflările se strecurau din nou printre buze.

Şi, din nou, neţărmuritul alai se învălmăşeà, se sfărîmà în cete numeroase, şi porneà nepăsător înainte.

Înfiorat de pustietatea şi de liniştea din ce în ce mai largă din jurul oştilor musulmane, Omar-Effendi se apropie de El-Haddy Abdurah-Agà...

— «Pre sabia lui Mohamed...» — scrîşni el.

«Fac rămăşag pe cinci sute de circaziene şi pe tot haremul meu din Buckarà, că moldovanul a fugit din cuib...»

Abdurah clătină din cap.

Printre buzele lui groase, răsfrînte în afară, licări un strălucitor şir de mărgăritare albe.

Şeful arabilor zâmbi.

El murmură, încet, printre dinţi;

— «Allah mubarek teală...»

Apoi răspunse, încleştindu-şi pumnul pe hanger:

— «Se prea poate... Mielul lui Iahvè, nu poate îndură strălucirea lui Allah...»

Vornicul Drăgan vorbea în şoapte cu Mircea Spătarul.

Aceleaşi gânduri treceau prin sufletele celor doui ostaşi, încărunţiţi în lupte.

Ei îşi aduceau aminte de războaiele de odinioară; şi nicăiri nu întâlneau tactica de acum, a moldovenilor.

Ştiau pe moldoveni aprigi, îndrăzneţi, dispreţuitori de moarte.

In lupta de la Podul Inaltei stau, ca şi astăzi, adăpostiţi în păduri nestrăbătute. Dar, dela Bârlad până la Vaslui, şi dela Vaslui până în crucul co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista scriitorilor (1901-1932)

drilor,— drumurile, văile şi hăţişurile erau, atunci, înţesate de oşti răsleţite.

La fiecare pas, valurile aziatice erau izbite şi înbucătăţite de săgeţi şi de lănci nevăzute.

Cu cât aliotmanul înaintă în păduri, cu atât el slăbeă; şi pe măsură ce puterile lui slăbeau, cetele de hânzari şi codreni se înmulţeau şi'şi îndoiau loviturile...

Când oştile lui Suleiman-Beg sosiră în valea Racovăţului, din 250 de mii de luptători musulmani, tătari şi munteni, nu rămăseseră decât 200 de mii.

Cincizeci de mii de trupuri neînsufleţite zăceau pradă corbilor şi haitelor de lupi, prin troiene.

Drăgan gemù...

— «La toţi diavolii!...», — mugì el, trecându-şi degetele osoase pe frunte.

«Doar n'or hi durmind...

«Atâta linişte n'am pomenit de când hărăţesc «prin lume...».

«Are haz să hi având, în lagăr, mai multe buţi «cu Cotnar, decât braţe de harţă...»

Mircea îşi plecă fruntea în pământ.

— «Eu, fârtate, mă învârt hojma în giurul unui gând...»

«Să ştii că am nimerit drum greşit...

«Pre cât ţiu minte huetul lotrilor venia, asară, din sus... dinspre Horaiţa...»

— «Nu se poate...», — răspunse, scurt, marele Vornic.

«Şi chiar de a hi precum zici,— din trei cete, «trebue să dea una preste dânşii.

«Altceva trebue să hie.

«Eu cuget mereu la marele lor armaş...

«Cânele de Ştefan Vodă e un iclean fără sea«măn; şi toţi moldovenii sunt dăunoşi şi capeşi...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/ri1901-1932

«Ei ştiau că oştile noastre bat către Neamţ şi «Suceava...

«Să le fi trecut, deci, prin gând a ne vârteji, «printr'o închipuită vânzare, din drum; iar mai «apoi...»

Marele Vornic nu avù timp să sfârşească.

O şuerătură ascuţită trecù peste vârfurile codrului, şi se pierdù, ţiuind, în văi.

Oştile se răscoliră.

Mii de ochi sticliră, înfiguraţi, în orbite...

El-Haddy Abdurah, Omar-Effendi şi Amurat-Gazi, îşi traseră spadele şi se opriră, îngroziţi, în neguri.

Arabii îşi întinseră lungile suliţi de Hind, înainte.

Ceaušii felahilor, saialele, muselmii, mirzalele şi buluc-başalele, îşi pregătiră sâneţele.

De pretutindeni se auziră ciocănituri de cremene.

Şi scântei albe, scăpărară pripit în umbră.

Mucurile roşii, de iască aprinsă, se apropiară de tigăiţele flintelor...

O clipă, — şi codrul stà gata să izbucnească'n detunături asurzitoare...

Dar încotro ochii ţintaşilor se îndreptau, nu zăreau nimic...

Acciaş linişte lugubră învăluià cuprinsul. Şi aceleaşi umbre mohorîte, de copaci încremeniţi în neguri, pătau văzdulul presărat de arme, de ochi, de feştile, şi de sclipiri repezi, de mătasă...

Şuerul sfâşie o clipă tăcerea; apoi nu se mai auzì nimic.

Nici un alt şuer nu mai străbătù pădurea...

Drăgan rânji.

— «Să mă ierte Cel A-Tot-Puternic...», — mormăì el, făcându-şi cruce.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

«Ci, par'că nu mai sunt eu, cel de la Racovăţ «şi de la Rămnic»..

«O pasăre de pradă, un şoim, un uliu... trece ţipând preste vârfuri, — şi eu...»

Cuvântul îi îngheţă, din nou, pe buze.

Şi lui, şi Marelui Spătar, i se părù că aude un nou şuer, slab şi stins, şerpuind prin văi.

Marele Vornic îşi întoarse capul...

Oştile izvorau mereu, din neguri, — cu ochii holbaţi de spaimă, cu pumnii încleştaţi pe alebarde şi pe flinte.

Pădurea fierbea.

Din toate părţile răsăreau valuri nenumărate albe, roşi, albastre, viorii, negre.

Turci, tătari, munteni şi arabi se învălmăşau toţi prin întuneric, îmbrînciţi ca de talazuri.

Mulţi se împiedecau şi cădeau.

Sunete surde, de trupuri neînsufleţite, prăbuşite prin lăstare; şi scrîşnete înăbuşite între dinţi: şi ţipete sugrumate, de «Allah hù Allah», înfiorau din ce în ce mai adânc pustietatea codrului.

Cei doi comandanţi munteni păliră.

Mişcarea aceasta neobişnuită li se părù ciudată...

Deodată Marele Vornic, tresărì...

Un arab uriaş, îmbrăcat în zorzoane şi ghiordane strălucite, se clătină la câţiva paşi de el.— şi căzù, trăsnit, în ţărînă...

El sări asupra osmanlâului.

Dar, în acelaşi timp, o altă umbră i se părù că se clatină; şi un alt trup se prăbuşi, huruind, sub ochii lui învălvoraţi de spaimă...

Drăgan îşi trase spada şi se năpustì orb printre fugari.

— «La harţă!...», — strigă el, răsucind fierul dezgolit în aer.

Dar nimeni nu-l auzi....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/mrr/1901-1952

În depărtări răsunară câteva împuşcături de flintă.

Apoi un clocot asurzitor de pocnituri şi de urlete înfricoşate zgudui codrul...

Nenorocitul Vornic îşi roti privirile rătăcite, de jur-împrejur....

De pretutindeni veneau vârteje de luptători biciuite de săgeţi şuierătoare.

Ochii tuturor se înnălţau, îngroziţi, spre bolţile pădurei.

Şi din înnălţimea vârfurilor, din stejari şi din paltini, nouri de săgeţi, zvârlite de arcuri nevăzute, cădeau asupra lor potop...

Pe dinaintea Vornicului trecu, prin păclă, o arătare lugubră; apoi o alta... şi, în sfârşit un lung şirag de vedenii cumplite îi împăienjeni privirea.

El văzu roiuri de chipuri fioroase, verzi, mânjite de sânge, cu săgeţi înfipte adânc în orbite şi în pometii obrajilor, alunecând besmetice prin neguri...

La câţiva paşi, înapoia lui, un felah uriaş, se zbătea în încovrigările morţii, muşcând ţărâna.

O săgeată ascuţită îi pătrunse pâlnia urechei.

Capul musulmanului eră ţintuit în pământ.

Săgeata dârdâia, înţepenită între oase şi zgârciuri sfâşiate, asemenea unei vipere înfrigurate...

Mai departe, privirea marelui curtean se izbi de noui arătări hidoase.

Un alt mahometan strălucit, îmbrăcat în fireturi şi arme bogate, se opri înnaintea lui, cu pumnii strânşi pe tâmple, cu ochii înroşiţi de sânge, cu buzele strîmbate de fiori.

Drăgan desluşi, în umbra celui ce se apropia de el, pe Selim-Bei, şeful muselmilor.

Turbanul lui eră desfăcut şi picurit de sânge.

O ţepuşe de fier i se implântase în moalele ca-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

pului; și stă acolo, neagră și zbârniitoare, ca un pănaș cernit..

Vornicul alergă spre rănit....

Selim se învârtì în jurul lui, cu brațele încovrigate, cu privirile ațintite spre Allah.

Apoi căzù, greu și neînsuflețit, răzbufnind pământul...

Drăgan își duse mâna la coif...

O săgeată îi fulgeră casca; — apoi, o alta...

Își pipăì brațul stâng.

Era lovit.

Și, de pretutindeni cădeau, în jurul lui, roiuri de viespi oțelite, stoluri de săgeți pârîitoare...

Neștiind încotro să izbească, neavând curaj să'și îndrepte ochii deasupra lui, spre vârfuri, — primejduitul vornic își acoperì fruntea cu pavăza, și fugì la vale...

Sub picioarele lui se destindeà o albie largă, înnămețită de neguri și de oști în fierbere.

De cealaltă parte a văei, se întrezăreau, prin pâclă, întăririle negre ale taberei moldovene.

Dar nimeni nu le deslușeà.

Hoardele viermuiau, în umbra lor, urmărite de șuerul săgeților din păduri, chinuite de dureri înnăbușite, ciuruite de răni...

Omar-Effendi, Amurat-Gazi, Vistiernicul Cazan și Nur-Agà, șeful Hinilor, stăvileau șuvoaiele de umbre omenești — cu hangerile ridicate asupra lor.

Oștile se opreau îndobitocite de spaimă.

Ele se învălmășau unele peste altele, se orînduiau în lungi șiruri înnăbușitoare, acopereau coastele, dâmburile, văile și făgașurile încrustate de copaci de și lespezi târîte înnăuntrul cetăței...

În câteva clipe, valea Pârîului Alb fu înțesată de arme...

Dela Turla lu Ghirai, până la Turla lui Dra-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaroman.ro/mdr1901-1937

goș, șanțurile gemeau de musulmani, de tătari și munteni.

Negurile se clătinau, albe și roșii, ca niște talazuri de spumă însângerată.

Și, deasupra acestor nețărmurite unde sclipitoare, de șevai, de agabaniu și buhur, — tunurile înfipte pe meterezele cetății, n'așteptau decât o șoaptă spre a le înnmormânta, pe veci, sub noian de lavă și de spije sfărîmată...

Omar-Effendi se oprì în fața frontului, străveziu ca ceara.

Dinții lui clănțăneau.

Ochii'i ardeau încruntați în orbite.

— «Câni!...», — scrîșnì el, rotindu'și privirile batjocoritoare, peste gloate.

«Voi sunteți arslanii lui Mahomed?...

«Voi ați prăbușit zidurile Caffei?...

«Voi ați întins împărăția Islamului peste mări și țări?...

«Mișei!...»

Din mijlocul gloatelor se înnălțară câteva șoapte miorlăitoare, cerșind îndurare.

— «Innainte...», — strigă un glas detunător, din funduri.

Și mii de glasuri repetară, în neștire, cuvântul felahului...

Omar rânji.

El le vorbì de pedcapsa ce'i așteaptă în țara lor, în sânul Dvennetului [1]).

Apoi le repetă, cu glas pătrunzător, perceptele așternute, «de însă'și mâna Profetului», pe marele Allem [2]):

«Toți să moară, și nimeni să nu jelească viața, pentru legea lui Mohamed...»

---

[1]) Paradisului.

[2]) Stindardul Profetului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Vistiernicul Cazan ridică batjocoritor din umeri...

Vornicul Drăgan își întoarse ochii spre «pădurile» ce se înnălțau, sure și nedeslușite, la spatele lor, către apus...

Din neguri se auzi, atunci, glasul Marelui Vistiernic Juga, poruncind scurt și înțepat:

— «Foc!...»

O feștilă luminoasă mijì, grăbit în neguri.

Apoi un val roșiatic, zbucnì, ca o gură de cuptor în aer...

Oștile înghețară.

O detunătură cutremurătoare zgudui codrii, văile, meterezele, și munții din depărtare.

Omar-Effendi se împrăștie, rupt în fișii, sub picioarele hoardelor.

Și pâlcuri întregi de umbre omenești, se spulberară, în toate părțile, împroșcate de rupturi de tuci, înroșite...

Dar valurile musulmane încă nu se clintiră...

Ele rămaseră pe loc, împietrite, cu brațele zgârcite deasupra frunților.

De pe întăriri se revărsară nouri groși de fum, încărcați de miros înnăbușitor de pulbere...

Oștile nu se mai zăreau.

Și nimic nu se mai zărea prin fum și neguri...

Deodată, o nouă poruncă răsună, scurt, pe ocopuri.

— «Foc...»

O nouă scânteie licări în umbră; o nouă flacără învălvoră văzduhul; și o nouă detunătură zguduitoare, cutremură pământul...

O clipă mai în urmă, altele două bubuituri răsunară, spre miazăzi, către Turla lui Dragoș; în sfârșit, altele...

Codrii se acoperiră de fum, de flacări, și de aşchii de bronz...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Valurile aziatice se sfărîmară, izbite de cambarele topite.

Țipete sfâșietoare de «Allah hù Allah», înfiorară văile, scăldate în nouri galbeni de pucioasă.

Câteva flinte pocniră slab în mijlocul cutremurătorului uragan de tunete neîntrerupte.

Săbiile, fuștile, alebardele și ghioagele tătarilor sclipiră, câteva clipite, în lumină...

Apoi întregul alai se îmbrînci, ca un singur om, înnapoi, spre șesuri.

Dar abia făcù un pas, și un vuet înfricoșat, urmat de lovituri năprasnice, rostogolì, cele dintâi rînduri, înnapoi sub pârcane...

Arcașii Vornicului Buhtea coborîră din desișu frunzelor.

Ei dezlegaseră nenumăratele cirezi de junci, de viței, de boi și de vaci priponite prin hățișuri.

Înboldindu-le cu 'lăncile, hăulind și aruncând, printre coarnele lor, nouri de săgeți, ei năvăliră, ca un potop, asupra hoardelor dușmane...

În acelaș timp porțile cetății se deschiseră.

Mii de lefegii, se năpustiră, asupra nefericitelor jertfe, izbite din trei părți, de odată...

Valea se umplù de întuneric și de gemete surde.

Nimic nu se mai deslușì.

Nici o aripă de lumină nu mai sfâșiè spațiul...

Doar zăngănirile asurzitoare, de săbii, de securi și de ghioage nestrujite, — și prelungul țipăt de «Aman hù Aman...», arătau locul înfricoșat în care cei douăzeci de mii de musulmani și munteni se înmormântau de vii, sub valuri de fier și de foc...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/mdrr/1921-1932

III.

Când cele dintâi lovituri de sâneţe răsunară în adâncimile văilor, Marele Vizir alergă, cuprins de îngrijorare, spre cortul Sultanului...

Sultanul dormea...

Răsturnat între uriaşe perne de azur, cu chipul alb ca de ceară, cu buzele străluminate de un dulce zâmbet de mulţumire şi de pace, el visă adânc, sub lumina împăenjenită a unui strălucit lampadar, învăluit în zăbranic vioriu de mătasă...

La picioarele Padişahului, se înnălţau dintr'un buhurdar [1]), încrustat de pietre rare, lungi şuviţe alburii de fum, încărcate de miresme dulci, adormitoare.

Pe o mescioară scundă, stropită cu sidefuri şi cu mozaicuri sclipitoare, licăreau, într'un taler de aur, câteva bucăţi de haşiş, mestecate între gingii.

Pe treptele sofalei sta tolănit un alb şi minunat motan de Angora...

Marele Vizir îngenunche la căpătâiul Monarcului, îi sărută mâna uscată, căzută pe marginea sofalei, — şi murmură încet, ca în vis:

— «Allah Kerim... Allah Kerim...

«Revarsă asupra Arborelui Înflorit al Răsări-«tului dulcea lumină a Dyennetului, cântările lui «Azrael, roua strălucitorului Ghiun [2]) !...»

Apoi repetă din ce în ce mai tare:

«Oştile tale, Legislator Neînvins, — au învins !..

Şi glasul lui se pierdù, într'un «Einvallah !...» prelung, asemenea vuetului unor oşti biruitoare...

Marele Padişah se mişcă somnoros între perne.

[1]) Urnă de tămâie.
[2]) Strălucitoarei zile...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vizirul rămase nemişcat, cu fruntea lipită de mâna lui umedă.

Şahul zâmbi, apoi bolborosi câteva şoapte nedesluşite, printre gingii:

«Mufti Effendi...» — gângăvi el,... — Ciohodar... Mufti...»

Umbra Marelui Ciohodar se desprinse din peretele cortului şi pieri printre lungile draperii de Şiras.

O clipă, mai în urmă, strălucitul Păstor al Islamului, intră în cort, înclinându-se până la pământ şi repetând, cu glas tânguitor, umilitoare verseturi din Coran...

Padişahul îi făcù semn să se apropie.

Prosternat pe treptele sofalei, şeful religiei mahomedane, tâlcuitorul Elcoranului, ghicitorul ursitelor omeneşti, ascultă, într'o tăcere adâncă şi fătarnică, visul bătrînului monarc.

Din când în când buzele Marelui Muftiu se întredeschideau, ca o rană sângerîndă.

«Allah Kerim... Allah Kerim... Ùa Mohamed rassul Allah...», — repetà el, înălţându-şi braţele spre boltă.

Vizirul îşi ştergeà ochii cu mâneca şarvanalei, înduioşat de o fericire prefăcută...

Marele Padişah, mişcat de duioşia înnalţilor săi sfetnici, vorbeà încet, înnăbuşit, pierdut...

Erà întâia oară, în lunga şi trudnica lui călători, dela Varna până în creerul Moldovei, când şubredul şi bolnăviciosul Şah, văzuse, în somn, privelişti minunate...

Visase, în noaptea aceia, — toropit de haşiş şi de opiu, — că toate mările întinsei sale împărăţii, dela gurile Nilului până pe ţărmurile Moesiei, erau acoperite de mii de galioane, de corăbii şi de şeici împodobite de flori, şi de lumină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Şi miriade de umbre omeneşti, îi aruncau, de pe ţărmi, buchete de flori exotice; şi acopereau valurile mării cu lungi strigăte de «Eiuvallah... Binecuvântat să fie trimisul lui Allah, Mohamed Şah Canuni...»

«Şi se mai făceà...», — mormăiă gârbovitul stăpânitor al ţărmurilor aziatice, furişându-şi privirile cercetătoare, când spre Muftiu, când spre Marele Vizir, când spre supremul Ciohodar...

«Se mai făceà, — bolborosea el, — că ialtul Înălţimei Noastre se apropiă, în vuetul tuturor limbilor pământului, de un munte minunat de aur, împodobit de chiprii, de chiparoşi, de bambu şi de miriade şi miriade de păsări albe, cu lungi ciocuri de sidef şi de aur... Iar de pe creştetul muntelui, mulţime mare de norod ne primea în sunete de zurnadere şi de tunuri...»

— «Bogdania! Frumoasa Bogdanie[1])!..» repetară, într'un singur glas, Mufti Effendi şi Marele Vizir...

— «Da... daa...», — gângăvi, încurcat, Padişahul... «Frumoasa Bogdanie...»

«Şi erà soare... soare de aur... de aur...»

Sultanul tăcù.

O bubuitură surdă cutremură uşor pânzele cortului.

Apoi o altă detunătură; şi în sfârşit alte trei tunete, izbucniră, unele după altele, în depărtări, pe câmpul luptelor...

Muftiul repetă grăbit:

— «Bogdania... Marea Bogdanie...»

Şi vizirul urmă repede, căutând să înăbuşească auzul Înaltului Monarc:

— «Marea Bogdanie... Frumoasa Bogdanie...»

Şahul zâmbì.

---

[1]) Moldova.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existat anterior anului 1901 1932

I se părù, în clipa aceia, că e la Brusa, în sărbătorile Bairamului: că tunurile din depărtare prăznuiau intrarea lui în somptuoasa moschee din capitala Asiei...

Apoi, îşi reamintì, ca prin vis, cântările din ajun; şi, odată cu ele, prin sufletul lui încă turburat de opium, răzbătù glasul stins al Marelui Vizir:

«Oştile tale, Legislator neînvins... au învins!...»

— «Cine trage...», — întrebă el, ascultând bubuiturile ce se repetau din ce în ce mai des, în zări... «Amurat Gazi?... Omar?... El Haddy Abdurah?...»

«Cine?...»

Marele vizir îşi îngropă capul în cutele sofalei:

— ...«Toţi... prea strălucit şi prea Milostiv Ocrotitor al Pământului... toţi trag...»

Padişahul zâmbì din nou.

Apoi clătină, mulţumit din cap şi se adâncì iarăş în visul lui ciudat...

Bubuiturile se înteţeau din ce în ce.

Uneori cortul împărătesc, sprijinit pe ţăruşi subţiri de argint, se hâţânà ca de cutremur.

Negurile vuiau, sfâşiate de trăsnete şi de urlete sălbatice.

Gemetele răniţilor veneau pe aripele vântului, până în mijlocul lagărului.

În jurul cortului împărătesc, beii, paşalele şi comandanţii oştilor se mişcau înfiguraţi, chinuiţi de groază...

Sultanului 'i se părù, de astădată, că valurile mărilor sale înflorite se răscoliseră, izbite de furtună. Şi pe măsură ce bubuiturile se înteţeau, — înfricoşatele uragane dela Caffa şi de pe valurile Mării Negre, se apropiau, tot mai mult, de mintea lui ameţită de haşiş.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Glasul îi-se stingeà; cuvintele i se striveau, între dinţi, prididindu-se...

Într'un târziu tunurile încetară.

Obrazul lui scofâlcit, se însenină.

Marele Muftiu îi tălmăceà cu glas adânc, visul lui profetic:

— «Galioanele sunt crăiile şi împărăţiile marelui Tău imperiu...

«Florile sunt Gloriile...

«Muntele de aur, sunt deltele Istrului...

«Vei trece peste ele, — ele ţi se vor închinà... şi vor veni, apoi miriade şi miriade de pasări albe,— toate împărăţiile creştine, de aici până la Nord, şi dela Nord până la Roma...»

Mohamed ascultà proorocirile a-tot-ştiutorului Imman.

Şi ochii lui scăpărau; buzele i se desfăceau, într'un surîs habotnic; dinţii rupţi, stricaţi, îngălbeniţi de opium, licăreau, lacomi şi fieroşi, între gingii...

Deodată draperiile intrărei se dădură în lături.

Marele Seraskier, Xaner-Paşa, răsări, încruntat în prag.

El nu se prosternă.

Mândrul austriac turcit, îşi duse mâna pe piept şi la frunte, se înclină de câteva ori în umbră, apoi trecù pragul liniştit.

În urma lui se auziră gemete înăbuşite...

Sultanul îl privì cu un ochiu plin de mânie şi de spaimă.

Seraskierul se închină din nou:

— «Întru fericirea şi mărirea Împărăţiei lui Allah, şi a tuturor neamurilor...», — murmură el cu nepăsare.

«Allah să Te ţie!...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Apoi adăogă apăsat, privind batjocoritor spre pisica de Angora.

— «Oştile prea credincioasei Tale slugi, Layot Basarab-Beg... au căzut.»

Privirile Padişahului se pironiră, aiurite, asupra Marelui Seraskier.

Von Xaner urmă repede:

— «Omar Effendi, Selim-Beg, El-Haddy, Mahmud Agà... Alî... Abdul-Agasi, Kara-Orman-Başa, toţi sunt morţi.»

Fruntea Padişahului se încreţi, — fălcile îi-se încleştară...

Mările lui feerice se prăbuşiră cu vuet surd în prăpăstii pline de întunerec.

Galioanele, corăbiile, caicele, şeicile, şi toate popoarele lui, împodobite de flori şi de lumină se înecară rînd pe rînd, în adâncuri.

El mai întrezări, încă odată, strălucitorul munte de aur dela gurile Dunărei; dar, prin pânza privirilor sale împăenjenite, el îl văzù, de astădată, roşu, acoperit de cadavre şi de sânge...

Cuprins de o slăbiciune adâncă, el se înţepeni între perne şi începù să geamă:

— «Allah... Ai milă de poporul Tău... Ai milă de oile Tale!...»

Apoi întinse braţul după haşiş.

— «Haşiş... — gemù el, — «daţi-mi haşiş...»

Marele Vizir îi puse talerul dinainte.

Sultanul îşi strecură între dinţi o bucată de haşiş şi începù s-o mestice...

Apoi zvârlî talerul în pieptul Vizirului.

— «Destul..», — răcni el, înecat de o furie cumplită.

«Vipere!... Trădători!... Nemernici!...»

«Aţi pângărit gloria Islamului... Aţi întinat, cu nevolnicia voastră, strălucirea sfântului Alem...!»

Muzeul Digital al Romanului Românesc

IV.

A doua zi cerul începù să se lumineze...

Un vânt cald şi uşor, de răsărit, răscolea norii şi îi îmbrânceà, în grămezi, către apus...

Negurile se ridicaseră din văi şi de prin codrii.

Ele pluteau albe şi străvezii, ca nişte caere uriaşe, peste păduri şi peste dealuri...

Printre palele lor, clătinate de vânt, oştile moldovene întrezăreau din răstimp în răstimp, mişcările din depărtare.

Tunurile lui Layot rânjeau negre şi dărăpănate printre stejari, la câteva bătăi de arc de cetate.

Ferentarii roiau în pâlcuri dese în jurul lor, prin luminişuri.

Deasupra platoului dintre Almaş şi Vadul Moldovei, urdiile musulmane se îndesau, se rupeau în şiruri nenumărate şi se apropiau mereu, de gurile văilor...

Adeseori, prin hăţişuri, răsunau pocnete surde de topoare, hârşiiri de ferăstrae şi bubuiri de copaci prăvăliţi prin coclauri.

Pădurile se desfundau pretutindeni.

Tunurile Hoardei de aur şi ale Marelui Seraskier pătrundeau, încet-încet, sub metereze...

Domnul şi toţi marii comandanţi ai oştilor moldovene urmăriră de pe întăriri şi din turle, toate mişcările aliotmanului.

Ei văzură hoardele lui Mengli-Ghirai şi Hagi-Aidar, împestriţându-se cu stoluri nenumărate de achingii, topcii şi solaci. Văzură, în acelaş timp, tunurile lor înmulţindu-se şi apropiindu-se, sub comanda câtorva bei şi paşale, de zidurile cetăţei.

Văzură, în sfârşit, oştile lui Layot şi ale Marelui Seraskier înnaintând şi pierind, rînd pe rînd, în întunericul codrilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Auziră, apoi, vuete nesfârşite răscolind pădurile, huruiri greoaie de roţi şi de tunuri, sunete rare de zurnadere şi fanfare, ropote şi zăngăniri de arme, strigăte de guri, foşnete de veştminte şi de tuiuri...

Cu toate acestea, în tot timpul zilei, oştile tupilate între crenele, rămaseră mute şi nemişcate. Nu se făcù nici o ieşire prin păduri.

Şi nici un sunet de surlă nu turbură liniştea cetăţei...

Noaptea trecù într'o tăcere fioroasă...

Cerul, limpezit de nori şi de neguri, erà înstelat şi senin. Pădurile dormeau.

Mari aripi de lumină se ridicau uneori, printre umbrele copacilor; pâlpâiau o clipă în întuneric; apoi se stingeau fără veste.

Străjile hoardelor musulmane vegheau...

Şi pretutindeni, mii de ochi nevăzuţi, ascunşi în umbră, aşteptau înfrigurați răsărirea zorilor...

Când cele dintâi raze de lumină fulguiră zările topite în neguri, şi când ţipătul răguşit al prigorilor sfâşiară noaptea, — un freamăt lung, apoi din ce în ce mai puternic, străbătù, în lung şi în lat, pădurile...

Oştile se răscoliră, din toate părţile...

Treizeci de mii de tamargii, beşlii, gemlii, achingii şi topcii, se ridicară din desişuri şi porniră, sub comanda Beilerbeiului Anatoliei, a Marelui Seraskier şi a Marelui Capudan [1]) spre întăririle din gura Pârîului Alb.

In acelaş timp, toate oştile muntene şi toate hoardele de gianclăi şi nohai, năvăliră din spre miază zi şi miază noapte, sub comanda lui Layot Basa-

[1]) Ministrul artileriei şi marinei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

rab, şi a celor doi hani de peste Nistru: Mengli Ghirai şi Hagi-Aidar...

Întregul noian, de aproape o sută de mii de musulmani, creştini şi barbari, trecură într'o învălmăşală monstră peste leşurile miilor de mahomedani căzuţi cu o zi înainte...

Codrii se cutremurară de sunete de trîmbiţe, de ropote, şi de strigăte asurzitoare...

Tabulhanalele, ascunse în adâncimile văilor, izbucniră în manele războinice...

Tunurile trăzniră din toate părţile codrului.

Şi zeci de mii de glasuri înalţară spre cer, — odată cu cele dintâi lovituri de tun, — lungi şi înfiorătoare ţipete de îmbărbătare...

V.

Nici Domnul, nici Marele Hatmann, nici Marele Vistiernic Juga, — nimeni, în sfârşit, din marii comandanţi ai oştilor moldovene, — nu se aşteptară, în ziua aceia, la un atac atât de crîncen...

Încredinţaţi că hoardele mahomedane se vor deslănţui treptat-treptat, sub focurile şi sub paza tunurilor lor nenumărate, — ei păstrară în tot timpul pregătirilor de împresurare o tăcere de moarte...

Tunurile fură acoperite de crengi şi de ierburi. Focurile fură pretutindeni stinse.

Comandanţii tuturor oştilor primiră în acelaş timp poruncă să nu facă nici un zgomot şi nici o mişcare, fără o nouă şi hotărîtoare întărire de la Domn...

Într'un cuvânt, totul fu orînduit în aşa chip, încât oştile cotropitoare, înşelate de tăcerea şi de pustietatea lagărului, să pătrundă cât mai adânc sub gurile ascunse şi trăznitoare ale puştilor moldovene îngropate sub pârcane...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/romanul-1937

Dar planurile marilor curteni fură înşelate.

Marele Seraskier judecă altfel.

El ştiă că oştile sale, alcătuite în mare parte din triburi barbare, nu vor puteà ţine piept unui atac în regulă.

Măcelul din ajun, noianul de cadavre risipite prin păduri şi în sfârşit credinţa că numărul oştilor moldovene erà mult mai mare de cum se presupusese la început, înfrigurau încă inimile comandanţilor mahomedani.

El hotărî dar să arunce, deodată, toate hoardele asupra întăririlor, în sunetul muzicilor, şi în bubuitul tuturor tunurile înlănţuite în jurul cetăţei.

Oştile moldovene rămaseră o clipă înmărmurite...

Neştiind dacă trebue să tragă sau nu, — ele priveau, cu ochii auriţi, dintre crenele, înfricoşatul uragan ce se dezlănţuià din ce în ce mai năprazic la picioarele lor...

Hoardele mahomedane izvorîră fără veste din hăţişuri şi poiene...

In câteva clipe văile se umplură de un clocotitor fluviu de cuşme, de turbane, de coifuri, de arme, şi de stindarde răscolite...

Sute de sâneţe sfâşiară văzduhul, cu pocnetele lor hueşe.

Timargiii se agăţară de bârne.

Achingiii se năpustiră către pârcane...

Şi mii de trupuri omeneşti se izbiră, ca nişte valuri repezite de furtună, de întăririle cetăţei...

Strigătele nesfârşite de «Eiuvallah» şi «Ucide» pătrunseră până în cele mai adânci colţuri ale codrilor.

Şi, odată cu aceste urlete sălbatice de îmbărbătare, tunurile ascunse prin desişuri bubuiau din ce în ce mai sinistru ; tabulhanalele din depărtare,

Muzeul Digital al Romanului Românesc

cântau din ce în ce mai jalnic; trîmbiţele şi matburele vibrau, necontenit, în aer.

Şerpi fulgerători de lumină izbucneau, din răstimp în răstimp, în întunericul pădurei.

Aerul se învălvorà.

Grămezi pârîitoare de obuze şi de pietre sfărîmate, zburau vâjâind pe deasupra meterezelor; se izbeau cu sunet surd de întăriri şi de turle; sfărîmau corturile, — incendiau copacii...

Salve de tunete se prăvăliau, rostogolite de ecouri, în adâncimile văilor...

Apoi nori negri şi înăbuşitori de fum, înecau pădurile şi oştile de pe întăriri, într'un des şi nestrăbătut zăbranic de crep cernit, prin care nu se mai întrezăreà decât sclipirea armelor dezgolite, şi nu se auzeà decât mugetul înecat al uriaşului fluviu de trupuri omeneşti revărsate peste şanţurile întăririlor...

In mijlocul acestui înfricoşat amestec de tunete, de strigăte şi de umbre nedesluşite, înecate de fum şi de foc, — marii comandanţi moldoveni se desmeticiră.

Domnul făcù semn buciumaşilor să sune.

Ţipete lungi de surle şi de buciume, sfâşiară o clipă aerul înăbuşit de fum.

Tunurile izbucniră.

Măcelul începù...

Boerii, strînşi în jurul tunurilor, cu capetele dezgolite, trăgeau în valurile năvălitorilor cu o dibăcie grozavă.

Un tun bubuià, un altul se încărcà, al treilea trăsneà, al patrulea stà gata să verse şuvoaie de pară...

Cele douăzeci de puşti aşezate în faţa cetăţei, şi toate tunurile din spre miază noapte şi miază-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/corpi/301-1954

zi, se descărcau şi se încărcau, în acelaş timp, fără să lase o clipă de răgaz oştilor duşmane.

Valurile musulme să zvârcoleau prin şanţuri, gemând, urlând, răcnind, neştiind încotro să alerge, încotro să fugă...

Aripa dreaptă năvăli, în câteva rânduri asupra flancului stâng.

Flancul drept se învălmăşi, sfărîmat de loviturile Marelui Visternic Juga, spre aripa stângă.

Dar sub Turla lui Dragoş, oştile musulmane, amestecate cu oştile lui Layot, fură înmormântate, de-odată, sub un uriaş potop de fier. Trei fulgere sclipiră, pripit, în întuneric, şi trei detunături neaşteptate zguduiră meterezele şi codrii. Apoi trei guri de foc sbucniră, ca nişte cratere, asupra hoardelor amorţite de groază...

Din mijlocul gloatelor, strivite sub obuze, ţâşniră lungi şuroaie de sânge amestecate cu zgârciuri şi cărnuri sfărîmate.

Şi ţeste zdrobite, şi braţe smulse din umeri, şi măruntae sfârtecate de rupturi de tuci, zburară în toate părţile, stropind pereţii întăririlor, împurpurînd figurile puşcaşilor de pe înmălţimi, sfâşiind crengile pădurei...

Arbore vegheà, ascuns, sub turlă...

Ochii lui scăpărau.

Un rânjet straniu îi străluminà chipul înrourat de sudori, îmbâcsit de fum, de pulbere şi de sânge...

De când hălăduià în lupte, marele căpitan nu'şi aduceà aminte să *fi* avut parte de lovituri atât de bine îndreptate, atât de grele şi de crîncene.

Acelaş zâmbet de mulţumire fioroasă împăienjeneà chipurile hidoase ale puşcaşilor săi.

Stergându-şi frunţile mânjite de sânge, cu mânecile lor largi, soioase, înnegrite de funingine,

Muzeul Digital al Romanului Românesc

ei se învârteau în jurul tunurilor descărcate, rîzând şi glumind...

Hotnogul Stroe zvârlcă, în braţele lui Tălabă, unele după altele, gloanţele şi cambaralele puştilor învăluite în suluri unsuroase de cârpe şi de hârtie cătrănită.

Tălabă le trecea în braţele lui Darman sutaşul.

— «Prinde-o...», — strigă, din când în când, bătrînul Hotnog, abia ţinându-şi sufletul...

«Aceasta e pentru Ghirai-Han... Aceasta, pentru agareni... Aceasta pentru volohi...»

Cambaralele alunecau, fâşiind, în gurile tunurilor încă fumegânde.

Oştenii hohoteau...

Jupâniţa Negri, amestecată printre lefegii şi puşcaşi, zburâ dintr'un loc într'altul palidă şi ameţită...

Ţipetele musulmanilor o înfiorau; dar în acelaş timp, o bucurie neînţeleasă îi înviorâ sufletul...

Bubuitul tunurilor, fumul ce se încolăceă peste pălănci, zborul cambaralelor zdrobite, fulgerile, flacările, mişcările puşcaşilor şi arcaşilor de pe ocopuri, glumele, rîsetele şi veselia lor neîntreruptă, o însufleţeau.

I se păreă, că o vijelie grozavă, cu tunete şi cu grindină, se abătuse, asupra lor, din nouri.

Şi ca un copil neştiutor, aiurit de măreţia naturei, ea se bucură de jocul ucigător al plumbilor, de pocnetul flintelor, de pârîitul săgeţilor, de bubuitul cutremurător al puştilor de pe întăriri şi din codri...

In timpul acesta măcelul făceă, tot mai groaznic, ocolul cetăţei...

Tunurile Marelui Seraskier fură înlănţuite, pe înnălţimi, la o bătaie de arc de ziduri.

Asaltul începù, din nou, cu o furie oarbă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramaniaromanilor1901-1932

Un tun înfricoşat de bronz, răsări, negru, în faţa Turlei lui Ghirai.

Oştile aziatice se înflăcărară.

Asurzite de detunături, orbite de fum, însufleţite de bei şi paşale, — ele se azvârliră, ca un talaz uriaş, asupra metereZelor.

Marele Capudan năvăli, în fruntea lor, prin fum şi săgeţi...

Dar nu făcù de cât un pas, şi săgeata lui Huiban, apoi o ploaie mărunţă de vipere înaripate, îl asvârlì înapoi, sub picioarele hoardelor...

Un alt comandant îi luă locul, apoi un altul... Din toate părţile năvăleau umbre strălucite de gazii, seizi, şeici şi paşale, urmate de timargii, ceauşi şi solaci...

Marele tun de asediu trăsnì.

O detunătură cumplită zgudui pămîntul, pălăncile şi turlele cetăţei.

O bârnă uriaşă se prăbuşi, huruind, din înnăţime.

Turla lui Ghirai se clătină, hâţânată ca de ape...

Domnul pălì...

El nu văzù legănările turlei, nici grinzile ce se desprindeau din metereze: dar înţelese că totul cădeà...

Ochii lui se pironiră asupra Marelui Hatman.

Marele Hatman îşi furişe privirile spre Marele Vistiernic Juga.

Juga stà, crunt, în mijlocul vârtejelor de gloanţe.

Nouri negri de fum se revărsară, apoi, peste lagăr.

Acrul pierì.

Un şuvoi pustiitor de foc, încărcat cu miros înţepător de funingine, le arse tuturor plămânii.

Ochii marilor comandanţi moldoveni se înroşiră.

Ei nu mai văzură nimic decât valuri arămii de foc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

De-odată tunurile amuțiră.

Lupta se încinse corp la corp...

Mii de săgeți, de suliți, de alebarde, de securi și de spade, căděau din înnălțime asupra hoardelor năvălitoare.

Grămezi întregi de trupuri omenești se prăbușeau de pe ziduri, asemenea unor roiuri de viespi deslipite de scorburi...

Brațe retezate, capete sfărîmate, turbane și coifuri amestecate cu oase prefăcute'n țăndări, zburau însângerate pretutindeni...

Adeseori câte un cap hidos răsărea amenințător prin fum.

Un buzdugan oțelit se învârteà, și căděà trosnind asupră'i...

Capul musulmanului crăpà ciuruit de piroanele baltagului.

Dinții 'i se răsipeau în vânt; și valuri negre de sânge țâșneau, gâlgâind, din tâmple, din nări, din orbite...

Cângile și coasele hânganilor se înnălțau peste capetele lefegiilor, încărcate de mărunțae și de lungi fâșii de carne, smulse din trupurile osmanlâilor.

Și toate armele oștenilor, și brațele lor negre și mușchiuloase, și chipurile lor pârjolite de flacări, erau mânjite de sânge și de zgârciuri hărățite...

Arbore coborîse jos, sub crenele; și se lupta acolo, singur, orbit de mânie...

Spada lui se rostogolea, pe deasupra purcoiului de munteni și gemlii, ca un șarpe de foc...

Ispitit de huruitul trupurilor moarte ce se prăvăleau jos, în adâncuri, el coborà, tot mai cutezător, către șanțuri.

Deodată un vuet surd îl deșteaptă din rătăcire.

Marele tun mahomedan trăsnì iarăș...

Întăririle se cutremurară din nou.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Vel-căpitanul își trase spada dintre coastele unei mîrzale, și se năpustì îngrozit, înnapoi, pe metereze...

Înnainte ca nourii de fum să învălue turlele, el întrezărì, în depărtări, o vedenie fioroasă.

Turla lui Ghirai se strîmbase.

Cula ei uriașă stà gata să se prăbușească peste curteni și peste Domn...

O nouă lovitură de tun, — și totul ar fi fost sfârșit...

Cu o mișcare desnădăjuită el arătă oștenilor săi primejdia ce amenință pe Domn, — și strigă desnădăjduit:

— «De sàrg, la Domn...»

Zamfira sări, repede, dintre crenele.

Fără să-și întoarcă privirile către copilă, fără să-i deslușească glasul, fără să știe cine era, — el îi făcù semn să zboare.

Apoi se întoarse, tremurînd din tot trupul, către pușcași:

— «Foc...»

VI.

Copila pieri, printre ostași.

Soarele răsărise.

Cu toate acestea nici o zare de lumină nu se deschideà, înnaintea ei, prin nouri.

Fumul izvorà șuvoi din gurile tunurilor, înnecând oștile, pârcanele, puștile, bârnelele, în valuri nestrăbătute de cenușe încropită.

Abia făcù un pas și ochii ei se învălătuciră de neguri arzătoare.

Se oprì în loc, îngrozită de lovituri, asurzită de tunete, biciuită de câlți și de funingine înflăcărată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Un miros greu de pulbere îi înnăbuşi răsuflarea.

Apoi un vârtej scăpărător de foc şi de ţandări aprinse, îi trecù, şuerînd pe dinainte, şi se pierdù în văi.

Tunurile musulmane izbucneau, de pretutindeni, dese şi neîntrerupte.

Marele Seraskier luase, el însu-şi, comanda topciilor.

Focurile lor nu se mai pierdeau în vânt.

În toate părţile cădeau ghiulele ucigătoare.

Şi toate întăririle cetăţei se zguduiau ca de cutremur...

Oştile moldovene trăgeau din ce în ce mai rar şi mai slab...

Cambaralele se sfârşiseră.

Abia câteva tunuri mai aveau gloanţe şi iarbă îndestulătoare.

Copila îşi strînse inima 'n dinţi şi răzbì, mai departe...

Dar nu făcù decât un pas, şi iar se oprì.

Un lefegiu o izbì în piept, înstrunându-şi arcul.

Un altul o azvârlì între crenele, strigându-i furios din urmă:

— «Înnapoi... Te temi de fum... Vătui!...»

Ea se sprijinì de zid, albă ca varul.

Din văi se auzì, atunci, glasul unei paşale comandând înnăbuşit:

— «Foc...»

Copila îşi duse palmele la ochi, şi se trântì la pământ...

O lovitură surdă zguduì pălăncile, prefăcându-le'n ţăndări.

Copila scâncì, de o durere arzătoare.

Se uită la degete.

Printre încheieturile lor şuruiau fire subţiri de sânge..

Muzeul Digital al Romanului Românesc

O bucurie ciudată îi înflăcără sufletul.

— «Rănită...», — murmură ca rizând... «rănită!...»

Şi, cuprinsă de un curaj sălbatec, sări dintre crenele şi alergă, — îmbrâncind puşcaşii, răscolind cambaralele, sfâşiind palele de fum, cu braţele, — peste buşteni, printre tunuri, peste răniţi, printre bârne...

Mulţimea lefegiilor se rărise.

Aerul erà străveziu şi galben.

Tunurile încetaseră.

Ele se încărcau pretutindeni, în tăcere...

Răniţii erau ridicaţi din băltoage de sânge, întinşi pe năsălii, şi aruncaţi de cealaltă parte a întăririlor, în lagăr.

În locul lor năvăleau din adâncimi noui pâlcuri de ostaşi acoperiţi de arme...

Prin pânza străvezie a fumului risipit pe boltă, copila întrezări Turla lui Ghirai, neagră, ameninţătoare, înclinată spre dreapta, gata să cadă...

I se părù că-i la un pas...

Chipul Domnului i se arătă, în clipa aceea, luminos ca în Tabăra Harţurilor.

Apoi deodată îl văzù răsturnat sub pârcane, strivit de grinzi uriaşe, acoperit de sânge, neînsufleţit, mort...

Dintr'un salt ea fù lângă turlă...

Dar un glas femeesc o oprì în loc...

Maria Boldur înfăşură, la câţiva paşi de ea, braţul Vornicului Boldur în suluri negre de câlţi.

Un val cald de sânge, amestecat cu rupturi de fier, icnià furios pe sub scamă...

Marele Vornic stà rece, între crenele, privind ţintă spre păduri.

Buzele-i dârdâiau. Sudori reci îi acopereau fruntea largă, mânjită de funingine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Deodată el își trase brațul înnapoi, și strigă sugrumat de dureri:

— «Foc, copiii!...»

Un opaiț mijì slab prin pâclă...

În același timp trei detunături neașteptate răsunară din spre codrii.

Copila se împiedică, și căzù...

Coiful îi zburà de pe frunte, ciuruit de gloanțe răsipite.

Amețită de șuere și de legănarea pârcanelor, ca își ascunse capul între brațe, și rămase, cu fața la pământ.

— «Sunt moartă...», — suspină ea, îngropându-și ochii viorei în pulbere.

«Moartă...»

Și chipul lui Arbore, apoi Turla lui Ghirai, și în sfârșit, umbra Domnului, i se perindară, nedeslușite, printre gene.

În clipa aceia tunul lui Boldur detună...

Ea se ridică, împinsă ca de un val subteran.

În jurul ei norii se lăsaseră, greoi ca de plumb.

O pleavă mărunță, de sterigie învălvorată, se cernea în straturi dese peste armurile ei înfierbântate.

Turla lui Ghirai nu se mai vedea.

Un gând sinistru îi fulgeră atunci prin minte.

Crezù o clipă că turla lui Ghirai se prăbușise; că sgomotul acela înfricoșat, era un târzielnic și desnădăjduit semn de alarmă; că Domnul și toți marii curteni, și toată cetatea, era pierdută...

Dar norii de fum se răsipiră din nou...

Și din nou, trunchiul povârnit al turlei i se arătă printre gene...

Inima copilei se înviorà...

O nouă încordare, un nou salt, încă un pas, — și se oprì, acoperită de sudori, sub turla lui Ghirai.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/mdr1901-1932

În jurul ei, nu era decât scrum şi ruine...

Un tun uriaş stă răsturnat de o parte...

Între roţile lui, înfipte în ţărînă — un cadavru...

Şi peste trupul ostaşului mort... o înfricoşată movilă de gloanţe sfărîmate, de cârlţi, de zale, de pietre şi de aşchii, înţesate de sânge, de cărnuri şi de oase strivite...

Printre dărîmăturile acestea grozave, copila întrezări câteva şuviţe arse, de păr..

Un fior de ghiaţă îi străbătù inima.

Se apropiè încet de cadavru, îi dezgropă capul şi privi lung în ochii mortului,

Capul ostaşului aluneecă, greu ca de lut, în ţărînă...

Jupâniţa păli.

— «Ah..!» — făcù ea izbucnind în lacrămi.

«Maftei... feciorul lui Stroe..,

«Sărmanul bătrîn... Sărmanul hotnog...!»

Urmărită de ochii îngheţaţi ai mortului, copila uitase pe Domn, uitase Turla lui Ghirai, şi uitase pe toţi marii comandanţi ai oştirilor...

Ea voì să sară peste pălănci, în tabără...

Dar în clipa aceia, glasul marelui Logofăt răsună între pârcane.

— «De sârg... jupâniţă... de sârg,.. foc...»

Zamfira se întoarse către Marele oştean.

Jupâniţele Tăutu apropiau opaiţele de tigăile puştilor.

Domnul stà nemişcat, lângă marele logofăt, sub turlă..,

Trupul lui era învăluit într'o lungă mantie de zale.

O glugă de fier îi acopereà capul înegrit de scrum.

Ochii lui, atât de blajini odinioară, ardeau acum, în orbite, ca două vâlvătăi albastre...

Zamfira căzù la picioarele lui, ţipând;

— «Doamne... fugi... turla se clatină...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existența salvată în timp 1901-1932

Domnul își înnălță privirile spre turlă.

Fumul se rostogolea, în jurul ei, ca niște nouri suri în preajma unei stânci prăvălite peste ape...

Ochii lui sclipiră, îngroziți, sub cască...

În clipa aceia marele tun mahomedan izbucni a treia oară...

Domnul sări în lături.

Boerii se aruncară, peste întăriri, în tabără...

Turla se strîmbă.

Cula ei se rostogolì, cu o detunătură înfricoșată, în șanțurile cetății, peste topcii și solaci...

Trunchiul izbit la mijloc, se prăbuși peste tunari.

Văzdulul se cutremură de lungi strigăte de «Elluvallah...» și «Aman...!»

Tunurile Marelui Logofăt isbucniră singure, de sub păragini...

Apoi o tăcere de moarte umplù lagărul, văile și codrii..

Nici o detunătură nu mai sfâșiè cuprinsul...

Hoardele musulmane pieriră...

Codrii rămaseră, întunecoși, deșerți...

Doar gemetele răniților de pe întăriri și din șanțuri, și ropotul hoardelor ce se depărtau prin țâhle, mai arătau locul înfricoșat, în care se dăduse o luptă atât de cumplită...

VII.

Câteva ceasuri mai în urmă, oștile moldovene văzură cu mirare un steag alb înălțându-se în apropierea codrilor...

Nimeni nu crezù în putința unei solii...

Cu toate acestea steagul se apropià mereu; și cu cât el se apropià de lagăr, cu atât Domnul, marii curteni, și toate oștile de pe metereze, desluşeau, în purtătorii steagului, pe solii Padișahului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
evistatransilvania.ro/anuri1901-1932

Spre a nu se descoperì pagubele dinlăuntrul cetăţei, — Domnul trimise, întru întâmpinarea paşalelor, pe Marele Logofăt Tăutu, pe Marele Hatman Şendrea şi pe Marele Visternic Juga...

Solii se întâlniră lângă Turla lui Dragoş...

Medèn-Calfasì, marele păzitor al minelor dela Brusa; Mektubci-Effendi, cel dintâi secretar al Vizirului; şi Ibrahim-Paşà, comandantul spahiilor, aduceau din partea Sultanului învoiri de pace...

Padişahul se înduioşase, de «şubredele şi zadarnicele împotriviri ale oştilor lui Hristos» şi propunea, Domnului Moldovenesc, pacea, sub următoarele învoiri:

Beyul Moldovei să se îndatoreze a vărsà, în mâinile lui Hasnè-Agasì, tot haraciul cuvenit sublimei Porţi pe tot timpul de când Domnul Moldovenesc erà în scaun.

Iar dacă ţara Moldovei nu va puteà plătì acest haraci dintr'odată; Padişahul învoia Domnului să verse, deocamdată, haraciul cuvenit pe cei trei ani din urmă; iar rămăşiţa s'o adaoge, în fiecare an, la peşkeşul obicinuit.

După socotelile lui Medèn-Calfasì, haraciul cuvenit pentru cei trei ani din urmă, se ridicà la 12.000 de galbeni împărăteşti, 120 de cai de războì 100 de şoimi dresaţi, 300 de copii aleşi, şi 36 de blăni scumpe de samur, pentru înalţii dregători ai Porţei.

In afară de aceasta, Domnul trebuià să mai puie la îndemâna Sultanului 4.000 de luptători iscusiţi, şi toate proviziile de cari trupele lui vor avea nevoie până la ieşirea lor din ţară...

In schimbul tuturor acestora Sultanul «se milostivea» să întărcască pe Domn în scaunul Moldovei, să despresoare cetatea, să dea pace întregei ţări, şi să se întoarne, liniştit, pe ţărmii Bosforului...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Marele Logofăt Tăutu, ascultă propunerile solilor musulmani râzînd.

In câteva rînduri el fu gata să izbucnească...

O frază ciudată i-se plimbă mereu prin minte: «dacă înalţii dregători ai strălucitei Porţi au dragoste de blăni de samur, să stea aici până la iarnă, şi vor avea din belşug... iar până atunci ne îndatorăm noi a-i încălzi cu focul puştilor noastre».

Dar se stăpânì, şi tăcù...

Puţin mai în urmă, boerii se întoarseră în lagăr spre a împărtăşi Domnului spusele solilor...

Cu toate că nici Domnul, nici mari sfetnici de taină, şi nimeni din ostaşii moldoveni, nu se gândeau să primească umilitoarele propuneri ale Porţei; totuş Domnul strînse pe boeri în divan şi le cerù sfatul...

O parte din boeri fură de părere ca Domnul să poftească pe Inaltul Padişah în lagăr, spre a-şi lua singur haraciul...

Alţii, — aţâţaţi încă de mirosul prafului de puşcă, — cerură să se trimită Sultanului, drept orice răspuns, o nouă salvă...

Cei mai dârji şi mai tineri dintre boeri, — mai toţi ciuruiţi de gloanţe, — cereau să se cheme solii în cetate, să li se scoată ochii, să li se smulgă urechile, să li se dezrădăcineze limbile; apoi să fie trimişi Inaltului Padişah, drept orice peşkeş şi haraci.

In mijlocul zgomotului ce se ridică din ce în ce mai vijelios în cort, — Marele Vistiernic Juga luă cuvântul...

El fu cu totul de altă părere:

— «Să se ceară Inaltei Porţi trei zile de răgaz spre a ne sfătuì cu norodul», — murmură, cu glas adânc, Vistiernicul...

«In aceste trei zile, — urmă el, — să întărim

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/ro/1901_1932

cetatea, să făurim gloanțe pentru puști, să înviorăm gloatele : apoi să purcedem din nou la harță...

«Nu cu bubuituri de puști și cu larmă, se prind hulpile», — rânji marele comandant de oști.

«E acolo un bălaur înfricoșat de carele trebuie să ne mântuim cât mai în grabă.

«Până ce nu vom zvârli în țandări acea năpraznică pușcă de ocopuri, a turcului, în deșert vom scoate ochii solilor, și în deșert vom zvârli plumbi asupra haitelor...

«Să cugetăm în tihnă.

In trei zile de odihnă, Cel Mare și A-Tot-Puternic ne va lumină, poate, a găsi un bun leac și pentru aceasta...»

Boerii se priviră uimiți.

Cugetul iscusitului comandant al pușcașilor li se părù atât de bine chibzuit, încât fu primit, de toți, cu urări...

Puțin mai târziu, Marele Logofăt, Marele Hatman, și Marele Vistiernic, ieșiră din nou întru întâmpinarea solilor.

Solii mahomedani ascultară cuvintele Marelui Logofăt privindu-se, uluiți, printre gene...

Medèn-Calfasì rânji.

— «Vom merge și vom arătà Prea Strălucitului și Prea Milostivului Șah, rugăciunile Domnului Vostru...», — murmură el, cu glas îngăduitor, fățarnic...

«Dacă strălucirea Sa va încuviința cererile voastre, — bucurați-vă și vă înveseliți.

«Vi se va răspunde, cu semn alb, din lagăr...

«Dacă, nu ; — voi înși-vă, împreună cu Domnul Vostru, veți răspunde de sângele ce se va vărsà, și de ruina întregului vostru neam...»

Solii plecară.

Către seară boerii întrezăriră mult așteptatul

Muzeul Digital al Romanului Românesc

semn, rădicându-se vesel, deasupra taberilor împărăteşti.

Mulţumirea se deslănţui, pe faţă, în amândouă taberile.

Musulmanii dănţuiau.

Moldovenii hăuleau.

Marele Vistiernic Juga îşi trecù mâna îngheţată pe frunte...

— «S'au prins...», — murmură el rîzând...

Şi o lumină ciudată, îi învăluì, în clipa aceia, chipul întunecat de gânduri...

VIII.

Până târziu în noapte, Marele Vistiernic Juga stătù singur pe ruinele Turlei lui Ghirai, cufundat în cugetări...

Oştile moldovene dormeau, pe întăriri şi prin corturi, istovite de luptă.

Intreg lagărul avea înfăţişarea unui codru pustiit de vijelie.

Tunurile de pe metereze zăceau sfărîmate printre dărîmături.

Corturile sfâşiate de săgeţi şi de gloanţe şi proviziile, străjuite de armaşi şi de robi, se înnălţau, de o parte, lângă tabăra harţurilor, asemenea unor ruini mistuite de flăcări...

De asupra acestui ţintirim mohorît, în care abia mai licăreau câteva focuri înnăbuşite sub spuză, şi din care se înnălţau, din răstimp în răstimp, gemete şi murmure sugrumate de durere, — ochii Marelui Vistiernic se aţinteau îngrijoraţi.

El îşi purtà privirile pe deasupra puştilor sale prefăcute în ţăndări; se uità peste trupurile ţintaşilor săi adormiţi în întuneric; îşi întorcea capul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

către păduri; măsură dealurile, văile și șesurile din jurul taberei; și fiori grei, de mânie și de scârbă, îi frământau sufletul.

In vreme ce lagărul moldovenesc se înnălță ca o păragină uriașe de asupra întunecoaselor șanțuri întesate de morți, — oștile mahomedane, ispitite de făgăduințele Domnului, visau și cântau... In întunericul vioriu al nopței, sub stelele rare ce clipeau friguros pe boltă, în văzduhul înnăbușit de miasme de cadavre intrate în putreziciune, mii de focuri, presărate prin păduri și pe măguri, ardeau necontenit, asemenea unui ocean nețărmurit de candele.

In jurul lor hoardele aziatice, nesățiate de sânge, sugrumate de doruri și de pofte sălbatice, amețite de haşiș și de jocuri barbare, piroteau, cu brațele încolăcite sub calpace, cu privirile ațintite spre stele, cu dinții încleștați, cu gândurile risipite...

Eunucii dansau.

Iataganele, încă nesterse de sânge, șerpuiau în jurul turbanelor lor desfășurate pe umeri, ca niște fluturi de lumină.

Jucau, ațâțați de patimi, în sunetele somnoroase ale tamburelor și ale uturilor, și în ochii pașalelor depărtate de seraiuri și de bogățiile, visate atâta vreme, ale frumoasei Bogdanii...

In salturi și chiote barbare dănțuitorii răsbăteau prin jocul omoritor al hangerelor pătate de sânge, și urări fioroase, de mulțumire adâncă, isbucneau, în noapte, din întunecimile codrilor...

După jocul hangerelor, venea jocul baiaderelor.

Trupurile ianicerilor trosneau în svârcoliri pătimașe. Orbiți de legănarea șoldurilor, de frământările pântecelor, de suspinele tinerilor kyslari preschimbați în femei, căpităniile oștilor musulmane, își întindeau brațele spre stele și umpleau văzduhul cu gemete sugrumate...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/ramuri1901-1932

Cerşeau, toţi, fete, femei şi copii...

Cerşeau jertfe pentru poftele lor murdare: inimi tinere pentru inimile lor putrede; flori neîntinate pentru picioarele lor pângăritoare...

De ce veniseră ei de peste ţări şi mări?...

In ţara Bogdaniei erau fete curate, cu sâni de foc; femei înnalte, cu ochi de jeratec; copii zglobii, cu păr de mătasă...

Aici era sânul larg şi bogat al Profetului.

Ce era în ţara Bogdaniei, nu era nici în Giorgia, nici în Egipt, nici la Mecca...

Aici era grădina cea plină de flori, de roade, de izvoare şi de umbră, a Dvennetului.

La ei era pustiu neţărmurit, sălbatec...

Acolo erau numai stepe şi mări bântuite de furtuni; aici numai codrii şi ochi învioraţi de rouă...

Marele Vistiernic urmări dănţuirile, din ce în ce mai svăpăiate ale haitelor însetoşate de pradă; ascultă ariile lor tânguitoare, ţipetele lor înnăbuşite, urletele lor fioroase. — şi inima lui, plină de porniri uriaşe, sângeră de durere...

La câtiva paşi de zidurile cetăţei se desfăşurau codrii.

Şi înnăuntrul acestor păduri seculare, în cari nu rătăceau alte ori decât vânătorii domneşti dela Neamţu, furnicau acum topcii marelui Séraskier, şi cetele murdare de hini şi gianclăi, şi triburile hidoase de arabi şi gelepi...

Codrul era zdrenţuit şi trist.

Gorunii bătrîni, atinşi altă dată doar de rândunele şi de vulturi, îşi plecau în jos crengile scrilejite de săgeţi, pârjolite de flacări, sfărîmate de gloanţe.

Şi aerul proaspăt şi înviorător al pădurei era înnecat de miasme cadaverice, de viermi şi de muşte; şi poienele lui, smălţuite de cicori, gemeau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanialiterara.ro/mem 1901-1932

de trupuri puhave tolănite în preajma tunurilor răsturnate peste morți...

Pretutindeni viermuia o lume hidoasă, de care însă-și temeliile codrului se zguduiau înfiorate...

Marelui Curtean îi se păru că aude, în freamătul neţărmurit al frunzelor scuturate de austru, un plânset înnecat: vaetul codrului potopit de corbi...

Și în lumina sinistră a flăcărilor ce se strecurau șerpuind printre stejari, i se păru că vede de o dată mii de braţe zdrenţuite întinzându-se către el și cerșind răzbunare...

Vistiernicul tresări...

Un gând ciudat îi frământă, de ceasuri în șir, mintea.

Un alt gând, mai straniu, mai înfricoșat, — îi strălumină acum sufletul...

El privi lung spre răsărit.

Lagărul împărătesc mijea în depărtări ca un talaz alburiu de spumă.

Focurile mureau rînd pe rînd, în noapte.

Chiar luminile de pe la ghiceduri [1]) se stingeau năpustite pe colnice și pe șesuri...

O tăcere din ce în ce mai largă învăluia dealurile și codrii.

Dinspre miază-noapte nu mai venea nici un vuet, și nici o rază de lumină.

Hoardele de peste Nistru dormeau adânc, prin ierburi...

Aceiaș liniște neţărmurită, întreruptă doar de țipătul prigorilor, se desfășură către miază-zi, în tabăra lui Lavot...

Numai în Valea Pârîului Alb, sub turla lui Ghirai, prin luminișuri și hățișuri, hoardele lui

[1]) Santinele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Von Xaner luptau încă, în sunete de zilezuri și de uturi, cu noaptea și cu somnul...

Chipul Vistiernicului se însenină ca de zori. Un zâmbet luminos îi învălvoră ochii.

Fù un zâmbet grozav: o fulgerare încremenită în spațiu.

Insufleţit de noui gânduri, el se strecură printre lefegii, trecù peste pălănci, peste tunuri, peste bârne, și se topì în noapte...

Umbra lui înnaltă, se răsfrînse o clipă peste loricele curtenilor adormiți între crenele, apoi se amestecă cu umbrele pădurei...

Câțiva străjeri îl întrezăriră alunecând încet peste pârcane.

Coiful lui ardea.

Ingroziți de arătarea lui înfricoșată ei își făcură cruce...

— «Tricaliciul...»

Și inimile lor împietriră...

Marele Vistiernic se suì în Turla lui Dragoș, străbătù toate întăririle dinspre miază-zi, se odihnì câteva clipe deasupra meterezelor dinspre apus, apoi coborì în iagăr.

Tăiè în larg Bazarul, răsărì iarăș în fața Turlei lui Ghirai,—și se oprì în pragul cortului domnesc.

IX.

In lumina slabă a unei candele murinde, sub ochii Marelui Logofăt, ai Marelui Hatman și ai bătrînului pârcălab Arbore, cel mai de temut ostaș al Moldovei destăinuì Domnului toate cugetele și toate planurile sale cumplite.

Domnul îl ascultă într'o tăcere adâncă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

Cei trei mari sfetnici se priveau uimiți printre gene...

Li se părea că Marele lor Vistiernic aiurează.

— «Urdiile Padișahului au adormit...»,—murmură neînfricoșatul pușcaș...

«Focurile sunt stinse,—străjile dorm...

«Milostivească-se Măria Ta, a-mi da, în acest ceas, oștile mele de la Cartal.

«Voi purcede cu o mie de Joimiri asupra trufașului Padișah.

«Drumurile până la Girov, și de la Girov până în vadul Moldovei, sunt slobode.

«Valahii dorm...

«Inainte de îngânarea zorilor voi hi în Bazar. Când harțul va izbucni, fratele Luca Arbore, au vre-un alt credincios boer, va năvăli de sârg a-asupra topcilor lui Xaner...

«Căci la acel ceas, și Xaner, și oștile lui, și valahii, și haitele lui Ghirai, vor alergà toți în preajma Innaltului stăpân...

«Când viața Sultanului e în gioc, puștile pot să piară, și toate oștile, toate crăiile, toată Asia, nu mai prețuesc un potronic.

«Atunci bălaurul lor de her, — pușca lor cea mare—va putea hi zvârlită fără greș în aer, și cu ea, tot pojarul carele amenință creștinătatea se va spulberà întru veci la vânturi...»

La auzul acestor cuvinte, tânărul voivod își plimbă privirile asupra marelui Logofăt și a marelui Hatman, apoi își plecă, în jos capul, și căzù pe gânduri...

Marele Logofăt se uità lung, în ochii Vistiernicului...

«Frumoasă este fapta ta, Vel Vistiernice»... șoptì într'un târziu tânărul Voivod, înnălțându-și fruntea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

«Vrednic eşti de lauda noastră, a tuturora, şi curagiul tău vrednic este a fi pilduit tuturor oştilor şi urmaşilor noştrii...

«Ci, cugetat-ai tu la cele ce te aşteaptă în marele Bazar?».

«Mai întturnate-vei, oare, înnapoi...?».

«Cugetă, vistiernice câte oşti are, împreajma lui, Sultanul, — şi, hotărăşte»...

Marele Vistiernic îşi îndreptă privirea către candela ce ardea slab sub uranisc.

«Intru izbăvirea neamului omenesc, — răspunse el hotărît, — Hristos s'au săvârşit pre cruce.

«Întru mântuirea sfintei Cruci şi a moşiei noastre strămoşeşti, gata sunt a mă săvârşi chiar pre jeratec»...

«N'am pierit la Baia, când toate oştile craiului Mateiaş, m'au presurat în mijlocul hudiţei. N'am pierit la Râmnic şi la Racovăţ; n'am pierit la Cartal, la Liov, la Nistru.

«Nu voi pieri, nici amù!

«*Iuga nu ştie să moară*»...!

Marele Logofăt voì să răspundă cuvintelor rătăcite ale neînduplecatului curtean; dar, în clipa aceea, bătrînul pârcălab Arbore, mişcat de hotărîrea marelui Vistiernic, întinse braţele spre el şi izbucnì deodată:

«In glasul tău, Vel Vistiernice, grăeşte Dumnezeu, iar nu omul cel supus periciunei»...

«Bine cuvântat să hii, şi bine cuvântate hie cugetele tale cele creştineşti...

«Cu voia, sau fără voia ta... iacă... eu gata sunt a te urmà, în ceasul acesta, preste tot locul...»

Apoi, bătrînul pârcălab, se întoarse, cu ochii înmuiaţi de lăcrămi, către Domn:

«Prea milostive Doamne»..., — se rugă el.

«Ascultă glasul marelui Vistiernic, şi îngăduieşte,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdm1901-1932

şi adâncilor mele bătrîneţi, a se jertfi, în acest ceas mare, întru izbăvirea Crucei şi a Moşiei părinţilor noştri»...

«In urma mea, las pre fiul meu Luca.

«El va da mai mare ajutor Tronului, de cât un bătrîn, albit de zile, carele nu poate muri, în aceste vremuri de grea urgie, împăcat, la otacul său...»

Domnul nu mai putù îndurà privirile străpungătoare ale marelui Vistiernic Juga, nici glasul, atât de tânguios, al bătrînului pârcălab.

Inima lui se rupse de dragoste, şi de înflăcărare, pentru cei doui viteji:

«Faceţi precum vă este voia», — murmură el. Mergeţi sănătoşi şi Bunul Dumnezeu să vă apere.

«Pe urmele voastre vom călcà toţi...

«De nu veţi biruì, toţi vom perì; iar de vă veţi pristăvi, izbăvind sfânta Cruce, pururea veţi trăì».

«Numele voastre, în veci se vor pomenì de toate neamurile lui Hristos; şi veţi fi mari în ceruri şi pururea neuitaţi, între oameni»...

«Duceţi-vă»... repetă a treia oară Domnul. — «căci glasul lui Dumnezeu este acela ce vă chiamă...

«E sfânta Cruce...

«E Crucea cea primejduită!...»

Marele Logofăt plângea.

Duiosul sfetnic nu-şi mai putù stăvilì lăcrămile ce-i fierbeau în albiile ochilor.

«De mult vrai tu să pici»... strigă amărît vel-Logofătul, strîngând în mâini palmele reci ale marelui Vistiernic.

«La Cartal, abia te-au putut ţine...

Şi, tot astfel ai umblat hojma după harţuri şi după moarte... şi tu, pan Arbore...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Amuș... plinitu-s'au visul vostru cel grozav..
Mergeți... ci nu uitați, în mijlocul harților, că în tabără vă adastă toată țara.
De puteți... izbăviți-vă!»...
Marele Vistiernic și bătrînul pârcălab primiră îmbrățișările Domnului, și ale celor doui sfetnici de taină, liniștiți, fără să șovăie...
Nădejdea biruinței fù mai tare de cât fiorii morței.
Chipurile lor se luminară de o lumină cerească.
Nici odată Domnul, și boerii, n'au văzut pe marele Vistiernic, nici pe bătrînul pârcălab, atât de veseli și de fericiți.
Și nici odată, până la sfârșitul vieței lor, n'au putut uità razele de lumină ce se aștern pururea pe frunțile celor ce se jertfesc întru apărarea Crucei.

X.

Un ceas mai în urmă tăbăra se răscoli de torțe și de arme.
Lumina fumegândă a facilelor, și zăngănitul scuturilor, ridicară toate gloatele în picioare.
Vestea unei năvăliri tăinuite, asupra «Parcului» împărătesc, pricinuì în sânul tuturor oștilor, o mare însuflețire. Toți căutau cu ochii pe Marele Vistiernic luga, și toți alergau să se înroleze în căpitănia lui grozavă.
O mie de luptători de frunte, aleși dintre lefegii, hânzari și codreni, fură chemați să înfrunte, în noaptea aceia, cu sumeția lor, peirea cumplită ce-i așteptà în marele Bazar.
Fiecare cruce de pedestrași fù pusă sub comanda unui curtean și a doi sutași; și toate cru-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro | 1901-1932

cile se îngrămădiră, la cel dintâi şuer de alarmă, în faţa porţilor din spre apus ale cetăţei,

De alungul acestor rînduri de viteji, învăluiţi în şube negre de hramă, Bodea Vornicul, Stolnicul Barsu, Mihai Spătarul, Dajbog pârcălabul, şi alţi dregători şi curteni vestiţi, se mişcau veseli în noapte, răsucindu-şi penele spadelor în lumina roşie a torţelor.

Ceilalţi curteni priveau înciudaţi şi zavitnici pregătirile tovarăşilor lor de luptă.

Mulţi dintre boori erau amăriţi că nu puteau luà parte la luptă ; alţii se rugau, încă, de Domn şi de marele Vistiernic, să-i primească printre oşteni...

Isac Vistiernicul pătrunsese în Turla lui Dragoş, şi înfăţişe, Domnului, pe fiul său Ştefu.

La vederea tânărului luptător, marele Puşcaş se încruntă :

— «Ai alt fecior...» întrebă aspru Vel-Vistiernicul.

— «N'am...», — răspunse bătrînul privind desnădăjduit spre cer.

«Ci în locul lui îmi va rămâne altul.... îmi va rămâne *ţara* !»

Ştefu fù primit.

Odată cu el fu primit Mârzea, fiul lui Stanciu, Ivaşcu al Hrîncului, Pascu, şi alţi câţiva tineri luptători, de rugăciunile cărora, nici Domnul, nici Marele Vistiernic, nu putură scăpà.,.

Hotnogul Stroe, cu capul gol, cu părul în neregulă, cu ochii înroşiţi de plâns, cerù, şi el, să meargă...

El îşi strîngea pumnii cu furie şi repetà, în aiurire, numele tuturor marilor comandanţi otomani, munteni şi tătari...

— «Ei mĭ-au ucis copilul...», strigà înnăbuşit, bătrînul Hotnog...

«Lăsaţi-mă să merg... Nu poate face nici Domnul,

Muzeul Digital al Romanului Românesc

cât poate face un sărman părinte, lipsit de feciorul lui drag...

«Voi merge în cortul Şahului... Voi ucide pre Şah... Voi ucide pre Vizir...»

Arbore smulse pe bătrîn din mijlocul oştilor, şi-l duse, în cort, pe braţe...

Iuga făcù semn oştilor să-pornească...

Hatmanul Sipota, Tăvădar şi Avram Huiban, desfăcură porţile din spre apus ale cetăţei...

Oştile se strecurară, rînd pe rînd, în întuneric..

In urma lor nici un ţipăt nu răscoli văsduhul plini de fiori şi de taină.

Vistiernicul Isac îşi şterse lacrămile de pe obraz şi murmură resemnat, în şoapte, privind pentru cea din urmă oară umbra copilului său:

— «Plinească-se voia celui de sus!... El mi l'au dat, el mi l-au luat, he numele Domnului binecuvântat!...»

Ceilalţi bătrîni se îmbrăţişară vărsând lacrămi liniştite...

Marele Vistiernic înnaintă către Domn, primì îmbrăţişarea lui din urmă, — sărută evangelia şi mâna bătrînului mitropolit Tarasie, — schimbă, repede, câteva îndemnuri de luptă cu ceilalţi boeri de Divan, — şi pieri, în noapte, fără să verse nici o lacrimă..

Cel din urmă, care rămase în mijlocul lagărului, fu bătrînul Arbore...

Bătrînul părcălab nu se putea despărţi de umbra copilului său, cu toate că Vel-Căpitanul îşi păstrà, in faţa lui, toată puterea bărbăţiei...

— «La seama...» îi repetă, de câteva ori, bătrînul...

«La tine este nădejdea noastră...

«Când va sunà cea dintâi sineaţă, să hii la locul tău...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-2432

«De nu vom auzì balaurul sărind în slavă... vom murì toţi, amăriţi...»

Arbore voì să-i răspundă ; dar, de data aceasta, un val de lacrămi îi înnecă glasul.

Vitejia bătrînului îl strivì.

El îşi întoarse capul şi plânse...

Porţile cetăţei se lăsară, ca o uriaşă pleoapă de sicriu, peste gura drumurilor subterane.

Apoi o tăcere de moarte acoperì lagărul, codrii şi sufletele boerilor înmărmuriţi în noapte...

XII.

De sub porţile din spre apus ale cetăţei începeau drumurile subpământene, deschise în inima pădurilor...

Valea Pârìului Alb, strânsă între coaste prăvălatice, erà acoperită de ştejari străvechi, prăbuşiţi unii peste alţii.

O boltă uriaşă de trunchi seculari, de crengi încărcate de frunze şi de cununi de gir, învăluià adâncul.

Copacii erau arât de deşi şi atât de încărcaţi de frunză, în cât ochiul cel mai ager abea puteà întrezărì, printre ei, golurile pline de întuneric, prin cari se strecurau firele argintii ale apei...

Pe sub acest pod înfricoşat de bârne şi de grinzi crescute din pământ, nejupuite de coaje, puteau alergà în voie trei călăreţi în rînd.

Apa abia mijea prin răstoace.

Prundul erà pietruit şi clisos ; vadul bătătorit şi deşert...

Oştile Marelui Vistiernic se înlănţuiră dealungul acestui nesfârşit tunel de crengi şi de frunze, şi se îndreptară către cheia Pârìului Alb...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

In fruntea lungului alai de umbre acoperite de solzi sclipitori de criță, mergeau cei mai dibaci cercetași ai gloatelor.

In urma lor se strecurau pe brînci, hatmanul Ipota, Tăvădar, Huiban Crasnaș, Burcel și Tălabă.

La câțiva pași, înapoia lor, înaintă, cu capul în piept, cu umerii aduși spre pământ, Marele Vistiernic Juga.

Veneau apoi cei trei mari ostași ai taberei moldovene, Arbore, Dajbog și marele Spătar Mihai. Și, în sfârșit, matca pâriului clocotea de celelalte oști, înăbușite între prăpăstii, călăuzite de căușei, sutași, stegari, hotnogi, căpitani, aprozi și curteni...

Toți mergeau încet, abea răsuflând în aerul umed și greu al tainițelor încărcate de bureți și de ierburi jilave...

Din când în când glotașii se strigau încet prin besnă.

Alteori ei tăinuiau liniștiți, în șoapte:

— «De ar hi Marele Vistiernic Domn, vai și amar ar hi de capul lipcanilor, măi frate...

«Aman om... Nici Țepeș-Vodă n'ar hi în stare a ține piept strigei [1])».

— «Cu aista, poți merge și în împărăția Iadului...

«Nici tartarul nu-i poate înfruntă mânia...

— «Auzit-am, măi vere, că Vistiernicul nostru e descântat și vrăjit la nouă vârhovnici de preste Nistru...

«Ci-că inimă n'are; iar în direptul pieptului poartă, în loc de cruce, o mână de mort, iar în mâna mortului, iarba herelor...»

— «Dumnezeu știe ce-a hi având...», — răspunse un hânzar bătrîn, gârbovit în lupte...

«O hi și dres, o hi având și iarba herelor, s'o

[1]) Strigoiului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

hi vândut şi necuratului...», — urmă, încet bătrînul...

«Ci lucru curat, cu marele nostru vistiernic, nu-i...

«Nu l-ai văzut sus, pe ocopuri... Sburau schijele preste el, ca grindina... iar el stă, neclintit, ca o stană.

Câţi s'au pristăvit eri, în foc...?

«N'am păr în cap, să-i număr...

«Ci el, nu... Părea de her, sgaiba...»

Tăinuind, astfel, oştile ajunseră la marginea tainiţei...

La câteva bătăi de arc de tabără, valea Pârîului Alb se desfăccà în două.

O parte se strecură printre păduri, spre miazănoapte, către Tabăra Vulturilor; o alta coborà în jos, spre Girov...

Oştile răzbătură printre seciuri şi ieşiră, înviorate, la lumină...

Cerul, întrezărit printre goruni şi stejari, erà senin.

Stelele clipeau rar şi ademenitor printre frunze.

Munţii Bistriţei se arătau vineţi în zări...

Marele Vistiernic se oprì o clipă în marginea pădurei şi privì cu luare aminte peste platouri... Nici o licărire de opaiţe, nici o mişcare de oşti...

Tabăra lui Layot se desfăşurà pe dealuri, neagră ca un nesfârşit lăstar de mărăcini.

Mai departe se înălţau câteva ponoare dezgolite, scăldate în apele argintii ale lunei.

In fund albeau corturile spahiilor şi ianicerilor curţei. Mai în fund, la marginea zărei, clipea un singur ochi, neadormit, fantastic: luceafărul scăpărător al zilei...

El măsură cu privirea dealurile ce se topeau rînd pe rînd în depărtări; îmbrăţişe cu un gest

Muzeul Digital al Romanului Românesc

larg înălțimile Almașului, valea Cracăului, movilele Bârgăului, linia înspumată a vadurilor Moldovei; apoi își trase spada și făcu semn oștilor să înainteze...

Ceasuri întregi lungul șarpe de solzi și de coifuri se strecură, într'o alergare neîntreruptă, pe sub colnice, prin țâhle, pe marginea păraelor, pe clinuri, prin vaduri părăsite, pe înălțimi, pe șesuri...

Ei răzbătură în valea Cracăului, rădicară măgurile dela spatele taberilor muntene, se cufundară din nou în adâncuri, — din nou răsăriră pe culmile dealurilor, — apoi iarăș pieriră...

Nimic nu le stăvilì mersul. Nici bălțile pline de mocirlă și de ierburi; nici lungile țâhle de mărăcini și de spini; nici coastele dezgolite; nici prăpăstiile întunecate; nici luminile zărilor; nici umbrele tufelor stinghere; nici negrele pasări de pradă ce înnotau miunând prin noapte...

Târîndu-se pe brînci, înotând prin mlaștini, alunecând prin rîpi, cățărîndu-se pe coaste, învălmășindu-se prin vaduri, fiorosul alai ajunse de asupra Siretului.

Vestmintele ostașilor erau rupte. Mulți își zvârliseră platoșele prin rîpi și lăstare. Alții se târau prin ierburi cu frunțile dezgolite, cu pletele încâlcite de mărăcini, cu brațele sfâșiate de ghimpi, pătate de sânge...

La câteva leghe depărtare de ruinele Novogradului iscoadele se opriră.

In fața lor se înălță un tăpșan acoperit de tufe ofilite.

De dincolo se auzea vuetul înecat al oștilor mahomedane, ce se deșteptau rînd pe rînd din somn...

„Zorile mijeau slab în răsărit.

Nourii subțiri și rari se amestecau cu negurile Siretului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
evistaransilvaniaro/md/1901-1932

Luna pierise.

Luceafărul zorilor pâlpâià, ca un flutur de lumină, de asupra codrilor adânciți în noapte...

Cercetașii suiră clinul dealului, suflând greu, cățărându-se de rădăcini, privind țintă spre culme...

Marele Vistiernic se târà, in urma lor, cu coiful atârnat pe umeri, cu pumnul încleștat pe spadă...

Ceilalți curteni și ostași se învălmășau, înapoi, târîndu-se pe brînci...

Deodată iscoadele se pitulară în ierburi.

Marele Visternic își ridică fruntea...

În apropierea oștilor moldovene, se auziră zgomote de pași, apoi o umbră nedeslușită răsări sus, pe creștetul dealului.

Umbra se apropiè, se mări și rămase neagră și nemișcată, în întunericul spălăcit al zărei.

Urmă o clipă de tăcere adîncă...

Străjerul aziatic privi nostalgic peste văile Siretului, în depărtări, spre mare, și clătină dureros din cap:

— «O! Fatmè... Fatmè...», — suspină el, tânguitor, prelung...

Și făcù semn cu mâna dreaptă, ca și cum ar fi chemat pe cineva din zări...

Deodată arcul lui Huiban plesnì.

Un șuer scurt răscolì văzduhul...

Arabul făcù un pas înnapoi, își duse trimbița la gură, sunà... scoase un horcăit lugubru. — și se prăbuși în adâncuri...

— «Înainte...», — strigă, în clipa aceia, Marele Vistiernic răsucindu-și spada dezgolită în lumina zorilor.

Și oștile se năpustiră, cu vuet surd, peste Bazar...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

XII.

Erau patru ceasuri de când Marele Vistiernic părăsise lagărul, și de atunci, nici un semn de viață nu turbură liniștea din ce în ce mai grea și mai apăsătoare a singurătăților întunecate...

Zorile răsăriseră.

Pe orizont mijiră cei dintâi fulgi de lumină,— huhurezii cântau, — oștile aziatice se răscoleau pretutindeni...

Și, totuși, nici-un vuet de războiu nu sfâșià tăcerea...

Arbore cu cinci sute de lefegii și arcași, aștepta de ceasuri întregi, sub Turla lui Ghirai, cele dintâi pocnete de sânețe.

Și sunetele acestea, de care se legau toate nădejdile luptătorilor și toată soarta nefericitei Moldove, nu mai izbucneau...

Buhtea Vornicul, și alți mari boeri, răniți de moarte, — cari ținuseră să vadă, pentru cea din urmă oară, desfășurarea luptei din Bazar, — cerură să fie duși înapoi, sub corturi...

Peste toate sufletele se așternea întunericul din ce în ce mai înfiorător al desnădejdei.

Toți jeluiau în taină peirea fără de folos a celui mai hotărît și mai îndrăzneț dintre ostașii lor...

In clipa aceia — când nimeni nu mai năzuià să audă vre-un strigăt de alarmă sfâșiind taberile musulmane, — harțul izbucni, deodată, înăbușit, sălbatec...

Oștile Moldovene auziră, mai întâi, țipătul scurt și înfundat, al trîmbiței arabului de pe dâmburi...

Apoi un vuet înecat zguduì văzduhul...

Orizontul se cernì de umbre dese și mărunte...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraseviarie.ro/1901-1932

Corturile albe și nemișcate, ale ianicerilor, presărate pe colnice și pe dealuri, se răscoliră ca de viscol.

Ianiceri, spahii, bostangii, și neferi, năvăliră, toți îngroziți, din corturi, fără arme, fără turbane, fără platoșe...

Trîmbițele începură să sune.

Câteva flinte pocniră slab în vânt.

Cămilele, catârii, și numeroasele herghelii de cai egipțieni și arabi, se înfricoșară, rupseră otgoanele, și se năpustiră, nechezând, peste șesuri...

Hoardele musulmane izbucniră în înfiorătoare urlete de groază...

Și tot lagărul mahomedan se prefăcu într'un viermar uriaș, înspăimântător, hidos, biciuit de flacări, asurzit de răcnete, strivit de paloșe, sfâșiat de cângi, stropit de sânge, străluminat de fulgere...

In fața acestei priveliști neașteptate, ce se desfășură pe orizont cu repeziciunea unui incendiu năpraznic — oștile Moldovene rămaseră, mult timp, mute și împietrite, cu ochii aiuriți în noapte, cu inimile amorțite...

Apoi un freamăt surd, ca de codru zguduit de vijelie, străbătu lungile șiruri de curteni, arcași, lefegii, panțiri, și plăeși...

Boeri, femei, copii și glotași, — toți sfâșiară noaptea, repetând o singură șoaptă, un singur nume:

— «Iuga... pan Iuga...!»

Și ochii tuturor se umplură de lacrămi; și în inimile tuturor, — inimi pustiite de dureri, și de blesteme înnăbușite, — răsări în clipa aceea nădejdea unei biruințe mari, — mântuirea neamului lor oropsit și sărac...

Dar timpul trecea; și, odată cu el, nădejdile lor piereau, rînd pe rînd, în noapte...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
evistaransilvana.ro/ind-1901-1932

Pe măsură ce zorile de ziuă creşteau în răsărit, nemărginitul agarlâc aziatic se ridică din ce în ce mai înfricoşat, mai năvalnic...

Spahii îşi strîngeau rîndurile ; tozcoporanii alergau de pretutindeni, cu săbiile în dinţi, cu arcurile înstrunate; ianicerii, ceauşii, neferii şi nakibii marelui Alem, se revărsau în cascade asupra micului stol de moldoveni înghiţiţi de talazuri...

Un urlet prelung, — de ape revărsate peste stăvilare, — umplea văzduhul împăienjit de fum, de flăcări, de călăreţi, de arme...

Din câteva părţi ale zării izbucniră limbi roşii de pară, amestecate cu şuvoaie de fum.

Corturile ardeau...

In lumina lor sinistră oştenii moldoveni luptau răsleţi, unul împotriva a sute de ianiceri şi solaci...

Toţi alergau urmăriţi de spahii, ciuruiţi de gloanţe, sfâşiaţi de hangere, sfârtecaţi de suliţi, către un singur punct, spre Parc...

Unii căzeau sub picioarele cailor, striviţi de iatagane şi de darde.

Alţii se învârcoleau, în sânge, încolăciţi de arcane, spintecaţi de cângi.

Hânzarii se agăţau de grumajii cailor îngroziţi de flacări, şi căzeau sub copitele lor, sugrumând în braţe beii şi paşalele smulse din şele; codrenii Tighecciului înaintau negri, fioroşi, cu pletele răscolite în vânt, către Bazar; panţirii săriau în scările misirilor neînfrânaţi...

Şi de pe harşalele lor strălucite, ei stăpâneau mulţimea, învârtind spadele în lumina scăpărătoare a flacărilor, sărind peste cadavre, prăbuşind corturile, răsturnând proviziile, tăind cărări largi spre marele Alem...

Salvele de sâneţe pârîiau neîntrerupt în zări.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/ndr 1901-1932

Şi după fiecare salvă, mii de glasuri sugrumate de groază sfâşiau negurile, cu lungi ţipete de «Allah şi Aman...!»

Adeseori pe movilele de provizii şi de arme, ce împresurau tabăra Curţei, răsăreau umbre strălucite de curteni îmbrăcaţi în lorici.

Cu capetele descoperite, cu spadele'n mâini, cu braţele întinse peste hoarde, ei răcneau, îmbărbătând oştile la luptă.

— «Înnainte... Hojma înnainte...!»

Apoi zvârleau spadele în aer, şi cădeau în mijlocul miilor de braţe înnarmate, ciuruiţi de gloanţe, striviţi de geriduri...

În acest înspăimântător furnicar de oşti clocotitoare, — oştile moldovene întrezăriră în câteva rînduri, umbra marelui lor puşcaş răsărind, roşie ca de foc, în lumină...

Marele Vistiernic înnaintă neînfrînat în inima bazarului...

Cu capul dezgolit, cu sabia arcuită peste gloate, el pătrundea mereu în adâncuri...

Lefegii, strînşi în careu, se hâţânau, în jurul lui, ca o navă.

Hânzarii chiuiau; panţirii roiau, împreajma lor, călări; codrenii zguduiau cerul cu detunătorul lor strigăt de năvală:

— «La harţă !... Înnainte... hojma înnainte...!»

Şi micul stol de ostaşi, strînşi piept la piept, umăr lângă umăr, — înnotă, mereu, prin foc, prin fum, printre săgeţi, printre arme...

Un pas îi mai despărţea de cortul imperial.

Un singur pas...

Dar în jurul acestui cort uriaş, străjuit de marele Alem, de cornul strălucitor al Semi-Lunei şi de cele trei tuiuri ale Rumeliei, Anatoliei, şi Damascului, — aliotmanul clocotea ca o mare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/din1901-1932

Şi acest ocean nemărginit de capete omeneşti creştea mereu...

Din toate părţile zării veneau, într'o alergare nebună, lungi şiruri de călăreţi arabi, munteni, şi tătari.

Toată călărimea lui Layot Basarab, toate cohortele de peste Nistru, toate hoardele marelui Seraskier, zburau besmetice peste dealuri...

Trîmbiţile sunau jalnic în zări.

Flintele pocneau, rînd pe rînd, în răsărit.

Corturile ardeau, ghehanaua ardeà, orizontul ardeà împurpurat de soare...

Şi pămîntul, răscolit de copitele fugarilor sălbatici, scăpără, fumegà şi vuià, ca o mare de tăciuni spulberaţi de vijelie...

Comandanţii oştilor împărăteşti, Marele Vizir, Kiehaia, Muhzur-Agasì, Ibrahim-Paşà, Beilerbeii celor trei mari provincii răsăritene, Kyslar-Agasì, Reis-Effendì, Marele Muftiu, Miralem-Agà, şi toţi beii, ciohodarii, ulemalele şi slujitorii curţei împărăteşti, stăvileau cu piepturile lor intrările cortului...

In jurul lor alte valuri strălucite de inaniceri, spahii, bostangii, neferi, solaci, ceauşi, achingii, beşlii, gemlii şi raiale, împrejmuiau marele Alem.

Şi la aceste valuri se adăogau altele...

Sosiră, rînd pe rînd, roşiorii, curtenii, şi ferentarii valahi; apoi, topcii şi muselmii marelui Seraskier..azapii marelui Capudan, giancläii lui Hagi-Hadâm, nohaii lui Mengli-Ghirai, barhidurii lui Eminec, hinii lui Nur-Agà...

Toate aceste cohorte, răscolite de primejdie, căzură cu un nour de lăcuste, asupra marelui Bazar...

Gloatele se îndesiră.

Oceanul, din jurul cortului, crăpă.

Ianicerii sbucniră, înnăbuşiţi, din rînduri.

Spahii îi urmară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvaniare/ridrr1901-1932

Tătarii se năpustiră, înnaintea lor, călări.

Ghioacele lor de cremene, şi de fălci de cal, se sfărîmară de pavezile moldovenilor...

Careul se strîmbă, şi se rupse...

Atunci se văzù, în zări, o priveliştе grozavă, cum nici cei mai bătrîni sfetnici ai ţărei nu văzuseră în lunga lor viaţă, plină de încercări şi de lupte uriaşe...

Juga răsărì, de asupra corturilor sfărîmate, cu fruntea înmuiată de sânge...

El loveà, şi se apărà cu o repeziciune năpraznică...

Spada lui zburà prin aer ca un şearpe rotitor, de foc. O aureolă albă de lumină îi împresurà fruntea stropită de sudori. Şi fiecare scântee şuerîndă, — fiecare licărire a spadei lui fulgerătoare, — sfâşia, strivea, descăpăţînà, omorà...

In jurul lui, pe alte mormane de scrum, de cadavre, şi de arme, — în mijlocul aceloraş jocuri orbitoare de lumină, — bătrînul pârcălab Arbore, Bodea Vornicul, Dajbog, Ştefu1, Barsu şi Mihai Spătarul, împărţeau moartea cu aceiaş dărnicie şi măestrie rară.

Tot lagărul Mahomedan, dela cortul împărătesc, până pe culmile Bârgăului, părea un amfiteatru nemărginit, de pe care sute de mii de privitori, înfrigurаţi de fiori, se frămîntau şi urlau...

In faţa acestei privelişti măreţe, Domnul, boerii, şi toate armiile moldovene, rămaseră neînsufleţite, cu braţele spre cer, cu ochii înnecaţi de lacrămi.

Tarasie îngenunchiè, în mijlocul boerilor, şi se rugă plângând pentru mântuirea sufletelor celor morţi şi ale celor ce mureau sub ochii lor...

Marele Logofăt plângea...

Domnul, alb, ca de marmură, priveà uimit, în zări...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/ramuri1901-1932

Toată viaţa marelui vistiernic îi trecea. acum pe dinainte.

Îl ştiuse de temut, sălbatec...

Dar nu nădăjduise să vadă, în el, pe uriaşul de azi...

Tânărul voivod îşi întoarse capul înnapoi, să nu mai vadă măcelul înfricoşat din zare, să nu fie faţă la peirea celui mai mare şi mai iubit războinic al lor.

Dar în clipa aceia o sclipire orbitoare, urmată de un vuet grozav, îl întoarse din nou către Bazar.

O privelişte cumplită îi se arătă, atunci, privirilor.

O trîmbă uriaşă de flacări zbucnì, şuerînd, din măruntaele pământului.

Ea se înălţă în văzduh, se despărţì în mii de pârae luminoase ; acoperì cerul de scântei, de fum şi de lavă învălvorată ; apoi căzù, ca un nour pustiitor, de plumb, peste bazar şi peste hoarde...

Un vuet înspăimântător cutremură, apoi, tăria...

Orizontul se înegrì, de braţe, de capete, de veştminte, şi de trupuri omeneşti, rupte în bucăţi, prefăcute în pulbere...

Aliotmanul se răsipì, urlând, în cele patru părţi ale zărei...

Juga rămâse singur în mijlocul rămăşiţelor omeneşti, ce picurau, rare şi însângerate, din neant.

El rîdea...

Visul lui măreţ se împlinise...

De-acum neperitorul erou, putea să moară...

O clipă mai în urmă, un nou vuet, şi o nouă trîmbă de foc sfâşiè spaţiul...

Domnul îşi aţintì ochii spre păduri şi zâmbì...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ro1901-1932

El zâmbi trist, îndurerat, bântuit de gânduri amare :

O parte din ierbăria înnaltului padişah pierise...

Şi pierise şi marele tun mahomedan, de ocopuri asvârlit în aer de marele căpitan Arbore...

Dar tunuri se găseau încă, şi iarbă mai era în Bazar...

Eroi, însă, ca Marele Vistiernic Juga, ca Arbore, ca Marele Spătar Mihai, şi ca înfricoşatul pârcălab Dajbog, — nu mai erau...

XIII.

Înfiorătorul atac al marelui puşcaş se sfârşise...

Dar fiorii sălbateci ce sfâşiară o noapte întreagă inimile moldovenilor din tabără, încă nu se sfârşiră.

Abia răsări soarele asupra măgurilor aburite de sânge, şi o nouă privelişte, mai tristă, mai înfiorătoare, mai sălbatecă, — se desfăşură în ochii lor împăienjeniţi de lacrămi...

Hoardele mahomedane, aţâţate de bei şi paşale, cerură Înaltului Padişah capul Marelui Vistiernic Juga şi al tuturor celorlalţi războinici moldoveni rămaşi în vieaţă.

Dar înaltul Padişah — fie că nădăjduia să smulgă vre-o mărturisire, cât de târzie, de pe buzele înfricoşatului Puşcaş ; fie că îi sorocise o altă moarte, mai cumplită decât aceea pe care i-o pregătiseră haitele barbare, — fie, în sfârşit, că voia să-l ţie lângă el, ca ostatec, — rămase surd la toate rugăciunile marilor săi sfetnici şi la toate strigătele oştilor sale răsvrătite.

In schimb el aruncă în braţele cohortelor însetoşate de pradă pe toţi ceilalţi comandanţi curteni, răniţi, sau ucişi în Bazar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
exhibitions.kenic.com/1901-1932

Fiorosul aliotman se clătină atunci ca o mare.

Şi în lumina soarelui înmărmurit pe boltă, şi în sunetul tabulhanalelor şi în vuetul vag al întunecoaselor cohorte de ginclăi şi nohai, scăpărătoarele armii ale celei mai mari împărăţii pământene, se apropiară, dănţuind, de poalele codrilor...

In fruntea neţărmuritului alai înaintă încet, cu fruntea înclinată pe piept, cu braţele încolăcite de arcane, cu trupul dezghiocat de răni, cu capul crăpat de darde, cu buzele pline de sânge, — bătrînul Pârcălab Arbore...

El era singurul rămas încă în picioare.

Şi spre slava neamului moldovenesc şi întru groaza puterilor cotropitoare, bătrînul ostaş se învrednici să poarte cu mândrie sarcina celei mai grele osânde ce s'a văzut vre-odată în ţara Moldovei...

Imbărbătat de privirile fraţilor săi din depărtare şi însufleţit de icoana uriaşei izbânzi din Bazar, bătrînul venea liniştit, supus, fără să murmure, fără să se împotrivească, fără să geamă.

Ca un Iisus dus spre Golgota, el suia vâlcelele, coborâ în văi, alunecă pe coaste, se târâ pe brînci.

Şi nu răspundea, nimănui, o şoaptă...

Privind ţintă spre întăririle cetăţei, el clătină din cap, şi zâmbea...

Din când în când îşi înălţă privirile rătăcite spre ochiul înflăcărat al soarelui; şi atunci, umbra lui înaltă, încărcată de armuri şi de sânge, se lumină, ca o nălucă albă...

Un fior cald îi înviorâ inima amorţită de dureri, strivită sub zele...

Soarele îl sărută pe tâmple, pe obraz, pe umeri, pe piept, pe braţe...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/ramuri1901-1932

Şi în sărutările acestui soare arzător, de vară, el simţea alintările dulci ale morţei.

Cerurile se deschideau largi înaintea ochilor lui orbiţi de lumină, — şi, ca un fluture, înviorat de frumuseţea primăverei ce se desfăşură dincolo de spaţii, sufletul lui sbură fericit în slavă.

Se suia sus, deasupra patimilor omeneşti: departe de pământul acesta, pururea răscolit de lupte, însetat de sânge, nesăţiat de morţi; departe de vuetul celor ce-l schingiuiau şi-l loveau; departe de ai săi, departe de el însuşi, departe de trecutul lui, încărcat de restriste şi de fapte mari...

La câţiva paşi, în urma marelui Spătar înaintau, pe braţele ceauşilor, alte stoluri de umbre schilave.

Venia Bodea Vornicul, Mihai Spătarul, Dajbog, Şteful, Mârzea, Huiban, Tăvădar...

Toţi erau morţi.

Singur, Ipota, îşi deschidea din când în când ochii îngheţaţi, sticloşi.

Infricoşatul hatman se uită în zări pierdut, — — apoi gemea...

Un horcăit adânc îi înnăbuşă grumazul.

Limba i-se învălătucea între dinţi, pleoapele i-se lipeau, reci, peste luminile vederei...

Ceauşii îi înţepeniseră capul între hangere, şi se învălmăşau, în jurul lui, chiuind, răcnind, hărţuindu-l ca pe un ostaş în viaţă, în faţa oştilor moldovene împietrite, înaintea lor, pe meterezo...

In jurul acestui alai sălbatec, viermuiau mulahii, salahorii şi gealaţii imperiului, înnarmaţi cu alebarde, cu securi, şi cu cângi.

Veneau, apoi, lungi şiruri de catâri, purtând sarcini mari de lemne şi de uscături cătrănite.

In urma lor, într'un nemărginit careu deschis

Muzeul Digital al Romanului Românesc

către păduri, călăreau, în linii lungi şi semeţe, bostangii şi ianicerii curţei.

La spatele lor se învălmăşau spahii, timargii, solacii, şi neferii.

Apoi zările se înnourau, şi fierbeau, de toate celelalte triburi şi provincii aziatice, începând cu călărimea lui Layot, şi sfârşind cu hoardele de ciamburi şi năvrapi, de pe ţărmurile Niprului şi ale Mărilor Putrede.

Aproape de turla lui Drugoş, tot acest neţărmurit alai Mahomedan, se opri.

Paşalele se înălţară în scările misirilor şi priviră lung către păduri.

Tabulhanalele încetară.

Câteva tabore de ianiceri înaintară, în pas măsurat, către întăririle cetăţei.

Alaiul se apropiè încet, încet de marginea codrilor, încercuì zările într'un uriaş curcubeu de arme sclipitoare, — apoi rămasè nemişcat în loc.

Salahorii şi gelaţii suiră clinul cele mai înalte coline din faţa taberei moldoveneşti.

Jertfele fură trîntite la pământ.

Pregătirile morţei începură...

XIV.

Un ceas mai în urmă, pe creştetul colinei se arătară opt trupuri omeneşti, pironite pe opt stâlpi uriaşi, înfipţi în mormane de vreascuri şi de lemne învălvorate...

În fruntea lor, la câţiva paşi de întăririle lagărului moldovenesc, fu aşezat nefericitul Arbore...

La spatele lui fură răstigniţi, Mihai Spătarul, Bodea Vornicul, Dajbog şi Hatmanul Ipota...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndr1901-1932

La câţiva paşi mai departe fură înşiraţi Mârzea, Ştefu, Tăvădar, şi vestitul arcaş Huiban.

Ipota nu mai dă niciun semn de viaţă.

Singur Arbore stă viu, cu ochii întredeschişi, cu inima încă ne-adormită, pe fiorosul său calvar...

Suferinţele bătrînului războinic fură sfâşietor de amare...

Dar tăria cu care el le primi pe rug, fu mai înfiorătoare ca însăş moartea.

El fù întins pe lemn de patru gealaţi hidoşi.

I-se bătură în picioare ţăpuşe mari de fier.

Sângele îi ţâşnì din rane, — fluerele picioarelor îi crăpară...

Şi el nu scoase niciun cuvânt, niciun vaet...

Patru mullahi îl înfăşurară, apoi, în arcane otrăvite.

Ei sugrumară trupul fercecat al eroului, trăgând din patru părţi, otgoanele încrustate în carne.

Mijlocul lui trosni, — coastele i-se zdrobiră...

Şi totuşi, niciun ţipet de durere nu zbură de pe buzele sale amorţite...

Înalt şi trupeş, ca un uriaş acoperit de rugină, el fù ridicat în urmă, de-asupra rugului...

Hoardele izbucniră în urlete grozave...

Săgeţile căzură, asupra lui, potop.

O ghioagă îi sfărîmă lorica, — o săgeată i-se înfipse între umeri, — o cange îi descoperì pieptul...

Şi nebiruitul martir, încă nu turbură tăcerea...

Atunci se apropiară salahorii, cu torţele aprinse...

Ei dădură foc vreascurilor cătrănite.

Vreascurile se învălvorară.

Talbulhanalele sărbătoriră, cu detunete asurzitoare, izbucnirea celor dintâiu şerpi de lumină.

Şerpii de foc se urcară, umplând văzduhul de miros de carne arsă, în sus, peste genunchi, peste şoldurile şi peste umerii jertfei răstignite...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existența românească 1901-1932

Şi spaţiul încă nu se înfioră de gemete...

In faţa acestei tăceri cumplite, ianicerii, oştile lui Layot, hoardele de peste Nistru, — Domnul, boerii, clerul şi toate oştile moldovene de pe întăriri, — rămaseră o clipă, împietrite de fiori, cu ochii pironiţi spre rug.

De pe buzele marilor curteni zburară suspine uşurătoare...

Toţi crezură că bătrînul părcălab murise.

Şi toţi îşi aţintiră privirile spre cer, înălţând rugăciuni de mulţumire spre Domnul...

Hoardele musulmane priveau îndobitocite, cu pumnii strînşi, cu dinţii încleştaţi, liniştea Dumnezeiască a urgisitului erou.

Apoi, începură să murmure, să răcnească, să urle.

Paşalele scrîşniră.

Ianicerii îşi descărcară flintele în platoşa murindului.

Tătarii îşi zvârliră, spre cer, ghioagele, arcele, şi scuturile lor de lemn, blestemând pe Iahvè şi pe Mesia: zeii Nenorocirei...

Apoi toate haitele deşerturilor se înbrînciră spre rug, cu ochii însângeraţi de mânie, cu spumele la gură, să sfâşie în bucăţi trupul celui mort înainte de vreme...

Înduioşat, parcă, de ţipetele hoardelor însetate de sângele său, bătrînul se zbătù, atunci, uşor pe rug...

El îşi trase piciorul din flacări.

Genunchii i-se încovoiară spre gură, capul i-se înclină spre piept...

Mullahii se năpustiră furioşi spre foc.

Ei răscoliră jăratecul cu cângile, potoliră furia flacărilor ce se ridicau dincolo de capul jertfei,— apoi rămaseră muţi, în aşteptare...

Trupul eroului se zbuciumă iarăşi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Cizmele lui strălucitoare căzură învălvorate peste vreascuri.

Degetele picioarelor i-se dizghiocară...

Ele atârnară, o clipă, de-asupra tăciunilor aprinşi apoi se deslipiră de carne, şi picurîră sfârîind în foc.

Aripile de oţel, aşternute peste glezne, se înroşiră.

Un miros înţepător de grăsime şi de oase carbonizate umplù văzduhul...

Îndârjiţi de tăria cumplitului ostaş, paşalele făcură semn tăciunarilor să însufleţească focurile...

Salahorii azvârliră peste flacări noui vreascuri cătrănite.

Limbile de foc, din nou se împleticiră, şuerînd în slavă.

Şi din nou trupul muribundului se cutremură, şi se sgârcì de durere...

Atunci un lucru ne mai pomenit, plin de măreţie şi de jale ne mai văzută, se dezvăiuì peste păduri, în tabăra Moldovei...

Un murmur înăbuşit, ca de pâraie depărtate,— apoi din ce în ce mai răsunător, şi mai jalnic,— sfâşiè undele încropite ale văzduhului...

Tarasie. mitropolitul Romanului, şi toţi preoţii, şi egumenii, suiţi pe crenele şi prin turle, întinseră crucile si sfintele potire, către muribund...

Şi în mijlocul înduioşărei întregei obşte, ei binecuvântară şi sfinţiră întru veci ceasul solemn în care sufletul marelui mucenic al crucei se despărţeà de trup, şi zburà luminos în slavă.

Înnăbuşit de plâns, bătrînul Arhi-Păstor al Moldovei, repetă de câteva ori în tăcere:

«Părinte.., nu îngăduì ca făptura aceasta să fie înghiţită de periciune:

«Fă ca trupul său să se desfacă în ţărîna din

Muzeul Digital al Romanului Românesc

carele au purces, iar sufletul lui să se aşeze în cetele dreptţilor...»

Preoţii cântară, sguduiţi de acelaş plâns, troparele şi stiharele morţilor.

Arhidiaconul Serafim înfioră azurul, repetând printre lacrămi, ectenia sufletelor osândite...

Apoi cântăreţii intonară înduioşătorul prohimen: «Fericită este calea pre care mergi azi, suflete...»

Şi tot poporul isbucni, cu ei, în rugăciuni şi în hohote amare...

In mijlocul acestor rugăciuni sfâşietoare bătrînul Arbore îşi deslipì încet-încet pleoapele...

O durere înfiorătoare îi săgetă trupul acoperit de răni...

Armurile sale bogate se înnegriseră.

Păreà un cosciug negru, de plumb, prin care se întrezăreau oasele albe, putrede, fosforescente...

Printre solzii loricei, pe sub jambiere, şi printre zale, cărnurile i se scurgeau galbene, cleioase, învâlvorate, ca de reşină.

Stâlpul încununat de vipere scăpărătoare se desvăluià în soare, ca o făclie uriaşe...

Şi întregul altar pe care cele opt trupuri omeneşti se prefăceau în pulbere, se înălţà biciuit de şerpi de foc, ca un munte de jăratec...

Arbore îşi deslipì pleoapele — şi se uità aiurit în zări...

Ochii lui erau roşii ca sângele.

Şi prin pânza lor sângerie, el nu văzù de cât sânge.

Văzduhul i se părù de sânge, pădurile de sânge, zările de sânge, munţii de sânge...

Ingrozit de atâta sânge, revărsat în spaţiu, el îşi pironì ochii în pământ.

Din pământ isvorau iarăş şuvoaie de sânge.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi toate dealurile erau acoperite de umbre şi de arătări mânjite de sânge...

El se încolăci pe trunchi, ca un şarpe sugrumat de dureri...

Inima i se rupse...

Vinele bătrînului, prin care clocoteau până atunci râuri de plumb topit, se uşurară fără veste.

O nesimţire adâncă îi umplù trupul căzut în amorţire...

Tâmplele nu îi mai svâcneau.

Fruntea nu i se mai părea încununată de ghimpi înroşiţi în foc, inima nu 'i se mai svârcolea între coaste, oasele nu i se mai despicau, sfredelite de fulgerile morţei.

Vasul în care se topiră toate puterile uriaşului martir, se goli pretutindeni...

O noapte nemărginită, plină de tăcere, de uitare, de pace, năvăli peste sufletul său pustiit de gânduri...

Muribundul zâmbì...

Fù un zâmbet cald, de mulţumire...

Ochii i se luminară.

Pânza de pe luminile lor pierì.

Negurile sângerii, coborîte peste păduri şi peste dealuri, se desfăcură, ca două prapure, de purpură, înnaintea celei din urmă licăriri ale sufletului său...

Privirile i se furişară limpezi peste dealuri.

El văzù atunci o priveliştе ciudată desvăluindu-se în depărtări, la marginea zării.

Văzù o navă uriaşe, acoperită de mii de umbre omeneşti, şi de lumânări aprinse, alunecând încet, printre valuri de tămâie...

Un catart înnalt se clătină, singur, peste ape.

In vârful lui se arătară câteva umbre mici, tremurătoare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Nenorocitul pârcălab văzù pe Domn, văzù pe Marele Logofăt Tăutu, văzù pe Boldur, pe Şendrea.

Văzù în sfîrşit pe fiul său Arbore întinzând braţele spre el, şi strigându-l pentru cea din urmă oară pe nume...

Apoi nu mai văzù nimic...

Ochii lui erau tot deschişi, tot limpezi, tot senini...

Dar sâmburele de lumină, ascuns în umbra lor, pierise...

Şi cu el pieri soarele de pe boltă, şi cu flacăra, scăpărătoare a soarelui, pieri cel mai bătrîn şi cel mai nefericit dintre străjerii Moldovei...

XV.

Puţinele, dar uriaşele izbânzi ale oştilor moldovene se încheiară...

Din ziua înfiorătorului măcel din Bazar, începură pentru ele adevăratele vremuri de restriste şi de desnădejde.

După luptele de până atunci, căzù asupra lor foamea.

După foame, veni setea şi molima; şi după aceste trei încercări cumplite, — împotriva cărora nici înţelepciunea Domnului, nici vitejia oştilor sale nu mai puteau lupta, — sosì, lovitura din urmă...

Nimeni nu fù vinovat de toate aceste căderi repezi şi hotărîtoare ale nefericitelor puteri moldovene.

Domnul, marii sfetnici ai Divanului, şi toate celelalte oşti din tabără, îşi împliniseră datoria până la sfârşit, şi cu cea mai mare vitejie pomenită vre-o dată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mon/1901-1932

Dar toate fuseseră în deşert...

Soarta Moldovei era încă de mult hotărîtă.

Inainte ca marele Vistiernic să se fi azvârlit asupra Bazarului, — nefericitul lagăr moldovenesc era osândit să piară.

Marele tun mahomedan de asediu sguduise temeliile şubredei şi părăduitei lor cetăţi.

Nu se mai aşteptă de cât o singură lovitură,— un nou şi hotărîtor atac, — pentru ca ea să se scufunde, cu toate sufletele închise între pereţii ei de lemn, sub valurile furioase ale vrăjmaşilor...

De altă parte muniţiile se sfârşiseră.

Şi, odată cu ele, se sfârşiseră şi merindele...

Sărmanele oşti moldovene nu mai aveau decât două căi de izbăvire...

Sau să primească umilitoarele condiţiuni ale Porţei; şi aceasta era moartea mândriei şi neatârnării lor...

Sau să încerce o ieşire, în massă, printre valurile cotropitoare; şi aceasta însemnă să se arunce, înainte de vreme, în ghiarele peirei...

In faţa acestei stări nefericite, Domnul fusese nevoit să primească, dar, planul deznădăjduit al marelui şi neînduplecatului său puşcaş.

Sfârşitul acestui deznădăjduit atac se văzù.

Marele tun mahomedan de asediu fusese zdrobit.

O parte din ierbăria aliotmanului sărise în slavă.

Parcul fusese răscolit, părăduit şi ars.

Hoardele asiatice fură hărţuite şi strivite sub picioare, ca un viermar hidos..

Niciodată o nelinişte şi o groază mai adâncă nu pătrunse în inimile oştilor mahomedane, ca în clipa în care viaţa marelui stăpânitor al lumei fù la un pas de prăpastia peirei.

Şi niciodată arslanii lui Mohamed nu s'au simţit

Muzeul Digital al Romanului Românesc

mai mici, mai neputincioşi, şi mai nevolnici, ca în ceasul în care sufletul bătrînului pârcălab Arbore zbură liniştit în slavă.

Dar tocmai această groază nemărginită, pe care Domnul voise să o înrădăcineze cât mai adânc în sufletul bolnav al gârbovitului Sultan, fu pricina grelelor încercări ce se abătură mai târziu asupra oştilor moldovene.

Câteva ceasuri după potolirea furtunei din Bazar, Inaltul Padişah, slab, aiurit, pierdut, îngrijat mai mult de viaţa lui primejduită, decât de soarta armiilor sale, — chemă în jurul său pe toţi sfetnicii imperiului...

Şi cu glas încet, sugrumat de fiori şi de friguri, el le porunci să înceteze luptele, să ridice corturile şi să pornească, înainte de luminarea zorilor, înapoi, spre Istru...

O clipă, — şi toate s'ar fi sfârşit cu bine...

Dealurile ar fi rămas pustiite de oşti şi de arme : aliotmanul ar fi fost departe.

Oştile moldovene, despresurate de hoarde, ar fi putut să iasă iarăşi la larg, mândre de ţăria lor, mulţumite de lovitura marelui Vistiernic Juga, sărbătorite pentru curagiul şi împotrivirea lor uriaşe...

Dar steaua mântuirei lor nu strălucì decât o clipită...

La auzul cuvintelor Inaltului Padişah, marii dregători ai Porţii, Layot, Hanii Crimeei, şi toţi comandanţii taberilor împărăteşti se înfricoşară ca de moarte...

Hotărîrea Sultanului nu însemnà, pentru ei, decât exilul, mazilirea şi moartea lor...

Unii se văzură surghiuniţi, înnecaţi în apele Bosforului, aruncaţi în tainiţele Scutarilor şi Galatei.

Layot îşi văzù sceptrul smuls, coroana înstrăi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nată, — capul desprins de trunchiu, trupul rostogolit în sânge...

Hagi-Aidar şi Mengli-Ghirai se văzură rătăcind iarăşi prin pustiurile Niprului, fără ţintă, fără nădejde, fără pradă...

Şi toţi se cutremurară la gândul că bolnavul de azi se va preschimbà mâine în calău, că înfrîngerea şi suferinţele lui din ţara Bogdaniei, vor fi răsplătite, în răsărit, cu sânge şi cu schingiuiri amare...

Atunci ei căutară în grabă un mijloc prin care să-şi mântue vieţile.

Marele Seraskier strînse în jurul său pe toate căpităniile oştilor unite.

Şi, în lúmina fumegândă-a torţelor. ei chibzuiră singuri, în tăcere, asupra hotărîrei Padişahului şi asupra nenorocitei lor ursite...

Fù o consfătuire lungă şi chinuitoare, plină de fiori, de tânguiri şi de taină.

Dar din consfătuirea aceasta, ce dăinuì până spre zori, răsărì în sfârşit lumina ce le îndreptă mai târziu paşii spre izbândă...

A doua zi Marele Vizir înfăţişă Înaltului Padişah noul lor plan de luptă.

Mânia Sultanului se potolise.

El ascultă cuvintele Vizirului, liniştit, fără să se încrunte, fără să murmure.

După planul acesta, oştile mahomedane trebuiau să se retragă în neregulă spre Piatra, Siret, Horaiţa şi Neamţu, închipuind astfel o fugă în neregulă.

In timpul acesta marele Seraskier se însărcinà să stavilească izvoarele Pârîului Alb, şi să vegheze acolo toate mişcările şi perderile oştilor împresurate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

«In chipul acesta, — încheiè Marele vizir, — armiile necredincioşilor nu vor mai avea decât trei căi de isbăvire:

Sau să aştepte, înnăuntrul cetăţei, stingerea lor desăvârşită, prin foame şi prin secetă.

Sau să încerce o ieşire desnădăjduită printre rîndurile noastre.

Sau în sfârşit să se predea, cu blestematul lor Şeic în frunte, în mâinile Tale neînvinse!»

Cuvintele din urmă ale Marelui Vizir înmuiară inima bătrînului monarc...

Sultanul ridică, încet, din umeri.

Prin gestul acesta, soarta Moldovei fù, din clipa aceea, hotărîtă...

XVI.

Isvoarele pârîului fură stăvilite.

Pârîul Alb secă...

Puterile aziatice se depărtară...

Dealurile şi văile, din jurul cetăţei, rămaseră mute şi deşerte...

Din ziua aceea înaite isbucnì, în mijlocul oştilor moldovene, — setea...

Trei zile în şir dăinuì această sete, din ce în ce mai arzătoare, din ce în ce mai cumplită.

Şi peste ea căzù foamea; şi în urma acestor două încercări înspăimântătoare, izbucnì, în sfârşit, cea mai înfricoşată dintre toate: ciuma...

Cu toate acestea, nefericitele oşti moldovene, nici nu se predară, nici nu încercară să-şi taie drum printre hoardele musulmane ce viermuiau în zări...

Ele nu încercară, măcar, să despresoare izvoa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuresmures.ro/mcn1901_1932

relc pârâului, să rupă stăvilarile: să smulgă, pentru o clipă, un singur strop de apă...

Ştiau că toate erau în deşert.

Din zece mii de luptători, două mii, dintre ei, pieriseră...

Nu mai erau decât opt mii.

Ce puteau să facă opt mii de oameni, în câmp deschis, în potriva a sute de mii de musulmani deslănţuiţi în toate colţurile zărei...

Orice ieşire din cetate, nu însemnă decât peirea lor...

Dar ei, încă trebuiau să trăiască...

Istoviţi de foame, mistuiţi de sete, chinuiţi de dureri şi de molime, ei erau datori să vegheze asupra nefericitei lor moşii.

Căci în ei erà toată nădejdea ţărei lor năpăstuite.

Ei erau tăria Moldovei...

Dela Domn, până la cel din urmă slujbaş şi răzeş, erau, toţi, strânşi aici: în acest mormânt uriaş, deasupra căruia aripile morţei se întindeau negre şi neţărmurite...

Ei primiră dar, noua şi înfricoşata lor osândă, cu bărbăţie şi cu linişte, fără să murmure, fără să cârtească...

Increzători în puterea Celui de Sus, îşi înălţară privirile spre cerul înflăcărat şi dogoritor al verei; şi, ca în toate ceasurile lor de desnădejde, se rugară Mântuitorului Lumei, cerşindu-i pentru neamul lor îndurare; iar pentru ei tărie...

In liniştea aceasta pustiitoare, turburată doar de rugăciunile preoţilor şi de aiurările răniţilor căzuţi în agonie, ei petrecură cea dintâi zi şi cea dintâi noapte de îngrijorare şi de sete.

Nimeni nu se plânse...

Tăcuţi, ca şi cum ei singuri şi-ar fi pricinuit

Muzeul Digital al Romanului Românesc

toate durerile. — sărmanii viteji adormiră în întunericul pădurilor, uitaţi de ei înşişi, uitaţi de toate neamurile încreştinate pentru mântuirea cărora ei se războiau şi piereau...

A doua zi însă, fierul înroşit al durerei începù să-i înfioare din ce în ce mai adânc, din ce în ce mai sălbatec.

Copiii începură să plângă. Răniţii gemeau. Frigurile, hrănite de duhoarea hoiturilor din păduri, pătrundeau din ce în ce mai adânc în rîndurile oştilor...

Mulţi adormiseră sănătoşi, şi se deşteptară, ofiliţi, scuturaţi de fiori, slăbănogiţi de friguri...

Din toate părţile se auziră şoapte înăbuşite de durere:

— «Apă...»

Şi apă nu erà nicăieri...

Valea se scufundà înaintea lor albă şi secătuită ca de var.

Pietrele de pe prunduri, umede şi jilăvite în ajun, licăreau sticloase şi înţurţurate, ca grunjii de sare.

Şi toate lucrurile din cetate, — corturile, întăririle, puştile, şi armurile oştenilor, se desvăluiau, — sub lumina dogoritoare a soarelui, — asemenea unor mormane fumegânde, din faţa cărora privirile nefericiţilor luptători se întorceau cu desnădejde şi cu groază.

Atunci începură să se mişte, toţi, ameţiţi, prin pâclă.

Unii se agăţară de arbori, încercând frunzele lor ofilite.

Erau sălcii şi amare...

Alţii îşi răcorirà buzele, strîngând, între dinţi, penele spadelor.

Câţiva încercară nisipul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Codreniĭ muşcau rădăcinile ierburilor.

Umblătorii de prin stepele Bugeacului îşi înghimpau caii, şi sugeau, înfioraţi de durere, sângele lor încropit şi crud...

Dar toate erau în deşert.

Setea creştea mereu.

Ea se astâmpără o clipă, spre a renaşte mai vie, mai înfiorătoare, mai crîncenă...

Ochii oştenilor se aprindeau şi ardeau, în orbite, ca nişte scăpărări de foc.

Cutele obrajilor li-se lungeau.

Plămânii, pustiiţi de răsuflări arzătoare, li-se distrămau ca nişte cârpe învolvorate...

Toţi simţeau că trag în plămânii lor, fâşii usturătoare de pară...

Şi toţi respirau, în aerul încins de flacările soarelui înnăbuşitor de Iulie, scrum şi funingine...

Singura lor uşurare era stupitul, cleios şi sălciu, pe care-l amestecau între gingii.

Dar când şi aceste picături amăgitoare, se sfârşiră, — începură, pentru nenorocitele jertfe, adevăratele chinuri ale morţei...

Şi nu erau chinurile unei morţi mântuitoare.

Era o agonie lungă, sfâşietoare, fără sfârşit, în care toate casnele şi suferinţele omeneşti se înlănţuiau rînd pe rînd, ceas cu ceas, clipă cu clipă...

Soarele încă nu se înclinase spre apus, şi lagărul se preschimbă într'o uriaşă vatră de jeratec pe care mii de trupuri omeneşti se zvârcoleau în spuză...

Era o căldură cumplită, şi buzele lor dârdâiau.

Intinşi pe sub umbrare, cu capetele îngropate sub braţe, cu buzele lipite de ţărînă, ei gemeau şi urlau, sfâşiaţi de arsuri ucigătoare.

Ei nu mai puteau privi soarele de pe boltă, nici

Muzeul Digital al Romanului Românesc

frunzele veştejite ale codrilor, nici zările argintii din depărtări.

Pretutindeni vedeau foc şi flăcări. Pădurile păreau de jeratec: zările se destindeau înnaintea lor ca nişte bălţi nemărginite de plumb topit; dealurile unduiau prin neguri fumegânde, asemenea unor talazuri galbene de reşină...

Şi soarele vărsà mereu, din gura lui învălvorată, noui valuri de lumină, de flacări, de jar, şi de lavă arzătoare...

Câteva stoluri de hânzari şi podani încercară, din porunca Domnului, să sape fântâni în albia pârîului.

Ei săpară până spre nămiezi.

Dar apă nu izvorî de nicăiri...

Dădură peste pământ umed, apoi peste nisip şi peste clisă.

Poate mai erau câteva laturi de palmă şi apa trebuia să ţâşnească, vie şi răcoritoare, din sghiaburile pământului...

Dar puterile lor se sleiră.

Se mulţumiră cu câte un bulgăre de clisă, pe care-l înghiţiră cu o lăcomie sălbatecă; apoi lăsară hârleţele, şi fugiră izbiţi de arşiţă, trăsniţi de duhoare...

Gropile remaseră nesfârşite.

In jurul lor se învârtiră, câtva timp, copii şi mamele lor obidite.

Câţiva curteni încercară din nou să sape; dar în curînd se lăsară...

Abia putură stoarce câteva picături, amestecate cu mocirlă, pe cari se grăbiră să le ducă Domnului.

Domnul le înlătură, cu nepăsare.

«Răcoriţi buzele copiilor...» — murmură el...

«Pe mine *altă sete* mă ucide...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/mdrr1901-1932/

Curtenii trecură glodul jilav, din mână în mână şi toţi îl asvârliră...

Către seară se găsi, în sfârşit, un mijloc spre a potoli desnădejdea gloatelor...

Fu un mijloc înfricoşat, sălbatec...

Domnul dădu poruncă să se înjunghie o parte din caii de rezervă ai marilor curteni.

Mândrii armăsari de Asturia, de Podolia şi de Egipet, fură zălcuiţi în mijlocul lagărului.

Mulţimea se adună lacomă şi neînfrînată.

Nu mai erau mândrii moldoveni de altă dată.

In jurul uriaşelor mormane de vite prăbuşite în sânge, se învălmăşau, acum, adevărate haite de fiare însetoşate de pradă...

Sângele mândrilor fugari din stepe, fu scurs, şi adunat în bote, ulcioare şi hârburi...

Mulţi îl sorbiră cu sete...

Alţii îşi mânjiră buzele şi-l azvârliră cu desgust şi cu groază.

Jupâniţele nu voiră să bea.

Zadarnic le îmbiară bătrînii şi nefericiţii lor părinţi.

Şi zadarnic tinerii luptători le aţâţau pofta, sorbind în faţa lor valurile calde şi colcăitoare de sânge închegat.

Ele îşi întorceau capetele cu scârbă.

Şi acelaş ţipăt înfiorător de jalnic, şi pururea neîmplinit, izbucnea din sufletele lor pierdute...

— «Apă... apă...»

Cea mai mare parte dintre copii şi femei căzură într'o toropeală adâncă.

Chipurile lor se albiră.

In jurul orbitelor se întindeau pete mari, vinete, prevestiteare de lingoare şi de ciumă.

Ei se sbăteau în friguri omorîtoare, aiurind, plângând...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Şi bătrînii vegheau la căpătâiul lor; şi nu aveau nici o putere...

Ei plângeau de mila lor, şi nimeni nu le ascultă durerea...

In chinurile acestea înfricoşate, oştile moldovene trecură şi ziua de a doua: cea mai grea dintre toate.

O mare parte dintre răniţi muriră.

Aceasta fu, pentru tot lagărul, o uşurare neînchipuită...

După înmormântarea lor, preoţii înnălţară, către cer, o rugăciune caldă de îndurare şi de milă...

Bătrânul Tarasie, abia îşi mai puteà ţine cârja.

El îşi înnălţă privirile aiurite spre boltă, şi cu glasul răguşit, şuerător, amar, cerù Domnului iertare şi nourilor apă.

«Doamne... deschide zăvoarele cerului... umple zghiaburile pământului... dă ploaie...»

Preoţii gângăviră câţiva psalmi neauziţi.

Archidiaconii rostiră ecteniile pentru molime şi bejanie...

Apoi lagărul se scufundă, ca un ţintirim, în întuneric.

A doua zi oştile se deşteptară, în mijlocul unui svon ciudat.

Se svonea că peste noapte nouì soli ai Padişalului sosiseră în cetate; că nouì învoiri de pace fuseseră supuse chibzuinţei Domnului; şi că Domnul hotărîse, în sfârşit, să primească condiţiunile Porţei...

Dar svonul acesta, — primit cu bucurie, de bătrîni, de copii, şi de mame, — nu fù decât o închipuire înşelătoare...

Spre a înviorà sufletele gloatelor, Domnul învoise marilor săi sfetnici să împrăştie svonul acesta...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Şi gloatele crezură, şi aşteptară, până în amurg, ceasul mântuirei lor.

Dar ceasul acesta, nu mai sosì...

Sosiră, în schimb, noui încercări...

Vântul ridică din păduri, roiuri nenumărate de muşte înveninate de cadavre.

Ele căzură, asupra oştilor moldovene, ca pleava neagră de neghină.

Oştile se înveninară.

Molima, dospită de zile şi de nopţi în şir, izbucnì crîncenă şi neînlăturată.

In deşert se ridicară focuri de zdrenţe şi de cânepă, în toate colţurile taberei; şi în deşert se arseră cadavrele răniţilor, morţi peste zi şi peste noapte...

Nimic nu putù împiedicà isbucnirea înfiorătoarei molime...

Trupurile luptătorilor se acoperiră de pete roşii ca de sânge...

Petele se înveneţiră...

Apoi începură svârcolirile şi vărsăturile...

Câţiva dintre ostaşi se ridicară pe brînci, — şi căzură cerşind ajutor printre corturi.

Pe nările lor şuruiau fire negre de sânge...

Ei se sbăteau incovrigaţi de cârcei prin pulbere.

Curtenii le desfăcură hainele.

Pe sub subţiori ei văzură, cu groază, gâlci vinete, pline de puroi şi de sânge...

— «Ciuma...» — murmurară ei, sguduiţi de fiorii desnădejdei.

Şi în toate părţile lagărului se văzură atunci, umbre besmetice, alergând în stoluri către porţile cetăţei...

Se văzură bătrîni războinici, strîngând la piept odoarele lor, căzute în agonie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Se văzură mame cerşind Domnului pace şi îndurare pentru copii lor bolnavi.

Se văzură sfetnicii alergând spre tron, cu aceiaş desnădăjduită rugăciune pe buze...

Se văzu, în sfârşit, Arbore, stringând la piept trupul jupâniţei Negri, — şi cerşind, cu glas înfricoşat, de fiară, ieşirea, cu orice preţ, din lagăr...

Şi totuş, Domnul rămase rece şi nepăsător, în mijlocul furtunei ce se deslănţuia din ce în ce mai năpraznică la picioarele colinei...

Peste vârfurile codrilor, el întrezărise şerpi de foc, tăind aerul vioriu al serei.

Şi adesea huruiri grele şi prelungi, de tunete surde, clocoteau în zări.

O altă furtună se ridică, pe orizont, departe...

Poate că furtuna aceasta, era adevărata lor mântuire...

—«Deschideţi porţile...» —porunci, într'un târziu, neînduplecatul monarc...

«Cine vra să plece, — e slobod...

«Cine vra să rămâie în jurul meu, — rămâie...»

Armăşeii deschiseră porţile...

Dar nimeni nu se clintì din loc.

Oştile rămaseră, până la sfârşit, în lagăr.

XVII.

Toată linia orizontului, dela Roman până la Neamţu, se acoperì, în câteva clipe de nouri negri, vijelioşi, înţesaţi de fulgere...

Pădurile începură să se clatine, bântuite de furtună.

De pe şesuri veneau, în sbor, vârteje de pulbere, de ierburi şi de frunze răscolite.

Şi cete hrăpalnice de corbi, de vulturi şi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc

ului, spintecau văzduhul întunecat de neguri, cu croncăniri sinistre...

Ploaia începù să cadă.

Dealurile, din depărtări, se îmbrăcară în zăbranice străvezii de apă.

Nourii se rupseră...

În toate părţile cerului se văzură fâşii lungi de ploaie, desprinzându-se de pe boltă şi alunecând, ca nişte fire de tort, peste păduri şi peste măguri...

Potopul se întinse apoi în toate colţurile zării.

Văzduhul se întunecă adânc...

Şi de pretutindeni începù să cadă stropi repezi şi ropăitori de apă, amestecaţi cu grindină, cu fulgere şi cu trăsnete rare...

Uraganul acesta, izbucnit din două părţi ale cerului deodată, căzù asupra lagărului moldovenesc ca o adevărată minune...

Gloatele uitară de muribunzi şi de ciumă.

Toţi îşi întinseră veştmintele, coifurile, pavezele şi ciuberile către mana ce se revărsà, peste ei, în şuvoaie.

Şi toţi mulţumiră cerului, şi înţeleptului lor domn, pentru mântuirea lor neaşteptată.

Dar acelaş uragan mântuitor fù, în acelaş timp, lovitura lor de moarte...

Ploaia aceasta neînfrînată răsturnă toate planurile mahomedanilor.

Căpităniile lor se îndârjiră.

Ele merseră la Şah, şi îi cerură să năvălească, cu orice preţ şi cu toate puterile aziatice, asupra cetăţei isbăvite.

Şahul se învoi.

Orice altă cale-i erà închisă...

Să mai aştepte peirea oştilor moldovene prin foame, sau năvălirea lor în câmp deschis, erà cu neputinţă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

De aceeaş foame erau bântuite şi oştile lui fără număr.

Afară de aceasta potopul de acum, nu numai că îndestulà setea celor asediaţi în păduri; dar el le punea la îndemână apă şi puteri noui, pentru o săptămână, pentru o lună.

El hotărî dar să încerce, în noaptea aceia, cea din urmă şi cea mai înfricoşată luptă care s'a dat vre-o dată.

În acest scop toate armiile, îngrămădite prin văi şi prin ţâhle, fură strînse în jurul Innaltului Padişah...

Şi ca niciodată el însuş, împresurat de toţi beii şi paşalele curţei, luă frînele şi răspunderea luptei...

Înflăcărarea hoardelor mahomedane fù nemărginită.

Niciodată nu izbucni, în sânul lor, o fericire mai înnaltă, ca în clipa când Mahomed răsări pe cal, în fruntea tuturor armiilor sale.

Şi niciodată ele nu s'au aruncat în foc, cu atâta furie, şi cu atâţea sorţi de izbândă, ca în noaptea aceia pustiitoare.

Două sute de mii de oameni porniră, prin vijelie şi prin ploaie, asupra nenorocitului adăpost moldovenesc în care nu mai erau, poate, decât două-trei mii de oşteni în stare de luptă.

În fruntea lor mergeau timargii, achingii şi beşlii: cei mai vestiţi războinici ai gloatelor asiatice.

Ei mergeau pe cai, — sprinteni şi dornici de bătaie — prinzând din zbor geridurile încrustate de mozaicuri fără preţ; gata să năvălească cei dintâiu, şi să iasă cei din urmă, din vârtejul încăerărei...

Înapoia lor, veneau în şiruri lungi şi dese, spahii şi neferii celor trei Beilerbey ai răsăritului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

După aceste valuri oţerite, înaintau cei optzeci de mii de ianiceri ai Sultanului: sufletul şi mândria întregului său imperiu...

Veneau apoi, bostangii şi nakibii Marelui Alem.

În urma lor se legănă, pe un somptuos armăsar alb de Egipet, bătrînul Padişah, împresurat de toată splendoarea Islamului...

Veneau, în sfârşit, gloatele felahilor, salahorilor şi arabilor, înarmaţi cu puşti, îmbrăcaţi în pânze zdrenţuite...

De altă parte, înclinate spre cele două flancuri ale centrului şi larg deschise către meazăzi şi meazănoapte, înaintau, în ordine, oştile lui Layot şi hoardele celor trei Hani de peste Nistru...

Ele se apropiau de păduri, în linişte, înfrînându-şi caii, urmărind de pe înălţimi, în lumina scăpărătoare a fulgerilor, mişcările umbrelor din depărtări.

Pretutindeni eră pustietate adâncă...

Ploaia căderă în valuri, desfundând pământul, înecând văile şi platourile.

Pădurile, biciuite de furtună, se legănau şi trosneau, umplând văzduhul de şuere şi de gemete lugubre...

Şi tunetele huruiau mereu în depărtări, prin nouri; şi fulgerele ardeau necontenit în noapte...

În mijlocul acestui iad neţărmurit, despicat de trăsnete, de tunete, şi de şuvoaie spumegânde, puterile cotropitoare se opriră la o bătaie de arc de codri...

Beii, paşalele, Layot şi Hanii Crimeei, se adunară în jurul gârbovitului stăpânitor al lumei.

Bolnăviciosul Padişah bolborosi câteva cuvinte neînţelese.

Apoi făcù semn, hoardelor, să înainteze.

Comandanţii îngenunchiară înaintea lui, îşi li-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro/1861-1932

pîră buzele înghețate de mânile lui livide; apoi își înălțară privirele spre Allah, și se bătură în piept cu furie...

— «Allah... Dă-ne pe Ullah-Beg...»

Și, fără să aștepte sunetul răguşit al trâmbiților, ei se năpustiră, spumegând și scrîşnind, asupra lagărului moldovenesc abia renăscut la viață...

XVIII.

Când oștile Moldovene fură năpădite de puterile mahomedane, ele se zbăteau încă în fiori, binefăcători ai ploaei...

Setea lor se potolise. Negurile agonici se risipiseră. Jupâniţele zâmbeau. Copiii se mișcau înviorați prin ploaie. Curtenii își ștergeau armurile. Gloatele strângeau apă, prin gropi și hârdaie.

Codrenii și hânzarii îngrijau și înmormântau ciumații.

Nimeni nu se mai gândeà la suferinţele lor din urmă.

Acum aveau apă...

Și uraganul, dezlănțuit asupra lor, curățise văzduhul de miasme și de molimă.

De ce erau să se mai teamă?

Dumnezeu erà cu ei.

Totul nu fusese decât o încercare pieritoare: — un vis urît.

Păcatele lor se ispășiseră.

De-acum trebuià să răsară soare.

Așà gândeau sărmanii luptători ai Crucei, — când în mijlocul prăpădului de foc și de apă ce se revărsà în jurul lor, izbucniră deodată trîmbiţele de alarmă.

O clipă nimeni nu se mișcă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/romanul-1901-1937

Nimeni nu bănuì apropierea oştilor năvălitoare.

Gândul lor erà atât de departe de orice luptă şi de orice încăerare, încât sunetele trîmbiţilor li se părù mai curând un chiot de veselie, decât un ţipăt de bătaie.

Dar sunetele se repetară.

Câţiva lefegii şi curteni se aruncară îngroziţi pe metereze.

Ei făcură semne deznădăjduite gloatelor ce se învălmăşau printre corturi; apoi alergară toţi la arme.

În câteva clipe tot lagărul fù pe întăriri.

Şi de pretutindeni răsunară strigăte de luptă;

— «La harţă, la harţă.»

Oştile mahomedane se opriseră sub pălăncile cetăţei.

Înfăţişarea lor erà atât de sinistră, ochii lor atât de fioroşi, ţinuta lor atât de hotărîtă, încât un fior de frig străbătù toate inimile moldovenilor.

Sub lumina scăpărătoare a fulgerilor ce se împleticeau în întunerecul pădurei, — ele aveau înfăţişarea unor inspăimântătoare haite de fiare, îndârjite de foame.

Ochii lor ardeau, ca mii de licurici, în noapte.

Şi mii de arme, şi mii de braţe omeneşti, umpleau codrul cu licăriri şi de clănţăniri sinistre.

Mahomedanii stătură câtva timp nemişcaţi.

Apoi codrul se lumină de torţe.

Şi în urletul înfundat al vijeliei ei se năpustiră asupra cetăţei cu capetele în piept, cu faclele înnainte.

De pe întăriri nu răsună, în timpul acesta, nici o detunătură de puşcă.

Şi nici-o încercare de împotrivire nu izbucnì pe metereze.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Oştile moldovene priveau, înmărmurite, sforţările musulmanilor de a da foc cetăţei.

Armele lor de luptă erau nimicite...

Praf nu mai aveau. Tunurile stau înnegrite de rugină, printre păragini. Cambaralele se înmuiaseră de ploaie. Arcurile nu se mai încordau. Săgeţile pluteau pe ape, smulse de şuvoaie.

Nu mai aveau de cât spade, baltage şi securi.

Şi o singură lumină le mai încălzea sufletele cuprinse de îngheţul desnădejdei; credinţa în puterea nebiruită a Crucei...

Nădejdea aceasta prinse încet încet viaţă...

Pe măsură ce hoardele mahomedane se înnălţau peste pălănci,—ochii moldovenilor ardeau tot mai vioi în orbite...

Străduinţele tăciunarilor lui Mahomed erau zădărnicite de vijelie...

Faclele se stingeau.

Bârnele cetăţei, întesate de apă, ţineau piept flăcărilor spulberate de furtună.

Până şi frunzele crengilor nu voiau să ardă.

Ele se învâlvorau o clipă, apoi se stingeau, şi cădeau sfârîind peste hoarde.

Prin mintea Domnului trecù atunci o slabă rază de lumină.

El dădù poruncă curtenilor şi gloatelor să urce pe întăriri toate ciuberile şi butoaiele cu apă...

In acelaş timp marele căpitan de darabani. Arbore, coborî, fulgerat de un alt gând, în lagăr...

...Intr'un colţ depărtat şi întunecos al taberei, sub întăriri şi umbrare mari de frunze ofilite, Tolpa, împresurat de făurarii şi de cântăreţii Sucevei, lucră în mijlocul unui arsenal lugubru...

Un nesfârşit şirag de cazane şi de căldări uriaşe, pline cu smoală, cu reşină, şi cu cambarale

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.1901.1932

topite, colcăia de asupra unor mari vetre de jăratec.

Infricoşatul staroste de tabulhanagii alergă dintr'un loc într'altul, cu părul în neregulă, cu barba pârjolită de flacări, cu ochii orbiţi de scântei şi de pară.

De pe fruntea lui boboşată şi peste zbârciturile chipului său scofâlcit curgeau şuroaie de sudori încropite.

Braţele lui învăluite în zdrenţe, erau acoperite de arsuri şi de răni. Dinţii îi clănţăneau. Şi întreaga lui înfăţişare, răsfrîntă în lumina viorie a răşinei înflăcărate, erà mai ursuză şi mai înfiorătoare ca moartea...

Marele căpitan se apropiè de acest colţ întunecos al taberei.

El privì o clipă în ochii galbeni şi peticiţi ai fiorosului staroste.

Apoi un zâmbet înfricoşat îi strălumină chipul.

— «Dă zor... dă zor...» — murmură el înnecat de mirosul înţepător al smoalei topite.

Şi înnaintă, îngrijat, sub şatră...

Un tăciunar sfâşiè besna, cu un vreasc aprins. Marele căpitan se aplecă deasupra unor grămezi negre de frunze şi de zdrenţe umezite.

Ridică velinţele putregăioase, privi o clipă în întuneric, apoi se trase înnapoi, scuturat de fiori...

In urmă se îndreptă spre Domn...

Toate armele de luptă ale moldovenilor fură aceste căldări uriaşe, pline cu asfalt şi răşină,—şi toate celelalte unelte nevăzute, ascunse în întunerecul şatrei fiorosului staroste...

Pentru ele nefericitul scripcar al Moldovei cutreerase dealurile şi pădurile din jurul lagărului, fără ştirea şi fără învoirea marilor curteni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Şi prin ele, «şerbul desrobit», batjocorit până atunci de toate gloatele din lagăr, isbuti în noaptea aceia în veci nevitată să'şi câştige dragostea Domnului, să stârnească uimirea tuturor oştilor moldovene, şi să'şi înscrie numele nesocotit şi hulit în istoria neamului moldovenesc.

Câteva clipe mai târziu, aceste căldări uriaşe, din cari stropii de plumb şi de răşină topită ţîşneau sfârîind în noapte, fură aşezate deasupra întăririlor.

Hoardele mahomedane isbutiseră să deie foc cetăţei.

Din câteva părţi ale ocopurilor, isbucniră limbi roşii de lumină...

Inteţite de furia vântului, ele se ridicau spre crenele, cu o repeziciune înspăimântătoare...

Zădarnic oştile moldovene vărsară asupra lor şuvoaie de apă, şi zadarnic ploaia cădea în pâraie spumegânde.

Focul se întindea mereu.

Pretutindeni, isbucneau noui vârteje de flacări, şi de pretutindeni izvorau guri roşii de jeratic înecate de fum şi de scântei risipite.

In acelaşi timp valurile aziatice năvăliseră asupra porţilor cetăţei.

Porţile se legănau şi cădeau.

La fie care clipă noaptea se cutremură de tunete surde.

Bârne, buşteni, arbori, şi pălănci întregi, sehâţânau şi alunecau rînd pe rînd în adâncuri, trase de cângi, isbite de securi, desrădăcinate de flacări, îmbrîncite de furtună.

In multe părţi ale cetăţei întăririle se năruiseră.

Talazurile musulmane stau gata să năvălească potop de pretutindeni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ind/1901-1932

Atunci o priveliște cumplită se desfășură deodată în întuneric...

Căldările de pe metereze se legănară, rînd pe rînd, peste crenele.

Și valuri orbitoare de smoală și de rășină topită căzură, ca o mare de foc, peste haite.

Noaptea se umplu de pâraie albe de lumină.

O aureolă fulgerătoare împresură de jur împrejur cetatea.

Copacii se albiră, ca de var.

Hoardele aziatice se arătară o clipă, în adâncimile văilor, ca un furnicar de fluturi luminoși.

Apoi un țipăt înspăimântător, cum nici odată nu mai răsunase în văile Moldovei, sbură în zări pe aripele vânturilor.

Lovitura fu atât de crîncenă și de neașteptată în cât nenorocitele oști mahomedane, spânzurate pe întăriri, îngrămădite prin șanțuri, nu avură timp să'și ascundă măcar ochii sub scuturi.

La isbucnirea fulgerilor de pe metereze, toți își înnălțară privirile spre boltă; și rîurile trăsnitoare de materii aprinse căzură de-odată peste ochii lor deschiși, peste chipurile lor sbârcite, peste piepturile lor descoperite, peste mâinile lor goale, jupuite de mărăcini, cățărate de bârne.

Stupi întregi, de trupuri și de veșminte învălvorate, se deslipiră de pe întăriri și căzură cu sunet surd în adâncuri...

Mulți dintre mahomedani se înmormântară pe veci sub rîurile de foc ce curgeau șuerînd din înălțime.

Alții se ridicară besmetici în lumină...

Cu ochii crăpați de flăcări, cu veșmintele aprinse, cu turbanele încununate de limbi roșii de pară, ei încercară să'și taie drum printre hoarde,

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Unii se năpustiră urlând asupra ianicerilor ce isvorau furioşi din ţâhle.

Alţii îşi striviră capetele de stejari.

Câţiva isbutiră să rupă rîndurile oştilor năvălitoare şi să iasă, scoţând răgete lugubre, în luminişurile codrilor.

Mulţi din aceştia căzură, la câţiva paşi, prin rîpi şi viroage.

Alţii rătăciră toată noaptea prin păduri, învălvorînd seciurile, îngrozind pasările de pradă, sfâşiind noaptea cu arătările lor sinistre.

În sfârşit o altă parte, — cei mai nefericiţi, — fură găsiţi a doua zi în valurile Moldovei, acoperiţi de răni şi de zdrenţe încenuşate, unii nebuni de durere, alţii în agonie, — alţii morţi.

Însufleţiţi de această lovitură năprasnică ostaşii din lagăr se înflăcărară.

Curteni, lefegii, femei, copii şi bătrîni, toţi tăbărîră asupra înfricoşatelor cazane, pline cu plumb şi cu pucioasă înroşită; — şi, slujindu-se de ciubere, de coifuri şi de paveze, ei le deşertară cu o lăcomie grozavă.

Noaptea se prefecù într'o adevărată Sodomă.

Mii de lumini fulgerătoare, şi mii de glasuri omeneşti, sfâşiară bolţile pădurei.

Şi vijelia urlà din ce în ce mai groaznic.

Şi fulgerile se impleticeau mereu în zări.

Şi ploaia, şi grindina, şi vaetul oştilor încăerate'n luptă, înfiorau neîntrerupt văzduhul.

Cu toate acestea, uriaşele încercări şi împotriviri ale ostaşilor Crucei, avură acelaş sfârşit amar, aceiaşi soartă.

Zadarnic se aruncară asupra hoardelor cotropitoare valuri de pucioasă, de plumb şi de răşină topită.

Sute de morţi umplură şanţurile cetăţei; şi alte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sute de jertfe, încolăcite de flacări, se risipiră prin păduri şi pe şesuri.

Dar toate fură în deşert...

Peste mormanele de trupuri înecate'n spuză veniră alte valuri omeneşti.

Şi valurile acestea nu mai conteneau.

Păreau că izvorăsc din pământ, din cadavre, din văzduh, din ape.

Asupra lor se asvârliră, în sfârşit, cele din urmă, şi cele mai fioroase unelte de luptă.

Marele căpitan de darabani dădu poruncă să se aducă pe întăriri grămezile de «frunze şi de zdrenţe umezite», de care se îngrozise, cu câteva ceasuri mai înainte, în şatra scripcarului.

Erau grămezi de şerpi...

Înfiorătoarele târîtoare, strînse de prin păduri şi din munţi, fură asvârlite peste întăriri cu lopeţile...

Aerul se cernì de umbre rotitoare.

Din rîndurile musulmanilor izvorîră noui urlete de groază.

Haitele din nou căzură de pe întăriri, — din nou înţesară şanţurile cetăţei, — apoi din nou se ridicară şi porniră besmetice prin codri.

Şi în sfârşit, din nou ele se întremară şi se asvârliră, cu cea din urmă desnădejde, asupra lagărului prefăcut în ruină...

Cetatea, — incendiată şi de facle, şi de şuvoaiele şuerătoare de plumb şi de pucioasă învălvorată, — ardeà, ca un munte de răşinà.

Turlele ei se prăbuşiseră.

Porţile zăceau, carbonizate, peste movile de morţi.

Pălăncile se hăţânau şi cădeau, pârîind şi trosnind, în adâncuri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

În toate părţile se săpaseră guri uriaşe înecate de şuvoaie de fum şi de flacări.

Şi pretutindeni valurile cotropitoare năvăleau înăuntrul cetăţei, cu hangerile'n dinţi, cu turbanele desfăşurate, cu pumnii încleştaţi pe iatagane şi pe flinte.

Domnul încălecase pe calul său arab.

Marii sfetnici, curtenii, lefegiii, panţirii şi toate oştile rămase în viaţă, roiau, în jurul lui, călări.

Jupâniţele şi jupânesele boerilor se zbăteau în şele, gata să primească moartea, alături de părinţii, de fraţii şi de bărbaţii lor, — cu nepăsare şi cu vitejie.

Pe chipurile tuturor stà zugrăvită măreţia ceasului suprem în care sufletele lor trebuiau să se înalţe, împreună, în împărăţia odihnei.

Nimeni nu tremurà; de pe buzele nimănui nu zburau, în aerul ucis de flacări, decât şoapte de îmbărbătare.

Lupta începù, treptat-treptat, pornind de pe întăriri şi întinzându-se până în cele mai adânci colţuri ale taberei.

Cei dintâi cari muriră, apărîndu-şi tronul şi ţara, fură codrenii, hânzarii şi plăeşii.

Ei nu se clintiră de pe întăriri, nici nu lăsară lăncile şi ghioagele din mână, până când nu se săvârşiră, toţi, până la unul.

Cel din urmă ostaş de rînd care ţinù piept valurilor asiatice, fù uriaşul Grui.

Înfricoşatul vătaf al codrenilor stătù pe întăriri, singur, fără platoşe şi fără altă armă decât buzduganul lui de plumb, până când flacările îi învălvorară părul.

Atunci el se trase înapoi, învârtind, încă, pe deasupra capului, ghioaga lui nestrujită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ianicerii roiau, în jurul lui, ca fluturii...

Iataganele se încrucişau de-asupră-i ca nişte şerpi scăpărători de foc.

Adese ori capul Grozovanului, însângerat şi zburlit, se scufundă fără veste printre hoarde, — apoi din nou se înălţă în lumină, — şi din nou se făcea loc larg în juru-i.

În faţa acestei privelişti grozave, Domnul abia îşi putù stăpâni durerea:

— «Sărmani viteji...» — murmură el, înnăbuşit de lacrimi.

«Aşà a fost scris să se întâmple: să piară cei mai vajnici apărători ai Crucei... să rămâie biata ţară, fără Domn, fără ostaşi, fără apărare.»

Câţiva curteni se desprinseră din rînduri.

Însufleţiţi de tăria neînvinsului codrean şi ne mai putând îndurà privelişte a aceasta sfâşietoare, ei se aruncară desnădăjduiţi asupra ianicerilor.

În urma lor porniră alte rînduri de luptători; apoi altele.

Din toate părţile taberei alergară lefegii şi panţiri, cu sulitele întinse, cu ochii însângeraţi de mânie.

Şi din toate colţurile întăririlor năvăliră, în acelaş timp, noui stoluri de ianiceri, de spahii şi solaci, împresuraţi de cohorte barbare.

Încăerarea se întinse, într'o clipită, până în cele mai depărtate colţuri ale taberei.

Pretutindeni izbucniră vârteje de umbre omeneşti, încăerate în luptă.

Şi de pretutindeni nu răsună decât un singur strigăt, înăbuşit, sălbatec:

— «Ucide... Ucide...»

Domnul stà pe cal rece, nemişcat, ca de piatră.

El priveà toată această arenă uriaşă, pe care oştile lui îngenunchiau secerate de coasa nemi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

luită a morţei, şi gânduri amare, cum nici-odată nu-i străbătuse sufletul oţerit în războaie, îi otrăveau viaţa.

Totdeauna el îşi văzuse oştile luptând cu înverşunare şi credinţă; dar niciodată ele nu i se părură mai mari şi mai vajnice ca în ceasul agoniei lor.

El se uită aiurit peste vârtejele de uriaşi, doboriţi de mii de alebarde şi de barde; şi inima i se strivea de durere că nu putea arătă întregei lumi vitejia lor.

Unde erà Papa dela Roma şi Cazimir Craiul, şi Corvin, şi toţi prinţii şi voivozii popoarelor încreştinate, să vadă cum luptă şi cum mor toţi ai săi întru apărarea creştinătăţei.

Nici odată oştile Moldovei nu au avut vre-un sprijin dela sărbătoriţii monarhi ai ţărilor vecine. Pururi ele fuseseră urgisite, lovite şi batjocorite, de toate neamurile de peste Carpaţi. Milcov şi Nistru.

Şi totuş ele au uitat, atât de uşor, răutăţile şi fără de legile lor.

Inflăcărate de un singur gând, — să-şi mântue Crucea de prăpădul Semi-Lunei, — de zile şi nopţi în şir ele ţineau piept năvălirei lui Mohamed peste hotară.

Şi-au ars cetăţile lor străvechi şi bogate, şi-au otrăvit isvoarele, şi-au părăsit averile, — şi s'au strîns toţi, aci: să moară până la unul, pentru Domn şi ţară...

Şi mureau, acum, rînd pe rînd, fără să murmure, fără să plângă.

Mamele îşi strîngeau copii la piept şi piereau cu ei, scoţând un singur ţipăt de îmbărbătare:

— «Dă, maică... Nu te lăsà maică...!»

Bătrînii oşteni, deslipiţi de odraslele şi de ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdr/1901-1932

poţii lor, cădeau sfărîmaţi prin şanţuri înţesate de morţi şi de mormane de jăratec, urlând în cei din urmă fiori ai agoniei.

— «Doamne, fie-ţi milă de ţară!»

Tinerii curteni, despărţiţi de jupânesele şi de logodnicele lor încăpute pe mâinile eunucilor arabi, se prăbuşeau, de pe înnălţimi înflăcărate, privind încă odată în ochii jupâniţilor pierdute şi trimiţându-le pe aripile vijeliei îmbrăţişarea lor din urmă:

— «Jupâniţă... nu uita... nu uita că eşti mireasa Domnului.»

Marii comandaţi ai oştilor alunecau sub picioarele hoardelor cu acelaşi strigăt înnălţător pe buze...

Privirile lor se întorceau spre tânărul lor monarc, apoi spre Marele Logofăt, şi în sfârşit spre bătrînul Archipăstor al Romanului.

— «Părinte... — murmurau ei, privind aiuriţi spre cuviosul schimnic.

«Pomeneşte-ne întru împărăţia dreptilor...»

În faţa acestei jertfiri obşteşti, a oştilor moldovene, — întru apărarea Crucei, a Tronului şi a Ţării lor, — Domnul nu-şi mai putù înfrînge durerea şi mânia.

El se aruncă, fără veste, în mijlocul flacărilor...

Gura armăsarului său sângeră.

Şergan sări nechezând în aer; apoi se năpusti peste hoarde.

Boerii se aşternură, în urma lui, mânuindu-şi spadele în lumina orbitoare a flacărilor şi privind ţintă spre porţile cetăţei.

Întăririle dinspre răsărit, de la Turla lui Dragoş până dincolo de Turla lui Ghirai, se prăbuşiseră.

Printre uriaşele lor movile de jăratec se făcuse loc larg.

Şi prin această spărtură largă, încununată de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
evidență și valorificare din 1864 - 1932

arcade gigantice de pară, so văzù, atunci, răzbind înnăuntrul cetăţei un nesfârşit alai de arătări îmbrăcate in mătăsuri şi pietre fără preţ.

Intrară marii dregători ai Porţei, Hanii Crimeei, Layot, cei trei Beilerbey ai răsăritului, şi în sfârşit, bătrînul şi slăvitul Padişah.

La arătarea chipului său sbârcit, veştejit de fiori şi de presimţiri urîte, — tot aliotmanul izbucnì în urlete fanatice.

Din toate părţile se înnălţară strigăte răguşite de: «Eiuvalah... Trăiască Mahomed Şah Canuny».

Şi în toate părţile lupta se înteţi, înflăcărată de arătarea marelui lor Stăpân...

Ochiul ager al Domnului văzù, cel dintâi, chipul gârbovitului Sultan...

Privirile celor doi monarhi se întâlniră, la câţiva paşi, peste calpacele paşalelor...

Dar pe când ochii Domnului ardeau, şi toată înfăţişarea lui erà plină de măreţie, — capul scofâlcit, al Innaltului Padişah, se ghemuise, alb şi prăpădit, între umeri...

Ochii lui stîclirà, o clipă, fulgeraţi de privirile tânărului Voievod al Moldovei.

Apoi ei se înţepeniră şi rămaseră nemişcaţi în orbite.

In clipa aceia Domnul asvârlì topuzul, încărcat de pietre rare, asupra nevolnicului stăpânitor al lumei.

Topuzul lui căzù, trăsnind, în fruntea Beilerbeiului Anatoliei.

Beilerbeyul gemù.

Un val de sânge îi ţâşnì de sub cucă, — şi chipul lui se albì, ca de moarte.

El mai făcù o mişcare besmetică, — ca şi cum ar fi vrut să se apere de umbre, — şi căzù, horcăind, pe braţele ceauşilor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.biblioteca-digitala.ro/muzeu/1901-1932

Cu aceiaşi mânie Domnul îşi trase spada şi o repezì asupra lui Reis-Effendi.

Reis-Effendi făcù aceiaşi mişcare.

Şi un nou turban, împodobit de stele luminoase, pieri dintre paşale...

In faţa acestui atac năprasnic, curtea padişahului se trase înnapoi, făcând zid, cu piepturile lor, în jurul Padişahului.

Mengli-Ghirai fugì.

Dinţii lui Layot sburară, striviţi de baltagul lui Boldur.

Marele Hatman Şendrea îşi trase spada din pieptul lui Miralem-Agà.

Arborc frînse pe spate, cu o sălbatecă lovitură de sabie, capul supremului Ciohodar.

Marele Logofăt îşi ridicà amândouă braţele; şi baltagul lui de argint, încununat de ghimpi sclipitori de criţă, căzù, de-odată, ca o ghiulea şuerătoare, asupra lui Muhzur-Agasì: şeful ianicerilor...

O clipă, şi toţi marii sfetnici şi luptători ai Moldovei, se aşteptau să vadă capul Sultanului fulgerat de sabia Domnului, — şi, odată cu el, toate puterile vrăjmaşe răsipindu-se, prin păduri şi pe şesuri...

Dar clipa aceia nu mai sosì.

Năpăstuitul Padişah chemă în ajutor toate armiile imperiului.

Ţipetele bostangiilor, ceauşilor, beilor, şi paşalelor curţei, cutremurară bolţile.

Şi de pretutindeni năvăliră asupra lor, mii de capete sburlite, mii de ochi însângeraţi de furie, mii de hangere, de alebarde, de lănci, de fuşti, de geriduri, de darde.

Domnul şi boerii, fură prinşi ca într'o vâltoare nemărginită...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Cerul se înnegrì de arcane; şi potop de arme căzură deodată asupra nenorocitei sale curţi...

Cu toate acestea moldovenii încă ţinură piept urgiei.

Răzbiţi, de toate părţile, şi de suliţi, şi de săbii şi de săgeţi, şi de flacările uriaşe cari se împreunau, în boltă, orbitoare deasupra capetelor lor; ei se strînseră în mănunchi, umăr lângă umăr, şi se traseră înnapoi, înfrînând cu fulgerătoare lovituri de baltage şi de spade, puhoiul oştilor năvălitoare....

Cu toate acestea rândurile lor se împuţinau mereu; marginile caerului se subţiau; lefegii căzeau în snopi; curtenii se răreau fără încetare...

Şi odată cu ei, alunecau sub picioarele cailor, sau sburau pe braţele cotropitorilor,— şi jupânesele, şi jupâniţele şi copii sărmanilor luptători prinşi în vârtejul morţei...

Marele Logofăt îşi văzù cele două copile ale sale, pierind, într'un sfâşietor ţipăt de desnădejde, în valurile aliotmanului...

Un geamăt surd, de fiară sugrumată, sgudui pieptul nefericitului părinte.

El voi să rupă rîndurile, şi să se asvârle orb în braţele mahomedanilor. Sforţările lui fură însă deşerte. O lovitură de alibardă îi despică fruntea largă şi pleşuvă. Un val de sânge îi învălui privirile. Scoţând un adânc ţipăt de durere, el alunecă, galben şi adormit, pe braţele tovarăşilor săi de arme...

O clipă mai în urmă, un alt strigă sfâşiè tăria.

Pierì, şi Maria Boldur...

Apoi se auzì un alt ţipăt.

Pieriră şi copii nefericitului Hotnog.

Unul căzuse, la picioarele lui, cu capul sfărî-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

mat de iatagane ; altul sbură, luptând încă, pe braţele mârzacilor lui Aidar...

In sfârşit o nouă lovitură, veni să închee acest lanţ de nenorociri şi de hrăpiri cumplite...

Jupâniţa Negri alunecă, uşoară, pe braţele celui mai temut dintre comandanţii marelui imperiu.

Innainte ca Arbore să fi putut sosi în ajutorul nefericitei jertfe, Ibrahim-Paşà pieri cu ea, printre spahii.

Zadarnic Vel-căpitanul încercă să răsbată în inima hoardelor.

Ca şi Marele Logofăt, ca şi Boldur, ca şi Stroe, el rămase cu ochii aţintiţi spre cer, cu braţele întinse după umbra copilei pierdute...

O şoaptă, abia auzită, îi mai străbătù, din depărtări, auzul:

— ...Pane... M'au hrăpit, pane...»

Şi nu mai auzì nimic, nu mai simţì nimic...

Se trezì de-odată, într'un întuneric adânc, plin de ierburi, de glod, de şuvoae...

In jurul lui auzea zornăte de zale, şi sforăiri de cai, şi ropote surde de copite.

Fugea... fugea mereu...

Şi singur nu ştià dacă fuge ; şi singur nu ştià de e viu, sau mort; dacă sborul acesta neîntrerupt, prin măruntaele pământului, erà vis sau aivea...

Abia într'un târziu află adevărul...

Şi atunci plânse cu amar că cerul încă îi hărăzise ani lungi şi obidiţi de viaţă şi de jertfă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CARTEA IV

SPRE RĂSARIT

I.

In pădurile nestrăbătute ale Basarabiei, aproape de Orhei, se înălţau, pe ţărmii Răutului, casele străvechi şi bogate ale bătrînului pârcălab Gangur...

Casele acestea, împresurate de ziduri mari de piatră, cu chilii nenumărate înşirate pe sub streaşinile pălăncilor, şi cu paraclis drăguţ în mijlocul ogrăzei, — erau odinioară pline de veselie, de zgomot, de belşug şi de petreceri nesfârşite.

Sute de argaţi şi de robi furnicau, atunci, prin polimare şi prin cuhnii; şi stoluri nenumărate de boeri-curteni şi de cavaleri poloni, veneau aici, de pretutindeni, — din Podolia şi din Ukrania, — să-şi uite necazurile în vinul rubiniu al bătrînului staroste şi în ochii vioi ai jupâniţelor şi fetelor din casă...

Acum casele marelui dregător al ţărei erau pline de o mişcare ciudată.

Prin ogradă, pe prispe, pe sub pălănci, şi în jurul bisericuţei neîngrijite şi deşerte, roiau pâlcuri mohorîte de oşteni moldoveni îmbrăcaţi în sdrenţe prăfuite.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mem1901-1932

Pretutindeni ardeau focuri mari înnăbușite'n spuză.

Și în jurul acestor focuri liniștite, oștenii tăinuiau în șoapte asupra grelele vremuri de restriște ce se abătuseră de la un timp peste țară.

Adeseori porțile se dădeau, scârțiind, în lături...

Și noui pâlcuri de oșteni, adunați de prin toate unghiurile Basarabiei, din Bugeac, din ținutul Tigheciului, de la Hotin și Soroca, năvăleau, înnarmați cu securi, cu furci, și cu coase. înnăuntrul stărostiei...

Toate aceste mișcări înnăbușite, desfășurate în umbra pădurilor, și în mijlocul unei tăceri pustiitoare, păreau niște hotărîtoare pregătiri de luptă.

Și toți, — și cei cari hălăduiau mai de mult în cuprinsul caselor bătrînului pârcălab, și nouii sosiți, și cetele cari năvăleau încă, — păreau că se ingrijeau de sosirea unor oști alese...

Intr'o noapte posomorîtă, încărcată de nouri suri de toamnă, se auziră, în sfârșit, vuete de călăreți și lovituri grele în poartă...

Sub bolțile porților se oprì un numeros stol de lefegii și curteni, îmbrăcați în armuri ruginite de ploi și de sânge.

Curtenii descălicară; apoi intrară pe sub arcade, tăcuți, cu frunțile în pământ, tărîndu-și, înnapoia lor, caii nețesălați, obosiți, schilavi.

In fruntea lor înnaintà un curtean înnalt, cu umerii largi, cu pletele neîngrijite, revărsate în șuvițe lungi pe piept, pe umeri, și pe spete.

Pieptul lui erà acoperit de o bogată lorică de argint, legată în verigi de aur.

Dar lorica aceasta erà acum mânjită de pete mari de rășină, și de pulbere împietrită.

Pe alocurea ea erà turtită de lovituri de bal-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

tage; şi în multe părţi solzii erau desfăcuţi şi înlocuiţi cu inele de sârmă...

Chipul curteanului era sălbătăcit şi slab...

O barbă neagră, crescută în neregulă, îi împresură obrajii scofâlciţi.

Şi mustăţile îi cădeau moi şi răsfirate, peste colţurile buzelor; şi ochii lui limpezi şi vioi altădată, erau acum cufundaţi adânc sub frunte.

Ei ardeau în întunecrecul vioriu al orbitelor, trişti, bolnăvicioşi, fără lumină, fără viaţă, fără nădejde...

In faţa acestei arătări întunecoase, cetele de luptători din cetăţuie se ridicară, ca un singur om, în picioare.

Toţi îşi descoperiră capetele, şi toţi rămaseră smeriţi, cu frunţile înclinate spre pământ, cu privirile aţintite pe luciul cărărei.

Curteanul trecu, printre rîndurile tăbăraşilor, tăcut, apăsat de gânduri.

In dreapta lui se târâ prin iarbă, un bătrîn slăbănog, cu capul gol, cu barba învălătucită în jurul buzelor, cu ochii secătuiţi de plâns...

In stânga venea un alt curtean, mai arătos, şi mai sprinten.

Apoi se înşirau alţi trei călăreţi, acoperiţi de colb, rumeniţi de arşiţă.

Marele curtean urcă treptele polimarului, zornăindu-şi grelele veştminte de zale...

In polimar se opri:

— «Ce veste...», — întrebă el, aţintindu-şi ochii asupra unui bătrîn slujitor de casă, răsărit în prag...

«Mai rău, au mai bine...»

Bătrînul îngenunche la picioarele curteanului şi-i sărută carîmbii...

— «Sărutăm picioarele, milostive stăpâne...»

«Bună pace...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
evistaransilvaniaro/ndr/1901-1932

«Luminăţia sa, giupân Starostele, abia amù au închis ochii...

«Ii mai bine...»

— «Altă veste...?

«Nimic... pîră azi...»

Curteanul oftă.

Apoi se întoarse către bătrînul ostaş, ce se ţinea în dreapta lui.

— «Hotnoage...», — făcù el, blând...

«In noaptea aceasta vei lua cina cu mine, apoi vom stà amândoi la taină.

Până atunci vezi, ce fac gloatele... Câţi au sosit câţi s'au dus, şi ce veşti mai umblă prin lume...

Şi fii volnic, tată...

Lasă plânsul, avem altele de socotit amù...»

Bătrînul îşi duse mâna la ochi: apoi răspunse, înnăbuşit de lacrămi...

«Iaca... mă duc.

«Ci nu uità pan Arbore... că moş Stroe nu mai poate răzbì.

«Ia-mi povara, pane... destul am luptat... lasămă, în voia gândurilor...»

Arbore voì să-i răspundă; dar simţì că şi glasul lui se curmă de lacrămi.

El făcù semn moşneagului să plece.

Apoi intră îndurerat în iatacul bătrînului staroste...

II.

Înţepenit în jilţ, cu ochii aţintiţi spre grăuntele auriu al unei candele ce veghià slab în umbră, Marele Căpitan îşi răscoleà de ceasuri întregi, trecutul...

Hotnogul Stroe venì, stătù o clipă cu el în tre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

păzărie; apoi se duse, bântuit de plâns, în mijlocul oştilor risipite în preajma focurilor din ogradă.

Nenorocitului bătrîn nu-i mai ardeà de harţuri, nici de tăinuiri deşarte...

Pretutindeni el nu se izbeà decât de umbra copiilor săi.

Şi, în toate părţile, umbrele acestea firave, îi umpleau sufletul de otravă, îl făceau să tremure, să plângă, să fugă...

Vel-Căpitanul rămase singur...

Bătrînul pârcălab al Orheiului dormia într'un iatac lăturalnic, acoperit de răni oblojite, toropit de friguri...

Prin săli, prin polimare şi prin curte, erà liniste deplină.

Cămărăşeii se strecurau prin coridoare, încet, în vârful degetelor.

Şi toţi argaţii curţei, şi toţi oştenii din lagăr, respectau, prin tăcere adâncă, întunecosul locaş al durerei,..

In pustietatea aceasta desăvârşită, neîntreruptă decât de pârîitul dureros al candelei din perete, Arbore îşi revăzù, în vis, toate loviturile primite în înfricoşetele lupte dela Valea Albă şi toate celelalte întâmplări nenorocite din urmă...

Ce grozăvie !.... Ce prăpăd !.... Ce întuneric !....

Prin mintea lui turburată de desnădejde, toate i-se perindau, unele după altele, ca niste înfricoşate alaiuri de vedenii urîte.

Şi în faţa tuturor acestor arătări depărtate, împresurate de noapte şi de pustietate neţărmurită, sufletul lui îngheţà de durere.

Rînd pe rînd el văzù desgropându-se prin negurile aducerilor aminte, lupta din păduri, atacul Marelui Seraskier, măcelul din Bazar, moartea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existaris.ro/ro/cnrl901-3932

marelui Spătar, seceta, — uraganul din urmă, — şi, în sfârşit, hrăpirea jupâniţei Negri...

Cum a scăpat el din acest înspăimântător prăpăd, în care toată floarea şi mândria Moldovei s'a înmormântat deapururi sub cenuşe, — se întrebă necontenit, nenorocitul războinic...

Ce mână duşmană l-a dăruit iarăş vieţei, ca iarăşi să alerge şi să sufere, plângând în deşert pe mormântul întregei ţări şi întregei lui vieţi?

Prin ce minune prigonitoare s'a pomenit iarăşi la lume, alergând orb, împresurat de un stol de călăreţi sfâşiaţi de răni, prin păduri şi prin singurătăţi necunoscute, bântuite de furtună, întunecate de giulgiul nemărginit al morţei?

Mereu se întrebă, — şi nu puteà să-şi răspundă.

Işi aduceà doar aminte că în cea din urmă clipă trăită în cetate, când nu'i mai despărţeà decât un pas de peire, se făcù vuet asurzitor în juru-i.

Câţiva curteni călări strigară cu voci detunătoare: «*înnapoi... de sârg...*»

Caii lor se întoarseră, sângeraţi de zăbale, către asfinţit; apoi alunecară toţi, ca o cascadă grea de fier, în adâncul unei vâltori înfricoşate...

Când mintea lui se limpezì, — erà departe de lagăr, departe de măcel...

Innaintea lui erà întuneric, înnapoia lui întuneric; deasupra nouri grei şi întunecoşi, încărcaţi de fulgere şi de ploaie...

In jurul lui văzù, atunci, pe Vornicul Boldur călărind în galop, cu pumnii strânşi pe frîne, cu părul răsfirat pe umeri...

Văzù, apoi, pe Marele Logofăt Tăutu, legănându-se, moale ca de ceară, între oblâncuri.

Văzù, în sfârşit, pe Domn călărind în fruntea tutulor pe armăsarul său sălbatec...

Şi văzù, apoi, rînd pe rînd, o mulţime de chi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

puri mânjite de sânge, de reşină şi de smoală, fără arme, fără coifuri, fără frîne, fără paveze.

Toţi aceşti fugari, biciuiţi de furtună, cutreerară, în goana roibilor, pădurile şi văile apelor, toată noaptea, până'n zori...

In îngăimarea zorilor, se opriră.

De-asupra lor, pe creştetul stâncilor învălătucite de nouri, se înălţă umbra mohorîtă a Cetăţei Neamţului...

Domnul suì dealul în aceiaş goană neînfrînată.

De pe înnălţimea cetăţuici se vedeau codrii arzând, în depărtări, spre Roman.

Cerul erà roşu ca arama.

Şi limbi uriaşe de foc se zvârcoleau neîntrerupt printre nouri de fum, şi de frunze învălvorate...

Domnul bătù desnădăjduit în porţi.

Câţiva străjeri sparseră noaptea cu sunetele lor de bucium...

Urmară câteva clipe de tăcere...

Apoi ferestrele dela paraclis se deschiseră.

Şi printre gratiile lor, albite de spuza dimineţei, răsărì chipul ofilit, cu părul despletit, al Doamnei Maria...

Ea se uità lung la picioarele cetăţei...

In umbra nefericitului Domn al Moldovei, ea recunoscù pe fiul ei învins; în glasul lui tânguitor, înnăbuşit de plâns şi de dureri mistuitoare, nenorocita mamă simţì toate chinurile lui înfricoşate.

Cu toate acestea, ea nu scoase nici-un ţipăt.

Ferestrele se închiseră din nou.

Şi prin vuetul furtunei de afară, şi în sufletul năpăstuit al Domnului, şi în inimile sfetnicilor săi, — răsunară multă vreme cuvintele ei dojenitoare:

«Nici-o pasăre nu-şi părăseşte cuibul; nici-un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
exhibitions.kenic.ro/rm1901-1932

ostaş, credincios Crucei şi Moşiei, nu-şi părăseşte tabăra...

«Tu nu eşti fiul meu.

«Du-te... şi piei pentru ţară!

«*Orice pasăre în cuibul ei piere!...*»

Fugarii porniră umiliţi...

Ei coborîră în albia Moldovei.

Valurile Moldovei veneau furioase, revărsate peste vaduri, pline de rădăcini şi de copaci gârboviţi, prăbuşiţi din munţi...

In vuetul acestor ape mari, răzvrătite de furtună, călăreţii alergară, pe sub stânci pleşuvite, peste pârae spumegânde, prin păduri şi prin secîuri, până în revărsarea nopţei...

Ei trecură pe lângă Baia, cu frunţile plecate...

Nimeni nu avù curaj să-i privească zidurile aninate pe dealuri; turlele înălţate peste grădini; căsuţele spânzurate pe costişe.

Toate păreau că-i privesc cu spaimă printre neguri.

Şi în fiecare pată de lumină, zugrăvită pe cerul întunecos al depărtărei, ei vedeau ochii mari deschişi, rătăciţi de groază...

Şi în turlele albe şi subţiri ale bisericilor, şi în plopii uriaşi ce se clătinau, pe măguri, bântuiţi de vijelie, — ei întrezăreau braţe întinzându-se spre ei şi cerşindu-le în deşert ajutorul...

Urmăriţi de icoana biruinţelor lor din alte vremuri, — sărmanii viteji, prăpădiţi acum de uraganul semi-lunei, suiră cheia Moldovei şi se pierdură în văgăunile munţilor...

In dreapta lor se înnălţă un perete uriaş încununat de molifţi şi de brazi sfâşiaţi de vânt.

In stânga se ridicau alte culmi prăpăstioase, pierdute în nouri.

Innaintea lor, clocoteau undele furioase ale apelor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

In fund se deslănțuiau, din în ce mai înnalți, din ce în ce mai întunecoși și mai falnici, munții Voronețului.

La fiecare pas caii fugarilor, despotcoviți și istoviți de umblet, se poticneau prin hârtopuri.

Zadarnic pintenii curtenilor se înfigeau adânc în carne...

Toate puterile lor erau secătuite.

Încă un pas, — și toți trebuiau să cadă...

Atunci, înaintea lor, se arătă fără veste o lumină ciudată.

Era un opaiț slab, pierdut printre cetini.

La arătarea lui, inima Domnului tresări, — și lacrămi calde îi acoperiră obrajii slăbiți de durere...

El coborî de pe cal, și se apropie de sâmburele de foc ce licurea tot mai vioi în noapte...

O clipă mai în urmă, curtenii se opriră, toți, în fața unei peșteri adânci.

Din năuntrul peșterei țâșneau raze roșii de lumină...

Și odată cu aceste picături roșiatice, ce alunecau, calde și tremurătoare, pe treptele înverzite ale stâncei, — din întunericul spălăcit al chiliei isvorau șoapte și gângăviri încete: psalmi și rugăciuni murmuitoare, picurile de pe buzele unui sihastru bătrîn ca vremea...

Domnul stătu puțin în gura tainiței, apoi pieri în adâncime...

El stătu acolo, mult, — până spre ziuă...

Când ieși, steaua zorilor clipea rar printre nourii răspândiți pe boltă.

Munții din spre răsărit se acopereau de brumă argintie.

Ciutele alergau în stoluri spre isvoare...

Domnul coborî treptele peșterei, înviorat, cu fața luminată...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/com/1901-1932

Se oprì în mijlocul boerilor, apoi îşi întoarse ochii către chilia sihastrului:

«Intr'acest loc...», — murmură el, arătând spre peşteră... «vom înnălţà biserică mare şi bogată întru slava celui de sus, de vom hălădui den lupte...»

«Aşa am giuruit, în faţa lui Dumnezeu... aşa vom face...»

La auzul acestor cuvinte, boerii se priviră uimiţi.

Li-se părură că Domnul lor aiurează.

Dar mintea Domnului erà senină, şi cuvintele lui hotărîte.

Un fior de îmbărbătare trecù atunci prin inimile nenorociţilor săi sfetnici.

Fiecare avea un copil, un frate, o soţie pierdută în valurile aziatice.

Toţi erau gata deci să purceadă din nou la harţă.

In mijlocul bucuriei lor tăinuite Domnul încălecă şi iarăşi plecă...

Bătrînul sihastru, Daniil ieşi, in clipa aceia, în gura chiliei lui sălbatice.

Chipul lui erà alb ca de ceară.

O barbă lungă şi neîngrijită îi învăluià pieptul desgolit.

Umerii îi erau încovoiaţi către pămînt.

Ochii, limpezi şi tremurători, i-se sbăteau ca două vâlvătăi albastre în întunerecul orbitelor...

El îşi încrucişă cele două degete dela mâna dreaptă, şi binecuvântă pe Domn în tăcere.

Şi până când stolul fugarilor se depărtă şi pieri, el ţinù cruciuliţa lui, de lemn sfânt, legată cu rădăcini uscate, de-asupra călăreţilor, blagoslovindu-i.

Curtenii ieşiră în albia Moldovei, şi se îndreptară, în trap, spre Câmpu-Lung...

Nourii se distrămau şi pieriau.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Printre aripile lor albe şi străvezii, ca de spumă, soarele îşi strecură în taină privirile de aur.

Razele soarelui, miresmele brazilor, seninul din ce în ce mai curat al cerului, înviorară inimile curtenilor.

Ei începură să tăinuiască...

Şi din tainele lor Arbore prinse în sfârşit, adevărul celor petrecute în cetate: chipul în care el a fost dăruit iarăşi vieţei...

— «De n'ar fi fost Marele Postelnic Juga...»— murmurau, în de ei, curtenii, «n'am hi scăpat... El ne-au mântuit...

«Mulţumită morţei sale năprasnice vedem iarăşi soare...»

Şi în şoapte, sugrumate de obidă, ei începură să povestească pe larg scăparea lor din lagăr.

Prididite de hoardele mahomedane, oştile Domnului ajunseseră, fără veste, deasupra gurilor subterane.

Atunci marele postelnic Juga îşi aduse aminte de tainiţe...

El sări de pe cal, — trase singur zăvoarele porţilor, — şi porţile căzură cu vuet surd în adâncuri...

Călăreţii alunecară, şuvoi, în tainiţe...

Singur marele postelnic, împresurat de câţi-va armăşei şi stegari, rămase de pază la gurile gropniţei...

Şi până când nu mai răsună nici un sgomot sub picioarele lui îngropate în jeratec, el ţinu piept valurilor musulmane, luptând şi pierind, pentru Domn şi ţară...

— «D-zeu să-l răsplătească... — murmură Arbore, la auzul acestor taine mari...

«Cine poate şti...?

«Toate sunt dela Cel de Sus...

«Poate că vom hălădui şi den acest greu pojar...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

«Căile Domnului sunt mari, și ascunse...»

Cu aceste cuvinte el dădù pinteni asturcanului și porni, în sbor, în urma Domnului...

Curtenii eșiră din albia Moldovei...

Câmpu-Lungul rămase înnapoia lor, în văile munților...

Ei se îndreptară, în galop, spre miază-zi...

Trecură munți, văi, platouri și vâlcele acoperite de păduri seculare, apoi se scufundară în lunca unui rîuleț, limpede ca lacrima, și se opriră, odată cu asfințitul soarelui, în porțile monăstirei Putna.

Aici Domnul își luă rămas bun dela nenorociții săi sfetnici...

După o noapte întreagă, petrecută în rugăciuni, la picioarele altarului, el chemă în jurul său pe Marele Vornic Boldur, pe Isac, pe Kostea, pe Arbore, și pe toți ceilalți curteni isbăviți din lupte. Și cu ochii înnecați în lacrămi, el le dădù cele din urmă sfaturi întru apărarea lor și a țărei.

— «Mergeți unde veți ști, și căutați oști noui, și nu vă odihniți, nici nu perdeți credința voastră în Dumnezeu, până când nu va sunà ceasul de apoi al mântuirei...

«Încercări grele apasă amù asupra noastră.

«Ci Dumnezeu e bun și milostiv, — și toți cei ce merg întru căile sale, vor găsi adevăratul drum al isbăvirei.

«Iacă: în fața voastră și la picioarele acestui sfânt oltar, — urmă Domnul, — mă leg azi cu greu jurămînt; să nu-mi plec capul pe căpătâiu, să nu mă odihnesc, să nu pui strop de apă pe buzele mele, până ce nu voi vedeà moșia Moldovei scoasă iarăși din ghiarele păgânului...

Urmați pilda Domnului Vostru...

Și în nici una din grelele voastre încercări, nu uitați cuvintele Ziditorului:

Muzeul Digital al Romanului Românesc

«De vei avea credință cât un grăunte de mușt[a]r, muntelui de 'i vei zice să se mute, muntele se va mută...»

La amintirea acestei despărțiri amare, Arbore se simți năpădit de plâns...

Lacrimi mari 'i picurîră dintre gene, pe armurile sale înnegrite de sânge, pe degetele lui înghețate de fiori.

El își aduse aminte de chipul sfâșietor de jalnic în oare s'a deslipit de inima Domnului.

Cum marii sfetnici au voit să-i sărute mâna și Domnul n'a primit.

Cum el i-a îmbrățișat pe toți, ca pe niște frați nedespărțiți ai săi, repetându-le printre lacrămi:

«Nu mai sunt Domn... nu mai sunt Domn...

«Luptați pentru mântuirea țărei, și poate Bunul Dumnezeu se va milostivi să mă așeze iarăș în scaun...»

Își aduse, apoi, aminte cum au plecat toți din cuprinsul monastirei; cum Domnul i-a petrecut cu ochii înnecați în lacrămi, din cerdacul stăreției, până când umbrele lor au perit, rînd pe rînd, în noaptea pădurei...

Ce zile amare... Ce tânguire... Ce vâlvă...

Câte-va zile mai în urmă toate satele, târgurile și orașele Bucovinei clocotiră de sunete de clopote și de arme.

Kostea Diacul porni spre Dorna; Boldur străbătu, în goana roibului, ținuturile Rondei; Isac alergă spre Rădăuți și Hotin; Arbore cutreeră, zile și nopți în șir, tot ținutul Câmpu-Lungului, chemând norodul la arme.

De pe treptele altarelor, din piețe, din turlele bisericelor, el vesti tuturor blestemul căzut asupra țărei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuriu.ro/index1901-1932

Şi din toate părţile lumea alergă, înarmată cu securi, cu ghioage, cu furci, cu coase, în ajutorul moşiei.

Trei săptămâni tânărul Vel-Căpitan luptă în şir în jurul cetăţei Neamţului, căutând să spargă rîndurile aliotmanului, să despresoare cetatea, să smulgă robii din ghiarele morţei.

După trei săptămâni valurile musulmane se risipiră.

Ele se risipiră fulgerate de oştile lui Arbore, ale lui Boldur, şi ale lui Isac...

Se risipiră prăpădite, în acelaş timp, de ciumă de foamete, de sete.

Oştile moldovene le tăieaseră toate drumurile către Moldova şi Bistriţa.

Mii de trupuri omeneşti mistuite de flăcările setei acoperiră împrejurimile Neamţului.

Şi mii de cadavre, încovrigate de ciumă, căzură pradă corbilor şi vulturilor adunaţi din toate colţurile zării.

Câte-va zile mai în urmă, Arbore eră în Suceava.

Rămăşiţele lui Mahomed, orbite de frigurile foamei, se năpustiseră asupra mândrei cetăţi moldoveneşti, şi îi dăduseră foc, de pretutindeni.

Dar flăcările nu apucară să învălue întreaga cetate, şi cohortele aziatice se împrăştiară, trăsnite de o nouă lovitură.

Peste oştile celor trei mari dregători ai ţărei, sosiră noui pâlcuri de luptători, stârniţi de prin cele mai depărtate unghiuri ale ţărei.

Veniră hânzarii din ţinutul Sorocei, călăuziţi de hatmanii lor; veniră codrenii Tigheciului, în frunte cu vătafii lor; veniră, în sfârşit, păstorii din munţii Vrancei, locuitorii Crăciunei, vâlsaşii de pe Prut şi Bistriţa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

In faţa acestui potop de cete fără număr, — chemate la harţă de dăngătele clopotelor şi de flacările târgurilor aprinse, — puterile mahomedane se răsipiră...

O parte se îndreptă către Dorohoi şi Hotin.

O alta se năpustì, izbită la fiecare pas de oştile moldovene, înapoi spre Dunăre...

Arbore se aruncă, în fruntea cetelor de hânzari şi codreni, pe drumul Hotinului...

Şi zile şi nopţi de-arîndul, el alergă, pe cal, ca o nălucă, — despicând rîndurile musulmanilor, şi căutând pretutindeni urmele lui Ibrahim Paşa, şeful spahiilor...

Dar nicăiri el nu găsì pe acest duşman de moarte al tinereţei lui prăpădite.

In toate părţile erau turci, tătari, arabi, şi în în toate părţile ficrul lui descăpăţână, striveà, ucideà...

Dar în nici-o parte ochii lui însângeraţi de mânie, nu întâlniră barba argintie, şi calpacul înstelat de iaspise, şi burnuzul albastru, şi pieptul acoperit de ghiordane strălucite, al marelui spahiu.

Nicăiri nu erà Ibrahim, — şi, nicăiri, jupâniţa Negri...

Obosit de atâtea căutări deşerte, el se îndreptă către Soroca...

Bătrînul Hotnog îi pomenì, printre sughiţele lui amare, de peştera Bekirului...

Erà o peşteră adâncă, săpată în stâncile Nistrului, în care adese ori tătarii, şi toate hoardele de năvrapi şi ciamburi, îşi ascundeau prăzile hrăpite în războaie...

— «Se prea poate...» — gemù bătrînul Hotnog, «ca jupâniţa să hie acolo...

«Picioarele nu mă mai ţin... ci. pentru porumbiţa moşului, merg ori unde...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Batîr de ar da Maica Precista să-i mai sărut odată obrăjorii... că de copilaşii mei nu mai am nădejde...»

Arbore îşi întoarse atunci calul, şi porni către Bekir,

După o zi întreagă de goană desnădăjduită el sosi în faţa uriaşei peşteri...

El intră în cea dintâi despărţitură, şi nu găsi nimic.

Doar câteva păsări, mâncate de ulii, îşi tremurau fulgii fluturaţi de vânt, sub bolţile negre de piatră....

Intră în a doua despărţitură.

Bolţile se lărgeau. Mucuri enorme de piatră topită, atârnau în întuneric, ca nişte leşuri omeneşti spânzurate de arcade.

Aerul se răreà. De pe stânci picurau stropi reci ca de ghiaţă, şi un frig ca de iarnă, îi sgâlţia trupul istovit de umblet...

Marele căpitan răzbătù, în sfârşit, în a treia despărţitură: cea mai largă şi mai înfricoşată dintre toate.

Abia însă făcù un pas, şi ochii lui îngheţară...

La picioarele lui se înnălţà un morman negricios, jilav.

Din acest morman de zdrenţe umezite, el văzù o mătăhală fioroasă ridicându-se pe brînci în întuneric...

Erà un schelet omenesc, acoperit de blănuri jigărite, cu orbitele sparte, cu dinţii căţăraţi de gingii înnegrite.

Câteva fire de păr îi înţepau buzele vinete, îngheţate de frigul amorţitor din tainiţă. Creştetul capului îi erà învăluit într'un şmoc de păr, gălbenicios, murdar, înbâcsit de reşină şi de smoală topită; şi alte câteva fire ruginii, îi se zvârcoleau,

Muzeul Digital al Romanului Românesc

ca niște câlți pârjoliți în flacări, în jurul fălcilor lui încleștate...

Atât găsi Marele Căpitan în peștera dela puntea Bekirului: un vârhovnic...[1]).

Ispitit de arătarea înfricoșată a vârhovnicului și de uneltele lui, azvârlite prin toate colțurile gropniței, el îi cerșì ajutorul...

Hruba se umplù de fum galben și înnecăcios de mirodenii și de ierburi topite.

Și prin rotocoalele acestea înnăbușitoare, — răscolind cu vătraiul câteva frînturi de tămâe învălvorată, — bătrînul vrăjitor gângăvì de câteva ori, într'o limbă aproape neînțeleasă:

— «Spre răsărit... Spre răsărit...».

Hotnogul Stroe voì să afle, și el, de soarta micilor lui vornici...

Ierburile se aprinseră din nou.

Dar gura vârhovnicului rămase până la sfârșit mută și înghețată...

Copii lui nu erau nicăeri: nici spre răsărit, nici spre asfințit, nici spre miază-zi, nici spre miază-noapte..,

Gângăvirile vrăjitorului din peștera Bekirului înviorară inima nefericitului curtean.

Din clipa aceia gândul lui zburà necontenit spre răsărit...

Și i-se părù că arătările bătrînului se împlineau pas cu pas...

A doua zi Marele Căpitan dădù peste o nouă întâmplare...

Și întâmplarea aceasta, atât de neașteptată, furișă o nouă rază de nădejde în sufletul îndureratului erou...

[1]) Vrăjitor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista.ansamblu.ro/anul-1901-1932

El se îndreptase spre Tighina, ca de acolo să coboare către gurile Nistrului şi mai apoi, spre Şmil şi Cartal,..

Dar abia ajunse în dreptul Oriovului, şi flacări mari îi stavilirâ mersul...

Orizontul era acoperit de fum şi de limbi de foc. Şi tot şesul Puhoiului era presărat de mii de umbre omeneşti ce îşi căutau scăparea prin bălţi şi prin zăvoaele Zurei...

Tătarii dăduseră foc cetăţii dela gurile Răutului, — şi acum ei încercau să scape, încărcaţi de prăzi şi de robi, în Duboşari, peste Nistru...

Arbore se năpustì asupra lor cu o furie oarbă. Locuitorii risipiţi prin împrejurimile cetăţei mistuite de flacări, îl urmară.

Tătarii îşi lăsară prăzile, robii, caii, şi armele. O parte din ei se înnecară în apele Nistrului. O altă parte fugì spre Tighina.

Ceilalţi fură prinşi şi aduşi în cetate, spre a fi măcelăriţi şi arşi...

Dar uimirea oştilor moldovene, a bătrînului Hotnog, şi mai târziu a Marelui Căpitan de Darabani, fù trăsnitoare când, printre aceşti turci şi tătari ferecaţi în lanţuri, ei dădură peste vestitul tabulhanagiu, Tolpa...

Trupul gârbovit al scripcarului era învăluit în zdrenţe de şevai, pline de sânge închegat.

În cap purtà cucă musulmană, — în jurul mijlocului giar, chenuit cu fireturi, — în picioare şalvari...

La vederea bătrînului cântăreţ, îmbrăcat în veştminte otomane, Arbore rămase înmărmurit.

Un cuget grozav îi întunecă, deodată, mintea.

— «Şarpe... — strigă Vel-Căpitanul, — tu ai vândut moşia...».

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Scripcarul se zbătù câtva timp în legături, fără să poată gângăvi o şoaptă.

De atâta strînsoare ochii lui crăpau.

Limba i-se strivise între dinţi; şi printre buzele lui vinete, atârnate peste gingii, şiruiau fire lungi de spumă sângerie...

Când legăturile îi fură slăbite, un suspin lung i-se strecură printre dinţi, — apoi ochii nenorocitului scripcar se învălătuciră de lacrămi...

El voi să spue ceva, dar glasul i-se înnecă în sughiţuri sfâşietoare...

Atunci el îşi vârî mâna sub burnuz.

Şi toată apărarea lui fù un crîmpei de pergament murdar, pe care-l întinse, tremurînd oştenilor...

Arbore îşi aruncă privirile de-asupra pergamentului...

Erau slovele Marelui Vornic Boldur, — şi sub ele erà semnătura lui largă şi citeaţă, — şi, mai jos, erà însă-şi pecetea lui, încrustată cu stema Ţărei de Jos...

Cu toate acestea el nu putù să creadă în temeinicia acestei cărţi.

Scrisul neadevărat din lagăr îi răsări iarăş înnainte.

Apoi îşi aduse aminte de toate vicleniile din trecut ale iscusitului staroste; şi ochii i-se înflăcărară de mânie...

Ochiul ager, al tabulhanagiului, simţi, în mişcarea curteanului, moartea ce-l pândeà din umbră...

Atunci el făcù o sforţare supra-omenească.

Palmele i se împreunară spre rugăciune; fălcile i se descleştară...

Povestea lui potolì furia marelui căpitan şi stârnì o adevărată aiurire printre curteni, hânzari şi codreni...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Veştmintele de pe el erau hainele unui cadavru din jurul Văei Albe.

El se travestise în tătar, — şi. cu chipul lui hidos, cu mişcările lui viclene, cu limba lui turcă şi arabă, — izbuti să se amestece printre hoardele mahomedane, şi fu silit apoi să cutreere, în mijlocul lor, toate târgurile şi ţinuturile ţărei...

— «Nu puteam să mă izbăvesc de ei, prea milostive pane»... — gemeà nenorocitul tabulhanagiu, vărsând şiroaie de lacrămi la picioarele Marelui Căpitan...

«Mi-erà lehamite de ţară, de milostivirile voastre, de Măria Sa Domnul...

«Că, unde erà să purced ?..

«Care moldovean m'ar fi scăpat din ghiare?..Cine ar fi pus temei pe voroavele mele, când veştmântul meu e agarean, iar chipul meu de câne ?..»

El destăinuì, apoi, curtenilor, cum a răzbit în sfârşit, în tabăra Vornicului Boldur, — şi cum s'a rugat de marele curtean să-l izbăvească de nohai, primindu-l în sânul oştilor sale...

Marele Vornic l'a gonit.

El i-a dat hrisov la mână ca «nici un moldovean să-i împiedice mersul» ; — şi l-a trimis în căutarea jupânesei Boldur şi a jupâniţelor Tăutu...

Ascultând toate acestea, ochii lui Arbore se umplură încet-încet de lumină...

Peste câteva zile el află că toate spusele tabulhanagiului erau adevărate...

Atunci îl chemă din nou.

Ii cerù toate deslusirile pe cari el le putù dà, asupra mişcărilor oştilor lui Mahomed şi ale lui Ibrahim, — apoi îl împodobì cu noui veştminte otomane, îl încărcă cu zloţi buni de aur, şi-l trimise iarăşi în căutarea femeilor şi copiilor hrăpiţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— «Nu vei uită nici o jupâniță de os moldovenesc»... — îi strigă tânărul Vel-Căpitan din urmă.

«De cum vei dă de urmele jupâniței Boldur, sau a jupâniților Tăutu, sau a altor jupânese și jupâniță de neam, — ne vei înștiință cum vei ști, și în orice loc ne vom află...

«Iar de vei află vre-o veste despre luminăția sa pan Juga, Vistiernicul, să ne dai grabnic de știre»...

— «Milostivirea ta m'au scăpat în două rînduri dela moarte»... — strigă neprihănitul scripcar.

«Nu voiu uită aceasta, stăpâne.

«De-a fi să răscolesc tot pământul, cu mâna goală nu mă voiu întoarce...»

A doua zi Arbore se duse la Orhei.

De acolo plecă spre casele bătrînului Gangur...

Aici el își adună, în liniște, oștile cu care trebuiă să pornească în curînd spre răsărit: — în cea din urmă, și cea mai hotărîtoare luptă...

La toate acestea gândeà Marele Căpitan, în noaptea aceia plină de taină,..

Oștile adormiseră.

Focurile de pe sub pălănci, din jurul paraclisului și de prin rariștele de castani și de tei ofiliți de toamnă, se stinseseră.

Nu se mai auzeà de nicăiri, nici un zgomot.

Doar valurile Răutului plângeau încet, învălmășite prin răstoace, — și aripile morilor de vânt, hâțânate de adierile vântului, scârțâiau a pustiu și a jale în depărtări, pe măguri...

Zorile prinseră pe Arbore în jilț.

Ferestrele se luminară, — cocoșii trâmbițară, rînd pe rînd, ivir ea dimineții, — argații începură iarăși să mișune...

Atunci pleoapele nefericitului curtean se lăsară obosite peste luminile vederei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

Neprihănitul războinic adormi, cu capul frînt în piept, cu ochii înturţuraţi de lacrămi, cu inima amorţită de dureri...

III.

Peste câteva zile Arbore plecă, în fruntea cetelor sale de tăbăraşi şi curteni, spre Cartal...

Nici o veste nu sosise dela Tolpa scripcarul.

Cu toate acestea el nu mai putù pregetà...

Toamna pustiù din zi în zi pădurile.

Cetele de ciamburi şi năvrapi, ce răscoleau ţinuturile Sorocei şi ale Orheiului, se răriseră...

Cu fiecare clipă ce se topeà în liniştea singurătăţilor, Marele Căpitan îşi vedeà nădejdile părăsindu-l, una câte una...

I se păreà că hoardele mahomedane se depărtau mereu ; şi la gândul că ele vor trece în curînd Dunărea, spre a se pierde pe veci în pustiurile nestrăbătute ale Moessiei, — inima i se înfiorà de desnădejde.

El plecă în zorile unei zile fumurii de toamnă...

Zadarnic bătrînul pârcălab Gangur încercă să-l ţie lângă el până vor sosì veşti dela Hotin şi Suceava.

Zadarnic înţeleptul staroste îl sfătuì, în sfârşit, să nu se azvârle în văile mlăştinoase ale Dunărei, printre atâtea hoarde de musulmani şi tătari, — cu un pumn de luptători de pripas, fără arme, fără armuri, fără pricepere...

— «Cugetă adânc, fiul meu»... — îi şoptì bolnavul, ridicându-se încet dintre perne...

«Pre aceste vremuri de pojar, când Mehmet Sultan e încă în lăuntrul Moşiei, toate ţărmurile Nistrului, până la Cetatea Albă, şi dela Cetatea Albă

Muzeul Digital al Romanului Românesc

până la Șmil și Bolgrad, hierb de urdiile lui Ali-Beg și ale varvarilor din Mesia, și ale tuturor azapilor și schiților de dincolo de gurile Niprului...

«Nu te primejdui...

«Adu-ți aminte de ce-ai pătimit la Tint...

«Ostași mulți nu mai avem,—și a te perde, și pre tine, înseamnă a pierde nu un om, ci un ținut întreg...»

La toate acestea Arbore răspunse printr'un surîs amar:

— Viața mea nu mai e de nici un folos, tată».

Apoi se plecă, — sărută mâna moșneagului, — moșneagul îl sărută pe ochi, pe obraz, pe frunte, — și tânărul curtean plecă...

Singur însă nu știa încotro să-și îndrepte pasul...

Îi licări o clipă în minte gândul să se întoarcă spre Iași, — dar își aduse, atunci, aminte că Iașul era prefăcut în cenușe.

Și pretutindeni în țara de sus a Moldovei, târgurile și orașele zăceau, de mult, în pulbere...

Pustiul acesta îi întoarse gândul iarăși spre Dunăre.

Știa bine că oștile lui Mahomed nu se mai puteau întoarce prin cetăți și târguri ruinate.

Ele căutau pradă.

Deci toate jerbiile lor trebuiau să se fi strecurat spre Istru.

Atunci se gândi să ia calea Tighinei și a Cetății albe.

Cetățile acestea erau încă în picioare; și erau, în acelaș timp, cele mai mari și mai bogate târguri ale Bugeacului...

Cu toate acestea un glas străin îl îndemnă mereu să purceadă spre Cahul.

În acelaș timp, umbra scripcarului Tolpa îl chemă necontenit spre Huși...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
ro.Statuarsivania.com/mrm1901-1932

El se hotărî în sfârşit să se îndrepte spre Lopuşna, iar de acolo să ia drumul Cetăţei Albe sau drumul Cartalului.

Hotărîrea aceasta fù norocită pentru neamgâiatul războinic.

Steaua lui bună încă ardea. Se părea că toate întâmplările şi toate alergările lui fără ţintă îl duceau, dela un timp, către lumină...

Aproape de Taş-Bunar, — un sat prăpădit, aşezat pe ţărmurile Bâcului, — marele căpitan dădù peste ce aşteptă de mult...

Erà în amurg...

Cetele lui de tătăraşi alergau, în neregulă, peste ponoarele desgolite ce se scufundau treptat-treptat în valea acestei gârle secătuite de arşiţă, acoperită de stuhuri şi de ţâhle de răchită. Cerul erà posomorît, pustiu. Pe orizont nu se arătà nici un semn de viaţă : nici fum, nici umbre de călăreţi fugari...

Doar cârduri negre de cioci sbucneau une-or în zări, fâlfâiau o clipă deasupra vâlcelelor, făceau arcuri mari în spaţiu, apoi se lăsau rînd pe rînd peste hoituri şi oseminte uitate în depărtări, pe măguri...

In mijlocul acestor singurătăţi mohorîte şi deşerte cetele de tătăraşi, risipite pe câmpuri, văzură cu uimire un călăreţ stingher, răsărind din albia Bâcului şi alergând glonţ spre ei.

Capul fugarului erà învăluit în turban. Şi după veştmintele lui verzi ca iarba, şi după calul său mărunt şi vânjos, el nu putea fi decât un tătar rătăcit de hoarde.

Călăreţul urcă în goana bidiviului muncelele Bâcului, pierì de câtevà ori în văi, iarăş răsărì şi în sfârşit se oprì, îngrozit şi buimac, la câţivà paşi de pâlcurile Moldovenilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/main1931-1932

Arbore își înfrînă calul...

I-se părù o clipă că era însuși Tolpa. Dar Tolpa nu avea nici ilic, nici cialma, nici cal jigărit de stepe...

Un codrean se apropiè, atunci, de marele curtean...

— «Ingăduimi prea milostive, să-l înhaț eu den fugă...»

Apoi își lăsă calul în pas, și se apropiè încet-încet de umbra neclintită a fugarului.

Spre uimirea din ce în ce mare a ostașilor, tătarul nu făcù nici o mișcare de spaimă.

El aninà repede un ștergar soios în vârful ghioagei lui de cremene; apoi sărì de pe cal, și se apropiè de tânărul vel-căpitan, întinzându-i un răvaș mototolit între degete...

Erà însă-și cartea scripcarului...

La vederea ei ochii lui Arbore sclipirà ca două pietre luminoase.

O atât de adâncă bucurie îi înflăcără inima în clipa aceia, — încât Marele Căpitan fù gata să se năpustească asupra tătarului: să-l strângă la piept, să-l îmbrățișeze.

Dar în fața arătărei lui hidoase, a ochilor lui mici, a burnuzului său verzui stropit de glod și de sânge, — fericitul războinic își stăpâni de odată înflăcărarea.

El privì țintă în ochii lipcanului...

Apoi îl întrebă apăsat...

— «Cine ești tu?...»

Tătarul răspunse într'o moldovenească stricată:

— «Din Bugeac, sunt effendi... Părinții mei aici s'a născut, aici au murit...

«Mă numesc Ali-Ragà.

«Leagănul meu e la Tatar-Bunar.. lângă Seimeni..

— «Și de unde vii?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/md/1901-1937

— «O ! Effendi...» strigă cu glas miorlăitor tătarul...

«Soarta... soarta noastră nenorocită...»

— De unde vii...» — repetă poruncitor curteanul.

— «Dela tabără, effendi...»

Ali voi să mai spue ceva, dar de odată gura lui amuţi. Privirile i-se furişară îngrozite, printre oştenii îngrămădiţi în jurul Vel-Căpitanului.

Apoi căzù în genunchi, îşi întinse braţele spre Arbore, şi isbucni într'o miorlăitură sălbatecă.

— «Effendi, ai milă de un lipcan pământean...

«Cine este strălucirea voastră?... Am hokim[1]) să nu spui nimărui... nimic, effendi...»

Arbore îşi înmuie atunci glasul, şi privi blând în ochii tătarului:

— «Unde mergi?... îl întrebă el, blajin.»

— «La Orhei, effendi...

— «Numai la Orhei?

— La strălucirea sa Arbùr Başà Effendi»...

La auzul acestui nume Arbore zâmbi.

Şi toţi oştenii zâmbiră...

— «Eu sunt Arbùr-Effendi Paşa...», — răspunse batjocoritor Arbore». — «Ce ai să'i spui... Grăeşte.»

La auzul acestora, tătarul rămase uluit, besmetic...

«Acesta este Arbore» se întrebă el uimit. Dar Tolpa, «înţeleptul marzac de peste Volga», îi vorbise de un strălucit ghiaur, mare, bogat, puternic: care va lua în curând sceptrul Moldovei, al Ukrainei şi al Stepelor Crîmului. Şi îi vorbise de bogăţii uriaşe: de nesfârşite hasnale pline de movili de galbeni şi de zloţi buni de aur.

«Du-te... — îi spusese Tolpa Ortomanul.

«El îţi va da aur cât nu poţi să duci...

«Şi vei fi numit Valiu peste toată ţara Bugeagului».

---

[1]) Poruncă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Cu aceste făgăduinţe mari plecase el din tabără. Şi acum iată-l în faţa unui oştean, îmbrăcat cu armuri ruginite, cu o ceată de şebgani fără căpătâiu în urmă-i...

— «De şapte ori câte şapte e mai mare Tohù-Mirza al nostru, decât acest blestemat ghiaur...», îşi şopti el în barbă.

Cu toate acestea el spuse, tot ce putù să spuie...

«Viu din tabăra dela Bârlad...» — murmură tătarul...

«Acolo este credinciosul vostru tovarăş şi înţeleptul nostru Mirza, Tolpa... Acolo este şi Ibrahim, şi Mohamad-Sultan şi toate armiile împărăţiei sale...»

Arbore ascultă destăinuirile lipcanului cu o încordare adâncă...

Când i se pomenì de «Ibrahim» ochii lui fulgerară.

El îşi strînse pumnul pe mânerul spadei şi un suspin greu i se strecură printre dinţi.

Când însă tatarul îi vorbì de Mohamad-Sultan şi de toate armiile împărăţiei sale, — atunci, o negură deasă îi întunecă privirile.

Rămase multă vreme, tăcut...

Sărmanul războinic nu aveà decât vre-o câteva sute de oşteni neinstruiţi în juru-i.

Cum erà să se arunce, el, cu un pumn de luptători, fără arme, asupra tuturor oştilor Sultanului.

Atunci îşi aduse aminte de cuvintele bătrînului Gangur; şi i se părù că toate năzuinţele lui de până atunci, cu întreaga lui viaţă, se prăbuşau pe veci în genune...

După câteva clipe de tăcere, îşi ridică în sfârşit, fruntea:

— «Şi multe oşti are înaltul tău Padişah...? întrebă el.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— Multe, Effendi... multe...», — răspunse îngândurat tătarul.

— «Şi mult va stà el în lagăr?

— Nu ştiu...» — răspunse iarăş Ali.

Atunci el făcù semn curtenilor să aibă în grijă pe Raga; apoi îşi îndreptă privirile spre Dunăre. O nădejde slabă îi lumină întunericul sufletului.

«De nu vom găsì oşti îndestulătoare nici la Lopuşna, nici în ţinutul Tigheciului...» murmură el, — «atunci, Dumnezeu să ne aibă în sfânta lui pază!»

«Vom năvăli cu ce avem...»

Cu acest cuget în minte îşi izbì calul în pântece, — şi porni asupra nopţei, urmat de tăbăraşi, spre Taş Bunar.

IV.

În pădurile seculare ale Lopuşnei şi ale Tigheciului, marele căpitan găsì o mulţime nenumărată de codreni şi gelepi ascunşi prin văi şi desişuri. La sunetul buciumului de alarmă, şi la vederea marelui curtean, toate aceste gloate, ameninţate la fiecare ceas de ciamburi şi de foame, se ridicară ca un singur om din întuneric.

Şi înarmate cu ghioage, cu securi şi cu arcuri, rupte din hăţişurile codrilor, ele porniră în urma vel-căpitanului setoase de halcă şi de pradă.

În acelaş timp o parte din cei mai buni oştaşi ai Marelui Căpitan, cutreerară în goana cailor cele mai depărtate colţuri ale Bugeacului. Şi trîmbiţând din surle, şi împrăştiind zvonuri şi făgăduinţe mari, ei izbutiră să ridice sate şi târguri întregi la harţă...

Spre a înflăcărà mulţimea, curtenii şi hatmanii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaluceafarul.ro/anii 1901-1937

stepelor răspândiră pretutindeni vestea că Domnul, însoţit de oştile craiului Cazimir, a intrat în luptă; că turcii fug în risipă; că noui oşti sosesc în ajutorul Domnului dinspre hotară; că în sfârşit drumurile, şesurile şi pădurile din ţara de jos a Moldovei, gem de prăzi şi de bogăţii uitate de hoarde...

În faţa acestor trîmbiţări zgomotoase, mulţimea se ridică în masă. Nimeni nu mai pregetă. Dela Cahul până la Seimeni, şi dela Seimeni până la Tighina, toate satele şi târgurile se răsculară. Unii porniră, chemaţi de icoana luminoasă a Domnului. Alţii se înrolară, ispitiţi de prăzi şi de daruri.

O parte se luă după gloatele luptătorilor, în neştire, răscoliţi de trîmbiţe şi de dobe. În sfârşit, cei ce pregetau încă, porniră, şi ei, în stoluri: parte chemaţi de rubedeniile şi de cunoştinţele lor plecate la luptă; parte îngroziţi de singurătăţile ce se desfăşurau din ce în ce mai largi şi mai negre în preajma satelor şi cetăţilor lor năpăstuite...

În chipul acesta micul stol de luptători al Marelui Căpitan, se prefăcù în curînd într'un vălmăşag nemărginit de oşti aţâţate de pradă.

Mii de Moldoveni, de Sârbi, de Bulgari, de Armeni şi Tătari, acoperi ă câmpul Stălineştilor, — unde marele curtean le hotărîse locul de întâlnire, — şi cerură, într'un singur glas, să pornească cu ei la halcă.

Bucuria Marelui Căpitan, în faţa acestui neaşteptat număr de cete războinice, fù nemărginită. Ştià bine că zece mii de luptători de pripas, nu preţuiau cât o mie de le egii domneşti.

Cu toate acestea el se bizuià pe vuetul lor sălbatec, pe slăbiciunea oştilor musulmane, şi în sfârşit pe steaua cea bună a Moldovei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?id=n_901_932

El plecă dar în fruntea tuturor cetelor spre Huşi; ca de acolo, urmat de noi pâlcuri de luptători, să coboare, pe sub înălţimile Docolinei, asupra Bârladului.

Dar abia trecù Prutul, şi o pustietate neaşteptată i se desfăşură înainte...

Huşii erau arşi; şi toate dealurile, văile şi podgoriile din jurul frumosului oraş moldovenesc, erau mute şi părăginite.

Pustietatea aceasta înfrigură inima neobositului ostaş.

Nicăieri după războiul dela Valea Albă el nu văzù atâta neînsufleţire.

Toţi locuitorii satelor şi târgurilor incendiate, şi toţi cei aşezaţi în calea hoardelor năvălitoare, înţesau văile şi codrii. Acolo erà adăpostul lor din urmă. Şi, ca în toate vremile de bejanie, pădurile şi crîngurile erau pline de fugari izgoniţi de prin tîrguri...

Arbore întrebă atunci pe Ali-Regà dacă oştile Padişahului au coborît cumva pe văile Prutului.

— «Nu, effendi...», — răspunse tătarul.

«Toate ordiile noastre au venit pe Siret, în jos..»

Din ce în ce mai îngrijit de singurătatea acestui ţinut atât de bogat şi de zgomotos odinioară. Arbore părăsì gândul de a mai căutà alte oşti.

Foamea i se arătà, neagră şi pustiitoare, în zări...

Aveà atâtea guri de hrănit.

O singură zi de lipsă, — şi toate cetele lui s'ar fi risipit în vânt ca pleava...

El se îndreptă, cu paşi grăbiţi, spre Docolina.

In drum întâlnì un singur sat rămas încă în picioare.

Dar înăuntrul acestui cătun, svârlit ca un morman de pietre răscolite la poalele codrilor, — nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/num1902_1932

găsi decât două femei bătrîne, un copilaş, şi un nătâng fără grai.

Vel-Căpitanul se oprì în faţa femeilor.

Bătrînele erau mute...

Intrebă pe copilaş al cui erà şi unde erà taică-său...

Copilul răspunse arătând spre răsărit...

— «La oaste»...

Şi micuţul rămase uluit, roşu ca flacăra, în mijlocul oştilor ce-l pridideau cu întrebări de pretutindeni.

Arbore coborî în valea Bârladului...

La câţiva paşi mai departe, se înălţau dealurile Docolinei, învăluite în zăbranicul sângeriu al amurgului.

Arătarea acestor dealuri uriaşe, pe care se dăduseră atâtea lupte mari în războiul dela Racovăţ, învioră inima oşteanului. Dar în acelaş timp apropierea şi dezvăluirea lor treptată, îi umplù sufletul de înfiorare şi de grije...

Abià se adâncì în lunca Bârladului, şi o privelişte ciudată i se arătă privirilor...

Mai întîi auzì un vuet surd, ca de ape înnăbuşite de zăgazuri...

Apoi văzù câteva umbre de călăreţi tăind culmile dealurilor.

Umbrele se înmulţeau, se risipeau, şi iarăşi zbucneau, negre şi neastâmpărate, în zări...

Auzì, în sfârşit, sunete de trîmbiţe, de tobe şi de glasuri omeneşti, tremurînd pe aripele vântului.

Apoi dealul se desvălui ca o culă uriaşă de aramă.

Şi pe creştetul lui, rumenit de razele soarelui căzut în apus, el văzù un adevărat potop furnicînd pe înălţimi şi pe clinuri...

In faţa acestei arătări neaşteptate inima nefericitului curtean îngheţă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Toate nădejdile îl părăsiră, — toate avânturile i se spulberară într'o singură clipită...

Dacă acestea erau oştile mahomedane, — atunci orice nădejde de izbândă erà zadarnică...

Cum erà să-i împresoare?...

Pe ce căi, şi prin ce mijloace, puteà să-i atace?...

Dealul Docolinei stăpâneà toate văile şi toate muncelele Fălciilor.

Dincotro ar fi năvălit asupra lagărului musulman, erau să fie văzuţi şi îmbrînciţi înnapoi.

Afară de aceasta o luptă în astfel de împrejurări — când mahomedanii erau pe înălţimi, iar ei în adâncimile văilor — nu însemnà decît strivirea şi peirea lor neîndoelnică...

Privind furnicarul din ce în ce mai vijelios de pe dealuri şi gândind astfel, marele curtean se posomorâ ca de moarte...

Apoi o furie oarbă îi zgâlţâi trupul.

El chemă pe Ali-Ragà şi abia putându-şi stăpâni mânia, — îl întrebă, scrîşnind:

— «Câne»

«Unde sânt oştile lui Mahomed»...

«Unde e Bârladul?».

Tătarul se uità lung spre Docolina, şi un fior de frig îi strîmbă capul între umeri...

— «Effendi... —, gângăvì el, tremurînd.

«Pe Mecca, şi pe sfântul Tug, şi pe copii mei morţi... jur, effendi, că o minciună n'a zburat de pe buzele mele...

«Mohamed Sultan e la Bârlad, effendi...

«Acestea nu sunt urdiile sale...»

Arbore îşi apropiè calul de coastele dealului şi privì adânc, în zări...

Pe măsură ce se apropià, o lumină ciudată îi îmbrăcà chipul învineţit de mânie. Părèà că desuşeşte umbre cunoscute. Şi din vuetul vag, ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc

se revărsà în unde şuerînde peste dealuri, prindeà accente din ce în ce mai lămurite.

Se auzeau sunete de surle, de tâmpene, de triști, de cimpoaie. Şi i se păreà că aude chiar cântecul moldovenesc, de năvală: «Hai fraţi, hai fraţi»... răsunînd slab şi înnăbuşit, prin cotiturile văilor.

El înaintă mereu...

Pe poalele dealului văzù umbre de oşteni călări îmbrăcaţi în şube de hramă şi în cuşme albe de mioară.

Văzù apoi scânteieri de lorici şi de coifuri.

Şi în sfârşit auzì strigăte lămurite de sutaşi şi hotnogi.

— «La harţă... Innainte... Hojma înnainte... Innapoi... de sârg»...

Vel-Căpitanul zîmbì.

Credinţa că nu puteau fi decât oşti moldovene, i se furişă încet-încet în suflet.

Cugetul că ele puteau fi oştile lui Layot pieri. Layot nu aveà atâtea oşti. Afară de aceasta glasurile ce veneau spre el, erau glasuri moldoveneşti, — nu valahe...

Dar cine puteà fi oare?..

Toate oştile lui Boldur, ale lui Isac, ale lui Kostea, şi ale vornicului Goian, încă nu puteau fi atât de numeroase ca neţărmuritul alai de pe zări.

In afară de toate acestea, el vedeà sus pe cea mai înnaltă creastă a Docolinei, corturi albe, dese şi mărunte, sclipind vioi în lumină.

Erà, aici rînduială...

Şi de pretutindeni înnaintau şiruri lungi şi drepte comandate de căuşei şi de hatmani.

Orice oşti ar fi fost, Arbore se hotărî să suie poalele dealului...

El dădù pinteni calului, — calul sărì, sforăind, în aer, — apoi se aşternù furios pe clinuri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Dar abia făcù câţiva paşi, — şi tânărul curtean se oprì.

Pe creştetul unei vâlcele răsări în faţa lui un nour de arătări mohorîte.

In fruntea lor înaintà, greoi şi ameninţător, un oştean trupeş, cu părul zburlit, cu chipul îmbrăcat într'o barbă neîngrijită, cu capul ghemuit între umeri, cu pieptul acoperit de piei de bursuc şi de alămuri ruginite.

El se oprì, la câţiva paşi, înaintea vel-căpitanului, Apoi se apropiè încet, cu pumnul încleştat pe paloş, de umbra lui nemişcată.

Deodată uriaşul şovăì...

Paloşul îi căzu din mână.

Genunchi i se încovoiară...

— «Stăpâne...», — gemù el, aşternându-se la picioarele lui Arbore...

«Milostive stăpâne...»

Şi glasul i-se înnecă în mugete înnăbuşite de obidă...

Uimirea marelui curtean, la arătarea acestei umbre neaşteptate, fù neînchipuită...

Şi nemărginită fù bucuria şi duioşia fericitului războinic,..

La picioarele lui erà Grui; iar nourul de pe colină erau cete de codreni şi plăeşi.

Arbore voì să întrebe ceva pe marele vătaf al codrenilor; dar, în clipa aceia, Grui se apropiè de el, îi sărută mâna slabă, apoi îşi ridică fruntea brăzdată de răni încă sângerînde, — şi bolborosì printre lacrămi...

— «Stăpâne, pohtească milostivirea voastră sus, în tabără...

«*Domnul* vă adastă...»

La auzul acestui cuvânt Vel-căpitanul tresări.

— «Domnul...» — murmură el, buimac.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

«Care, *Domnul...?* Ce Domn...»

— «Domnul, milostive stăpâne... Măria Sa Domnul... Ştefan-Vodă...

«E acolo... Şi acolo e Luminăţia Sa marele Logofăt, şi luminăţia Sa Marele Hatman, şi milostivirea sa jupân Kostea Paharnicul...»

Arbore nu mai aşteptă sfârşitul cuvintelor lui Grui...

— «Doamne... A ta este mărirea...» strigă el. Şi sbură, în galop, spre tabără...

V.

Sosirea marelui Căpitan, în sânul lagărului moldovenesc, pricinuì o mare însufleţire.

Bătrânii sfetnici ai divanului, şi toţi marii comandanţi, scăpaţi din focul dela Valea-Albă, alergară întru întâmpinarea lui, din corturi.

Toţi îl îmbrăţişară, şi toţi îi aduse înveselitoarea veste că puterile aziatice sunt in risipă, şi că «azi, mâine» va sunà ceasul lor din urmă.

Domnul îl primi în cort cu ochii împăinjeniţi de lacrămi:

— «Mort ai fost, şi ai înviat; perdut ai fost şi te-am găsit...» îi strigă el sărutându-l...

Apoi îl aşeză, lângă el, pe sofà; şi, privindu-i ochii întunecaţi de dureri, şi chipul slăbit de suferinţe, şi barba crescută în neregulă în jurul obrajilor lui, atât de frumoşi odinioară, — îl întrebă de toate câte i s'au întâmplat prin harţuri...

Domnul ştià tot.

Cu o limpeziciune şi temeinicie desăvârşită, el îi vorbì de toate luptele lui din jurul cetăţei Neamţului, dela Suceava, dela Hotin, din Soroca,

Il întrebă în sfârşit de bătrînul pârcălab Gangur...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/md 1901-1932

Îl întrebă apoi de soarta jupâniței Zamfira...

— «Nu te ogoi... — îi zise Domnul, bătându-l încet pe umăr. — «Bunul D-zeu nu pune pe umerii nimănui mai mult de cât poate să poarte...

«Şi tu eşti tânăr Vel-Căpitane...

«Domnul a vorit să te încerce...

«Şi iacă: lanţul încercărilor s'au sfârşit...

«Nepoata luminăţiei tale, *cămărăşiţa Doamnelor mele* e la Bârlad... te adastă...!»

Cu aceste cuvinte, Domnul îl lăsă să plece...

— «Odihneşte-te...» îi şoptì el dintre canafuri.

«Mâine vei aveà mult de furcă...

«Ibrahim îşi ascute, de pre acum, armele»...

Arbore ieşì.

In pragul cortului Domnesc se întâlnì cu marele logofăt Tăutu.

Sângele începuse a înviorà obrajii ofiliţi ai bătrînului.

Ranele nu i se tămăduiseră. Capul încă îi erà înfăşurat în scămuri umezite. Dar sufletul şi voioşia înţeleptului sfetnic, se reîntorceau încet-încet în altarul vieţei lui obijduite.

— «Mulţumesc Domnului...», — suspină marele Logofăt, când Arbore îi pomenì de jupâniţele lui perdute.

«Domnul au dat, Domnul au luat...

«Mi-erà tare în grije de ţară...

«Amù Domnul s'au milostivit. Moşia e mântuită...

«Pot să mă săvârşesc în tihnă»...

Arbore întâlnì în sfârşit pe marele Hatman, pe bătrînul pârcălab Pătru, pe Isac, pe Kostea.

Toţi se pregăteau cu neastâmpăr de luptă.

Singur Boldur erà întunecat şi tăcut.

Pregătirile din tabără îl chinuiau ca pe rug.

Marele Vornic voia alergări, — lupte, — nu odihnă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Gândul lui era pururi departe; şi când cineva îi aducea aminte de Maria Boldur, atunci inima lui se rupeà în fâşiĭ, şi gemete surde îi înnăbuşau pieptul sfâşiat de fiori...

Arbore nu-i pomenì nimic, de jupâneasa Maria.

Se mulţumì să-l întrebe, apăsat de aceiaş durere tăinuită...

— «Când plecăm, frate...»

Şi Marele Vornic se silì să-i răspundă cu un neizbutit accent de nepăsare:

«D-zeu ştie... Tocmai mâne...»

Noaptea, Marele căpitan o petrecù într'o nelinişte ucigătoare.

Până'n zori el cutreerà taberele moldovene, răsipite prin văi, pe colnice, pe dealuri.

Erà o mulţime nemai-pomenită.

Nu erà sat şi târg din ţară care să nu fi răspuns chemărei tânărului Voivod.

Peste 60 de mii de oameni umpleau singurătăţile de clocot şi de şuer asurzitor de arme.

Aici erau plăcşii Neamţului şi ai Sucevei, cu pletele lor căzute în rîuri peste umeri, cu şubele lor de abà şi de hramă, cu pălăriile lor împănate, cu ghioagele şi cu arcele lor de lemn.

Aici erau Câmpu-Lungenii şi Hânganii. Aici erau luptătorii Crăciunei şi ai Vrancei, Codrenii Tigheciului, Hânzarii, Seimenii, Şebganii Ageşti, Soroceii, Umblatorii de Hotin, Călărimea Galaţilor, Orheiului şi Lăpuşnei...

In sfârşit aici erà toată ţara, toată obştea Moldovei, tot poporul dintre Dunăre şi Sneatin, dintre Ceahlău şi Cameniţa...

In faţa acestei mulţimi inima vel-căpitanului se umplù de pace şi de încredere în biruinţa lor din urmă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/mdr/1901-1912

Nu mai avea decât un singur gând: să sune mai curînd plecarea.

VI.

Inainte de luminarea zorilor oştile plecară.

O parte, — cu Domnul şi cu marii sfetnici în frunte, — coborî în albia Bârladului şi înnaintă încet, spre Simila.

O altă parte, pusă sub comanda lui Arbore, sui malul drept al rîului şi se risipì, în lanţ nesfârşit, pe măguri...

A treia parte, încredinţată Marelui Vornic Boldur, pornì spre răsărit, ca de acolo să se reverse asupra pălăncilor dinspre miază-zi al cetăţei.

In sfârşit, înnaintea lor, la depărtări mari, fură trimise cetele de cercetaşi şi de străji mijlocii, puse sub căpitănia celor mai îndrăzneţi şi mai dibaci hatmani din tabără.

Planul şi puterea oştilor Moldovene erau mai presus de ori-ce năzuinţă. Nimeni nu se mai îndoia de izbânda lor hotărîtoare. Toţi, dela cei mai înnalţi comandanţi ai ţărei, până la cei din urmă veslii, adunaţi de prin bordeele Bugeacului erau încredinţaţi că soarele nu va răsări; şi toate bordeele mahomedane vor fi prinse şi sfărîmate între armiile Domnului...

Cu toate acestea, împrejurările voiră altfel...

Soarele răsărise pe dealuri; şi puterile moldovene încă nu văzură flamura biruinţei fâlfâind în lumină...

Două bătăi de arc îi mai despărţeau de pălăncile Bârladului; şi, totuşi, nici-un sunet de bucium şi nici un alt strigăt de alarmă nu turbură văzduhul...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Cercetaşii, apoi oştile lui Arbore şi în sfârşit oştile lui Boldur şi ale Domnului se opriră rînd pe rînd în jurul cetăţei.

Şi de nicăiri nu se arată nici un semn de viaţă.

Nu se vedeau nici străji otomane, nici corturi, nicĭ călăreţi, nici tunuri...

Oraşul părea mort.

Doar negre pâlcuri de corbi şi lungi şiruri de trupuri şi de capete spânzurate pe arbori, înfipte în ţăpuşi, agăţate de grinzile porţilor, ţineau piept oştirilor pregătite de năvală.

La vederea acestei pustietăţi neaşteptate un fior de ghiaţă, apoi o tăcere de moarte, se abătù asupra oştilor moldovene, încremenite pe înnălţimi şi prin gurile văilor...

Arbore îşi sângeră buzele între dinţi, de desnădejde.

Vornicul Boldur pătrunse cel dintăi, în cetate.

El nădăjduia să găsească — dacă nu trupul viu al jupânesei Maria; — cel puţin cadavrul ei, svârlit printre leşuri, înfipt în vre-o ţeapă, uitat în vre-o tainiţă...

Dar toate căutările lui, şi ale tuturror celorlalţi curteni din tabără, fură deşarte.

Toate hudiţile, pieţele şi grădinele Bârladului erau pline de morţi...

Se găsiră mame neînsufleţite strîngându-şi încă odoarele la sân.

Se găsiră negustori şi boeri, cunoscuţii Domnului, unii descăpăţinaţi, alţii jupuiţi de carne, alţii înnecaţi în mlaştinile Palodei.

Se găsiră, în sfârşit, o mulţime de trupuri musulmane, încovrigate de ciumă, uscate de foamete, ciopârţite de hangere, hărăţite de pasări...

Dar jupâniţele Tăutu, Marele Vistiernic Juga,

Muzeul Digital al Romanului Românesc

jupâniţa Negri şi jupâneasa Boldur, — nu erau nicăiri...

Boldur şi Arbore cutreerară toate locuinţele târgoveţilor.

Prin poduri şi prin hrube găsiră noui cadavre.

In casele Vorniciei, în sălile Divanului, şi în întunecoasele hasnale subpământene ale Ţărei de Jos, dădură iarăş peste morţi.

Dar nicăiri nu dădură peste suflete vii...

Arbore avusese o clipă credinţa că va găsi măcar pe Tolpa scripcarul.

Nici Tolpa nu fu găsit.

Nu găsiră un singur rănit, un singur om căzut în agonie, care să le poată spune încotro au pus-ces hoardele mahomedane...

Ingrozite de miasmele trăsnitoare ce sbucneau dintre ruine, oştile moldovene se retraseră în cele din urmă, în câmp deschis, pe ţârmii Bârladului...

Domnul strînse pe boeri în sfat.

Apoi trimise grabnic cercetaşi călări, spre Crăciuna, spre Galaţi şi spre Milcov, să dibuiască urmele aliotmanului.

Până înspre seară ei aşteptară într'o frământare cumplită sosirea celor dintâi iscoade.

Credinţa tuturor eră că oştile mahomedane nu s'au putut îndreptă decât spre Râmnic.

— «N'au hrană...» — îşi ziseră marii boerii de taină.

— «E peste putinţă să se fi îndreptat spre Dunăre. Mesia e pustie. N'au ce căutà în mlaştinile şi în deşerturile ei neumblate.

— «S'au îndireptat spre ţara Volohilor...», — adăogară sfetnicii...

«Layot le-au dat aici hiere; acolo cată să le dea pâne.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistarenasterea.ro/ro/1901-1932

Şi toţi cerură Domnului să pornească grabnic, înnainte chiar de întoarcerea iscoadelor, către Tecuci şi Siret.

Domnul pregetă însă...

El aştepta, neclintit, sosirea iscoadelor...

In revărsare nopţii iscoadele sosiră, rînd pe rînd, din cele trei părţi ale zărei.

Se arătară mai întâi cercetaşii trimişi către Milcov...

Nici o veste.

Sosiră, olăcarii Crăciunei.

Iarăş nici o veste.

In sfârşit, către miezul nopţii, sosiră iscoadele dinspre Galaţi:

Turcii fură găsiţi.

Ei se îndreptau liniştiţi spre Dunăre...

VII.

Oştile mahomedane coboriseră înnălţimile Haliciului şi se opriseră la Galaţi şi la Reni, fără nici o pedică...

In câteva ceasuri frumoasele cetăţi de pe ţărmii Dunării fură pustiite de orice suflete încreştinate. Ele se preschimbaseră în adevărate cetăţi musulmane...

Palatele se prefăcură în seraiuri, păzite de ianiceri şi spahii.

Avuţiile negustorilor fură asvârlite pe pieţe, pradă taborelor flămânde; şi toate galioanele, corăbiile, şeicele, şi lotcile pescarilor şi negustorilor genovezi şi crîmleni din port, căzură în stăpânirea hoardelor aziatice.

Până la sosirea uriaşelor corăbii mahomedane de la Obliciţa, şi până la sfârşirea podurilor plu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

titoare de peste Dunăre, oştile lui Mohamed se aşezară pe ospeţe şi pe pradă.

Mărfurile Gălăţenilor fură scoase la marginea Dunărei, împachetate, şi aşezate prin caice şi pe plute...

Şi toate buţile cu vin, cu rachiu şi mustic, ale boerilor şi negustorilor din port, fură desfundate în chiotele oştilor, şi deşertate, încet-încet, în sunetul tabulhanelor şi în ţipetele miorlăitoare ale tătarilor nesătiaţi de pradă.

Prin această mulţime hidoasă, în mijlocul căreia izbucneau adese ori lupte şi încăerări sălbatice, Tolpa îşi făcù drum larg către porţile lui Ibrahim Caplanul [1]).

Cântând din vioară manèle mahomedane, înşirând glume şi poveşti arabe, biciuind prin stihuri meşteşugite, prin strîmbături şi prin schelămbăeli de tot felul, isprăvile ak-ullahilor lui Ullah-Beg, — vestitul Staroste de tabulhanagii stârnì pretutindeni o adevărată furtună de chiote şi de strigăte sugrumate de plăcere.

Mârzacii lui Mengli-Ghirai, Ortomanii şi buluc-başelele lui Ibrahim şi ale Marelui Seraskier, îl prididiră din toate părţile, şuerînd, şi dansând...

De pretutindeni nu se auzea decât un singur ţipăt:

— «Cântă deli... Cântă deli... [2])»

Şi vioara lui Tolpa mugea necontenit...

Chipul lui smolit, acoperit de sbârcituri nenumărate, răsărea, undelemnìu, în lumină. Gura 'i-se strîmbà până la urechi. Ochii 'i-se rostogoleau, albi şi vicleni, în orbite. Şi de pe butoaiele deşerte, şi de pe prispele caselor, şi de pe movili de măr-

[1]) Tigrul..,
[2]) Deliu = nebun.

Muzeul Digital al Românului Românesc

furi răsturnate, — el urlă, cu glas miorlăitor, lugubru:

«Hu... haa...»
«Unde eşti tu Ullah-Beg
«Cu poporul tău întreg,—
«Să'ţi vezi floarea neamului
«In mâna Islamului:
«Obrajii copiilor
«Pe mâna Spahiilor;
«Şi fetele panilor
«La pieptul arslanilor...
«Alelei, Mări Ştefan,
«Domn slăvit,—fără divan,
«Fără oşti, fără Haznà...
«La Succava nu mai stà:
«Vin în calea Şahului
«Să'ţi dea ţara Dracului:
«Sfetnici să ai ciorile
«Tron: — spânzurătorile...»

La auzul acestor blesteme, întonate pe un glas jalnic, de înmormântare, — şi întovărăşite de sunetul răguşit al lăutei lui învechite, — hoardele izbucneau în huete cutremurătoare.

Sălbatecul refren «U... haaa Hu... Haaa...» umplea văzdulul de fiori de iarnă.

Şi fiecare stih al sărbătoritului *deliu* erà prins şi repetat, prin toate pieţele, şi pe toate cărările târgului...

Spre a câştigà şi mai mult încrederea oştilor mahomedane, iscusitul staroste se oprea une-ori din cântec, îşi asvârlea lăuta peste hoarde, îşi încrucişà braţele pe după calpac, — şi începea să joace...

Atunci chipul lui se schimbà fără veste.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

Un rânjet înfiorător, de nebun, îi strâmbă buzele arcuite'n jos, pe după colţurile gurei.

Capul 'i-se ghemuià între umeri.

Gheba! -se ridicà deasupra calpacului.

Ochi-i se bleojdeau, ca de boală...

In jurul lui se făcea loc larg.

Toţi râdeau, chiuiau, jucau...

Deodată deliul se năpustea asupra vre-unui ianicer,—îl sărută pe armuri şi pe frunte; apoi îşi ridicà repede lăuta, şi plecà, tânguind lungi şi tremurătoare cântece de dragoste, către port, în jos...

Mulţimea se ţineà în urma lui puhoi...

Strigătele: «deliul... deliul...» nu mai pregetau. Şi toţi căutau să-i vadă chipul încununat de mărăcini şi de ierburi; şi toţi se învălmăşau, înnaintea lui, căutând să prindă un crîmpei din stihurile profetului nebun...

Astfel marele talbuhanagiu ajunse, în câte-va ceasuri, să sguduie tot lagărul aziatic...

Numele lui pătrunse până în cele mai înnalte colţuri ale Curţei împărăteşti.

Toţi îi pomeniră numele în şoapte; şi toţi, de la Beilerbeyul Rumeliei până la Mufti-Effendi, cerură să-l vadă.

Sultanul erà bolnav.

Dela cea din urmă luptă dela Valea Albă el numai avù nici o clipă senină.

Mintea lui erà pururi tulburată de gânduri şi de arătări urâte.

Zilele lui erau nopţi; iar nopţile sale, negre şi pustiitoare, — pline de aiurări şi de tânguiri înnăbuşite, — erau adevărate ceasuri de agonie...

Marii dregători ai Porţii gândiră la toate acestea. Şi când ei cerură să vadă pe «deliu», — mintea lor se îndreptă către Sultan, nu către propriile lor plăceri şi pofte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Deliul veni, urmat de mii de ianiceri şi gianclăi...

O noapte întreagă, până în îngăimarea zorilor, el se frământă, cântând şi dansând, în faţa Înaltului Padişah şi a străluciţilor lui sfetnici...

Tot ce rumegase în lunga lui călătorie dela Orhei la Bârlad, şi dela Bârlad la Dunăre, — şi toate isprăvile, cântecele, jocurile şi ghiduşiile lui fericite, săvârşite pe la ospeţe şi în adunările marilor curteni ai Moldovei, îi veniră rînd pe rînd în minte.

El cântă doina lui Briar, în cuvinte musulmane. Cântă apoi horile şi brîele păstorilor din munţi şi ale mezinilor din stepe.

Cântă în sfârşit ariile şi manèlele mahomedane, repetând la fiecare stih numele Înaltului şi Neînvinsului Padişah «Mohamad Camuni».

Vioara lui străveche, alintată de degetele lui subţiri, aici plângea înnăbuşit şi adânc; aici clocoteà ca un pârîu fugar, asvârlit de pe înnălţimi nemăsurate: aici stârneà vuetul vânturilor şi freamătul prelung al codrilor; aici fluerà, piuià şi rîdeà...

Adese ori scripcarul se opreà fără veste din cântec.

Vioara îi alunecà sdrăngănind la picioare.

El îşi ducea pumnii la gură; şi, dându'şi ochii peste cap, şi făcând sărituri ciudate peste molatecele covoare de Ispahan, cântà, ca din nai şi din fluer.

El închipuià ţipătul prigorilor, miuitul păunilor, trîmbiţările fazanilor, mîorlăitul pisicilor sălbatece, răgetul prelung al asinilor...

Apoi îşi trăgea spada ruginită, fără prăsele şi fără vârf, din giarul lui enorm.

Şi, închipuind dansul iataganului şi al pânte-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/mrr/1901-1932

cului, stârnea, în mijlocul durbarului, o adevărată furtună, de rîsete, de lovituri, de aplauze.

Apoi iarăşi îşi luă vioara, şi iarăşi cântă.

Şi iarăşi îşi asvârleà lăuta la picioarele boilor, şi iar începeà să danseze şi să cânte.

Gârbovitul Padişah rămase multă vreme înfiorat de măestria cântecelor tânguitoare.

Chipul lui se albise ca varul.

Ochiîi erau înlăcrămaţi,— privirele împăenjenite.

Nu-şi aducea aminte, ca în lunga lui viaţă, să fi auzit o altă vioară mai sfâşietoare ca lăuta bătrînului «tătar».

În câteva rînduri el clătină înduioşat din cap.

Şi buzele lui vinete bâlbâiră câteva şoapte de nimeni înţelese...

— «Un trib... un trib întreg...»

Tolpa începù către zori un lung şir de proorociri ciudate.

Căzù în genunchi la picioarele Sultanului. Chipul i-se înverzì. Ochii i-se pironiră, galbeni şi aiuriţi, asupra bolnăviciosului monarc. Braţele i-se întinseră, goale, către lampadar.

Şi sub apele albăstrii ale candelarelor aprinse, şi sub privirile îngrozite ale paşalelor curţei, fiorosul deliu începù, într'un murmur surd, ca al unui om adormit de haşiş, să prooroceascâ peirea celor adunaţi în jurul Sultanului.

Marii sfetnici ai Porţii păliră.

Padişahul, el însuşi, tresări.

În aiurările deliului el îşi vedeà toate gândurile ascunse date rînd pe rînd la lumină.

Dar, în acelaş timp, chipul lui se înviorà şi se luminà ca de soare...

Nebunul prinse a-i proorocì zile şi biruinţe ne mai auzite.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Îi vorbì de comori ascunse sub valurile Volgei, în adâncimile Bosforului, sub picioarele lui înse-şi.

Tot ce auzise din basme, din povestirile călătorilor ce cutreerau ţara Moldovei, din tăinuirile arabilor şi mahomedanilor de prin lagăre — toate picurau cu o măestrie rară, dintre buzele lui tremurătoare.

La auzul atâtor minunăţii, încrezătorul Padişah se ridică însufleţit de pe divan.

El făcù semn ciohodarilor să ridice trupul slăbănogit şi îmbrăcat în zdrenţe, al deliului, trântit peste covoare.

Dar în clipa aceia scripcarul scoase un gemăt stins, de muribund...

Ochii îi-se rostogoliră, reci, în orbite.

Şi cu o iscusinţă rară, — batjocoritorul şi înţeleptul staroste căzu neînsufleţit la picioarele monarchului...

VIII.

A doua zi Tolpa nu mai ieşì prin pieţe, nici nu mai cântă printre tătari şi felahi.

Sultanul îl dădù în grija marelui Vizir să i-l păstreze pentru oaspeţele sale sângeroase dela Stambul şi dela Brusa.

În acelaş timp Ibrahim-Paşa îl cerù marelui Vizir pentru a îmbuna sufletul nefericitei lui «Zaira»...

Dela răpirea ei din lagăr, sărmana jupâniţă Negri nu mai văzuse cer senin înnaintea privirilor ei otrăvite de durere...

Pururi plângea : şi pururi ochii ei mari, adânciţi în orbite, căutau pretutindeni o armă, un junghi, un hanger, cu care să-şi sfârşască zilele nenorocite, ursite robiei şi ocărei...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliterara.ro/anul-1901-1932

Toate încercările lui Ibrahim de a-i desmorți, sufletul perdut, — fură zădarnice.

Nu rămase eunuc din lagăr care să nu'și fi încercat iscusința în fața frumoasei și nefericitei ikbale și nu rămase iman, ulemà și derviș, care să nu fi depănat ghemul înțelepciunei lor deșarte la picioarele copilului căzut în somnul desnădejdei.

În sfârșit, veni Tolpa...

La vederea starostelui inima lui Ibrahim tresări de fericire...

Mulți au rîs și s'au înveselit în fața bătrânului deliu.

Au rîs marii sfetnici ai Porței, — au rîs cei doi Beilerbey ai Rumeliei și Damascului, — a râs chiar înfricoșatul și gârbovitul Padișah...

Dar nimeni nu s'a înveselit și nimeni n'a știut să prețuiască mai bine darurile cântărețului din stepe, ca fiorosul comandant al spanhiilor...

A doua zi el dădù poruncă paznicilor și eunucilor tăinuitului său harem, să îmbrace pe deliu în ori ce straie va voì și să-l înfățișeze astfel Zairei...

Bătrînul tabulhanagiu intră, cu inima strînsă de fiori...

— «Dacă voi fi descoperit?..» se întrebà el scuturîndu-se ca de ger...

«Ce se vor face atunci planurile mele?...

«Ce voi ajunge!

«Voi fi încătușat!.. Voi fi schingiuit!.. Voi fi ucis!..

Cu gândul acesta în suflet, el pătrunse prin coridoare, prin săli, prin taine, — și se oprì la ușa iatacului jupâniței Negri...

Casele în cari Ibrahim, și o mare parte din înalții dregători ai Porței, își alesese adăpostul, erau însă'și casele stărostiei.

Ele erau așezate deasupra Brateșului, pe o

Muzeul Digital al Romanului Românesc

culme împresurată de ziduri şi de turle mari de piatră.

Porţile de stejar, ţintuiţe în piroane ruginite, erau pururi zăvorîte.

În mijlocul curţei se înnălţă o biserică prefăcută în cazarmă de spahii.

De jur împrejurul bisericei, de alungul întăririlor, se înlănţuiau chilii împresurate de pridvoare şi de polimare largi, străjuite de ianiceri şi kyzlari...

În sfârşit, în fund, sub cea mai înnaltă turlă a cetăţuiei, se înnălţau casele stărostiei: case mari cu sacnasiu bogat, cu săli, cu iatace, şi cu adânci haznale sub pământene.

Privirea scripcarului fù, la fie-care pas, izbită de arătări înfricoşate...

Lângă fiecare uşă ochii lui întâlniră adevăraţi uriaşi, acoperiţi de armuri; şi la fieeare pas, uşile se deschideau şi se reînchideau cu un prelung şi lugubru huruit de zăvoare.

El suì astfel câte-va trepte mari de piatră; se strecură printr'o îngustă cărăruie luminată doar de ochii şi de armurile spahiilor, dădù într'un coridor larg, acoperit de zugrăveli întunecate; răzbătù prin căteva iatacuri pustiite, coborî două trei scări de lemn, suì alte trepte, coborî iarăşi în tainiţe, — şi se oprì, în sfârşit, într'o largă sală străluminată doar de câte-va opaiţe fumegânde...

Peretele din faţa lui se desfăcù, îmbrâncit de genunchiul unui mullah.

Cuprinsul se lărgì.

În fund, sub resfrîngerea unui lampadar îmbrăcat în taftă albăstrie, se desfăşurau treptele unei sofale enorme, acoperită de covoare şi de podoabe fără preţ.

Şi rotocoale alburii de fum, încărcate de mi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

resme, — şi sâmburi viorii de lumină, — înstelau bolţile împodobite de arinuri, şi de tuiuri sângerînde.

Scripcarul înnaintă sfios spre treptele sofalei...

Dar, deodată, chipul lui păli; şi un tremur friguros îi sgâlţâi trupul hârbuit, îmbrăcat în zorzoane şi mătăsuri...

În faţa lui răsărî o arătare înfricoşetoare...

Era un arab hidos, învăluit într'o pânză de bubur.

Braţele uriaşului zbucneau de sub mătăsuri ca nişte valuri negre de smoală împietrită. Capul îngropat între muşchii vânjoşi şi ondulaţi ai umerilor, îi atârnă în jos, negru, umflat şi buget...

Ochii 'i-se mişcau mici, sclipitori, şi sălbatici, sub fruntea lui îngustă, sub tâmplele sale turtite...

Şi toată arătarea lui părea a unui monstru nemai-pomenit, năpraznic...

La vederea scripcarului, arabul scoase un geamăt înnecat; apoi îşi încleştă pumnul pe mânerul satârului şi se puse, rânjind, în dreptul sofalei...

Tolpa tremură...

Mullahul se apropie încet de eunuc...

— «Abdullah»..., — murmură el, îngrozit de privirile scăpărătoare ale monstrului...

«Abdullah... Fii înţelept, Abdullah...

«Strălucirea sa Ibrahim-Paşà Effendi îţi porunceşte să laşi geridul...

«Înnapoi, Abdullah.

«Innapoi... n'auzi...?»

La strigătul spahiului, uriaşul se îngrozi...

Capul 'i-se plecă umilit în piept, — satârul i-se rostogoli la picioarele treptelor, cutremurînd podelele.

Apoi se dădù la o parte, şi rămase nemişcat, suflând furios pe nări, într'un ungher al tainiţei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

O clipă mai în urmă, starostele era în faţa jupâniţei Negri...

Sărmana jupâniţă... Slabă, ofilită, acoperită de un strălucitor zaimf picurit de pietre rare, — dormea, uitată şi îndurerată, într'un colţ al sofalei.

Prin vălul străveziu al feregelei ce-i învăluia figura, i-se vedea chipul adormit.

Dar nu mai era chipul ei frumos de altă dată. Nu mai erau obrajii ei trandafrii şi rotunzi. Nu mai erau buzele ei rumene, pururi înflorite de alintări şi de zâmbete copilăreşti...

Nu mai erau ochii ei mari, plini de lumină şi de farmec.

Chipul nefericitei roabe era supt, ofilit, străveziu ca de ceară.

Pleoapele i-se întindeau peste lumini, subţiri şi viorii, ca două petale veştejite. Şi largi cearcăne vinete i-se desfăşurau în preajma orbitelor ei adâncite, în jurul umerilor obrajilor ei osoşi ca de fildeşi...

În faţa acestei frumoase moarte, — ce răsuflă încă, — bătrînul staroste rămase înmărmurit.

Un fior de milă adâncă îi zgâlţâi trupul deşuchiat.

De-ar fi fost cineva, dintre ostaşii Domnului, pe aproape, ar fi izbucnit în strigăte.

Şi de-ar fi avut puteri, — bunul şi credinciosul şerb, ar fi ucis.

Dar era singur.

Şi aproape de el străluceà încă ochiul sângeros al hidosului arab; şi, pretutindeni, erau numai ianiceri, numai spahii, numai mullahii şi gealaţii.

El îşi întoarse atunci ochii spălăciţi către canafuri.

Abdullah se întinsese jos, lângă prag; şi privcà de-acolo, furios şi dârz, către sofa...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/mrr/1901-1932

Mullahul plecase.

Tabulhanagiul își lăsă tambura la picioarele copilei...

Și în vârful papucilor săi de taftă, începù să cutreere cu luare aminte cuprinsul larg al tainiței.

În peretele din fund al hrubei se deschideà o mică ferestruie, îngrădită de gratii ruginite.

Tolpa se înălță în vârful călcâielor, și privi lung printre ostreţe.

În depărtări se vedeau apele nemărginite ale Brateşului.

Jos, se adânceà o prăpastie fără fund, plină cu mărăcinișuri sălbatice.

Tabulhanagiul clipì de câteva ori printre gene apoi se târì, încet-încet, dealungul pereților.

În zidul din stânga, ochiul lui ager întrezări un sâmbure roşiatic tremurînd înaintea lampadarului...

Erà un ivăr de aramă.

Scripcarul clipì, și din nou începù să cutreere întunericul hrubei.

Nu mai erà nimic...

Atunci el se așezà obosit pe treptele sofalei.

Și plimbându-și degetele sfrijelite pe strunele ghităreì, cugetă adânc.

«Peretele de lemn, dela spatele jupâniței, nu poate hi decât o uşă tainică...»

Și, iarăși atinse strunele ghitarei; și ghitara iarăși piuì...

«Și această uşă tainică nu poate răspunde decât într'o turlă.

«Și turla cată să aibă o scară... și scara trebue să deà într'o culă... și pereții culei trebue să hie sparți...»

La gândul acesta chipul i-se lumină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Un fior cald îi străbătù sufletul cutremurat de undele ariei lui încete...

Degetele i-se încovrigară pe strunele ghitarei. Ghitara ţipă...

Un sunet strident, ca de pasere îngrozită, sfâşie liniştea subteranei...

Abdullah se ridică pe brînci, cu pumnii încleştaţi pe gerid.

Apoi totul intră din nou în tăcere...

Speriată de ţipetul ascuţit al ghitarei, jupăniţa scânci în întunerec, apoi se deşteptă şi rămase cu ochii holbaţi spre staroste...

La vederea ochilor ei mari, topiţi în orbite, bătrînul cântăreţ al Moldovei uită unde se află, cine eră, ce căută în adâncimele tainiţei...

I-se părù că eră la Suceava: că umbra jupâniţei Negri eră umbra unei domniţe adormite...

Cuprins de o spaimă nedesluşită, el alunecă pe la picioarele copilei şi isbucnì deodată într'un miorlăit plin de umilire:

— «Stăpână... iartă stăpână...

«Sunt Tolpa... starostele...»

Zamfira îl privì multă vreme nemişeată, cu ochii rătăciţi...

Apoi un tremur bolnav îi zguduì trupul firav.

Pupilele i-se lărgiră; braţele i-se sgârciră deasupra frunţei.

Şi încredinţată că eră iarăşi prada vedeniilor, nenorocita copilă se ghemuì între perne, — şi începù să plângă.

Tolpa se târî atunci la căpătăiul ei; şi în cuvinte arabe, apoi în şoapte moldoveneşti, furişate printre aiurări şi verseturi musulmane, — el limpezì încet, încet, sufletul copilei.

— «Viu dela Mecca...», — bâigui în şoapte, bătrînul scripcar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ro/ 1901-1932

«Mecca e mormântul Profetului... *ţara ta*[1]).

«Tatăl meu e Marele Şeitan: iar *Şeitan e Ştefan.*

În urma mea vor veni toţi arslanii, şi va *veni* şi *el*... Nu plânge...

«*El m-a trimis să te mântui...*

«Ascultă, azrael:

«*Aici nu e aer*... Şi la Stambul, *nu e ca la noi*... Cere stăpânului tău orice, şi el îţi va da. *Cere să ieşi în turlă*.. să fii stăpâna mărilor, *să iei aer*... Şi îţi va învoi... Spune-i că vrei *să vezi* seraiul: *ţara*... Şi vei vedeà tot. *Eu te voi duce* la Mecca... *în turlă*. De acolo te vei coborì în grădinele Dyennetului... *în vale*... Colo e Bosforul... *Brateşul.*

Nu-s ghiauri: *vom fi singuri*...

Peste Bosfor e *Arbore*...»

La auzul numelui lui Arbore, ochii surghiunei se deschiseră mari şi luminoşi sub voal.

În glasul miorlăitor al deliului ca desluşì, în sfârşit, glasul lui Tolpa; şi în chipul lui smolit, ascuns sub calpac, nefericita copilă văzù aevea figura starostelui...

Ea îşi desfăcù braţele, şi izbucnì într'un ţipet dureros plin de implorare şi de lacrimi.

— «Tolpa... Tolpa...»

— «Delì ...nu Tolpa!» — răspunse aspru scripcarul.

Copila cercă să mai ţie o clipă vedenia scripcarului aproape de inima ei obidită.

Dar înţeleptul staroste nu mai pregetă...

El dădù canafurile la o parte, şi ieşì, cu capul în piept, printre storuri...

Abdulah înmărmurì, înaintea lui, ca un stâlp negru de cărbune:

---

[1] În moldoveneşte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— «Acesta merge la Mecca...», — îşi şoptì arabul...

«E om mare acesta... om mare...»

IX.

Ingenunchiat la picioarele lui Ibrahim, Tolpa se rugà printre lacrămi:

— «Effendì... Soare al deşerturilor... Fulger orbitor al Profetului... Braţ nebiruit al lui Mohamad Kerim...

«Ascultă pe Delì»...

«Dela gurile Volgei, până la Taban şi Mangop, toţi cunosc învăţăturile mele.

«Unul e Tolpa. Dacă mint, — minte Elcoranul, şi minte toată ştiinţa lumei, — effendi...

«Frumosul pui de şarpe moare pentru că n'are aer, prea milostive paşă...

«Şi un lung dor de ţară i-s'a făcut micei şi drăguţei tale gazele, — cum mi s'a făcut şi mie, effendì.... cum simţi şi tu, uneori, padì...»

«Iacă, sunt trei ani de când am părăsit ţărmurile Volgei. Şi aş da toată înţelepciunea mea, şi toate sculele mele, să pot vedea acum o stâncă dela Astragan... Aici am de toate. Mila voastră largă şi milostivirea fără de sfârşit a strălucitului nostru părinte, Mohamad-Şah Canunì, e mai mare decât toate bunătăţile Dyennetului...

Ci, dă'mi, paşă, un bulgăre îngheţat dela gurile Volgei şi eu îţi dau pe micuţul tău azrael, vesel şi frumos ca steaua lui Ghiun...

«Effendì... ascultă pe Delì...

«Lasă pe neasemănatul tău înger să suie, cu bătrînul şi credinciosul tău câne, în turlă...

«Va vedea odată soarele şi odată luna; apoi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1902

ţi'l voi aduce, strălucit ca soarele şi frumos ca luna.

«Ştii tu ce a spus micul azrael, padi...?

La auzul acestor cuvinte chipul neînduplecat al Paşei se schimbă deodată:

— «Ce...? Zi...» — gemù Ibrahim abia înfrînându-şi sufletul...

«A zis, effendì....», — bâiguì prefăcutul staroste, — «că nu e ortoman în ţara Bogdanici, şi nici chiar Beyul lor, nu e mai înţelept şi mai mare, ca tine,

«Dar măiastra pasăre se teme, în acelaş timp, că din porunca Innaltului Padişah eşti hotărît s'o ucizi, luându-i aerul dela gură şi lumina soarelui de pe ochi...»

Cuvântarea iscusitului tabulhanagiu, stropită cu lacrămi prefăcute, şi întretăiată de hohote sguduitoare, — înfrînse nepăsarea fiorosului paşă....

Ibrahim stătu cât-va timp pe gânduri; apoi clătină îngăduitor din cap...

— «Du-te..., îi zise el. — «Voi veni s'o văd.... Şi dacă ea va cere, — îi voi da tot...

Tolpa ieşì în coridor, vesel, abia putându-şi stăpâni inima ce da să i-se rupă...

Dar abia făcù un pas, şi un vuet ciudat îl ţintui locului...

De pretutindeni se auzeau strigăte şi porunci răsunătoare; — şi pretutindeni se vedeau ceauşi ianiceri şi mullahi, alergând, într'un suflet, spre sala cea mare a divanului...

Înciudat de această mişcare neobicinuită, scripcarul se amestecă printre ceauşi, şi pornì îmbrâncit şi ghiontit dinnapoi, spre sala Durbarului.

Uşa divanului se întredeschise, şi prin crăpăturile uşei el văzù umbra unui ostaş înnalt, îm-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

brăcat în fier, apoi auzì glasul răguşit al lui Capugi-Başà cutremurând bolţile :

— «Luaţi-l de-aici, şi daţi-l peşcheş morunilor... Aaceasta e răsplata pe care ţi-o dă Milostivul Şah pentru nevrednicile tale fapte, faţă de Ţara ta şi de Domnul tău... Iar la neobrăzările tale, Capugi-Başà răspunde astfel...»

În clipa aceia se auziră câte-va lovituri surde, apoi zăngăniri de iatagane, ameninţări, îmbrânciri, urlete...

Inima starostelui se strînse de îngrijorare şi de spaimă.

El îşi aduse aminte de marele vistiernic Juga...

Şi după veştmintele ostaşului din 'năuntru, şi după arătarea lui şuie şi înnaltă, el nu se mai îndoì nici-o clipă că acesta nu putea fi altul de cât el...

Atunci chipul lui se posomorî. Privirile i-se încruntară. Şi toată veselia lui de mai înnainte, i se risipì în întuneric...

Cum erà să mântuie el pe acest mare ostaş al Moldovei...

Şi de-l va putea scoate din ghiarele morţei, care-i va fi răsplata? — se întrebă, repede, scripcarul.

Tabulhanagiul îşi aduse atunci aminte de averile nemăsurate ale Vistiernicului; apoi îşi aminti de dragostea pe care i-o purtà Domnul, şi marii săi sfetnici, şi toate oştile moldovene, — şi, în sfârşit, prin mintea lui tulburată de noui plăsmuiri, răsunară limpede şi hotărîtor cuvintele din urmă ale marelui Căpitan Arbore.

«Iar de vei aflà vre-o veste despre luminăţia sa pan Juga, să ne dai grabnic de ştire...»

Marele cântăreţ rămase neclintit în loc,—hotărît

Muzeul Digital al Romanului Românesc

să încerce un nou pas întru isbăvirea acestui mare ostaş azvârlit peirei...

În curînd uşile se dădură scârţâind în lături, şi hulitul curtean, cu braţele strînse în legături oţerite, fù îmbrîncit, peste prag, în mijlocul ceauşilor curţei...

Tolpa se furişă printre mahomedani, privi drept în ochii osânditului, — şi deodată rămase împietrit.

În faţa lui erà — nu marele vistiernic Juga, — ci Marele Armaş Juraş...

Atunci, sărmanul cântăreţ al Domnului, îşi aduse aminte de toate faptele marelui Armaş, de svonurile ce umblau în urmă prin lagărul dela Valea Albă, — căută să prindă înţelesul cuvintelor rostite de Capugi Başà, — şi, de odată, chipul i-se acoperi de o lumină ciudată...

«Va să zică aceasta este vânzătorul Domnului şi al Ţărei», îşi şopti, Tolpa, sugrumat de mânie...

Şi el, nenorocitul scripcar, — care cutreerase, zile şi nopţi în şir, pădurile şi văile munţilor spre a strînge unelte noi pentru harţă, — el, erà gata să moară în ştreang, ca vânzător de neam...

Ori cât erà de mic şi de batjocorit între ai săi, neprihănitul cântăreţ al Sucevei se simţi, în clipa aceia, fără asemănare...

Işi închipuì, o clipă, că Domnul îl şi dăduse, încă de multă vreme, morţei...

Îşi mai închipuì că Domnul aflase într'un târziu, pe adevăratul vânzător al moşiei.

Şi ne-mai dându-şi seamă că morţii, *morţi* rămân, — strigă înnăbuşit de revoltă:

«Tolpa au scăpat ţara din ghiarele păgânului şi pre giupâniţa Zanhira den robie... iar tu l'ai ucis, Doamne!

Muzeul Digital al Romanului Românesc

«Roagă-te, amu, pentru el...
«Alt Tolpa nu vei mai găsi...»
Şi cu acestea, se îndreptă, trufaş, spre tainiţă...

X.

Când soarele se înclină către apus, tabulhana-nagiul urcă, încet, cu jupâniţa Negri, scările înguste şi întunecoase ale turlei...

Giarul lui enorm, lărgit până sub bărbie, îi da înfăţişarea unui titan.

Pântecul îi era mai mare ca trupul...

Ţinându-şi brîul cu amândouă mâinele, el suià treptele bonbănind şi pufnind.

Ochii fioroşi ai gealatului îl urmăreau neîntrerupt din prag...

— «Vei vedeà Mecca...», — bodogăncà, printre dinţi, starostele...

«Din cula acestei turle se vede... Nu pentru toţi... E he... Nu pentru toţi... Trebue să fii mâna dreaptă a Profetului ca să deschizi zăvoarele cerului...

«Dar Tolpa cine e...?

«El e mâna dreaptă a Profetului...»

Scările turlei erau acoperite, din porunca lui Ibrahim, cu covoare; şi toate zidurile erau curăţite de păienjeniş, de mucegai şi de apă... Cu toate acestea la fiecare pas copila alunecà, tresăreà şi ţipà... Scările se hâţânau şi trosneau. Şi umbre negre de lilieci şi de bufniţe, sbucneau din cuibare, şi se învârteau besmetice prin beznă...

— «Domol, azrael... domol...», - bolboroseà Tolpa, sprijinind o la fiecare treaptă, cu braţele lui şubrede...

«Acestea sunt duhurile celor morţi la Novograd şi la Neamţu...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index.1901-1932

«Sunt iasme, copilul meu, iasme...
«He... kyzlar... auzi...?
«Pe tine te caută... Stai pe loc...».
Abdullah gemea.

El auzeà toate aiurările fiorosului «derviş», şi de câte ori glasul lui îl strigà din înnălţime, arabul îşi închidea ochii şi se zguduià, sgâlţâit de fiori, în umbră...

Puhăind mereu, Tolpa ajunse deasupra celei dintâi despărţituri a turlei.

Sub picioarele lui se întindeà o podniţă şubredă şi părăginită; peste ea mullahii aşternuseră un ţol distrămat...

Starostele îşi îndreptă ochii spre culă.

Turla se înnălţà goală şi luminoasă până'n vârf...

Coperişul erà spart.

Razele soarelui răzbăteau prin spărturi, ca o ploaie albă de lumină...

De-asupra capetelor celor doui fugari se înnălţau câteva schele părăduite, înţurţurate de colb şi de var. Printre ele se strecurà o nouă scară, mai slabă şi mai îngustă că cea dintâi. Ea se furişà, în zigzaguri, printre bârne şi se opreà tocmai sub coperiş, la câteva degete departe de ştreaşină.

Scripcarul măsură înnălţimea scărei cu ochiul lui de pasăre hrăpalnică, apoi clatină mulţumit din cap:

— «Dumnezeul nostru e la un pas... Allah e la Mecca...», — murmură el rânjind.

Şi suì iarăşi treptele...

Dar, în clipa aceea, un sunet ciudat îi împetrì pe amândoui sub scară.

Şi scripcarului, şi jupâniţei Zamfira, li se părură că aud un gemăt înăbuşit pornind de sub podelele celei dintâi despărţituri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Cântărețul își aplecă urechea, și ascultă.

El crezu, mai întâi, că era glasul arabului de sub turlă.

Dar, de astădată, urechea nu-l înșelă...

Era un glas strein.

Păreà un vaet înnăbușit, isvorît din pieptul unui om rănit de moarte...

La auzul acestui gemăt lugubru, fugarii se priviră o clipă, înmărmuriți, tăcuți...

Privirile copilei păreau că spun: — «caută-l, nu-l lăsà, sărmanul...».

Iar ochii starostelui părcau că răspund, mișcându-se îngroziți în orbite: — «nu mai e timp, stăpână... nu mai e timp...».

Cu toate acestea el se plecă deasupra podniței, ridică laițele ce acopereau bârnele, și căută repede o spărtură prin care să vadă măcar umbra celui ce se chinuià în adâncuri.

Bârnele erau, mai toate, desprinse din piroane.

Tolpa se așternu pe brînci, și privì lung printre podele...

Văzù, în adâncuri, o încăpere rotundă, umedă, întunecoasă...

Un singur fir de lumină se strecurà prin broasca unei porți de fier, înfiptă în pământ; și în raza acestui fir spălăcit și murdar el deslușì pe un rănit trîntit în paie. Rănitul stà răsturnat pe spate, cu ochii întredeschiși, cu brațele întinse de-alungul trupului său schilav. Părea un schelet deslegat, acoperit de rugină. Capul îi erà înfășurat într'un turban înegrit de sânge. Degetele îi erau iarăși legate. Și tot trupul îi erà înfășurat în lanțuri și arcane înnodate...

Scripcarul izbì în podele cu pumnul, apoi întrebă, în șoapte:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Institutul Național de Istorie a Literaturii Române

— «Panc... tu eşti...? Pentru Dumnezeu, panc... sunt oameni pământeni... sunt eu... Tolpa...».

Rănitul îşi deschise ochii mari, îşi înclină capul într'o parte, şi rămase nemişcat în întuneric.

Deodată scripcarul tresări.

Apoi sări îngrozit dintre bârne, şi începù să urle.

— «Stăpână. E luminăţia sa pan Juga...

«E pan Juga, stăpână... pan Juga...».

Copila rămase cu ochii aţintiţi aspra starostelui.

Părea că abia îşi aducea aminte de întâmplările din urmă...

— «Pan Juga...? —» se întrebà ea.

Şi încă nu-l vedeà...

Vedeà oşteni mulţi trecându-i vârtej pe dinainte şi-i vedeà pe toţi îmbrăcaţi în armuri şi coifuri strălucite.

Dar din acest roi nemărginit de chipuri răscolite în sufletul ei uitit, ea nu puteà deslusì nimic...

Tabullhanagiul încercà să smulgă bârnele podniţei, dar braţele lui slabe nu-l putură ajutà.

Atunci el începù să se mişte, ca un câine hămisit, prin turlă.

Şi strivindu-şi buzele între degetele lui osoase, cugetă adânc, în tăcere.

Dar nici un mijloc de mântuire nu-i răsărea în minte.

Abdullah erà jos.

Juga erà ferecat şi rănit.

Podelele erau neînvinse...

«Chiar de m'aş coborî jos... la milostivirea sa» — îşi zise nefericitul staroste, — «ce aşi folosì... «Luminăţia sa e bolnav.

«Eu sunt bătrân. Nu pot să-l ridic... nu pot... «Giaba mă trudesc...».

Muzeul Digital al Romanului Românesc

«Să aştept până mâine...?», — gândi el.

«Dar oştile agarene nu-s ele, oare gata de plecare...? Podurile nu sunt sfârşite...? Mehmet n'au trecut chiar azi Dunărea...».

Nu. Nici-o nădejde nu mai aveà, sărmanul staroste...

Tot ce mai putea nădăjduì, erà să coboare cât mai îngrabă, cu jupâniţa Zamfira, în văile Brateşului, şi să alerge, apoi, într'un suflet, către pan Arbore...

«Poate că luminaţia-sa e la Cartal...», — işi zise înviorat moşneagul.

«Şi de la Cartal, până aici, e un pas...

«Până mâne urdiile lui Mohamed tot nu trec Dunărea...

«Şi noaptea e lungă... noaptea e mare...»

Cu acest cuget în minte, tabulhanagiul cuprinse mijlocul copilei şi sui, cele din urmă trepte ale scărilor...

XI.

Coperişul turlei erà spart: iar pe sub streşinile lui părăginite era loc larg, cât putea încăpea un om în voie.

Tolpa îşi desfăcù giarul; şi sub ochii rătăciţi ai copilei, începù să desfăşure un lung sul de frînghii încolăcite în jurul trupului său...

Când funiile fură descâlcite, tabuhalnagiul se apropie de umbra Jupâniţei:

— «Azrael...», — murmură el.

«Găteşte-te... Să nu te opreşti decât la Baktchi Serai...»

Şi îi înfăşură coapsele cu giarul.

Apoi îi trecù de câteva ori funia peste brîu, — şi înnodă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
ew.statrans.lvania.ro/mrm1901-1932

«Să nu ţipi... Să cobori cu ochil închişi, azrael... cu ochii închişi...»

Jupâniţa se înfioră.

Înălţimea turlei, şi adâncimele înfricoşate de sub zidurile ei, o înfrigurau.

Ea tremură încet, scuturată ca de ger.

Şi la fiecare mişcare a bătrînului scripcar, inima îi amorţeà de spaimă...

Tabulhanagiul se aplecă de-asupra funiilor...

— «Dă-mi un grindei, giupâniţă... şi eu îţi pui ţara la picioare...»

De-odată el tăcù...

Trupul începù să-i tremure, — chipul i se înnegrì.

De sub scări, se auzì în clipa aceia glasul înnăbuşit al eunucului arab:

— «Efendi... Coboară înapoi, efendi...

«Am poruncă, efendi...»

Ingrozit de trecerea timpului, şi de liniştea din ce în ce mai adâncă din turlă, Abdullah îşi părăsise locul de pază şi se suise, pe brînci, deasupra podniţei...

El stà, acum, ghemuit sub scări, şi privea îndobitocit spre coperiş.

— «Coboară, effendi...», — se rugà el, din ce în ce mai desnădăjduit, din ce în ce mai jalnic...

«Ai milă de câinele tău, Abdullah-Hadâmbul...

«Coboară effendi...

«He... Mullaaa...»

— «La toţi diavolii...», — bâiguì starostele, scăpând sforile din mână...

«De sârg, giupâniţă... sus...»

Dar braţele lui în deşert se desfăcură în faţa copilei aiurite de spaimă; şi zadarnic îi împresură trupul zgâlţiit de fiori; şi zadarnic ccarcă s'o ridice sus, de-asupra turlei...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Cuprins de o groază neînchipuită, scripcarul se înverneţi, se înegrì, apoi se albì ca varul. Ochii îi înţepeniră, îngroziţi, în orbite. Dinţii îi clănţăneau. Şi tot trupul i se hâţână ca de cutremur...

«Sus, giupâniţă... sus... sus...»

Bătrînul strînse copila în braţe, — şi se opintì desnădăjduit în scări...

— «Tolpa...», — gemù, atunci, copila...

«Legat-ai funia...? Unde mă zvârli...?»

— «O ! hoo...», — strigă, cu spaimă starostele...

«Am înebunit, giupâniţă... Au înebunit, Tolpa»...

«Adastă... Iacă... Amù... amù...»

In timpul acesta Abdullah se suì pe scări şi privì drept în ochii scripcarului...

Tabulhanagiul căută, buimac, capătul frînghiei.

Arabul rînjì.

Adevărul îi trecù deodată, negru, prin minte...

Văzù giarul deliului în jurul Zairei; văzù funiile alunecând peste coapsele ei încolăcite de laţuri; văzù, în sfârşit, pe staroste înălţându-se şi agăţând arcanul de streaşina turlei...

Un urlet înspăimântător cutremură. atunci, turla şi toate bolţile clădirei :

— «Mullaaa... Cubbelari... Ieddcii... Spahì...»

In aceiaşi clipă, uriaşul se năpustì mugind spre schele...

Dar nu făcù decât un pas, şi scările trosniră sub greutatea trupului său, şi se prăbuşiră cu vuet asurzitor, peste podniţă...

Abdullah se ridică, şi din nou începù să urle...

In câteva clipe turla se umplu de ianiceri, spahii şi solaci, înarmaţi cu flinte, .cu cângi cu barde...

Un spahiu voì să tragă.

Un altul voì să-şi înfigă cangea în bârnele schelelor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mem1901-1932

Bârnele erau putrede.

Cangea se desprinse, şi căzù, cu ceauş cu tot, peste podele...

In sfârşit un al treilea izbutì să se agaţe de grinzi.

El întinse braţul şi prinse frînghiile starostelui; dar, tabulhanagiul se întoarse, şi cu o lovitură năprasnică îl asvârlì neînsufleţit sub scări...

Musulmanul căzù cu arcanul în mâini.

Intr'o clipă zeci de braţe se agăţară de funii; şi zeci de braţe traseră în adânc trupul copilei prăpădite...

Atunci ochiul scripcarului se aprinse, ca de foc, în orbite.

Inainte ca jupâniţa Zamfira să se rostogolească în braţele mahomedanilor, el îşi aduse aminte de hangerul lui ştirbit...

Apucă frînghiile cu dinţii, — se ghemuì, pe brânci, între scări, — şi începù să hârjie funiile cu fierul.

Urmară câteva clipe fioroase...

Dinţii scripcarului se desrădăcinau şi trosneau, smulşi de arcane... Trupul i se desghiocà. Picioarele, proptite în treptele scării, i se încovrigaseră până la gură.

La fiecare clipă erà gata să se prăbuşască, peste scări, în adâncuri...

Deodată un răcnet ascuţit, urmat de o detunătură surdă, cutremură turla...

Mahomedanii căzură, peste podele, încolăciţi de funii, învăluiţi de praf...

Apoi, deodată, — ca şi cum vedenii urîte ar fi umplut văzduhul, — ei se înbrînciră pe scări, şi pieriră în adâncimile tainiţilor...

Singur Abdullah rămase neclintit sub schele.

Dar ochii lui nu se mai îndreptară spre culă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

El privi, cu groază, în întunericul cubbei, — își încleștă pumnul pe bardă, — și se năpustì, scrîșnind, în urma ianicerilor...

Tabulhanagiul se trezì, uluit, sub streașină...

— «Stăpână»... — gângăvì el, tremurînd și scuipându-și dinții sfărîmați...

«Au ce huet à hi afară»?..

Copila își înlănțuì brațele pe după umerii scripcarului; și, drept orice răspuns, izbucnì într'un plâns copilăros, înnecat de sughițuri amare:

— «Tată... nu mă svârlì cânilor... Ucide-mă... Ia-mi sufletul.... ci nu mă lăsà...

La auzul acestor șoapte sugrumate de fiori, inima tabulhanagiului se rupse de durere. Nici odată, nefericitul și hulitul staroste, nu auzise din gura cuiva cuvântul «tată». Acum îl auzeà. Și el porneà de pe buzele celei mai plăpânde și mai frumoase copile a Moldovei...

Aceasta fu cea mai mare răsplată a bătrînului și neprihănitului scripcar...

El ar fi voit, în clipa aceia, să strîngă la piept și să sărute de mii de ori chipul îndumnezeit al fecioarei adormite

Dar sângele ce-i șiruià pe buze, și vuetul din ce în ce mai cutremurător de afară, și pulberea ce roià în vârteje prin turlă, și evlavia pe care i-o insuflă icoana adormită a copilei, — nu-l lăsară...

— «Milostivă stăpână...», —gemù el, trăgându-se înnapoi, cu grije...

«Lasă-mă, milostivă stăpână... Paremi-se că ne potopesc povoaicle...»

Cu aceste cuvinte, el se apropie, șchiopătând, de streașină...

De afară veneau șuere sinistre.

Păreau că apele Prutului și ale Dunărei se re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vărsau peste ţărmuri şi se izbeau, cu vuet înnecat, de întăririle cetăţuei.

Adese ori se auzeau strigăte de «Allah şi Aman». Şi şuere ascuţite, şi pocnete hueşe şi lungi ţipete de păsări speriate, umpleau văzduhul căzut în amurg...

Tabulhanagiul se căţără de marginea zidului şi privi năuc peste apele Brateşului.

Bălţi roşii de lumină şi zăvoaie sclipitoare de aramă pătau, din depărtări în depărtări, întinsul alburiu al văilor.

Soarele se scufundă, ca un bulgăre de foc, în zări; şi pretutindeni era pustiu nemărginit, şi pace...

Cu toate acestea vuetul creştea mereu.

Scripcarul auzea lămurit strigăte şi lovituri înfundate.

Apoi văzu foc...

Pe dinnaintea ochilor lui, pironiţi în întunericul văilor, trecu o scânteie albă de lumină; apoi un nour negru de fum îi orbi privirea...

Încredinţat că stărostia căzuse pradă flacărilor el se întoarse, palid ca ceara, către jupâniţa Negri.

— «De sârg, giupâniţă...» — strigă el.

«Arde»...

Atunci scripcarul îşi aduse aminte de laturile lui căzute peste podniţă.

Durerile i se risipiră.

Puterile îi înviorară din nou membrele schilăvite...

Se năpusti jos spre scări...

Dar în clipa aceia un nou vuet, — de astă-dată desluşit — îi întoarse capul către spărturile dinspre miazăzi ale turlei...

Tabulhanagiul auzi limpede strigăte de harţă...

Apoi un vifor de glasuri omeneşti cutremură văsduhul:

«La turlă... La turlă...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Tolpa se târî către partea de unde veneau aceste strigăte ciudate...

El se agăţă de streaşini şi rămase aninat în gol, cu ochii holbaţi peste oraş...

Oraşul ardea...

Pretutindeni pluteau limbi uriaşe de pară şi nori grei de fum.

Iar înnăuntrul stărostiei oştile moldovene, comandate de Marele Căpitan Arbore, îngrămădeau în snopi trupurile ianicerilor lui Ibrahim...

XII.

Năvălirea oştilor moldovene fu atât de fulgerătoare, încât hoardele musulmane nu avură nici timp să alerge la arme...

Oraşul fu împresurat într'o clipă.

Şi în mai puţin de câteva ceasuri el se prefăcù într'o nesfârşită mare de fum şi de flăcări...

Innainte ca limbile de foc să acopere hudiţele şi pieţele cetăţei, şi înnainte ca hoardele aziatice să se fi îmbrîncit spre port, Arbore se aruncă în goana asturcanului spre casele părcălăbiei...

Credinţa lui erà că Sultanul, împreună cu marii săi sfetnici, şi cu robii de frunte, nu puteau să-şi aleagă alt adăpost în cetate decât aceste case mari, cele mai înnalte şi cele mai bine întărite de pe ţărmurile Dunărei...

El străbătù deci hudiţele târgului, strivind sub picioarele cailor tot ce întâlni în cale; şi se oprì deodată, cu cetele lui de plăeşi şi codreni, în poarta stărostiei...

Vuetul oştilor încăerate pe drumuri, pătrunsese înăuntrul cetăţuei; dar cum cea mai mare parte din marii sfetnici şi comandanţi otomani erau duşi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în port, printre ianiceri şi spahii izbucni o învălmăşală nemaipomenită...

O parte dintre musulmani se năpustiră spre întăriri.

Alţii alergară desnădăjduiţi la arme.

Cei îngrămădiţi prin săli şi prin hrube se îmbrânciră îngroziţi către lumină.

O parte din ianiceri şi spahii năvăliră, în sfârşit, sub comanda câtorva Agalari şi Ceauşi, spre porţile stărostiei...

Dar nu apucară să facă un pas, — şi Marele Căpitan răsări, înnalt şi fioros, sub arcade.

Oştile se încăierară.

Curtea se prefăcu într'o zalhanà înspăimântătoare...

In jurul bisericei, pe sub chilii, prin polimare, pe întăriri, zeci de mormane omeneşti se încleştau în spasmurile morţei...

Furia oştilor moldovene nu mai avea margini.

Cu ochii înroşiţi de sânge, cu părul vâlvoi, cu braţele încordate pe buzduganele lor năstrujite, codrenii Tigheciului, hânzarii, câmpu-Lungenii, păstorii Crăciunei, alergau şi răcneau ca nişte fiare scăpate din lanţuri...

Capetele musulmanilor trosneau sub loviturile lor năprasnice.

Sângele ţâşnea de pretutindeni în şiroaie.. Şi pretutindeni se vedeau umbre besmetice, cu frunţile crăpate, cu fălcile strivite, cu ochi plesniţi, — căzând sub copitele cailor îngroziţi de urlet...

In clipa aceia Tolpa, se ridică sub streaşina turlei şi privi, de sus, înfiorătorul măcel din stăreţie.

La vederea oştaşilor moldoveni, şi în sfârşit la vederea Marelui Căpitan Arbore, nenorocitul scripcar rămase câteva clipe nemişcat, cu ochii holbaţi în adâncime, cu gura larg deschisă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Apoi începù să se sbată, în întunerecul culei, ca un om năpădit de vedenii...

Fălcile i se mişcară de câteva ori, fără să poată îngăimà o şoaptă.

El voia să strige, să rîdă, să plângă... Dar, ca la un om chinuit în somn de arătări urîte, limba şi toate puterile i se legară...

Câteva clipe mai în urmă scripcarul se ivi iarăşi...

Cu un picior proptit în învălitoarea putregăioasă a străşinilor, cu o mână agăţată de grinzile podniţei, cu alta încolăcită în jurul Jupâniţei Negri,— bunul şi neprihănitul cântăreţ răsări de astădată pe coperiş, deasupra turlei, şi începù să ţipe...

Dar nimeni nu-l auzì.

In înălţime vuetul luptei răsună înnăbuşit şi vag.

Innăuntrul stărosiei eră iad...

Atunci el începù să facă semne desnădăjduite, urmărind, cu ochii îndobitociţi de groază, umbra Marelui Căpitan Arbore...

Deodată el rămase nemişcat, cu privirile aţintite spre porţi...

Jupâniţa îşi încleştă braţele pe după gâtul scripcarului, şi începù să tremure...

In clipa aceia un tropot neaşteptat de copite, amestecat cu zăngăniri de arme, sfâşie văzduhul...

Un vijelios stol de spahii şi de ianiceri călări năvălì, ca o furtună, înnăuntrul cetăţei.

In fruntea lor venea, pe un neînfrânat cal de Egipt, fiorosul Ibrahim...

Cu iataganul deasupra cuccei, cu pieptul aşternut pe coama missirului său sălbatec, cu fălcile încleştate de mânie, marele paşă se năpustì orb spre turlă...

La vederea lui luptătorii musulmani, încă rămaşi în viaţă, izbucniră în răcnete desnădăjduite...

Curtea se răscolì ca de vifor...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md 1901-1932

O parte din călărimea lui Arbore se aruncă asupra spahiilor lui Ibrahim.

O alta se strînse în jurul vel-căpitanului.

Ceilalţi rămaseră pe sub bolţile clădirilor, sugrumând şi strivind jertfele ce li se sbăteau încă sub picioare...

XIII.

Cei doui mari comandanţi se căutară câteva clipe cu ochii însângeraţi de furie.

Apoi de odată calul lui Arbore smulse frînele şi se năpustì sforăind asupra marelui spahiu...

Caii luptătorilor se isbiră, piept în piept, într'o asurzitoare zângănire de paveze şi de săbii încrucişate.

Apoi se traseră înapoi, îngroziţi de şuerul armelor.

Şi rămaseră, la câţiva paşi unul de altul, nechezând şi svârlind clăbuci însângeraţi pe nări.

Arbore privì ţintă în ochii marelui spahiu, şi se apropie încet de umbra lui nemişcată.

Ochii lui Ibrahim fulgerau.

Dinţii îi clănţăneau; şi toată figura lui, învineţită de mânie şi de ură, insuflà desgust şi groază.

In faţa ochilor lui oţeliţi şl fieroşi, Arbore părù că pregetă.

El îşi trase braţul înapoi, apoi gemù.

Şi un zâmbet ciudat, de scârbă neţărmurită. îi albì chipul îmbrobonat de sudori...

Niciodată Vel-Căpitanul nu-şi închipuise că va găsì înaintea lui un ostaş atât de dârj ca marele comandant al spahiilor.

După chipul cum el îşi înfrînà missirul, şi după ochii lui aţintiţi asupra celor mai mici mişcări ale

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Marelui Căpitan de Darabani, — curteanul pricepù că se află în faţa unui adevărat uriaş în mânuirea spadei...

Acecaş credinţă trecù prin mintea lui Ibrahim

Privirile scăpărătoare ale ghiaurului îl ardeau. Orice mişcare îi erà măsurată.

Şi la fiecare pas fierul îngheţat al curteanului, i se păreà că i se strecoară adânc în carne...

Infiorat de arătarea, din ce în ce mai ameninţătoare, a Vel-Căpitanului, — el se trăgea înapoi, pas cu pas...

Şi pe măsură ce el se apropià de porţi — marele căpitan se ridicà tot mai înalt şi mai hotărît în scări...

De odată săbiile lor se încrucişară...

Ele rămaseră nemişcate în lumină...

Apoi se deslipiră şi se strecurară şuerând, una în locul alteia...

In timpul acesta privirile lor se măsurară din nou.

Arbore îşi plimbă privirea fulgerătoare în jurul frunţei marelui paşă, peste giarul lui înţesat de hangere...

Apoi îl ţintì drept în luminile ochilor,—şi isbì...

In jurul capetelor celor doui răsboinici se încinse o scăpărătoare aureolă de fulgere înteţite.

Cu capul ghemuit între umeri, cu umerii ascunşi după grumazul missirului, Ibrahim se apără cu o repeziciune cumplită...

La fiecare clipă spada curteanului şuerà, isbită de fierul mahomedanului.

Şi la fiecare clipă săbiile lor se încrucişau, şi iarăşi se desprindeau şi sburau, albe şi rotitoare pe deasupra cailor însângeraţi de zăbale...

Prididit de loviturile marelui curtean, Ibrahin se apropie de zidul stărostiei.

Incă un pas,—şi soarta lui erà hotărîtă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraseviana.ro/ro/1901-1932

Prins între întăriri şi între spada Vel-Căpitanului, el trebuia să piară...

Dar în clipa aceia calul osmanlâului sări nechezând în aer.

Din nările lui, retezate de sabia curteanului, sbucneau valurî de sânge înegrit.

El se sbătù în loc; apoi, de odată, se năpustì în lăturî...

Vel-Căpitanul tresărì...

Ibrahim se ridicase în scări.

Lupta se schimbase.

Spahiul lovea.

Arbore se apără.

Trăgându-se înnapoi, către turlă, Vel-căpitanul înlătură loviturile mahomedanului cu o îndemânare rară...

Zadarnic iataganul fiorosului paşă umplea văzduhul de şerpi albaştri de lumină, şi zadarnic fierul lui omorîtor, încrustat de flori galbene de aur, cădea cu o putere năprasnică asupra ghiaurului ascuns între oblâncuri.

La fiecare clipă sabia îi se întorcea înnapoi, încă nepătată de sânge; şi, la fiecare pas, puterile lui slăbeau...

Dar în acelaş timp slăbeau şi puterile marelui curtean...

Pe când mahomedanul, odihnit şi săţiat de prăzi intră înviorat în luptă, Arbore se găsea în cea de pe urmă istovire.

Sleit de lupte şi de alergări deşarte, otrăvit de durere, secătuit de zile şi de nopţi întregi de neodihnă, — sărmanul Vel-Căpitan părea o umbră,— nu un ostaş în vieaţă...

Şi totuş, braţul lui încă nu amorţea...

El luptà...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Şi lupta lui de azi era, poate, cea mai grea şi cea mai hotărîtoare din întreaga lui vieaţă.

El luptă mereu, din ce în ce mai dârj, din ce în ce mai sălbatec...

Dar pe măsură ce braţul îi se încordă, — loviturile spahiului se îndouiau.

Şi pe măsură ce ele cădeau tot mai repezi asupra frunţei lui primejduite, — puterile îl părăseau, privirile îi se împăinjeneau, braţul îi slăbea, spada i se plimbă tot mai nehotărîtă prin aer...

O sudoare îngheţată îi acoperi, în sfârşit, tâmplele biciuite de sâvcniri înnăbuşite.

Ochi îi se întunecară...

El vedea încă umbra somptuosului spahiu, şi vedea sabia lui şerpuind prin aer.

Dar această umbră şi această stranie licărire de lumină i-se părea din ce în ce mai slabă, din ce în ce mai depărtată...

Chiar şuerul lamelor i se păru că se stinge încet-încet în noapte...

Ii veni, în câteva rînduri, în gând, să înceteze orice luptă.

Avea credinţa că Ibrahim pierise: că el nu era acum decât jertfa unei arătări bolnave...

Dar atunci ochii lui se rostogoleau desnădăjduiţi în orbite.

Ibrahim i se arătă din nou; şi din nou spada musulmanului sburà înnapoi, repezită de braţul curteanului redeşteptat în lumină...

In sfârşit Arbore se simţi deodată sguduit de o lovitură cutremurătoare...

Calul i se înţepenise în zidul paraclisului.

Ibrahim izbise cu cea din urmă încordare.

Spada curteanului sbură, frîntă în bucăţi, în aer...

De odată un ţipăt neaşteptat sfâşie văzduhul...

Jupâniţa Zamfira scoase un vaet desnădăjduit;

Muzeul Digital al Romanului Românesc

apoi căzù, neînsufleţită, pe braţele bătrînului staroste...

La auzul acestui ţipăt, Ibrahim îşi întoarse capul spre turlă, şi isbucnì într'un urlet cutremurător, sălbatec...

— «Zaira!... Zaira!...»

Arbore tresărì.

Innainte ca Ibrahim să mai poată face o singură mişcare, el îşi desprinse grabnic baltagul de la şold...

Şi cu o putere uriaşe, însufleţită de acelaş ţipăt pornit din înnălţime, — sfărîmă în ţăndări capul lui Ibrahim Caplanul.

XIV.

Arbore, urmat de Grui Grozovanul, de Stroe şi de aprodul Purice, alergă jos, — sub turlă...

Toată stărostia erà pustie, şi toate coridoarele, sălile, hrubele, şi cele mai adânci colţuri ale clădirei erau acoperite de cadavre şi de băltoage negre de sânge.

Ianicerii pieriseră.

Şi cu ei pieriseră toţi eunucii şi toţi paznicii întunecosului harem al fiorosului spahiu...

Din furnicarul de mullahi şi gealaţi, înnarmaţi până în dinţi, ce străjuiau intrările tainiţelor, — nu rămăsese decât Abdullah Hadâmbul...

Arabul nu se clintise o clipă din locul în care îl statornicise marele său stăpân. El văzuse pe toţi ai săi fugind besmetici prin întunericul hrubelor. Auzise, de afară, sgomot de arme, de călăreţi, de luptă. Auzì, gemete lugubre, de muribunzi, răsunând prin coridoare, pe scări, prin colţurile încăperilor subpământene.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Văzù şuroaie negre de fum sbucnind prin spărturile uşilor...

Şi totuş, credinciosul eunuc stătù împietrit la picioarele sofalei, cu ochii aţintiţi în noapte, cu pumnul încleştat pe satârul lui năprasnic, — gata să sfarâme în bucăţi pe ori cine s'ar fi apropiat de intrările turlei...

Când Vel-Căpitanul răzbătù în acest colţ întunecos, — eunucul îşi încordă braţul pe bardă, şi se înţepenì scrâşnind în prag...

La vederea lui, Arbore se trase înapoi, cu groază...

Chipul i-se albì.

Şi un tremur friguros, de desnădejde adâncă, îi zgâlţâì trupul istovit de puteri...

Arabul îşi proptì piciorul în pământ şi privì ţintă în ochii curteanului...

Apoi un rînjit sinistru, îi lumină chipul puhav.

Deodată un murmur ciudat sfâşie întunerecul...

Tolpa se strecurase printre canafuri; şi, cu glasul încet, sugrumat de durere, începù să se tângue:

— «Stăpâne... Focul au cuprins streaşinile turlei.

«E pojar, stăpâne... pojar...»

La auzul acestui glas, ochii arabului se rostogoliră însângeraţi în orbite. El voì să se întoarcă spre deliu; dar, în aceiaş clipă, un nou vuet îl ţintuì în prag.

Fundul coridorului se lumină de torţe.

Stroe, Purice Aprodul şi Grui Grozovanul răsăriră în faţa eunucului, cu spadele dezgolite, cu ochii rătăciţi, cu veşmintele pline de sânge.

La arătarea codreanului, Abdullah îşi înţepenì capul între umeri; apoi se trase înapoi, gata să izbească...

Grui îşi făcù loc printre curteni.

Şi înainte ca Arbore să se fi deşteptat din to-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

ropire, — un trosnet surd, urmat de o zângănire asurzitoare, umplù bolţile subteranei de fiori.

Armele celor doi uriaşi se întâlniră.

Ele fulgerară o clipită în întunerecul cubbei; apoi zburară, şuerînd, în aer.

În mai puţin de-o clipă, trupurile luptătorilor se înţepeniră într'o încleştare cumplită.

Grui îşi înfipse umărul în umărul arabului, şi îl îmbrînci înapoi, spre sofa.

Arabul îşi încolăci braţele negre şi butucănoase peste braţele şi peste coastele codreanului.

Apoi rămaseră amândoi nemişcaţi, cu capetele atârnate peste umeri, cu ochii bulbucaţi, cu dinţii strînşi, cu picioarele proptite'n treptele sofalei.

Urmară câteva clipe de tăcere adâncă.

Scripcarul îşi scoase capul dintre canafuri: şi priveà hăbăuc, cu gura căscată, către luptători...

Purice tremurà.

Bătrînul hotnog îşi ridică în sus făclia, şi se uità pieziş spre luptători.

Îi vedeà zugrumându-se liniştiţi în tăcere, îi auzeà gâfâind, simţeà răsuflările lor înăbuşite umplând bolţile de fiori friguroşi de iarnă; — şi totuşi încă nu se încredeà privirilor.

Atunci el se apropie, de umbra eunucului; şi cu o mişcare stângace, încătuşată de spaimă, îi înfipse spada între coaste.

Un val de sânge zbucni din muşchii uriaşului.

Abdullah scânci.

Trupul codreanului se îndoì pe spate, frînt de braţele eunucului.

Apoi se auzì un murmur înăbuşit, amar...

Nefericitul kyzlar, înfiorat de durere, zugrumat de strînsorile codreanului, plângeà mânios în tăcere...

Grui văzù mişcarea hotnogului, — văzù apoi

Muzeul Digital al Romanului Românesc

sângele ce şiruià negru şi mâzgos dintre coastele lui Abdulah.

El îşi întoarse ochii rugători spre Arbore:

— «Stăpâne...»,—gâfâi încet, uriaşul... —«Luminăţia ta, răzbit-ai singur pre cânele de Ibrahim. «Nu-mi luă prada, stăpâne... Dă poruncă jupânului Hotnog să dee pace... herei...»

Cu aceste cuvinte el se zgârci sub pieptul arabului, îi strînse bine mijlocul în braţele lui de fier: apoi de-odată îl înălţă în sus, şi-l trîntì, cu zgomot înfundat, în peretele tainiţei.

Arabul căzù, greu ca de plumb, în picioare.

Podelele se zguduiră ca de cutremur.

Şi toată stărostia se hâţână sub greutatea monstrului.

Grui gemù.

Ochii i-se învălătuciseră de sânge; şi broboane mari, de sudoare îngheţată, îi acoperiră tâmplele zguduite de fiori...

Arbore cercă să se furişeze, înlăuntrul turlei.

Dar ochiul eunucului îl zări.

Cu o mişcare deznădăjduită el îmbrâncì trupul Grozovanului peste treptele sofalei; apoi îl trase, înapoi...

Grui rămase atârnat în aer.

Cu braţele înlănţuite pe după gâtul arabului, cu picioarele aninate de scări, el stà gata să se prăbuşească, la fiecare apăsare, sub greutatea gealatului.

Curtenii îşi traseră toţi săbiile; şi, fără să mai ţie seamă de rugăciunea codreanului, — fulgerară cu trei lovituri, trupul lui Abdulah.

Abdullah se îndoì pe spate, biciuit de dureri înfricoşate...

— «Stăpâne...», gemù iarăş Grui.

«E păcat, stăpâne... Mare păcat...»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
existatrans.ro/ro.cfm1901-1932

Şi de-odată căzù înapoi, frînt sub braţele arabului.

Dar în aceiaşi clipă o rostogolire, urmată de un vuet surd, zguduì tainiţa.

Mesele, jâlţurile şi lampadarele, dinăuntrul sofalei, săriră în toate părţile, prefăcute în ţandări.

Hruba se umplù de pùlbere.

Canafurile se desfăşurară şi căzură fluturând peste capetele curtenilor.

Starostele scoase un ţipăt deznădăjduit şi se târî, urlând, spre turlă...

Înainte ca Abdullah să-şi fi îngropat genunchiul în pieptul codreanului, Grui îşi înfipse tălpile în pântecul lui, şi cu o încordare uriaşă îl răsturnă, ca pe un buştean, în întunerecul hrubei...

Apoi se ridică de pe trepte; şi, într'o clipă, fu iarăşi lângă jertfă.

Abdullah erà, acum, în genunchi.

Braţele lor se încleştară din nou; şi din nou podelele se cutremurară de frământările lor înfricoşate...

Grui cercă să înţepenească trupul eunucului în ungherul sofalei.

Dar toate încercările lui fură deşarte.

Abdullah se ridică încet, încet, de pe podele...

Apoi rămaseră amândoi, neclintiţi, — ca la începutul luptei.

La spatele kyzlarului erà uşa turlei...

Arbore îşi furişe privirile spre ea, şi scrîşnì. Orice încercare de a pătrunde înăuntru erà deşartă. Cu o singură mişcare, Abdullah erà în stare să sfarâme orice trup omenesc, între zid şi umerii lui de fier...

In timpul acela, din întuneric se auzì iarăş glasul starostelui:

— «Ucide heara, stăpâne... Ucide heara...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

«Ne zăpuşeşte fumul... Murim ca nişte câni, pre jeratec...»

Grui auzì glasul scripcarului.

El făcù o sforţare supremă.

Degetele îi se înfipseră până la os în spinarea arabului, brăzdată de răni sângerînde.

Gealatul se sgârcì ca de ger.

Spatele i se arcuì.

Un val de sânge îi năvăli între dinţi. Limba i se strivì. Ochii îi se deschiseră mari şi desnădăjduiţi în orbite...

Un gemăt înnecat, urmat de un horcâit lugubru, îi clocotì în coşul pieptului...

Şi de odată el se stâlcì în loc, căzù peste peretele turlei; se ridică, — iarăş căzù, — şi, în sfârşit, alunecă pe treptele sofalei...

Arbore pătrunse, în turlă...

Un val de fum sbucni peste el şi se risipì sub bolţile cubei.

Prin fumul acesta înnăbuşitor, el auzì încă odată rostogolirile celor doi uriaşi încăieraţi în adâncuri.

Auzì, apoi, ţipătul scripcarului, îngrozit de arătarea lui neaşteptată.

Şi nu mai auzì nimic...

Fără torţă, fără lumină, fără călăuză, el sui scările într'un suflet.

Tolpa se ţinea în urma lui gemând.

Dar la fiecare pas scripcarul se isbea de pereţi, se împedică de trepte, se înnecă de fum; şi la fiecare pas, glasul lui răsunà desnădăjduit din întuneric:

— «Gios, milostive pane... jos... Acolo...»

Arbore ajunse în cea dintâi despărţitură a turlei...

De asupra podniţei, sub carea gemea nefericitul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/ro/1901-1932

Vistiernic, el dădù peste un trup omenesc întins peste covoare.

Se aplecă şi-l ridică, plângând, în braţe:

— «Zamfira.... Zamfira!....» gemù el căutând să-i deslușiască obrazul ascuns sub zaimf.

Dar copila nu mai putea rosti nici o şioaptă.

Ochii ei erau închişi,—sufletul adormit,—trupul amorţit...

Atunci Vel-Căpitanul îi apropiè capul de buzele sale veştede.

Obrajii copilei ardeau.

O sărută pe ochi, pe frunte, pe obraji, pe gură...

Printre buzele ei întredeschise se furişau adieri calde, înviorătoare.

Arbore îi lipì inima de pieptul lui frământat de gemete.

Inima Jupâniţei încă svâcneà...

Nebun de fericire Vel-Căpitanul coborî treptele strigând-o, mereu, în aiurire...

De odată el se opri.

Tolpa căzù, la picioarele lui, pe trepte.

— «Milostive stăpâne... aici, jos, sub turlă... o luminăţia sa pan Juga...

«De sârg, pane... Focul l-o hi ucis, sărmanul...»

La auzul acestor cuvinte Arbore rămase nedumerit, în loc.

Apoi trecù repede copila în braţele scripcarului şi se suì, din nou, pe scări.

Ajutat de Aprodul Purice şi de Stroe Hotnogul cari alergară în grabă la strigătele lui, — Marele Curtean isbutì să desfacă bârnele podniţei şi să coboare în întunericul celulei...

O clipă mai în urmă cei trei războinici duceau pe braţe trupul deşirat al Marelui Puşcaş.

In pragul cubbei ei se opriră.

In faţa lor se desvăluià acum o privelişte jalnică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Cei doi luptători, Grui şi Abdulah, zăceau neînsufleţiţi pe treptele sofalei.

Muriseră amândoi în frământările luptei lor uriaşe.

Innaintea cadavrului credinciosului codrean, Arbore îşi descoperì smerit fruntea :

— «O! Grui...», — murmură, el abia stăpânindu-şi lacrămile...

«Tu n'ai fost mare... N'ai fost nici curtean, nici velit. Ci numele tău vrednic este a stà pururi alături ea de cei mai vajnici apărători ai moşiei...»

Cu aceste cuvinte el se aplecă deasupra codreanului adormit.

Buzele lui se lipiră de fruntea îngheţată a eroului.

Curtenii sfinţiră, cu aceiaş sărutare caldă, ochii întunecaţi ai mortului...

Apoi micul lor cortegiu se pierdù, — ducând pe braţe trupul Marelui Vistiernic, al Jupâniţei Negri şi al Grozovanului, — în întunericul tainiţelor...

XV.

Luna se ridicà palidă şi străvezie peste undele înroşite ale Dunărei. Stelele sclipeau rare, şi înfrigurate, pe boltă. Oraşul ardeà ca o mare de foc, răscolită de furtună...

Şi totuş, măcelul încă nu se sfârşise.

Cetele de codreni, plăeşi, câmpulungeni şi hângani prădau încă...

Prin bubuiturile surde, ale clădirilor ce se prăbuşeau peste hudiţi, se auzeau chiotele lor barbare...

Şi la fiecare clipă, pe deasupra şesurilor răsfrînte în lumina sinistră a flăcărilor se vedeau roiuri omeneşti încăerate'n luptă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Tătari, musulmani, şi arabi, căutau să 'şi mântuie viețile fugind în toate părțile zărei.

In urma lor moldovenii se ţineau în vârteje...

Alergau, fără odihnă, după cei scăpaţi de sub baltagele şi ghioagele lor nestrujite; şi nu se opreau decât peste trupurile lor, sau în faţa Dunărei ce colcăiă şi vâjâiă mereu, înghiţind, în pântecul ei adânc, noui suflete omeneşti, prigonite de foc şi de arme...

La întoarcerea lor curtenii, şi bătrînii sfetnici ai Divanului, alergau în stoluri.

Unii îşi căutau fraţii, mamele, surorile şi copii, pieriţi în lupte.

Alţii alergau împinşi de dorul de a luă parte la mărirea lor...

Şi nu arare-ori, sub ochiul împăienjenit al lunei şi sub giganticele aripi de lumină ale flăcărilor, isbucneau ţipete şi scene de o duioşie sfâşietoare...

Mulţi îşi regăseau pe cei pieriţi în depărtări.

Atunci îmbrăţişerile, nu mai încetau...

Dela cei mai depărtaţi curteni ai Domnului, până la cei din urmă slujitori şi plăeşi, toţi căutau să sărute pulpanele şi mâinile jupâneselor, jupâniţelor şi tinerilor «cuconi» întorşi iarăş în sânul lor.

Astfel se reîntoarseră, rînd pe rînd, în braţele părinţilor şi ale fraţilor lor, jupâniţele Tăutu; Mihai, cel din urmă, şi singurul copil rămas în viaţă, al bătrînului Hotnog, — Marele Vistiernic Juga, Jupâniţa Negri, Jupâneasa Maria Boldur şi mulţi alţi copii şi jupâniţe pierite în războiul dela Valea Albă...

La vederea lor bătrînii sfetnici, marii comandanţi ai oştilor, tinerii curteni, şi toate oştile din tabără, isbucneau în adevărate cântece de slavă...

Apoi porneau toţi, în alai nemărginit, purtând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.starrers.ivanic.ro/mem1901-1932

pe sus trofeele însufleţite, către tânărul voivod aşezat pe înnălţimile Haliciului...

Domnul primeà toate jertfele, smulse din ghiarele peirei, în braţele sale încă umezite de sânge. Ochii lui străluceau de lacrămi fericite.

Pe toţi îi sărutà. Pe toţi îi alintà. Tuturor le făgăduià daruri şi ranguri învrednicite ; şi tuturor le repetà, printre lacrămi, înnălţătorul precept:

— «Cei ce merg în căile Domnului, pururi se vor isbăvi...»

Dar fericirea Domnului, şi a tuturor oştilor moldovene, fù mai presus de orice închipuire omenească, atunci când Marele Căpitan Arbore puse la picioarele tânărului Monarc, trupul prăpădit şi schilav al Marelui Vistiernic Juga...

In faţa arătărei nepreţuitului său sfetnic, Domnul coborî de pe cal neîncrezător, uitit...

Boerii ridicară corpul Vistiernicului pe braţe.

Domnul se apropie şi privì lung în ochii Marelui Puşcaş...

Chipul lui erà slab şi străveziu ca de ceară. Nici o picătură de sânge nu mai licăreà în obrajii lui ofiliţi de suferinţe uriaşe...

El stà neînsufleţit, fără grai, fără vederi, sub ochii înmărmuriţi ai Domnului şi ai marilor sfetnici de Divan.

Buzele i-se mişcau.

Dar ele nu puteau să rostească o şoaptă...

Ochii încă i-se clătinau în orbite.

Dar ei nu mai vedeau pe nimeni ; nici pe Domn nici pe Marele Logofăt, nici pe Marele Hatman, nici pe Boldur, nici pe Arbore, nici pe Isac, nici pe Kostea Paharnicul...

Marele Vistiernic părea că priveşte, încă, în extaz, lupta din Bazar, — incendiul cutremurător al ghe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaralunarominf 1901-1932

hanalei, — şi trupurile mahomedane ce picurau însângerate din văzduhuri...

La vederea acestei umbre, atât de cumplită altădata, — Domnul rămase o clipă înpietrit.

Apoi îi cuprinse trupul, în braţele sale vajnice, — îi apropiè capul alb şi neînsufleţit de buzele sale umezite de lacrămi, — şi pomenindu-i numele cu dragoste neţărmurită, îl sărută ca pe-o moaşte fără preţ, în faţa tuturor oştilor înpietrite de obidă.

Atunci capul Vistiernicului se mişcă uşor între umeri.

Ochii i-se aţintiră către Domn; apoi se întoarseră, încet, către boieri; şi iarăşi se pironiră în ochii tânărului său voivod...

Buzele i-se deslipiră, încet-încet...

Şi într'un freamăt uşor, ca de frunze risipite,— el întrebă în aiurire:

— «Am biruit?... S'au dus?...»

Boerii răspunseră toţi într'un glas:

— Am biruit, frate... Neprietenii s'au dus!...»

Şi oştile repetară, de pretutindeni, într'o furtună de glasuri zguduitoare:

— «S'au dus... S'au dus...

Vistiernicul clătină mulţumit din cap.

Şi ochii lui se umplură de lacrimi mari, uşurătoare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

EPILOG

Peste zidurile uriaşe ale Cetăţei Neamţului, cădeau încet fulgii albi ai iernei.

Ferestrele paraclisului, ale divanului, ale spătăriei, ale ginekionului[1]) şi ale tuturor sălilor şi iatacurilor domneşti, — licureau în văzduhul fumuriu al nopţei, ca un lung şirag de stele tremurătoare.

Şi din năuntrul cetăţuei izbucneau vuete omeneşti, amestecate cu note de viori, de pauce şi de cobze...

Adeseori se auzeau ţipete şi hăuliri înflăcărate. Apoi aerul îngheţat al singurătăţilor ucise de mânia lui Ghenar, se cutremură şi pârîia de salve de sâneţe şi de puşti...

În singurateca şi neînvinsa cetate a Domnului, erà în noaptea aceia, ospăţ mare, cu oaspeţi mulţi şi cu veselie largă.

Sălile gemeau de curteni şi de cavaleri străini, îmbrăcaţi în strălucitoare mantii şi căbăniţe de catifea şi de taftă.

Şi la fiecare clipă noui stoluri de călăreţi, sosiţi de prin toate unghiurile ţărei, se opreau în porţile cetăţei.

---

[1]) Sala Doamnelor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromania.ro/anii/1901-1932

Porţile se deschideau largi, înaintea tuturor. Curtenii alunecau, vârtej, pe sub arcade.

Aprozii, paicii şi feciorii curţei săreau în drumul lor, cu pletele revărsate'n bucle moi pe umeri. Ei ajutau oaspeţilor să descalice; apoi îi uşurau de grelele lor dulămi, căptuşite cu samur şi cu jder, — şi, ţinându-le spadele şi cuşmele pe braţe.— îi duceau cu alai în sălile divanului.

La vederea lor, boerii izbucneau de pretutindeni în strigăte vesele:

— «Bine-ai venit, frate vornice.

— «Bine-ai venit, spătare!...»

Apoi se strecurau, grămezi, grămezi, către paraclisul cetăţuei...

Toţi nu vorbeau decât de Arbore.

Arbore erà în ziua aceia, eroul tuturor.

Îngenunchiat în faţa altarului, pe un covor strălucit presărat cu zloţi de aur, — fericitul curtean primeà, în seara aceia, cel mai mare dar ce i-se puteà hărăzì în viaţă.

El stà în genunchi pe treptele jertfelnicului, subt chipul alb şi smerit al bătrînului Teocsit, mitropolitul Sucevei.

În stânga lui, acoperită de peteală şi de valuri albe de mătasă, stà jupăniţa Negri...

La spatele lor, ţinând în mâni facle uriaşe de ceară, stau înalţii nuni: Domnul şi Doamna Voichiţa...

Aerul micului şi bogatului paraclis erà înflorit de rotocoale străvezii de fum, şi de mirodenii sfinte. Iar prin negurile acestea plutitoare, zeci de chipuri luminoase umpleau bisericuţa de măreţie şi de taină...

Într'un colţ stà Emanuel Gerardo, strălucitul trimis al dogelui Andrea Vandramin şi al Papei dela Roma, pe lângă slăvitul Domn al Moldovei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Chipul înaltului ambasador părea tăiat în marmură.

De pe umerii lui svelți, sprijiniți pe cârjele jilțului, atârnau în jos lungi falduri de catifea viorie.

Pe pieptul lui nemișcat rîurau două șiruri de mărgăritare albe; iar sub aceste lanțuri ardeà o cruce de aur încrustată cu briliante și rubine.

Marele dregător al Veneției ascultà în tăcere rugăciunile bătrînului arhipăstor.

Din când în când ochii lui se întorceau spre Domn.

Și atunci o lumină caldă, plină de încredere și de evlavie adâncă, îi învăluià chipul înțelept.

În fața lui Emanuel Gerardo stà Marele Palatin al Cracoviei, împresurat de castelani poloni.

Între ei, cu pumnul înțepenit pe spadă, cu ochii pironiți în întuneric, veghià vajnicul voivod al Ardealului, Ștefan Batory...

Veneau apoi trimișii Țarului Ioan al Moscovei, Grafii regelui Mateiaș, ambasadorii lui Uzun-Hassan, șahul Persiei...

Și, în sfârșit, printre palele alburii izvorîte din cadelnițe și din urne de smirnă, răsăreau chipurile luminate ale marilor dregători ai Moldovei.

În fața acestei adunări alese, bătrînul Teocsit ridică, între degetele sale subțiri, cununile albe de lămâie.

Și cu glas încet, pornit ca din depărtări nemăsurate, el murmură în tăcere:

«Înalță-i pre ei, Doamne, ca cedrii Libanului și ca o vie cu vlăstări multe...

«Și fă-i, Dumnezeule, să vadă pre fiii fiilor lor, ca niște ramuri de măslin, în jurul mesei lor»...

La auzul acestei binecuvântări, ochii copiilor se plecară în pământ, înecați de lacrimi.

Visul lor era împlinit...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm:1901-1932

Cununile se lăsară pe frunţile lor ca nişte aripi albe...

Protodiaconii însufleţiră bolţile cetăţuei cu glasurile lor tremurătoare:

«Pus-ai pre capetele lor, cununi de pietre rare.

«Viaţă au cerut, şi tu le-ai dăruit...»

Mirii gustară vinul şi pâinea legăturilor veşnice...

Tunurile răsunară, rînd pe rînd, dintre crenele.

Sute de sâneţe sparseră văzduhul, împăejenit de flori albe de zăpadă...

Apoi deodată, paraclisul, sălile divanului, spătăria şi toate încăperile şi polimarele cetăţei, se umplură de-o ploaie măruntă de buchete de flori şi hamei...

Şi cei doi copii căzură pe braţele Domnului, ale doamnelor şi ale înalţilor sfetnici, striviţi de fericirea lor adâncă...

Zăpada se cernea din înălţimi în valuri...

Cerul părea că ia parte la fericirea marelui căpitan Arbore, îmbrăcând întreaga ţară în veşmânt alb de sărbătoare şi de nuntă.

În timpul acesta veselia oaspeţilor creştea mereu.

Toate sălile erau pline de mese, încărcate cu mâncări şi cupe sângerînde; şi prin toate colţurile cetăţei răsunau chiote, urări şi sunete vesele de lăute şi de naiuri..

În sala ginekionului ospătau, — în murmurul viorilor, — doamnele, jupânesele şi jupăniţele curţei.

În fruntea mesei se înalţă umbra străvezie a Doamnei Maria: muma Domnului...

În stânga ei stă *Jupăneasa* Arbore...»

În dreapta bătrînei Doamne se desvăluiă chipul copilăros al Domniţei Voichiţa...

Doamnele tăinuiau şi rîdeau...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Domniţa Voichiţa gungureà neîntrerupt printre buzele ei rumene, de copil neastâmpărat şi isteţ.

Adeseori ea se plecà peste glastre; şi, privind drept în ochii copilei, îi repetà, în hohotul întregei adunări, stihuri şagalnice prinse de pe buzele meterhanagiilor curţei.

Copila zâmbeà.

Dar ea singură nu ştià de ce.

Din toate glumele, urările, sfaturile şi alintările nevinovate, ce murmuiau în jurul ei, ea nu deslușcà aproape nimic...

Vedeà lumini orbitoare.

Auzeà sunete de tambure, rîsete de copii, ţâncăniri de pahare, mişcări de zobonuri şi de veşminte aurite.

Simţeà că erà în mijlocul unui ospăţ ca din poveşti...

Dar în loc să ia parte largă la veselia tuturor, ochii ei se învăluiau pururea de lacrămi...

Mereu îşi aduceà aminte de nefericita ei mamă, perită sub ruinele schitului Prediteci, în veşmintele negre ale surghiunului...

Şi mereu îşi şopteà:

— «Mamă, unde eşti? Să vezi pre Domn! Să mă vezi lângă pan Arbore. Să mori mulţumită, mamă...»

Dincolo de peretele ginekionului, — în sala cea mare a trapezăriei, — Domnul, boerii şi marii oaspeţi ai crăiilor vecine, ospătau în mijlocul unei veselii uriaşe...

La fiecare clipă paharnicii şi păhărniciei, aşezaţi la spatele mesenilor, umpleau cupele oaspeţilor.

Vinul curgeà din ulcioare mari, de argint şi de smalţuri, negru şi clocotitor ca sângele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliterara.ro/mdrr1901-1932

Cămărăşeii treceau din mână în mână ulcioarele deşerte, pentru ca altele pline să le ia locul.

Stolniccii ridicau talgerile goale, şi alte talgere, încărcate cu ialoviţă, cu fripturi şi cu verdeţuri scăldate'n unt, — se lăsau, grele şi aburinde, peste pânzeturile mesei.

Adesceori Domnul îşi duceà cupa la gură.

Atunci tunurile, tabulhanaua şi mulţimea umpleau bolţile palatului de ecouri clocotitoare.

Apoi alt sfetnic îşi rădicà paharul peste capetele oaspeţilor.

Şi din nou sunetele tabulhanalei şi hăulirile obştei, cutremurau văzduhul.

În sfârşit, venì rîndul vestitului tabulhanagiu Tolpa...

Bătrînul staroste se ridică, în straie de spahiu, într'un colţ al sălei.

Şi plimbându-şi degetele osoase pe spada lui fără vârf, începù, în hohotele întregei adunări, povestea lui Mohamed Şah-Canuny...

«Eu sunt Mehmet-Şah Canuny
«Cel Mărit...
«Cui i-e dor de pristăvit,
«Au de giugul Semi-Lunii.
«Să deà piept cu spaga mea
«Dl... Allaaa...»

Până în zori el desfătă curtea, cu stihurile lui meşteşugite.

La auzul ţipetelor sale, Doamnele şi Jupânesele boerilor năvăliră, din ginekion, îmbujorate.

Aprozii se îngrămădiră, şi ei pe la uşi, printre canafuri, prin coridoare, pe subt arcadele bolţilor.

În sfârşit toţi argaţii şi slujitorii curţei se strînseră în jurul trepăzăriei, dornici să vadă şi să audă pe cel mai dibaciu povestitor şi cântăreţ al ţărei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Însufleţit de arătarea şi de veselia tuturor, Tolpa îşi îndoi puterile, şi stârni în mijlocul obştei adevărate svârcoliri de veselie.

El înşiră în stihuri batjocoritoare, însoţite de mişcări şi de frământări desnădăjduite, toate izbânzile şi întâmplările vremilor din urmă.

Vorbì de Ibrahim.

Zugrăvì în şiruri calde şi înduioşătoare suferinţele Zairei, peripeţiile Deliului, luptele lui Arbore, moartea lui Grui, uciderea lui Juraş, mântuirea marelui vistiernic Juga.

La auzul tuturor acestora, ochii lui Arbore şi ai Zamfirei se umplură în nenumărate rînduri de lacrămi.

Şi toţi îşi înălţară paharele şi le deşertară, rînd pe rînd, în sănătatea lor.

Un meterhenagiu trecù, apoi, vioara, în mâna scripcarului.

Şi întovărăşit de toţi cântăreţii curţei, el începù cântecele lui veselnice, de sărbători şi de nunţi...

Către ziuă, Tolpa tăcù...

Dansurile ce se încinseseră prin sălile Divanului, încetară.

Boerii se strînseră, de pretutindeni, în jurul tronului domnesc.

Şi în mijlocul unei tăceri solemne, sub privirile Domnului, — Marele Logofăt Tăutu, dădù citire următorului suret:

«Cu mila lui Dumnezeu. Noi Ştefan Voivod. Domn «ţărei Moldovei, facem înştiinţare prin această carte «a Noastră, tuturor celor ce vor căutà pre dânsa, «au. citindu-li-se. o vor auzì;

«Văzând faptele de vitejie, de credinţă şi de di-«reptate, ale credinciosului Nostru boier, pan Luca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaardealuluianuarul1901-1932

«*Arbore, Mare Căpitan de Darabani şi staroste al*
«*Cetăţei Neamţului:*

«*Intru răsplătirea acestor slujbe ale sale şi întru*
«*buna orînduire a trebilor ostăşeşti ale ţărei, — mi-*
«*lostivitu-ne-am, şi am hotărît, cu a Noastră deose-*
«*bită milă şi cu al Nostru bun cuget, — cele dupre*
«*cum urmează:*

«*Credinciosul Nostru boer, pan Luca Arbore, este*
«*întărit, de astăzi înainte, în înalta dirigătorie de*
«Mare Hatman preste toate oştile ţărei; *iar credin-*
«*ciosul Nostru boer, pan Şendrea, trece, din această*
«*zi înainte, în slujba de* Mare Portar al Sucevei.

«*Iar spre mai mare răsplătire a faptelor credin-*
«*ciosului Nostru boer, pan Luca Arbore, Mare Hat-*
«*man preste oştile Moldovei, Ne-am milostivit cu a*
Noastră deosebită milă, a-i face danie şi a-i întări
«*ale lui direpte ocini şi vislujenii:*

«*Tot palatul Nostru din târgul Ieşilor, cu toate*
«*sculele, cu toate siliştele sale zise* Şipotele, *şi cu toate*
«*satele şi veniturile lor.*

«*Aceste palate şi silişti, cu veniturile lor, să fie*
«*de azi înainte lui uric, şi copiilor săi, şi nepoţilor*
«*şi strănepoţilor, şi la tot neamul său, neclintit în*
«*veci.*»

«*Iar dupre a Noastră viaţă, carele va fi Domn,*
«*acela să nu strice dania, ci mai vârtos să o mă-*
«*rească şi împuternicească.*

«*Iar spre mai mare tărie a tuturor celor de mai*
«*sus scrise, am poroncit credinciosului nostru boer*
«*Tăutul Logofăt, să scrie şi să agaţe pecetia Noas-*
«*tră preste această carte...*»

La auzul acestui izvod, Arbore îşi îndoi genuchiul pe treptele tronului; şi, înăbuşit de lacrimi, şi asurzit de urările boerilor şi de sunetul tabulhanalelor, — el îşi lipì fruntea de mâna Domnului, şi remase mult timp nemişcat, fără să poată rostì o şoaptă...

Tunurile bubuiau.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901-1932

Şi dobele, şi tipsiile, şi surlele, şi viorile meterhanagiilor, se amestecau, într'un concert monstru, cu vuetul mulţimei înflăcărate de dreapta răsplătire a celui mai iubit comandant al lor...

Când vijelia încetă, — Arbore se ridică aiurit de pe trepte...

El voi să spuie ceva...

Dar înainte ca buzele lui să se mişte, — Kostea, Marele Spătar al Domnului, se apropie de tron cu un strălucitor toc de catifea, pe care scânteia o minunată spadă stropită de rîuleţe de aur şi de flori roşii de rubin.

Domnul ridică spada, şi o întinse marelui Hatman:

— «Primeşte, Mare Hatmane, această şpagă drept prinos vitejiilor tale...» — murmură el.

«Cu ea vei apăra, de azi înainte Moşia... Iar «spre mai multă îndemânare, Marele Comis îţi va «încredinţă, odată cu acest dar, orice cal vei voi «să alegi din grajdurile mele...»

Arbore îşi aruncă privirile lacome pe luciul săbiei.

Pe lama ei viorie stă săpat în slove de aur:

«*Io, Ştefan Vod — Marelui Hatman Arbore*»

Arbore sărută din nou mâna Domnului...

Şi din nou tabulhanalele, tunurile şi vuetul mulţimei, zguduì văzduhul...

Atunci venì Doamna Maria, urmată de un stol de cămărăşiţe încărcate cu daruri fără preţ.

Venì apoi, Domniţa Voichiţa, Jupăneasa Maria Boldur şi toate Jupănesele şi Jupăniţele boerilor.

Într'o clipă Zamfira fù îngropată sub colanuri, brăţări, cordoane, paftale şi tot soiul de veşminte de o strălucire rară.

Covoarele divanului păreau troenite de grămezi de jeratec şi de flori stropite de rouă...

Veniră, în sfârşit, solii crăiilor vecine, şi bătrînii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrl/gol-1932

sfetnici ai Divanului, aducând la picioarele slăvitului erou noui daruri de nuntă...

Patru cară, trase de boi cu coarnele aurite şi împodobiţi de cununi verzi de gir, se opriră sub scările polimarelor, spre a ridică toate aceste bogăţii fără număr...

Arbore şi Zamfira aiurau...

Ei se învârteau printre oaspeţi; şi nu mai ştiau cui să mulţumească, pe pieptul cui să cadă...

Deodată o trîmbiţare de cocoş sparse larma...

Apoi un alt «cutcurig», tremurător şi prelung, sbură pe sub bolţile palatului...

Boerii izbucniră, toţi, în hohote vesele...

Tolpa scripcarul sări de sub divan cu pumnii la gură, repetând a treia oară cân tecul cocoşului.

Afară era ziuă albă...

După datinele vremei, — nunta era sfârşită...

UNIVERSITATEA CLUJ

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rt1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mem1901-1932

Cărți apărute în Editura Institutului de Arte Grafice „MINERVA"

AUTORII CLASICI

Alecsandri V. — Poezii populare ale Românilor . . . 1.50
— Poezii 1.50
— Proză 1.50
— Teatru I 1.50
— Teatru II 1.50
— Teatru III 1.50
— Teatru IV 1.50
— Teatru V 1.50
Alexandrescu Gr. — Versuri și proză 1.25
Bălcescu N. — Istoria Românilor sub Mihai-Viteazul . 1.50
Bolintineanu D. — Poezii 1.50
Creangă Ion. — Opere complete 1.50
Eminescu M. — Scrieri politice și literare . . . . . 2 —
— Literatură populară 1 50
— Poezii postume 1.50
— Geniu pustiu . . . . . 2.—
— Poezii 1.50
Filimon N. — Ciocoii vechi și noi 1.50
Ispirescu P. — Legendele sau basmele Românilor . . 1.50
— Poveștile unchiașului sfătos 1.50
Maiorescu Titu. — Critice vol. I 1.50
— Vol. II . . . . . 1·50
— Vol. III 1.50
Negruzzi C. — Opere complete, proză 1.5
— Poezii 1.50
Nicoleanu N., Cârlova V., Stamati C. — Opere complete, poezii și proză 1.50
Odobescu Al. — Opere complete, vol. I 1.50
— — » » vol II 1.50
Pann Anton. — Povestea vorbei 1 50

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro 1901-1932

Routăţi literare

datorite celor mai de seamă scriitori români,

precum şi traduceri după capod'operile străinătăţii,

APAR SAPTAMÂNAL,

în editura Institutului de arte grafice şi editură „Minerva".

Cereţi la toate librăriile GRATUIT catalogul cărţilor şi produselor INSTITUTULUI „MINERVA".

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Dicționarul scriitorilor români (1901-1932)